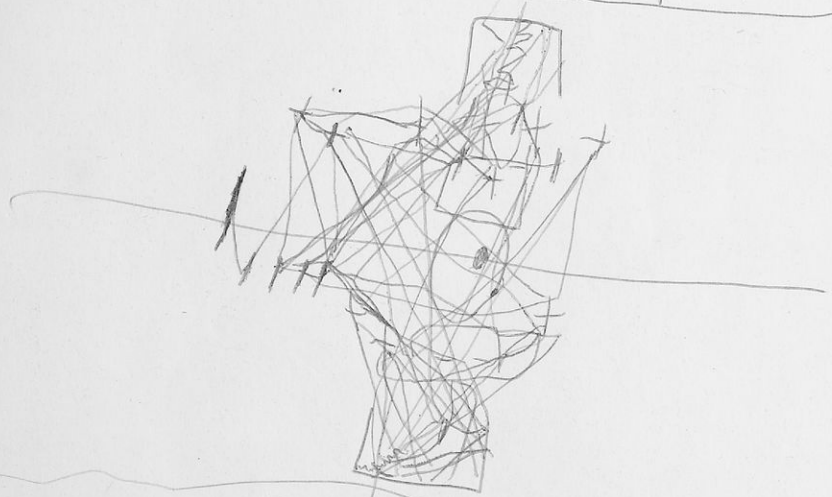

5 7 6 5 4 3 2 1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
 9 5 4 3 2 1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
 5 4 3 2 1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Εὐαγγελιστὰ Γροντακὴν

7 3
 0 0
 40 4
 10 11

Η ΕΛΛΑΔΑ

Με ἀπόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

17831

ΚΑΡΥΑΤΙΔΕΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΧΡ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ ΚΩΤΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Γενική

Η ΕΛΛΑΔΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

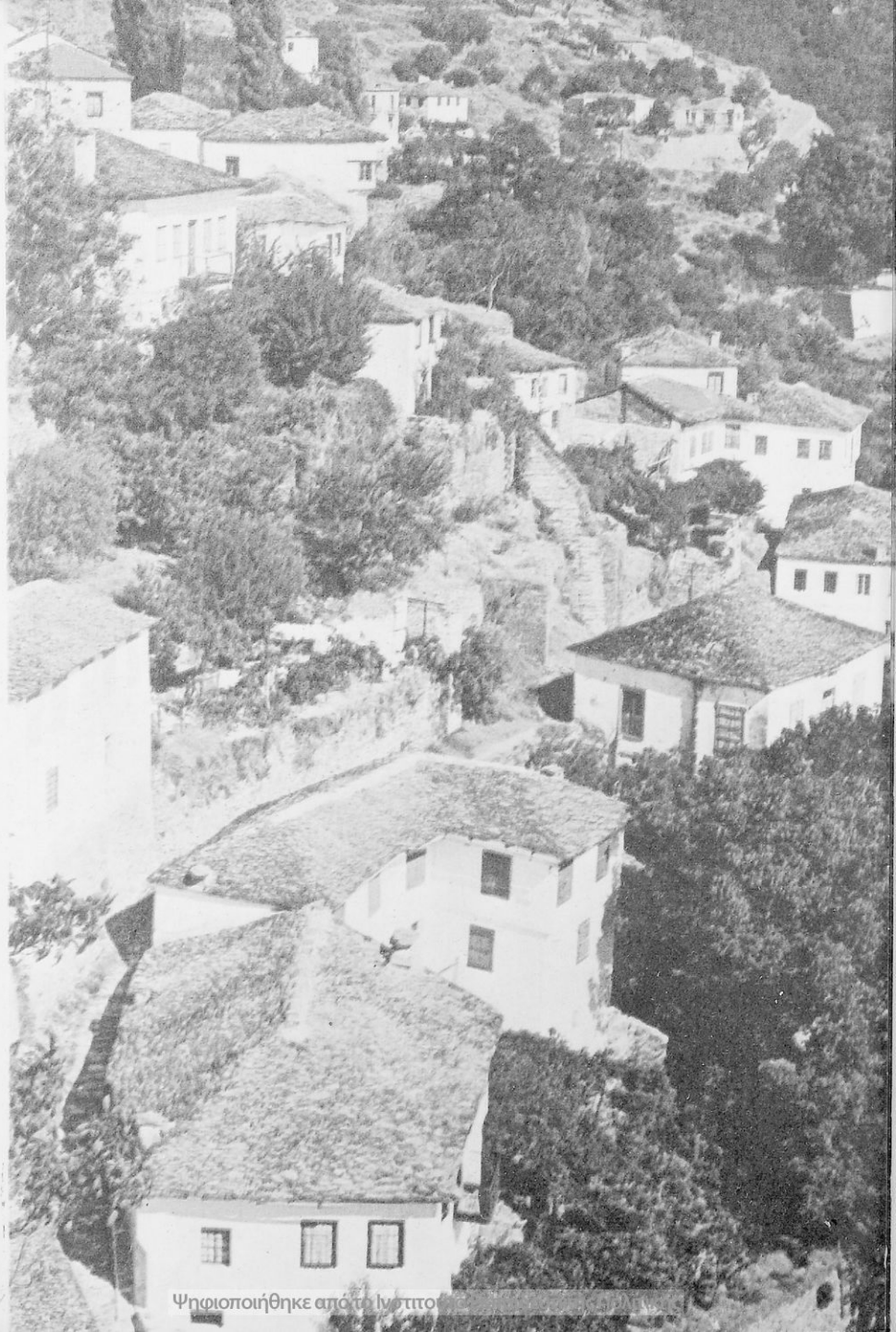
ΑΘΗΝΑ 1981

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Α' Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ	9
Β' Η ΕΛΛΑΔΑ	10
Γ' ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	22
I. Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	24
α. Η Στερεά Έλλάδα	24
β. Η Πελοπόννησος	55
γ. Η Θεσσαλία	73
δ. Η Ήπειρος	82
ε. Η Μακεδονία	92
στ. Η Θράκη	130
II. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	136
α. Τά νησιά του Αιγαίου Πελάγους	138
β. Η Κρήτη	150
γ. Τά Έπτάνησα	159
Δ' ΓΕΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	165
Ε' ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΜΑΣ	174

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι αριθμοί που δίνονται για τόν πληθυσμό πόλεων κτλ. είναι ένδεικτικοί. Οι μαθητές δέν πρέπει νά καταπονούνται μέ την άπομνημόνευση τους.

Ψηλοποιήθηκε από τη Γραμμή

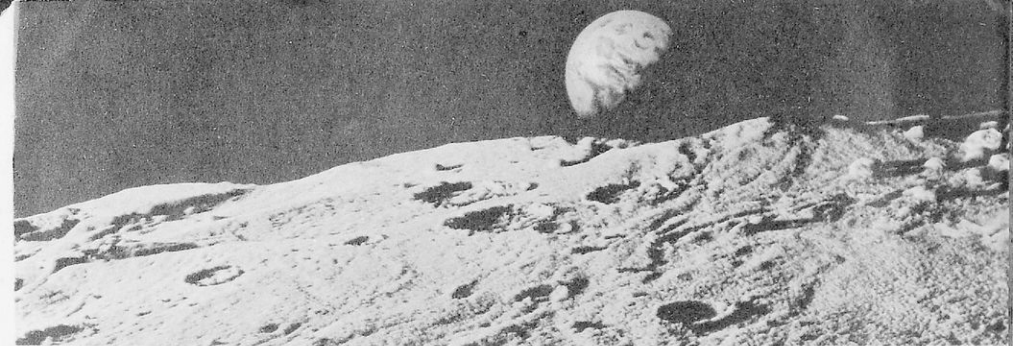
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στήν Γ' τάξη γνωρίσαμε καλά τήν **ιδιαίτερη πατρίδα** μας, τή **μικρή** μας πατρίδα. Γνωρίσαμε τόν τόπο στόν όποιο γεννηθήκαμε καί ζοῦμε καί νιώσαμε πόσο βαθιά έπηρεάζει τή ζωή μας.

Γνωρίζουμε όμως ότι πέρα από τήν **ιδιαίτερη πατρίδα** μας υπάρχουν καί άλλοι τόποι. Τούς τόπους αὐτούς δέν μπορούμε νά τούς δοῦμε από τή μικρή μας πατρίδα οὔτε καί ἄν ἀνεβοῦμε στήν ψηλότερη κορυφή τοῦ γειτονικοῦ μας βουνοῦ. Ἐκεῖ βρίσκονται πολλές πόλεις καί πολλά χωριά, στά όποια ζοῦν εκατομμύρια Ἕλληνες καί Ἑλληνόπουλα!

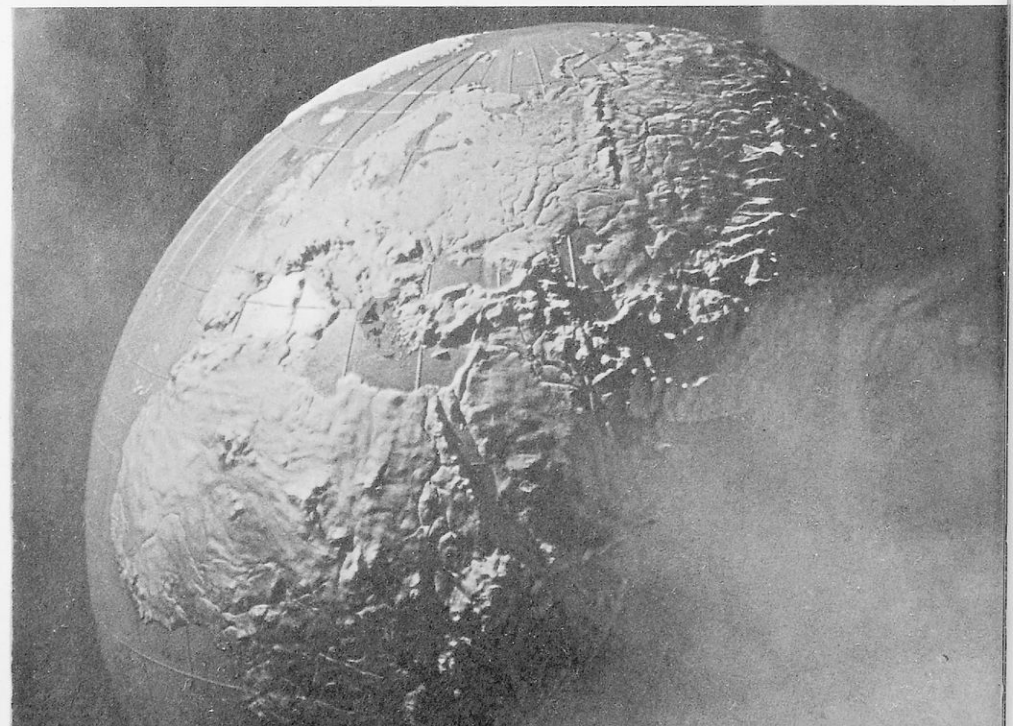
Εἶναι ἡ **μεγάλη πατρίδα** μας, εἶναι ἡ **Ἑλλάδα**.

Φέτος στό μάθημα τῆς **Γεωγραφίας** θά πραγματοποιήσουμε νοερά ἕνα μεγάλο ταξίδι. Μέ όδηγούς τό χάρτη τῆς Ἑλλάδας καί τό βιβλίό τῆς Γεωγραφίας θά ἐπισκεφτοῦμε όλες τίς ἑλληνικές γωνίες. Θά ἀναπνεύσουμε τό ἀεράκι τῶν βουνῶν μας καί τήν αὔρα τῆς θάλασσας. Θά γνωρίσουμε τή ζωή τῶν ἀνθρώπων στά χωριά καί στίς πόλεις μας. Θά θαυμάσουμε τά ἀρχαῖα μνημεῖα καί θά καμαρώσουμε τή σημερινή Ἑλλάδα, πού προοδεύει γοργά καί ἀγωνίζεται νά πάει τή θέση πού τῆς ἀξίζει μέσα στό σύγχρονο κόσμο.

Ἡ Γῆ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τῆ Σελήνης.
Ὅπως βλέπουμε ἔμεις ἀπὸ τῆ Γῆ τῆ Σελήνης, ἔτσι περίπου εἶδαν οἱ ἀστροναῦτες ἀπὸ τῆ Σελήνης τῆ Γῆ καὶ τῆ φωτογράφησαν.

Ἡ θέση τῆς Ἑλλάδας πάνω στῆ Γῆ.
Ἡ Ἑλλάδα ἀνήκει στὴν Εὐρώπη, βρέχεται ἀπὸ τῆ Μεσόγειο θάλασσα καὶ θρῖσκεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἄφρική καὶ τὴν Ἀσία.

Α΄ Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

1

΄Η θέση τής ΄Ελλάδας

΄Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τήν ύδρόγειο σφαίρα του σχολείου σας.
2. Παρατηρήστε χάρτες που δείχνουν όλη τήν επιφάνεια τής Γης και βρείτε σ΄ αυτούς τήν ΄Ελλάδα.
3. Προβάλετε στήν τάξη εικόνες που δείχνουν όλη τή Γῆ.

΄Απ΄ όσα έχουμε μάθει ώς τώρα στό σχολείο καί έξω από αυτό γνωρίζουμε ότι ή Γῆ είναι πολύ μεγάλη. Είναι στρογγυλή σάν μπάλα καί γυρίζει στόν ούρανό, χωρίς ν΄ άκουμπάει πουθενά! Αυτό τό έχουν διαπιστώσει καί οί άστροναύτες. Αυτόι είδαν καί φωτογράφησαν όλη τή Γῆ από πολύ μακριά. ΄Από τά διαστημόπλοια τους έβλεπαν τή Γῆ όλοστρόγγυλη νά γυρίζει στόν ούρανό, όπως περίπου βλέπουμε έμεις από τή Γῆ τό Φεγγάρι!

΄Η ύδρόγειος σφαίρα του σχολείου μας μοιάζει μέ τή Γῆ. Είναι όμως πολύ μικρότερη από αυτή.

Στήν επιφάνεια τής Γῆς υπάρχουν στεριές καί θάλασσες. Άλλες από αυτές είναι μικρές κι άλλες πολύ μεγάλες. Οί πολύ μεγάλες στεριές ονομάζονται **ἥπειροι**. Οί μεγάλες θάλασσες ονομάζονται **ώκεανοί**. Μεγάλες ἥπειροι τής Γῆς είναι ή **Εὐρώπη**, ή **Ασία**, ή **Άφρική**, ή **Άμερική**, ή **Ωκεανία**, ή **Άνταρκτική**.

΄Η **Έλλάδα** βρίσκεται στήν Εὐρώπη. Είναι ή νοτιότερη άκρη της. Στ΄ ανατολικά τής Έλλάδας βρίσκεται ή Άσία. Στά νότια ή Άφρική. Άνάμεσα στήν Εὐρώπη, τήν Άσία καί τήν Άφρική άπλώνεται μιά μεγάλη θάλασσα. Είναι ή **Μεσόγειος Θάλασσα**.

΄Η Έλλάδα βρίσκεται στήν ανατολική λεκάνη τής Μεσογείου. Πολλές άλλες χώρες βρέχονται από τή Μεσόγειο.

Στήν Ε΄ καί στήν Στ΄ τάξη θά γνωρίσουμε καλά όλες τίς χώρες τής Μεσογείου καί όλα τά μέρη τής Γῆς. Φέτος στήν ΄Ιστορία θά μιλούμε συχνά γιά πολλές Μεσογειακές χώρες. Στή Γεωγραφία θά γνωρίσουμε καλά τήν Έλλάδα.

Άσκηση

Νά βρείτε στήν ύδρόγειο σφαίρα τόν ΄Ισημερινό καί τούς πόλους τής Γῆς.

Β' Η ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ σημερινή Ἑλλάδα δέν εἶναι πολύ μεγάλη χώρα. Ὑπάρχουν στή Γῆ κράτη πολύ μεγαλύτερα ἀπό αὐτή, στά ὁποῖα ζοῦν πολλά ἑκατομμύρια ἄνθρωποι.

Ἡ Πατρίδα μας ὅμως εἶναι μιά ἀπό τίς πιά δοξασμένες χώρες τῆς Γῆς. Οἱ πρόγονοί μας, πρὶν ἀπό χιλιάδες χρόνια, δημιούργησαν στόν τόπο μας μεγάλο πολιτισμό, πού διαδόθηκε σ' ὅλοκληρο τόν κόσμο, κι ἔκαμαν σκληρούς πολέμους μέ πολυάριθμους ἐχθρούς, γιά νά φυλάξουν καί νά παραδώσουν σ' ἐμάς ἐλεύθερη τή σημερινή Ἑλλάδα.

Φέτος στό μάθημα τῆς Ἱστορίας θά διδαχτοῦμε πολλά γιά τό ἀρχαῖο μεγαλεῖο, τόν πολιτισμό καί τούς ἀγῶνες τῆς φυλῆς μας. Μέ τή Γεωγραφία θά γνωρίσουμε ὅλους τούς ἑλληνικούς τόπους, ὅλη τήν ὀμορφή γαλάζια χώρα πού λούζεται στό χρυσό φῶς τοῦ ἡλίου καί στό κύμα τῆς θάλασσας καί θά τήν ἀγαπήσουμε περισσότερο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2 Σύντομη γεωφυσική εξέταση του ελληνικού χώρου

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείτε στο χάρτη σας την Έλλάδα. Δείτε την ελληνική χερσόνησο, τις θάλασσες που την περιβάλλουν, τα νησιά.
2. Ποιές ξένες χώρες βρίσκονται στα θόρεια της Ελλάδας; Ποιά στα ανατολικά της;
3. Παρατηρήστε ανάγλυφους ή γεωφυσικούς χάρτες της Ελλάδας. Πώς είναι τό έδαφος της;
4. Προβάλετε στην τάξη σας εικόνες μέ χαρακτηριστικά ελληνικά τοπία.

“Αν μπορούσαμε μ' ένα αεροπλάνο νά πετάξουμε ψηλά, πάνω από την Έλλάδα, θά βλέπαμε μιά μεγάλη χερσόνησο, σάν ένα πελώριο χέρι ν' άπλώνεται στή γαλανή **Μεσόγειο**. Τριγύρω της θά διακρίναμε σκόρπια έκατοντάδες νησιά καί νησάκια νά λούζονται στα κύματα του **Αιγαίου**, του **Ίονίου**, του **Κρητικού** πελάγους.

‘Η Έλλάδα είναι μιά μεγάλη χερσόνησος μέ πολλά νησιά γύρω της. Στο θόρειο μέρος συνορεύει μέ την **Άλθανία**, τή **Γιουγκοσλαβία** καί τή **Βουλγαρία**. Στα ανατολικά μέ την **Τουρκία**.

Στά ανατολικά της ελληνικής χερσονήσου άπλώνεται τό **Αιγαίο πέλαγος**, στα δυτικά τό **Ίόνιο πέλαγος**. Στα νότια της Ελλάδας βρίσκεται τό **Λιθικό πέλαγος**.

‘Η έκταση της Ελλάδας είναι περίπου 132.000 τετραγωνικά χλμ.

‘Η πατρίδα μας είναι γενικά όρεινή χώρα. Μιά μεγάλη όρσει-ρά μέ ψηλές κορυφές καί πολυάριθμες διακλαδώσεις αρχίζει από τή βορειοδυτική γωνία της Ελλάδας καί φτάνει ως τή νοτιότερη άκρη της. Είναι ή **Πίνδος**. Λένε πώς πρίν από χιλιάδες χρόνια ή Πίνδος έφτανε ως κάτω στήν Κρήτη. “Επειτα όμως μεγάλες περιοχές βούλιαξαν καί σκεπάστηκαν από τή θάλασσα. Στήν επιφάνεια των νερών άπόμειναν μόνο οί ψηλότερες κορυφές των βυθισμένων βουνών καί σχηματίστηκαν τά πολυάριθμα νησιά μας.

ΓΕΩΦΥΣΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Όλυμπος

Παρνασσός

Καστοριά

“Άλλη μεγάλη ελληνική όροσειρά στο βορειοανατολικό μέρος της Πατρίδας μας είναι η **Ροδόπη**. Ψηλότερο βουνό της χώρας μας είναι ο **Όλυμπος** (ύψ. 2.917 μ.).

‘Ανάμεσα στα βουνά σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες, εύφορες κοιλάδες και όροπέδια. Οί μεγαλύτερες πεδιάδες βρίσκονται στη **Θεσσαλία** και τη **Μακεδονία**.

Μεγάλα όροπέδια απλώνονται στη βορειοδυτική Έλλάδα. ‘Εκεί σχηματίστηκαν και πολλές λίμνες: η **Μεγάλη Πρέσπα**, και η **Μικρή Πρέσπα**, η λίμνη της **Καστοριάς**, ή **Βεγορίτιδα**. “Άλλες μεγάλες φυσικές λίμνες της Πατρίδας μας είναι η λίμνη τών **Ίωαννίνων**, ή **Τριχωνίδα**, ή **Δοϊράνη**, ή λίμνη του **Λαγκαδά**, ή **Βόλβη**.

Μεγάλα ελληνικά ποτάμια είναι ο **Έβρος**, ο **Νέστος**, ο **Στρυμόνας**, ο **Άξιός**, ο **Αλιάκμονας**, ο **Πηνειός**, ο **Άχελώος**, ο **Αραχθός**, ο **Άλφειός**, ο **Εύρώτας**. Στις κοιλάδες πολλών ποταμών χτίστηκαν μεγάλα φράγματα και σχηματίσθηκαν τεχνητές λίμνες.

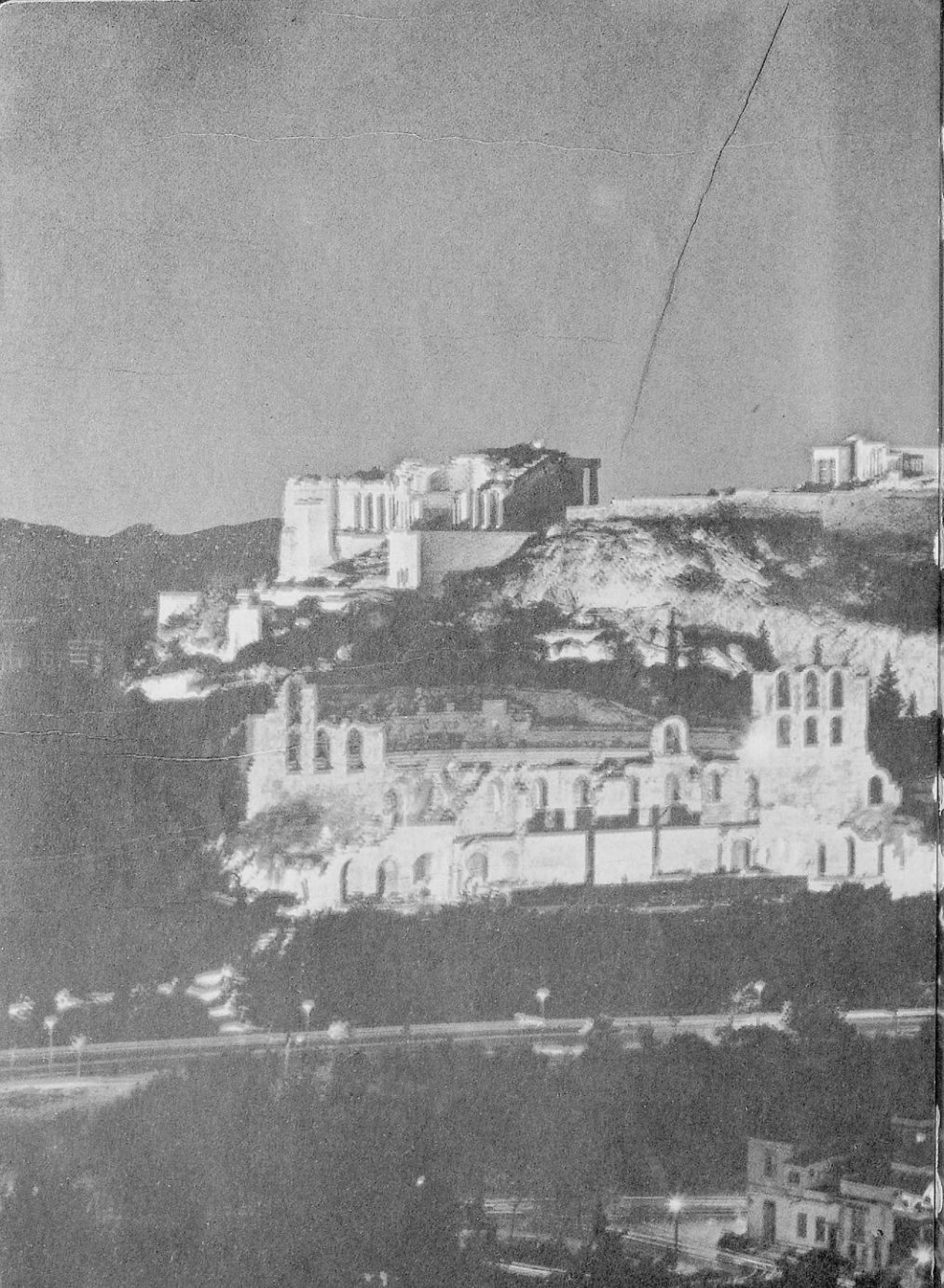
“Άσκηση

Κάνετε ένα χάρτη της Έλλάδας. Σημειώστε σ’ αυτόν όλα τα στοιχεία για τά όποια μιλήσαμε πιο πάνω.

“Όλυμπος →

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

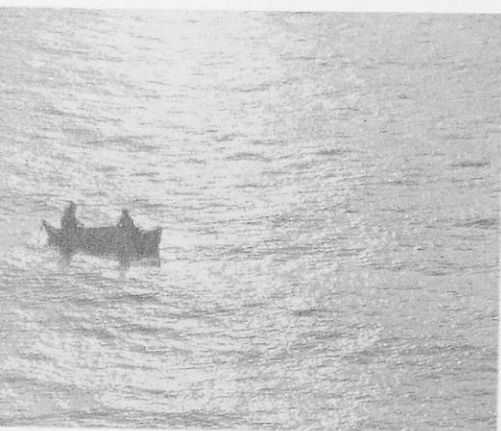

Wzrost i rozwój człowieka

Ίστιοφόρα

Ήλιοσασίλεμα

Άκτες

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τις ακτές της Ελλάδας.
2. Δειξτε στο χάρτη τούς μεγάλους κόλπους πού σχηματίζονται σ' αυτές, τις χερσόνησες, τ' άκρωτήρια.
3. Δειξτε τούς πορθμούς, τούς ισθμούς, τις διώρυγες.
4. Βρείτε τά μεγάλα νησιά.
5. Προβάλετε στήν τάξη χαρακτηριστικές εικόνες από τις ελληνικές θάλασσες.

Όπως είπαμε στό πρώτο μάθημα, οί ελληνικές θάλασσες είναι τμήματα μιās μεγάλης θαλάσσιας περιοχής πού όνομάζεται **Μεσόγειος θάλασσα**. Στόν ελληνικό χώρο έχουμε τό **Αιγαίο πέλαγος**, τό **Ίόνιο πέλαγος**, τό **Κρητικό πέλαγος**, τό **Ίκάριο πέλαγος**, τό **Μυρτώο πέλαγος**, τό **Θρακικό πέλαγος**.

Οί ακτές της Ελλάδας έχουν περιεργά σχήματα. Η θάλασσα εισχωρεί βαθιά στή στεριά καί σχηματίζει πολλούς μικρούς καί μεγάλους κόλπους, χερσόνησες, άκρωτήρια.

Άμμουδιά με βράχια

Κύμα

Μεγαλύτεροι κόλποι είναι ο **Στρυμονικός**, ο **Θερμαϊκός**, ο **Παγασητικός**, ο **Μαλιακός**, ο **Ευβοϊκός**, ο **Σαρωνικός**, ο **Άργολικός**, ο **Λακωνικός**, ο **Μεσσηνιακός**, ο **Κορινθιακός**, ο **Άμβρακικός**.

Σπουδαιότερες χερσόνησες είναι η **Πελοπόννησος**, η **Χαλκιδική**, η **Μαγνησία**.

Γνωστά ακρωτήρια της χώρας μας είναι: τό **Νυμφαίο**, τό **Δρέπανο**, τό **Καναστραίο**, ο **Καφηρέας**, τό **Σούνιο**, τό **Σκύλαιο**, ο **Μαλέας**, τό **Ταίναρο**, ο **Άκριτας**.

Οί σπουδαιότεροι πορθμοί είναι του **Ευρίπου** καί του **Ρίου**.

Ή **διώρυγα της Κορίνθου** χωρίζει την Πελοπόννησο από την υπόλοιπη Ελλάδα.

Τά μεγαλύτερα νησιά της Ελλάδας είναι ή **Κρήτη**, ή **Ευβοία**, ή **Λέσβος**, ή **Ρόδος**, ή **Χίος**, ή **Κεφαλλονιά**, ή **Κέρκυρα**, ή **Σάμος**, ή **Λήμνος**, ή **Νάξος**, ή **Ζάκυνθος** κ.ά. Μεγάλα νησιώτικα συμπλέγματα είναι τά **Έφτάνησα**, οί **Κυκλάδες**, τά **Δωδεκάνησα**, οί **Βόρειες Σποράδες**.

Άσκηση

Συμπληρώστε με τά νέα στοιχεία τό χάρτη πού κάνατε.

Σπόγγοι

Βράχια

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

Θυμηθείτε όσα έχετε μάθει για τόν καιρό καί τό κλίμα στίς προηγούμενες τάξεις.

Όλοι οί τόποι δέν έχουν τό ίδιο κλίμα.

Αιτίες πού επηρεάζουν τό κλίμα μιās περιοχής είναι ή μορφή του έδάφους καί ό θαλάσσιος διαμελισμός της, τό ύψόμετρο, ή απόστασή της από τή θάλασσα, οί άνεμοι πού φυσούν σ' αυτή κ.ά. Γενικά μπορούμε νά πούμε ότι, όσο προχωρούμε από τόν Ίσημερινό πρός τούς πόλους τής Γης, τόσο τό κλίμα γίνεται ψυχρότερο.

Τό κλίμα επηρεάζει πολύ τά φυτά καί τά ζώα κάθε περιοχής. "Άλλα φυτά εύδοκίμουν στίς θερμές κι άλλα στίς ψυχρές χώρες τής Γης. "Άλλα ζώα ζουν στίς θερμές χώρες κι άλλα στίς ψυχρές. "Ακόμα καί οί άνθρωποι επηρεάζονται από τό κλίμα.

Στίς επόμενες τάξεις θά μάθουμε πολλά για τό κλίμα καί θά καταλάβουμε καλύτερα τούς παράγοντες πού τό διαμορφώνουν καί τή σημασία πού έχει για τή ζωή πάνω στή Γη.

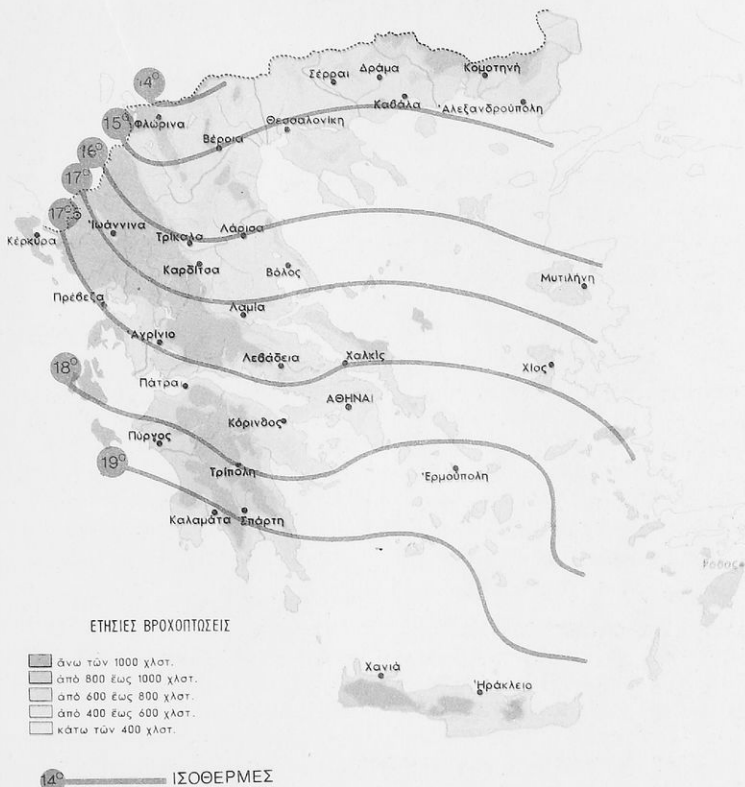
Η Ελλάδα έχει κλίμα **μεσογειακό**. Μεσογειακό κλίμα έχουν όλες οί περιοχές πού βρέχονται από τή Μεσόγειο θάλασσα. Σ' αυτές ό χειμώνας είναι ήπιος καί τό καλοκαίρι σχετικά δροσερό.

Χαρακτηριστικό φυτό τών περιοχών πού έχουν μεσογειακό κλίμα είναι ή ελιά.

Όλες οί περιοχές τής Ελλάδας δέν έχουν τό ίδιο κλίμα. Οί βόρειες γενικά κι όσες βρίσκονται μακριά από τή θάλασσα έχουν **ήπειρωτικό κλίμα**. Σ' αυτές ό χειμώνας είναι ψυχρός καί τό καλοκαίρι αρκετά ζεστό. Στά παραθαλάσσια καί γενικά στά νότια μέρη τής Ελλάδας τό κλίμα είναι **μεσογειακό**, μέ μαλακό χειμώνα καί δροσερό καλοκαίρι. Στά θουνά επικρατεί **όρεινό κλίμα** μέ ψυχρό χειμώνα καί δροσερό καλοκαίρι.

Στή Δυτική Ελλάδα βρέχει συχνότερα καί τό κλίμα εκεί είναι αρκετά **ύγρό**. Στήν Ανατολική Ελλάδα οί βροχές είναι λιγότερες καί sé μερικές περιοχές της τό κλίμα είναι πολύ **ξηρό**.

Γενικά ή Ελλάδα έχει ύγιεινό κλίμα.

Μάθαμε ότι:

1. Το κλίμα μίας περιοχής εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.
2. Σπουδαίοι παράγοντες που διαμορφώνουν το κλίμα μίας περιοχής είναι ο εδαφικός και ο θαλάσσιος διαμελισμός, το ύψόμετρο, ή απόστασή της από τη θάλασσα, οι άνεμοι που φυσούν σ' αυτή.
3. Γενικά, όσο μακρύτερα από τον Ήσημερινό βρίσκεται μιά περιοχή, τόσο ψυχρότερο κλίμα έχει.
4. Το κλίμα επηρεάζει πολύ τα φυτά, τα ζώα, τους ανθρώπους.

Γ' ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5

Οί γεωφυσικές περιοχές της 'Ελλάδας

Όπως βλέπουμε στο χάρτη, ή 'Ελλάδα είναι μιά χερσόνησος πού περιβάλλεται από πολλά νησιά.

Ό χώρος τής ελληνικής χερσονήσου ονομάζεται **ήπειρωτική 'Ελλάδα**. Τά νησιά πού άπλώνονται γύρω τής, όλα μαζί, άποτελουñ τή νησιωτική 'Ελλάδα.

Η 'Ελλάδα χωρίζεται μέ μεγάλες όροσειρές, ποτάμια, θάλασσες καί άλλα φυσικά σύνορα σέ μικρότερες γεωφυσικές περιοχές, πού ονομάζονται **γεωγραφικά διαμερίσματα**. Κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα έχει δικά του χαρακτηριστικά.

Τά γεωγραφικά διαμερίσματα τής 'Ελλάδας είναι τά έξης:

α. Η **Όράκη**, πού βρίσκεται στή βορειοανατολική γωνιά τής 'Ελλάδας, ανάμεσα στους ποταμούς Έβρο καί Νέστο.

β. Η **Μακεδονία**, ή όποία άπλώνεται από τό Νέστο ποταμό ως τήν Πίνδο καί τόν Όλυμπο.

Η Μακεδονία καί ή Όράκη μαζί άποτελουñ τή **Βόρεια 'Ελλάδα**.

γ. Η **Ήπειρος**, ή όποία βρίσκεται ανάμεσα στίς κορυφές τής Πίνδου καί τό Ίόνιο πέλαγος.

δ. Η **Θεσσαλία**. Τό διαμέρισμα αυτό βρίσκεται στό κέντρο τής 'Ελλάδας. Όρίζεται από τήν Πίνδο καί δυό μεγάλες διακλαδώσεις τής. Από αυτές ή μία σχηματίζει τά βουνά Χάσια, Όλυμπο καί ή άλλη τίς ανατολικές κορυφές τών Αγράφων καί τήν Όθρυ.

ε. Η **Στερεά 'Ελλάδα**, ή όποία βρίσκεται στα νότια τής Θεσσαλίας καί τής Ήπειρου καί φτάνει ως τόν Κορινθιακό καί τό Σαρωνικό κόλπο. Στή Στερεά 'Ελλάδα ανήκει καί τό νησί Εύβοια.

στ. Η **Πελοπόννησος**, ή όποία είναι τό νοτιότερο διαμέρισμα τής ήπειρωτικής 'Ελλάδας.

Η νησιωτική 'Ελλάδα περιλαμβάνει:

α. τά νησιά του **Αιγαίου πελάγους**,

β. τά νησιά του **Ίονίου πελάγους** καί

γ. τήν **Κρήτη**.

Δραστηριότητες

Ζωγραφίστε τό χάρτη τής 'Ελλάδας καί χωρίστε τά γεωγραφικά διαμερίσματα τής.

Ι. Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

α. Ἡ Στερεά Ἑλλάδα

6

Σύντομη παρουσίαση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στό χάρτη σας τή Στερεά Ἑλλάδα. Βρεῖτε τά σπουδαιότερα γεωφυσικά στοιχεία τῆς.

2. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε βιβλία, χάρτες, εἰκόνες, τουριστικά φυλλάδια, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια κι ἄλλα στοιχεία καί πληροφορίες γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τή ζωή, τά ἔθιμα, τό λαϊκό καί τό σύγχρονο πολιτισμό, τήν ἱστορία, τά μνημεῖα, τοὺς μύθους, τίς παραδόσεις, τή σημερινή πρόοδο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας κτλ.

3. Προβάλετε στήν τάξη σας σχετικές εἰκόνες.

ΕΣΣΑΛΙΑ

Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ **Στερεά Ἑλλάδα** εἶναι μεγάλη περιοχή τῆς Πατρίδας μας. Ὄνομάζεται καί **Ρούμελη**. Ἀπλώνεται ἀπό τό Αἰγαῖο ὡς τό Ἴόνιο πέλαγος καί ἀπό τό **Σαρωνικό** καί τόν **Κορινθιακό** κόλπο ὡς τή Θεσσαλία καί τήν Ἥπειρο. Στό ἀνατολικό μέρος της βρίσκεται τό νησί **Εὐβοία**.

Τό μεγαλύτερο μέρος τῆς Στερεᾶς εἶναι ὄρεινό. Ἡ Πίνδος κατεβαίνει ὡς ἐδῶ καί πιάνει ὄλο σχεδόν τό κεντρικό τμήμα τῆς Ρούμελης. Μεγάλα βουνά στήν περιοχή αὐτή εἶναι τά **Ἄγραφα**, ὁ **Τυμφρηστός**, ἡ **Οἶτη**, ἡ **Γκιώνα**, τά **Βαρδούσια**, ὁ **Παρνασσός**.

Τά βουνά αὐτά χωρίζουν τή Στερεά σέ δύο μέρη: στήν **Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα** καί στή **Δυτική Στερεά Ἑλλάδα**.

Ἡ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ὁ χῶρος καί τό κλίμα τῆς Ἀνατ. Στερεᾶς Ἑλλάδας

Στά ἀνατολικά τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ὑψώνονται πολλά ἄλλα μικρότερα: ἡ **Ὄθρυς**, τό **Καλλίδρομο**, ὁ **Ἐλικώνας**, ὁ **Κιθαιρώνας**, ἡ **Πάρνηθα**, ἡ **Πεντέλη**, ὁ **Ἵμηττός**, τά **Γεράνεια**. Ἀνάμεσά τους σχηματίζονται οἱ κοιλάδες τοῦ **Σπερχειοῦ** καί τοῦ **Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ** καί οἱ πεδιάδες τῆς **Κωπαΐδας**, τῆς **Θήβας**, τῆς **Ἀμφισσας**.

Στή θέση τῆς σημερινῆς πεδιάδας τῆς Κωπαΐδας θρισκόταν ἄλλοτε ἡ λίμνη Κωπαΐδα, πού ἀποξηράνθηκε. Ἐνα ἄρκετά μεγάλο καί πλούσιο ὄροπέδιο σχηματίστηκε ἐπίσης ψηλά στήν Ὄθρυ, ἀφοῦ ἀποξηράνθηκε ἡ λίμνη Ξυνιάδα.

Στήν Ἀνατολική Στερεά σχηματίζονται ὁ ποταμός **Σπερχειός** καί οἱ λίμνες **Υλίκη** καί **Παραλίμνη**. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ τεχνητή **λίμνη τοῦ Μαραθῶνα**. Ἀπό τίς λίμνες αὐτές ὑδρεύεται ἡ **Ἀθήνα**.

Στά παράλια σχηματίζονται πολλοί κόλποι, χερσόνησες, ἀκρωτήρια, πορθμοί, νησιά. Οἱ κόλποι **Σαρωνικός** καί **Κορινθιακός** χωρίζουν τήν Ἀν. Στερεά ἀπό τήν Πελοπόννησο. Ὁ **Μαλιακός**, ὁ **Βόρειος Εὐβοϊκός** καί ὁ **Νότιος Εὐβοϊκός** κόλπος χωρίζουν τήν Εὐβοία ἀπό τήν ὑπόλοιπη Στερεά.

Στό στενότερο μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ βρίσκεται ὁ **πορθμός τοῦ Εὐρίπου**. Ἐδῶ τά νερά τῆς θάλασσας κινοῦνται ὀρμητικά σάν ποτάμι ἐξί ὥρες ἀπό Βορρά πρὸς Νότο καί, ἀφοῦ σταματήσουν γιά

λίγο, άλλες έξι ώρες από Νότο προς Βορρά! Τό καταπληκτικό αυτό φαινόμενο λέγεται **παλίρροια**.

Νοτιοανατολικά ή Στερεά καταλήγει στή χερσόνησο **Άττική** καί στό άκρωτήριο **Σούνιο**.

Στό Σαρωνικό κόλπο υπάρχουν τά νησιά **Σαλαμίνα, Αίγινα, Πόρος** κι άλλα μικρότερα.

Τό κλίμα τής Άνατολικής Στερεάς Έλλάδας είναι γενικά ξηρό. Αυτό συμβαίνει γιατί τά μεγάλα βουνά έμποδίζουν τούς ύγρους δυτικούς άνέμους νά φτάσουν ώς εκεί. Όλα όμως τά μέρη τής Άν. Στερεάς δέν έχουν τό ίδιο κλίμα. Ό πλούσιος έδαφικός καί θαλάσσιος διαμελισμός τής περιοχής αυτής δημιουργεί ποικιλία κλίματος.

Ή Άττική έχει κλίμα ξηρό μεσογειακό. Μεσογειακό κλίμα έχουν κι όλα τά παραθαλάσσια μέρη. Οί όρεινοί τόποι τής Ρούμελης έχουν κλίμα όρεινό. Έκεί ό χειμώνας είναι βαρύς καί τό καλοκαίρι όροσερό.

Γενικές

1. Σέ πολλά μέρη οί άνθρωποι άποξηραίνουν λίμνες καί έλη καί δημιουργούν εύφορα χωράφια.
2. Άλλού δημιουργούν τεχνητές λίμνες. Μέ τά νερά τους ύδρεύονται πόλεις, ποτίζονται χωράφια, κινούνται έργοστάσια.

7

Ό φυσικός πλούτος, ή βιομηχανική ανάπτυξη καί οί κάτοικοι τής Άνατολικής Στερεάς Έλλάδας

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Υπάρχουν στήν Άν. Στερεά Έλλάδα εύφορες περιοχές για καλλιέργεια; Ποιές είναι αυτές;
2. Στήν Άττική ζούν περισσότεροι από 3.000.000 άνθρωποι. Γιατί συγκεντρώθηκαν τόσο άνθρωποι εκεί; Πώς ζούν καί ποιά προβλήματα έχουν;

Ή Άνατολική Στερεά Έλλάδα έχει άρκετές φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές. Σ' αυτή επίσης, ιδιαίτερα στήν περιοχή τής Άττικής, είναι συγκεντρωμένες οί περισσότερες βιομηχανίες τής χώρας μας.

Άρκετά άγροτικά προϊόντα παράγονται στίς πεδινές περιοχές. Κύρια γεωργικά προϊόντα τής Άττικής είναι τά σταφύλια καί οί έλιές. Ή έλιά εύδοκιμεί σ' όλα τά παραθαλάσσια μέρη τής Στερεάς

Ἑλλάδας, ὅπου τό κλίμα εἶναι μεσογειακό. Στίς πεδιάδες τοῦ Σπερχειοῦ καί τῆς Κωπαΐδας ἡ γῆ εἶναι πολύ εὐφορη καί καλλιεροῦνται βαμπάκι, δημητριακά, λαχανικά, πατάτες κ.ἄ.

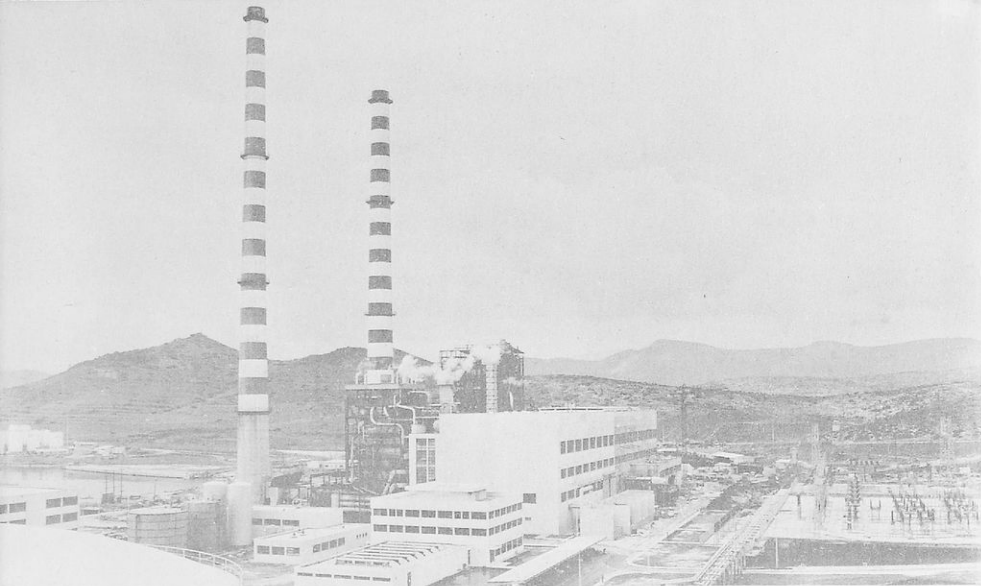
Στίς πλαγιές τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Ρούμελης ὑπάρχουν ἀρκετά δάση. Δάση μέ πεῦκα ὑπάρχουν ἐπίσης στήν Ἀττική καί στή Βοιωτία.

Στίς ὄρεινές περιοχές βόσκουν ἀρκετά γιδοπρόβατα καί παράγονται ἐκλεκτά κτηνοτροφικά προϊόντα. Γνωστά εἶναι τά τυριά τοῦ Παρνασσοῦ καί τῆς Λαμίας. Στίς περιοχές Μεγάρων καί Θήβας ὑπάρχουν πολλά πτηνοτροφεία, πού ἐφοδιάζουν τήν ἀγορά τῆς Ἀθήνας μέ αὐγά καί πουλερικά. Ἐκλεκτό προϊόν τῆς Ἀττικῆς εἶναι τό θυμαρίσιο μέλι.

Ἡ Ἄν. Στερεά εἶναι πλούσια σέ ὄρυκτά. Στήν περιοχή τοῦ Λαυρίου ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια λειτουργοῦν ὄρυχεῖα. Ἀπό αὐτά ἐξάγονται πολλά μέταλλα. Ἄφθονος λιγνίτης ἐξάγεται ἀπό τίς περιοχές Ἀλιθερίου – Κύμης. Στό Ἀλιβέρι μέ τούς λιγνίτες λειτουργεῖ μεγάλο ἀτμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο. Μεταλλεῖα βωξίτη ὑπάρχουν στήν Ἐλευσίνα, στόν Παρνασσό, στή Γκιώνα. Ἀπό τό βωξίτη γίνε­ται τό ἀλουμίνιο. Μεγάλο ἐργοστάσιο ἀλουμίνιου λειτουργεῖ κοντά στό Δίστομο. Ἀπό τή Λοκρίδα ἐξάγονται σιδηρομεταλλεύματα, ἀπό τήν Ὄθρυ χρώμιο κτλ. Γνωστά σ' ὅλους εἶναι τά λευκά μάρμαρα τῆς Πεντέλης. Χρωματιστά μάρμαρα ἐξάγονται ἀπό τήν περιοχή τῆς Θήβας.

Οἱ θάλασσοι τῆς Ἄν. Στερεᾶς ἔχουν ἀρκετά ψάρια. Ὁ Σαρωνικός ὁμως ἔχει μόλυνθει ἐπικίνδυνα ἀπό τούς ὑπονόμους καί τά λύματα τῶν ἐργοστασίων καί ὁ ἀλιευτικός πλοῦτος του λιγότεψε πολύ.

Ἡ βιομηχανία εἶναι πολύ ἀναπτυγμένη στήν περιοχή Ἀθήνας - Πειραιᾶ. Αὐτή εἶναι τό πιό μεγάλο βιομηχανικό κέντρο τῆς χώρας μας. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλά καί μεγάλα ἐργοστάσια, στά ὅποια βρίσκουν ἐργασία πολλοί ἄνθρωποι καί παράγονται ἄφθονα βιομηχανικά προϊόντα. Μιά μεγάλη βιομηχανική ζώνη ἀπλώνεται σ' ὅλη τή βορινή παραλία τοῦ Σαρωνικοῦ, ἀπό τόν Πειραιά ὡς τή διώρυγα τῆς Κορίνθου. Σ' αὐτή λειτουργοῦν μεγάλα διυλιστήρια πετρελαίου, ναυπηγεῖα, χαλυβουργεῖα καί πολλές ἄλλες βιομηχανίες. Μιά νέα βιομηχανική περιοχή δημιουργεῖται πρὸς τή Βοιωτία, πλάι στό μεγάλο αὐτοκινητόδρομο Ἀθήνας - Λαμίας. Ἀρκετά ἐργο-

Λαύριο

στάσια λειτουργούν επίσης στο Λαύριο, στη Χαλκίδα, στη Λιβαδειά, στη Λαμία.

Η τεράστια ανάπτυξη της βιομηχανίας μολύνει συνεχώς την ατμόσφαιρα και τις γειτονικές θάλασσες και δημιουργεί πολλά προβλήματα.

Πολύ αναπτυγμένη στην Ανατολική Στερεά είναι και η βιοτεχνία.

Η συγκοινωνία στην Αν. Στερεά γίνεται με αυτοκίνητα, σιδηρόδρομο, πλοία, αεροπλάνα. Μεγάλη κίνηση έχουν τα λιμάνια του Πειραιά και της Έλεουσινας. Από το μεγάλο λιμάνι του Πειραιά ξεκινούν οι σιδηρόδρομοι Αθήνας - Λάρισας και Αθήνας - Πελοποννήσου και πολλοί αυτοκινητόδρομοι. Μεγάλη κίνηση έχει επίσης το αεροδρόμιο του Έλληνικού. Στην όρεινη Ρούμελη η συγκοινωνία διεξάγεται δύσκολα.

Στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα ζουν σήμερα 3.108.000 άνθρωποι. Από αυτούς 2.540.000 κατοικούν στην Αθήνα, στον Πειραιά και στα προάστια τους. Στην υπόλοιπη Αν. Στερεά περισσότερο πυκνοκατοικημένες είναι οι εύφορες πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές. Εκεί έχουν δημιουργηθεί και τα μεγάλα αστικά, εμπορικά, βιομηχανικά κέντρα. Οι όρεινες περιοχές είναι αραιοκατοικημένες και ο πληθυσμός τους συνεχώς ελαττώνεται.

Οἱ ὄροσειρές τῆς Ἄν. Στερεᾶς τῆ χωρίζουν σέ μικρότερες γεωφυσικές περιοχές. Στ' ἀρχαία χρόνια πολλές ἀπό αὐτές ἦταν ἰδιαίτερα κράτη. Σήμερα ἡ Ἄν. Στερεά εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) Ἄττικῆς, β) Βοιωτίας, γ) Φθιώτιδας, δ) Φωκίδας, ε) Εὐβοίας.

Ὁ Νομός Ἄττικῆς

Ὁ **Νομός Ἄττικῆς** ἀπλώνεται ἀπό τόν Κιθαιρώνα καί τήν Πάρνηθα ὡς τό ἀκρωτήριο Σούνιο στά νότια κι ὡς τό βουνό Γεράνεια δυτικά. Περιλαμβάνει ἐπίσης τό Σαρωνικό κόλπο μέ τά νησιά Σαλαμίνα, Αἴγινα, Πόρο, Ὑδρα, Σπέτσες, τήν περιοχή τῆς Τροιζήνας καί τά νησιά Κύθηρα καί Ἀντικύθηρα.

Γιά νά διοικηθεῖ καλύτερα ὁ Νομός Ἄττικῆς εἶναι χωρισμένος στά διοικητικά διαμερίσματα: 1) Ἀθήνας, 2) Πειραιᾶ, 3) Ἀνατολικῆς Ἄττικῆς, 4) Δυτικῆς Ἄττικῆς. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ Ἀθήνα.

Ἡ Ἀθήνα

Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ πρωτεύουσα ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Καμιά ἄλλη πόλη πάνω στή Γῆ δέν ἔχει τή δική της δόξα.

Στό κέντρο της ἀπό τά πανάρχαια χρόνια ὑψώνεται ἡ **Ἀκρόπολη**.

Κάτω ἀπό αὐτή ἦταν χτισμένη ἡ ἀρχαία Ἀθήνα. Τήν περιτριγύριζε τό θαυμάσιο **ἀττικό τοπίο** μέ τίς ἀρμονικές γραμμές τῶν βουνῶν καί τῶν λόφων, τούς ἐλαιῶνες, τ' ἀμπέλια, τούς κήπους, τά πεῦκα, ὅλα λουσμένα στό φῶς, μέ τόν ἀσύγκριτο γαλανό οὐρανό σκέπη τους.

Τ' ὄνομα τῆς Ἀθήνας, ὅπως μᾶς λέει ἡ μυθολογία, τῆς τό ἔδωσε ἡ Ἀθηνᾶ καί ὁ Δίας χάρισε στούς κατοίκους της τήν ἀγάπη γιά τά γράμματα, τίς τέχνες, τήν πρόοδο. Ἐδῶ δημιουργήθηκε τό ἀρχαῖο ἑλληνικό θαῦμα. Μεγάλοι ἀρχοντες ὀργάνωσαν τήν Ἀθήνα καί τά γύρω χωριά, νομοθέτες ἔγραψαν νόμους σοφοῦς, στρατηγοί καί ναύαρχοι δημιούργησαν ἰσχυρό στρατό καί στόλο, ἀρχιτέκτονες, γλύπτες καί ζωγράφοι συμπλήρωσαν μέ ἔργα ἀθάνατα τό ἀττικό τοπίο, ποιητές καί φιλόσοφοι τῆς χάρισαν δόξα αἰώνια.

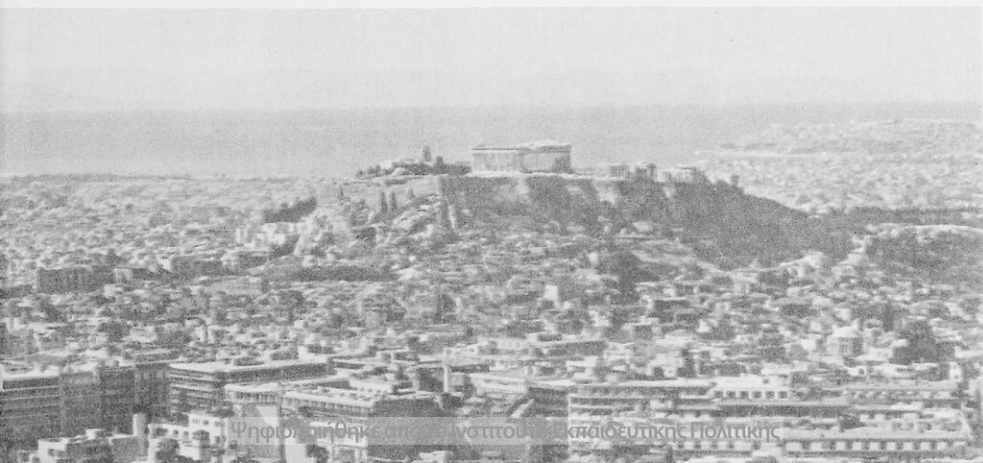
Ὅταν ἡ πατρίδα μας ὑποδουλώθηκε στούς Ρωμαίους καί ἀργό-

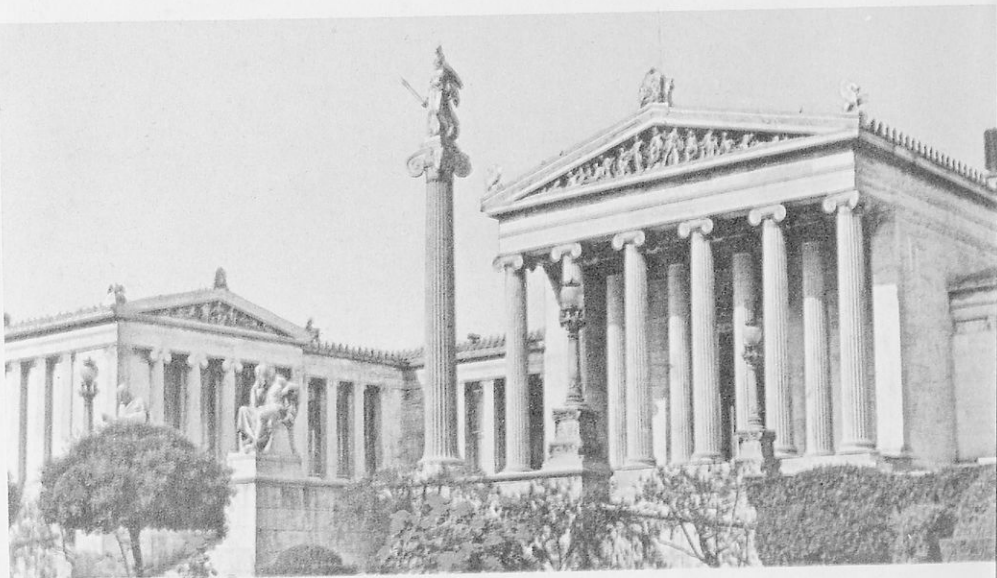

Παλιά Ἀθήνα

τερα στους Τούρκους, ἡ Ἀθήνα ἔχασε τὸ ἀρχαῖο μεγαλεῖο της. Στὰ 1834, πού ἐγίνε πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας, ἦταν μιά μικρὴ πόλη μὲ 10.000 κατοίκους! Στὴ θέση τοῦ Πειραιᾶ ὑπῆρχαν λίγα σπιτάκια ψαράδων! Ὁ τόπος ὅμως ἦταν γεμάτος μνημεῖα, πού διαλαλοῦσαν τὴν ἀρχαία δόξα του. Τότε χαράχθηκε τὸ σχέδιο τῆς νέας πόλης καὶ ἄρχισαν νά χτίζονται νέα οἰκοδομήματα. Σέ πολλά ἀπὸ αὐτά οἱ ἀρχιτέκτονες μιμήθηκαν ἀρχαῖα σχέδια καὶ ἀρκετὰ στολίζουν ἀκόμα τὴν πρωτεύουσά μας.

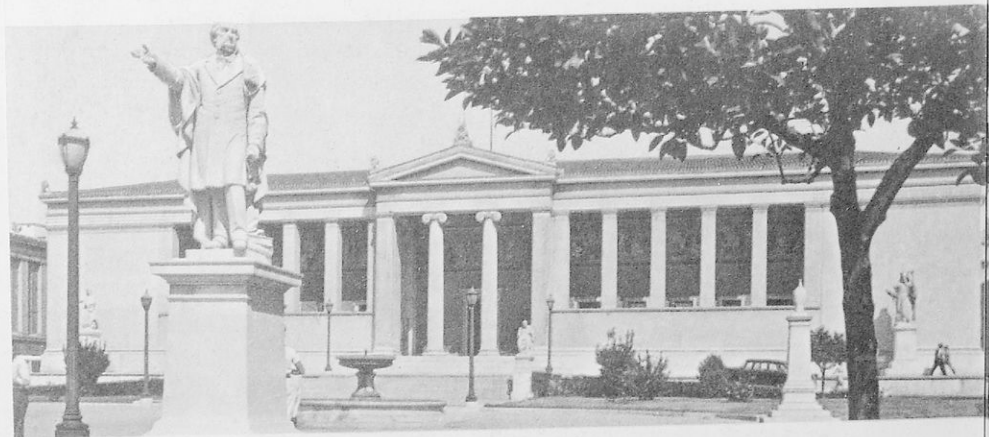
Σύγχρονη Ἀθήνα

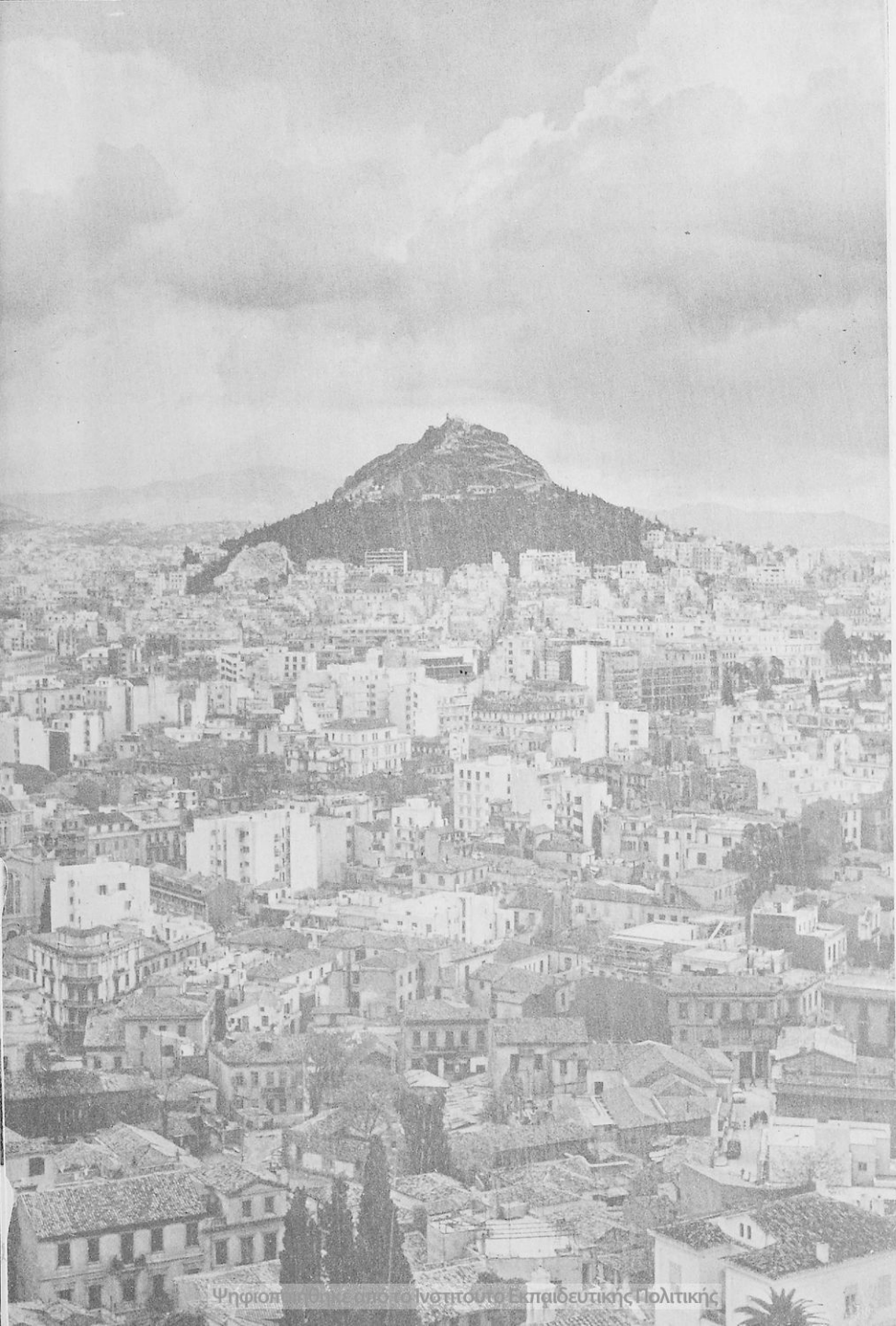

Ἡ Ἀκαδημία

Τό Πανεπιστήμιο

Ἡ βουλὴ

Ἡ σημερινὴ πόλη εἶναι πολὺ μεγάλη. Στὰ τελευταῖα χρόνια ἡ Ἀθήνα, πού συνεχῶς μεγαλώνει, ἐνώθηκε με τὸν Πειραιά καὶ ἄλλες γειτονικὲς συνοικίες καὶ σχηματίστηκε μιά τεράστια μεγαλόπολη με 2.540.000 κατοίκους. Πιάνει ὅλο σχεδόν τὸ **λεκανοπέδιο τῆς Ἀθήνας**, ἀπὸ τὸν Ἕμμηττό, τὴν Πεντέλη, τὴν Πάρνηθα καὶ τὸ Αἰγάλεω ὡς τὴ θάλασσα τοῦ **Σαρωνικοῦ κόλπου**. Εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο διοικητικό, πνευματικό, ἐμπορικό, βιομηχανικό, συγκοινωνιακό κέντρο τῆς Ἑλλάδας.

Στὴν Ἀθήνα θρῖσκονται ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ Πρωθυπουργός, οἱ Ὑπουργοί, ἡ Βουλὴ καὶ πολλές Ὑπηρεσίες. Σ' αὐτὴ λειτουργοῦν τὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιο, τὸ Πολυτεχνεῖο, ἡ Ἀκαδημία καὶ πολλὰ ἄλλα πνευματικὰ καὶ κοινωφελῆ ἰδρύματα.

Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο

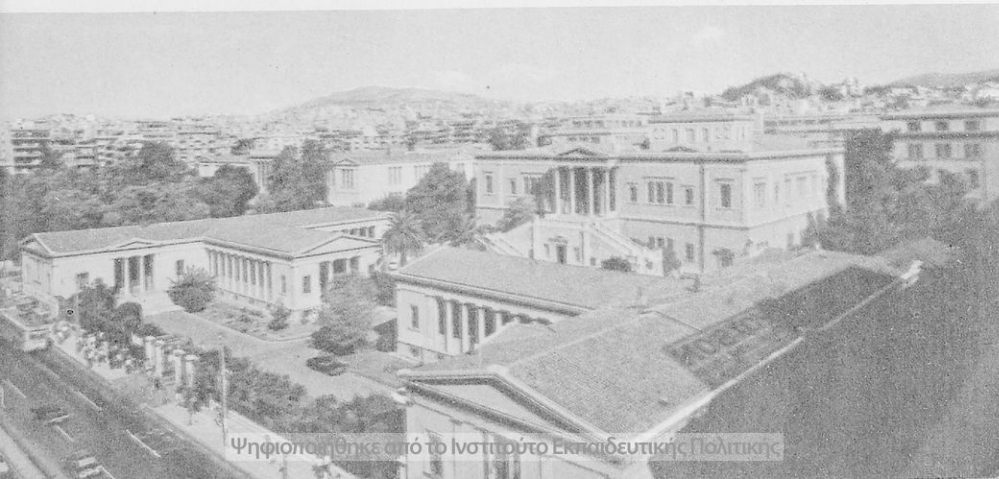
Τό Ζάππειο

Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἐπίσης μιά τεράστια ἀγορά. Ἐκεῖ εἶναι συγκεντρωμένος ὁ περισσότερος πλοῦτος τῆς χώρας μας καί λειτουργοῦν μεγάλες ἐπιχειρήσεις.

Πολλοί Ἕλληνες καί ξένοι ἐπισκέπτονται συνεχῶς τήν Ἀθήνα, ἄλλοι γιά δουλειές καί ἄλλοι γιά νά θαυμάσουν τά μνημεῖα καί νά χαροῦν τή σύγχρονη ζωή της. Πολλά συγκοινωνιακά μέσα, ταξιδιωτικά γραφεῖα, ξενοδοχεῖα, ἐστιατόρια καί τουριστικές ἐπιχειρήσεις ἐξυπηρετοῦν τήν κίνηση τῶν ξένων στήν πολυάνθρωπη αὐτή πόλη.

Καύχημα τῆς Ἀθήνας εἶναι ἡ **Ἀκρόπολη**, ὁ ἱερός βράχος τῆς Ἀθηνᾶς μέ τά ἀσύγκριτα μνημεῖα. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζει ὁ **Παρθενώνας**.

Τό Πολυτεχνεῖο

Πέρασαν δύομισι περίπου χιλιάδες χρόνια άφóτου έγινε, αλλά κανένας δέν μπόρεσε νά χτίσει οικοδόμημα λαμπρότερο από αυτόν.

«Μόλις τόν αντικρίσεις, γράφει ó Χρ. Ζαλοκώστας, νιώθεις τό άσυνήθιστο μεγαλείο του. Δέν είναι ναός, είναι άγαλμα, άγαλμα θεοῦ πού κάθεται στό θρόνο του, δεσπόζει καί ήρμεϊ. Άπό τή συμμετρία του βγαίνει κάτι σάν μουσική. Είναι τόσο μεγαλοδύναμος, ώστε δέ ζημίωσε ούτε κι όταν γκρεμίστηκε ή στέγη του. Πήρε τότε τόν ούρανό καί τόν έβαλε σκεπή του...».

Ή Αθήνα έχει πολλά αγαθά. Έχει όμως καί πολλά καί μεγάλα προβλήματα. Τά έχουν δημιουργήσει ή άπρογραμμάτιστη επέκτασή της, ή συγκέντρωση σ' αυτή έκατομμυρίων ανθρώπων, οί όγκοι τών σύγχρονων οικοδομών, τά καυσαέρια τών βιομηχανιών καί άλλες αιτίες, πού καταστρέφουν συνεχώς τήν όμορφιά του άττικού τοπίου. Ή μόλυνση του περιβάλλοντος, ή συγκοινωνία, οί θόρυβοι, ή έλλειψη ελεύθερων χώρων καί πράσινου είναι μερικά από τά προβλήματα αυτά.

10

Ή Πειραιάς

Ή Πειραιάς (Πειραιεύς) είναι τό πιό μεγάλο λιμάνι τής Ελλάδας.

Έδω άράζουν κάθε μέρα πολλά έλληνικά καί ξένα καράβια. Πολλά από αυτά φέρνουν επιβάτες κι έμπορεύματα από άλλα λιμάνια. Άλλα φεύγουν φορτωμένα από τόν Πειραιά γι' άλλους τόπους. Τεράστιοι άσφαλένιοι γερανοί, στημένοι στίς μεγάλες αποβάθρες, καί χιλιάδες εργάτες φορτώνουν καί ξεφορτώνουν έμπορεύματα. Κοντά στό λιμάνι υπάρχουν μεγάλες αποθήκες καί από εκεί ξεκινούν οί σιδηρόδρομοι καί μεγάλοι αυτοκινητόδρομοι, πού διασχίζουν όλη τήν Ελλάδα. Ένα άτέλειωτο μελισσολόι από ναυτικούς, καρaboκώρηδες, έμπόρους, λιμενεργάτες, τουρίστες, λιμενοφύλακες, ύπαλλήλους κτλ. κυκλοφορεί άδιάκοπα, δουλεύει καί δίνει ζωή στό πολυθόρυβο λιμάνι.

Στόν Πειραιά λειτουργούν πολλά γραφεία καί μεγάλες ναυτιλιακές έπιχειρήσεις. Ή έλληνικός έμπορικός στόλος έχει σήμερα περίπου 5.000 μεγάλα πλοία καί είναι ό τρίτος στή Γη.

Πειραιάς - τό λιμάνι

Ναυπηγεία Σκαμαγκά

Γιά τὰ ζητήματα τοῦ λιμανιοῦ φροντίζει ὁ **Ὄργανισμὸς Λιμένος Πειραιῶς** (Ο.Λ.Π.). Στὰ τελωνεῖα ἐλέγχονται καί φορολογοῦνται τὰ ἐμπορεύματα πού μεταφέρονται ἀπὸ ξένες χώρες ἢ στέλνονται σ' αὐτές. Στὸν Πειραιᾶ βρίσκεται καί τὸ **Ὑπουργεῖο Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας**.

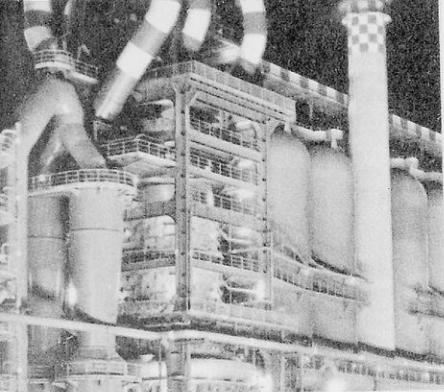
Ὁ Πειραιᾶς μαζί μέ τὴν περιοχὴ τῆς Ἐλευσίνας εἶναι ἐπίσης τὸ μεγαλύτερο βιομηχανικὸ κέντρο ὅλης τῆς χώρας. Σ' ὁλόκληρη τὴν περιοχὴ, πού ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ λιμάνι πρὸς τὸ Αἰγάλεω καί πίσω ἀπὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Σκαρμαγκά, τὸν Ἀσπρόπυργο, τὴν Ἐλευσίνα, τὰ Μέγαρα, λειτουργοῦν ἑκατοντάδες μικρά καί μεγάλα ἐργοστάσια καί βιοτεχνίες. Αὐτὰ δίνουν δουλειά στοὺς κατοικοὺς τοῦ Πειραιᾶ. Παράγουν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, λιπάσματα, γυαλικά, τσιμέντα, τσιγάρα, μηχανές, ἐργαλεῖα, ὑφάσματα, φάρμακα, χρώματα, εἶδη ὑγιεινῆς, ἠλεκτρικά εἶδη, οἰκιακὰ σκευῆ, ἐπιπλα, πλαστικά εἶδη, παιχνίδια, τρόφιμα, ποτά, πολλὰ ἄλλα βιομηχανικὰ προϊόντα καί χαρίζουν πλοῦτο στὴν πόλη αὐτὴ καί στὴν Ἑλλάδα. Μαζί μέ τὰ ἀγαθὰ τους ὅμως οἱ βιομηχανίες μολύνουν τὸν ἀέρα μέ τὰ καυσαέρια καί τίς γειτονικὲς θάλασσες μέ τὰ λύματά τους. Εἶναι ἡ πιὸ μολυσμένη περιοχὴ τῆς Ἑλλάδας. Στὴν ἴδια βιομηχανικὴ ζώνη, ὅπως ἀναφέραμε, λειτουργοῦν μεγάλα ναυπηγεῖα, διυλιστήρια πετρελαίου, χαλυβουργεῖα κ.ἄ.

Στ' ἀνατολικά τοῦ Πειραιᾶ ἀνοίγεται ὁ ὄρμος τοῦ **Φαλήρου**. Ἀπὸ τὸ Φάληρο ξεκινάει ἡ μεγάλη λεωφόρος πού ὀδηγεῖ πρὸς τὸ Σοῦνιο. Πολλὰ προβλήματα στὴν περιοχὴ αὐτὴ δημιουργεῖ τὸ μεγάλο ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ.

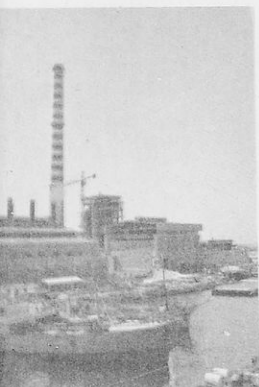
Ἡ ἱστορία τοῦ Πειραιᾶ εἶναι δεμένη μέ τὴν ἱστορία τῆς Ἀθήνας. Ἦταν πάντα τὸ ἐπίνειό της. Μεγάλη δόξα γνώρισε ὁ Πειραιᾶς, ἀφότου ὁ Θεμιστοκλῆς ἴδρυσε ἐκεῖ τὸν ἱστορικὸ ναῦσταθμο. Σήμερα ὁ ἀνδριάντας τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ἄρχοντα ὑψώνεται σ' ἓναν ὠραῖο κῆπο στό λιμάνι.

Δραστηριότητες

Μπορεῖτε νὰ συγκεντρώσετε κι ἄλλες πληροφορίες, βιβλία, χάρτες, τουριστικά φυλλάδια, φωτογραφίες, διαφάνειες, ταινίες κτλ. γιὰ τὴν Ἀθήνα, τὸν Πειραιᾶ, τὰ προσότιά τους.

Έργοστάσια καί έργατικές κατοικίες στήν ίδια μολυσμένη περιοχή

Οί θιομηχανίες μολύνουν επικίνδυνα τό περιβάλλον

Ἡ παραλιακή λεωφόρος τοῦ Σαρωνικοῦ καταλήγει στό ἀκρωτήριο **Σούνιο**. Στήν κορυφή τοῦ μεγάλου κάβου ὑψώνεται ὁ ἀρχαῖος ναός τοῦ Ποσειδῶνα σάν φάρος πού ἀκτινοβολεῖ στό καταγάλαζο ἄπειρο τ' οὐρανοῦ καί τῆς θάλασσας πού τόν τριγυρίζει.

Πίσω ἀπό τό Σούνιο βρίσκεται τό **Λαύριο** (8.000 κ.) μέ τήν ἀρχαία ἱστορία καί τά μεταλλεῖα του καί κοντά του ὁ **Θορικός** μέ πολλά ἀρχαῖα.

Πιο πάνω ἀπλώνονται τά **Μεσόγεια**, μιά μικρή πεδιάδα γεμάτη ἀμπέλια, πού δίνουν τή θαυμάσια ρετσίνα τῆς Ἀττικῆς, λιόδεντρα, πεῦκα, ὄμορφα χωριά καί κωμοπόλεις. Ἐκεῖ βρίσκονται τό **Μαρκόπουλο**, τό **Κοροπί**, ἡ **Παιανία**, τά **Σπάτα** καί κοντά στή θάλασσα ἡ **Βραυρώνα**, ἡ **Λούτσα**, ἡ **Ραφήνα**. Βορειότερα ἀπλώνεται ἡ περιοχή τοῦ **Μαραθῶνα** μέ τόν ἱστορικό **Τύμβο**, ὅπου ἔγινε ἡ μεγάλη μάχη μέ τούς Πέρσες στά 490 π.Χ., καί τή λίμνη, ἀπό τήν ὁποία ὑδρεύεται ἡ Ἀθήνα.

Σέ ὅλη τήν ἀνατολική παραλία τῆς Ἀττικῆς ὑπάρχουν θέρετρα μέ πολλά ἐξοχικά σπίτια.

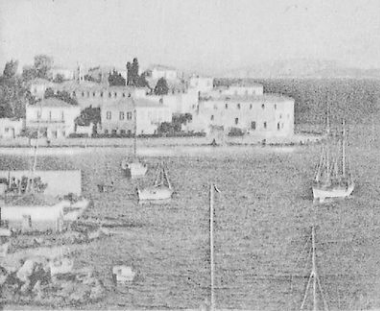
Κοντά στίς ἐκβολές τοῦ **Ἄσωπου**, βρίσκεται ἡ **Σκάλα Ὠρωπού**. Ἀπό αὐτή πολλά πορθμεῖα φεύγουν γιά τήν Εὐβοία.

Γιά τή Δυτική Ἀττική εἶπαμε ἀρκετά σέ προηγούμενα μαθήματα. Σέ ὅλη τή βορινή παραλία τοῦ Σαρωνικοῦ λειτουργοῦν πολλές βιομηχανίες. Ἐκεῖ βρίσκονται ὁ **Σκαραμαγκάς**, ὁ **Ἀσπρόπυργος**, ἡ **Ἐλευσίνα**, (19.000 κ.), ἡ **Μάνδρα**, τά **Μέγαρα** (17.000 κ.) καί πιο πέρα ἡ **Κακή Σκάλα** μέ τίς θεόρατες **Σκειρωνίδες Πέτρες** νά κρέμονται πρὸς τή θάλασσα.

Ἡ Ἐλευσίνα καί τά Μέγαρα εἶναι ἀρχαῖες ἱστορικές πόλεις. Πολλές φορές στό μάθημα τῆς ἱστορίας θά μιλήσουμε γι' αὐτές. Στήν Ἐλευσίνα σώζεται ἐρειπωμένο τό ἱερό τῆς θεᾶς Δήμητρας κι ἄλλα ἀρχαῖα. Ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ ἀπό τήν Ἀθήνα σ' αὐτή ὀνομάζεται καί σήμερα **Ἱερά ὁδός**.

Ἡ υπόλοιπη ὀρεινή Δυτική Ἀττική εἶναι ἀγονη καί ἀραιοκατοικημένη.

Δυό γραφικές γωνίες τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἡ **Καισαριανή** στούς πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ καί τό **Δαφνί** στό Αἰγάλεω, μέ ἱστορικά μοναστήρια καί πολλές φυσικές ὀμορφιές. Ὠραῖες τοποθεσίες

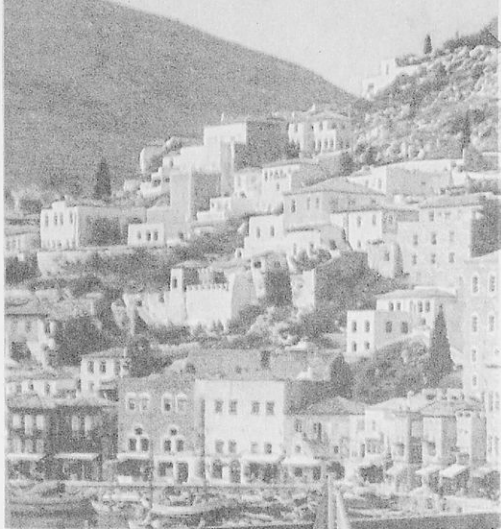

1

Εικόνες από τό Σαρωνικό:

1. Σπέτσες
2. Ύδρα
3. Σούνιο
4. Αίγινα
5. Πόρος

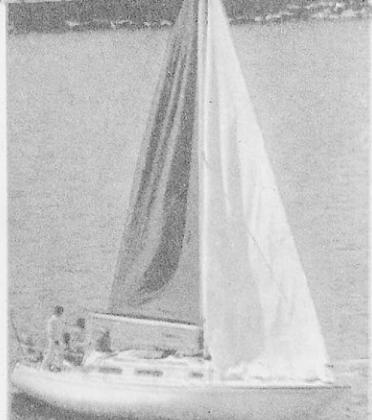
3

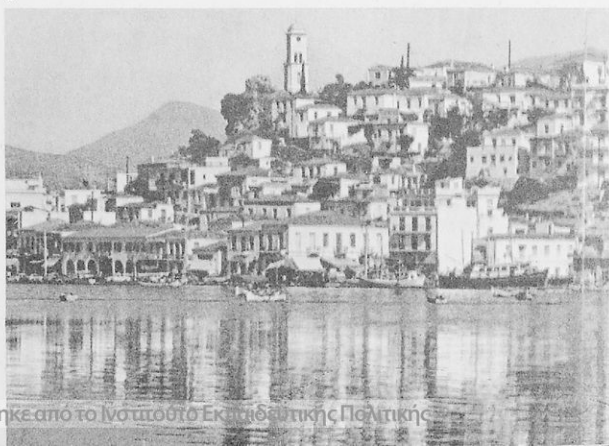
2

4

5

υπάρχουν επίσης στις δασοσκέπαστες πλαγιές της Πάρνηθας και της Πεντέλης.

Ένας στενός πορθμός χωρίζει από την Ἀττική τή **Σαλαμίνα**. Έκει στά 480 π.Χ. οί Ἕλληνες νίκησαν τούς Πέρσες. Τώρα στή θέση αὐτή βρίσκεται ὁ ναύσταθμος τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μας. Στή Σαλαμίνα κατοικοῦν 23.000 ἄνθρωποι. Σπουδαιότερος οἰκισμός της εἶναι ἡ **Σαλαμίνα** (18.000).

Στό κέντρο τοῦ Σαρωνικοῦ βρίσκεται ἡ **Αἴγινα**. Εἶναι ὀρεινό νησί μέ μεγάλη ἱστορία, πολλές φυσικές ὁμορφιές, ἀρχαία μνημεῖα. Ἐντύπωση κάνει ὁ ναός τῆς **Ἀφείας** χτισμένος σέ καταπράσινο ὕψωμα μέ μαγευτική θέα πρός τή θάλασσα. Σ' ὄλο τό νησί ζοῦν 10.000 ἄνθρωποι. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Αἴγινα** (6.000 κ.).

Στήν περιοχή **Τροιζηνίας** βρίσκονται ἡ καταπράσινη χερσόνησος **Μέθανα** μέ ἱαματικές πηγές καί γραφικά τοπία καί τό ὄραιο νησί **Πόρος**. Μεγαλύτερος οἰκισμός ἐκεῖ εἶναι ὁ **Πόρος** (4.000 κ.).

Πιό πέρα βρίσκονται δυό ἀπό τά ὄραιότερα καί τά πιό δοξασιμένα νησιά τῆς πατρίδας μας: ἡ **Ἵδρα** (2.500 κ.) καί οἱ **Σπέτσες** (3.500 κ.). Στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας οἱ Ἵδραῖοι καί οἱ Σπετσιώτες εἶχαν πολλά καράβια καί στήν ἐπανάσταση τοῦ 1821 πολέμησαν γενναῖα γιά τήν ἐλευθερία καί πρόσφεραν πολλά στήν πατρίδα. Σήμερα τά νησιά αὐτά, ἰδιαίτερα ἡ Ἵδρα, ἔχουν μεγάλη τουριστική κίνηση.

Τά **Κύθηρα** (4.000 κ.) βρίσκονται στά νότια τῆς Πελοποννήσου καί λίγο νοτιότερα τά **Ἀντικύθηρα** (140 κ.). Εἶναι βραχώδη νησιά μέ ἐντυπωσιακά τοπία καί μικρούς οἰκισμούς. X

12. Οἱ Νομοὶ Βοιωτίας, Φθιώτιδας καί Φωκίδας

Ὁ **Νομός Βοιωτίας** ἀπλώνεται στά βόρεια τῆς Ἀττικῆς, ἀπό τόν Κιθαιρῶνα καί τήν Πάρνηθα ὡς τόν Παρνασσό καί τό ὄρος Χλωμό. Στό κέντρο του ἔχει δημιουργηθεῖ, μέ τήν ἀποξήρανση τῆς λίμνης, ἡ πλούσια πεδιάδα τῆς Κωπαΐδας. Αὐτή, ὅπως εἶπαμε, δίνει πολλά καί ἐκλεκτῆς ποιότητας γεωργικά προϊόντα καί κυρίως βαμπάκι.

Ἡ Βοιωτία γειτονεύει μέ τήν Ἀττική καί κοντά στά σύνορα τῶν δύο Νομῶν ἔχουν ἰδρυθεῖ πολλές βιομηχανίες καί συνεχῶς ἰδρύνονται νέες.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Βοιωτίας εἶναι ἡ **Λιβαδειά** (16.000 κ.).

1. Θεσσαλονίκη

2. Χαϊρώνεια

ώραία πόλη πού συνεχῶς ἐξε-
λίσσεται. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ὀφεί-
λεται, κυρίως, στὸν πλοῦτο τῆς
Κωπαΐδας. Πάνω ἀπὸ τὴν πόλη
βρίσκεται ἡ πηγή **Ἐρκυννα**, μέ
ἄφθονα κρυσταλλένια νερά, πα-
λιές γραφικὲς γέφυρες κι αἰω-
νόβια πλατάνια τριγύρω. Νοτιό-
τερα ὑψώνεται ὁ **Ἐλικώνας**, τό
βουνό μέ τῖς Μοῦσες καί τούς
ἀρχαίους θρύλους, καί θόρεια ὁ
Παρνασσός ψηλός, περήφανος,
μέ τῖς κορφές στὰ σύννεφα καί
στὰ χιόνια, μέ χλοερά βοσκο-
τόπια, δάση καί σύγχρονες χιο-
δορμικὲς ἐγκαταστάσεις.

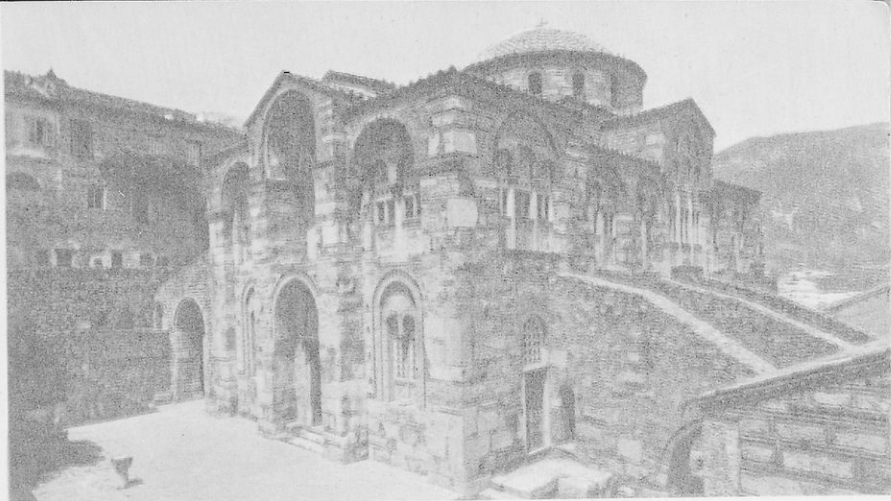
«Τό ψηλὸς καί τὴν περη-
φάνεια αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ
λίγα βουνά τὴν ἔχουν, γρά-
φει ὁ Χρ. Ζαλοκώστας. Ἐδῶ
τά κοπάδια χιλιάζουν. Κάθε
τόσο συναντοῦμε τσομπάνη-
δες ἡλιοκαμένους, πού θα-
στοῦν ἱερατικὰ τῖς γκλίτσες
τους... φωνάζουν γιὰ νά ἡσυ-
χάσουν τὰ πρόβατα, πού ρο-
βολοῦν τῖς πλαγιές, καί μᾶς
χαιρετοῦν.

Σέ λίγο βλέπουμε χιό-
νια...».

Στὰ νότια τῆς Κωπαΐδας ἀ-
πλώνεται ἡ μικρὴ πεδιάδα τῆς
Θήβας.

Ἡ **Θήβα** (16.000 κ.) εἶναι ἀρ-
χαία καί ἐνδοξη πόλη.

Ἡ ὄλη ἡ περιοχὴ τῆς Βοιωτίας

1

2

1. Μοναστήρι
'Οσίου Λουκά
2. Παρνασσός
3. Έργοστάσιο
άλουμινίου

3

είναι γνωστή για την ιστορία και τους θρύλους της. Έδω, εκτός από τη Θήβα, βρίσκονται ή **Αυλίδα**, ή **Τανάγρα**, ό **Όρχομενός**, οί **Πλαταιές**, τά **Λευκτρα**, οί **Θεσπιές**, ή **Χαιρώνεια**. Άλλοι ιστορικοί τόποι είναι τά **Βασιλικά**, τό θαυμάσιο μοναστήρι του **Όσίου Λουκά**, τό **Δίστομο**, ή **Άράχοβα**.

Ό Νομός Βοιωτίας είναι χωρισμένος στις Έπαρχίες **Λιβαδειάς** και **Θήβας**.

Γύρω από τό Μαλιακό κόλπο βρίσκεται ό **Νομός Φθιώτιδας**. Στή μέση του ανοίγεται ή κοιλάδα του Σπερχειού. Πολλά βουνά γύρω της χωρίζουν τή Φθιώτιδα από τούς γειτονικούς της Νομούς.

Άλλα βουνά χωρίζουν τή Φθιώτιδα στις Έπαρχίες: 1) **Φθιώτιδας** μέ πρωτεύουσα τή Λαμία, 2) **Λοκρίδας** μέ πρωτεύουσα τήν Άταλάντη, 3) **Δομοκού** μέ πρωτεύουσα τό Δομοκό.

Πρωτεύουσα του Νομού και τής Έπαρχίας Φθιώτιδας είναι ή **Λαμία** (38.000 κ.), ώραία πόλη χτισμένη άμφιθεατρικά στους πρόποδες της Όθρους, μέ παλιά κάστρα στην κορφή της, ώραίες πλατείες και οικοδομές. Έπίγειο τής Λαμίας είναι ή **Στυλίδα** μέ πολλούς έλαώνες στην περιοχή της.

Στή γέφυρα του Σπερχειού μία μαρμάρινη στήλη θυμίζει τήν ιστορική μάχη τής Άλαμάνας και τή θυσία του Άθ. Διάκου. Πιο κάτω τό Ήρώο του Λεωνίδα διαλαλεί τή δόξα των Θερμοπυλών.

Έκεί κοντά βρίσκονται και οί δορυφορικοί σταθμοί. Μ' αυτούς και μέ τή βοήθεια τεχνητών δορυφόρων, πού γυρίζουν γύρω από τή Γη, έπικοινωνούμε μέ ανθρώπους πού ζουν σέ μακρινές χώρες.

Άξιόλογοι οικισμοί στην κοιλάδα του Σπερχειού είναι ή **Σπερχειάδα** και ή **Μακρακώμη**.

Στήν Έπαρχία Λοκρίδας βρίσκονται ή **Άταλάντη** (5.000 κ.), ή **Λάρυμνα** μέ πολλά όρυχεία στην περιοχή της, τά **Καμένα Βούρλα**, μέ μεγάλη τουριστική κίνηση. Ή παραλία τής Λοκρίδας είναι θαυμάσια τουριστική περιοχή πού συνεχώς εξελίσσεται. Άλλη ώραία περιοχή είναι ή **Πελασγία**, στή βόρεια παραλία του Μαλιακού.

Ψηλά στην Όθρυ άπλώνεται ή Έπαρχία Δομοκού. Σπουδαιότερος οικισμός της είναι ό **Δομοκός**.

Στήν περιοχή τής Φθιώτιδας από πολλά μέρη αναβλύζει ζεστό νερό. Γνωστές ίαματικές πηγές λειτουργούν στά Καμένα Βούρλα, στις Θερμοπύλες, στην Ύπάτη και στό Πλατύστομο.

Ο **Νομός Φωκίδας** περιλαμβάνει όρεινές και άραιοκατοικημένες περιοχές της Ρούμελης με τὰ βουνά Παρνασσό, Γκιώνα, Οϊτη, Βαρδούσια.

Διαιρείται στις Έπαρχιες: 1) **Παρνασσίδας** με πρωτεύουσα τὴν Ἄμφισσα καὶ 2) **Δωρίδας** με πρωτεύουσα τὸ Λιδωρικί.

Κέντρο τῆς Φωκίδας εἶναι ἡ Ἄμφισσα (7.000 κ.), χτισμένη σὲ μικρὴ κοιλάδα με πολλοὺς ἐλαιῶνες. Φημίζονται οἱ ἐλιές τῆς.

Στὶς πλαγιές τοῦ Παρνασσοῦ, σὲ μιὰ θέση με ἐπιβλητικὴ ὁμορφιά καὶ φυσικὸ μεγαλεῖο, σώζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῶν **Δελφῶν**. Πόση μεγαλοπρέπεια ἔχει αὐτός ὁ τόπος με τὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα, τὴν ἱερὴ Κασταλλία πηγὴ, τοὺς «Θησαυρούς», τὶς ἄγριες Φαιδριάδες καὶ τοὺς ἀσημόφυλλους ἐλαιῶνες, πού ἀπλώνονται ἀπὸ τὰ πόδια τῶν βράχων ὡς τὴ θάλασσα! Στὸ μουσεῖο θαυμάζει κανεὶς τὸν Ἠνίοχο, τὶς πλάκες με τοὺς περίφημους ὕμνους τοῦ Ἀπόλλωνα, τὸν ὄμφαλό τῆς Γῆς κ.ἄ. ἀρχαῖα.

Δυὸ γραφικὲς κωμοπόλεις, ἡ **Ἰτέα** καὶ τὸ **Γαλαξίδι**, εἶναι χτισμένες στὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ.

Πρωτεύουσα καὶ μεγαλύτερος οἰκισμὸς τῆς Ἐπαρχίας Δωρίδας εἶναι τὸ **Λιδωρικί**. Κοντὰ του ρέει ὁ ποταμὸς **Μόρνος**. Στὴν κοιλάδα του δημιουργεῖται τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὁποία με μεγάλους ἀγωγούς θὰ μεταφέρεται νερὸ στὴν Ἀθήνα. Πιο κάτω ἀνοίγεται ἡ εὐφορὴ πεδιάδα, πού σχηματίστηκε ἀπὸ τὶς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ.

Ψηλά, ἀνάμεσα στὸν Παρνασσὸ καὶ τὴ Γκιώνα, βρίσκεται τὸ ἱστορικὸ **Χάνι τῆς Γραβιάς**, ὅπου στὰ 1821 ὁ Ὁδ. Ἀνδρουτσὸς νίκησε τοὺς Τούρκους.

Γενικεύσεις

Σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἡ πολιτικὴ διαίρεση μιᾶς περιοχῆς ὀρίζεται ἀπὸ τὴ μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Φυσικὰ σύνορα (βουνά, θάλασσες, ποτάμια) χωρίζουν συχνὰ τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα, τοὺς Νομούς, τὶς Ἐπαρχίες.

Λαμία

Ἡ Εὐβοία

Ἡ **Εὐβοία** εἶναι μεγάλο καί ὠραῖο νησί στά ἀνατολικά τῆς Στερεῆς Ἑλλάδας. Ἀπό αὐτή χωρίζεται μέ τό γνωστό μας πορθμό τοῦ **Εὐρίππου** καί τόν **Εὐβοϊκό κόλπο**. Βόρεια καταλήγει στό ἀκρωτήριο **Ἀρτεμίσιο**. Στό νότιο μέρος τῆς βρίσκεται τό γνωστό στούς ναυτικούς ἀκρωτήριο **Καφηρέας** ἢ **Κάβο Ντόρο**.

Ἡ Εὐβοία εἶναι ὀρεινὸ νησί. Ψηλότερα βουνά τῆς εἶναι ἡ **Δίρφυς**, τό **Κανδήλι**, ἢ **Ὄχη**. Σέ πολλά παραθαλάσσια μέρη σχηματίζονται μικρές πεδιάδες καί εὐφορες κοιλάδες. Στό νότιο τμήμα τοῦ νησιοῦ ὑπάρχει ἡ μικρὴ λίμνη **Δύστος**.

Τό κλίμα τῆς Εὐβοίας εἶναι ξηρό. Στό βόρειο μέρος ἡ βλάστηση εἶναι πλούσια. Ἐκεῖ ὑπάρχουν ὠραῖα δάση μέ πεῦκα, λαγκαδιές μέ πλατάνια θεόρατα, ἐλαιῶνες, χωράφια καί κῆποι.

Ἡ Εὐβοία παράγει δημητριακά, λαχανικά, ἐλιές, σταφύλια, σύκα, δασικά, κτηνοτροφικά καί πτηνοτροφικά προϊόντα, μέλι κ. ἄ. Ἀπό τό ὑπέδαφός τῆς ἐξάγονται ἀρκετά ὀρυκτά. Σέ προηγούμενο μάθημα μιλήσαμε γιά τούς λιγνίτες καί τό ἀτμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο πού λειτουργεῖ στό **Ἀλιθέρι**. Πολλές βιομηχανίες ὑπάρχουν στήν περιοχή τῆς Χαλκίδας.

Ἡ Εὐβοία εἶναι χωρισμένη στίς Ἐπαρχίες: 1) **Χαλκίδας** μέ πρωτεύουσα τή Χαλκίδα, πού εἶναι καί πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Νομοῦ, 2) **Καρυστίας** μέ πρωτεύουσα τήν Κύμη καί 3) **Ἰστιαίας** μέ πρωτεύουσα τήν Ἰστιαία.

Σ' ὅλο τό νησί ζοῦν 165.000 ἄνθρωποι.

Ἡ **Χαλκίδα** (36.000 κ.) εἶναι ἀρχαία καί ἱστορική πόλη. Ἐχει μεγάλη ἐμπορική, βιομηχανική, τουριστική κίνηση. Στήν ἀνά-
Χαλκίδα

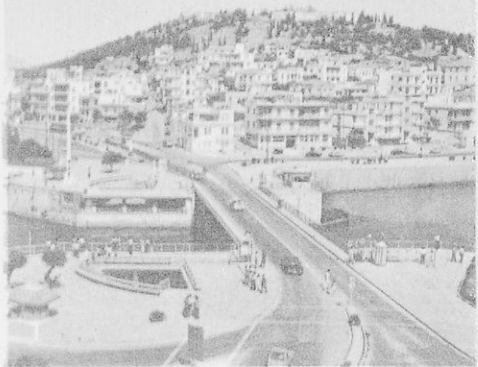
πτυχή της βοήθησαν ή προνομιακή θέση, τό κλίμα, οί φυσικές όμορφίες της. Ή Χαλκίδα είναι ένα μεγάλο σταυροδρόμι ανάμεσα στή Στερεά καί τήν Εύβοια, στό Βόρειο καί τό Νότιο Εύβοϊκό κόλπο. Από τά αξιοθεατά της αναφέρουμε τήν παλίρροια καί τήν κινητή γέφυρα του Εύρίπου, τό κάστρο, τά μουσεΐα, τίς πλατεΐες μέ τά σύγχρονα κτίρια, τά ώραΐα παραθαλάσσια κέντρα, τίς ναυτικές γιορτές.

Σπουδαιότερη κωμόπολη στά νότια του νησιού είναι ή **Κάρυστος** (4.000 κ.) μέ θαυμάσια ρυμοτομία, πολλές φυσικές όμορφίες, σπήλαια, κάστρα καί άρχαΐα μνημεία κοντά της.

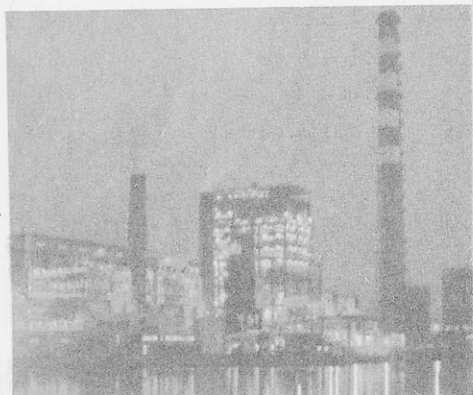
Στό κεντρικό τμήμα τής Εύβοιας βρίσκονται ή **Νέα Άρτάκη**, τά **Ψαχνά**, ή **Έρέτρια**, μέ πολλά άρχαΐα, τό **Άλιθέρι**, ή **Κύμη** (3.000 κ.) χτισμένη σ' ένα γραφικό έξώστη μέ θαυμάσια θέα πρός τό Αΐγαίο.

Στή βόρεια Εύβοια βρίσκονται ή **Λίμνη**, τό **Μαντούδι**, ή **Ίσθιαία** (4.000 κ.), ή περίφημη λουτρόπολη **Αΐδηψός**.

Στό Νομό Εύβοιας υπάγεται καί ή **Σκύρος** (2.400 κ.). Είναι νησί μέ πολλές φυσικές όμορφίες, μνημεία, θεαματικά σπήλαια, γραφικά χωριά. Έντύπωση κάνουν τά ξυλόγλυπτα σκυριανά έπιπλα.

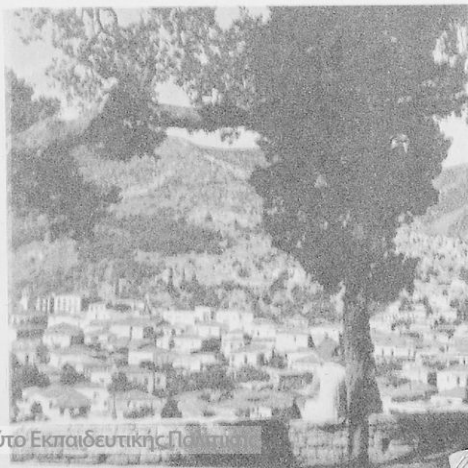

Γέφυρα Εύριπου

Έργοστάσιο Άλιθεριού

Κύμη

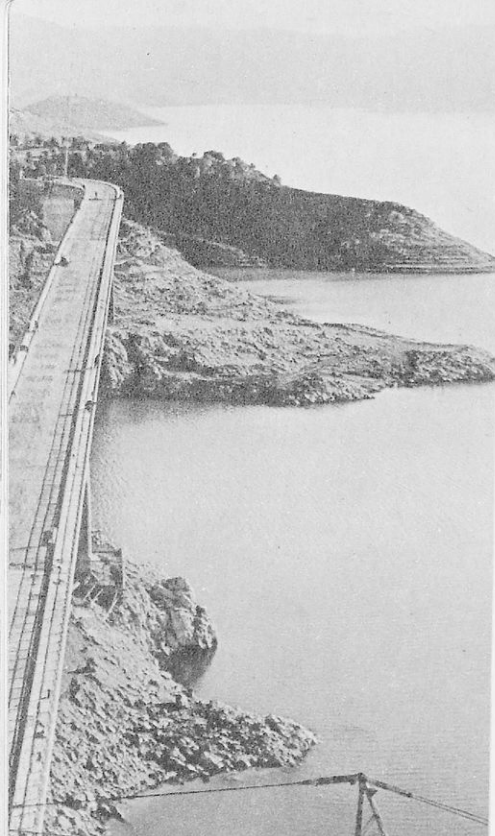
Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

14 Γεωφυσική εξέταση της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας

Ἡ Δυτική Στερεά Ἑλλάδα ἀπλώνεται ἀπὸ τὰ Ἴαγραφα, τὸν ἄλωναίκα καὶ τὰ Βαρδούσια ὠς τὸ Ἴονιο πέλαγος. Ἀνάμεσα σ' αὐτὴ καὶ τὴν Ἡπειρο σχηματίζεται ὁ Ἄμβρακιὸς κόλπος. Στὴν εἰσοδὸ τοῦ βρίσκεται τὸ ἱστορικὸ ἀκρωτήριο Ἄκτιο. Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο χωρίζεται μὲ τὸν Πατραϊκὸ κόλπο. Ἐκεῖ σχηματίζεται ὁ πορθμὸς τοῦ Ρίου.

Ἡ Δυτικὴ Στερεά εἶναι ὄρεινὴ περιοχή. Ἄλλα βουνά της εἶναι τὸ Μακρυνόρος, τὸ Παναϊτωλικὸ, ὁ Ἀράκυνθος, τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη κ.ἄ. Ἀνάμεσά τους σχηματίζονται τὸ λεκανοπέδιο τῆς Τριχωνίδας καὶ οἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν Ἀχελώου, Εὐήνου καὶ Μόρνου.

Ὁ Ἀχελῶος εἶναι τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς Στερεάς. Πολλοὶ παραπόταμοὶ τοῦ κατεβαίνουν ὄρμητικοὶ ἀπὸ τὰ βουνά τῆς Ρούμελης μέσα ἀπὸ βαθιές, ἀπάτητες χαράδρες. Ἐκεῖ χτίστηκαν ψηλὰ φράγματα καὶ σχηματίστηκαν μεγάλες τεχνητὲς λίμνες στὸν Ταυρωπὸ, στὰ Κρεμαστὰ, στὸ Καστράκι. Ἔτσι τὰ νερά τοῦ Ἀχελώου, πρὶν κατεβοῦν στὸν κάμπο, γιὰ

Γέφυρα σπῆ Λίμνη τῶν Κρεμαστῶν
Τὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἔργοστάσιο
στὸ Καστράκι

νά ποτίσουν με άλλα άρδευτικά φράγματα τά χωράφια, κινούν μεγάλα ύδροηλεκτρικά έργοστάσια καί παράγεται άφθονο ηλεκτρικό ρεύμα.

Σέ κλειστά λεκανοπέδια τής Δυτικής Στερεάς υπάρχουν οί φυσικές λίμνες **Τριχωνίδα, Λυσιμαχία, Όζερός, Άμβρακία, Βουλκαριά.** Στά νότια παράλια βρίσκονται οί λιμνοθάλασσες του **Αιτωλικού, του Μεσολογγίου, τής Κλείσσας,** μέ πλούσια ιχθυοτροφεία.

Τό κλίμα στά παραθαλάσσια μέρη είναι ύγρό μεσογειακό. Στίς όρεινές περιοχές είναι όρεινό.

Τά σπουδαιότερα προϊόντα τής Δυτ. Στερεάς παράγονται στίς εύφορες πεδινές περιοχές καί είναι δημητριακά, καπνά, θαμπάκι, ρύζι, λαχανικά, έλιές, έσπεριδοειδή, σταφύλια. Παράγονται επίσης άρκετά κτηνοτροφικά, δασικά, άλιευτικά προϊόντα καί άλάτι.

Ή συγκοινωνία στή Δυτ. Στερεά, ιδιαίτερα στίς όρεινές περιοχές, διεξάγεται δύσκολα. Ένας μεγάλος αυτοκινητόδρομος, πού ξεκινάει από τό **Άντίρριο,** διασχίζει τήν Αίτωλοακαρνανία καί προχωρεί πρós τήν Ήπειρο. Άεροδρόμια υπάρχουν στό Άργίριο καί στό Άκτιο.

Στή Δυτική Στερεά ζούν 258.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι από αυτούς κατοικούν στίς πλούσιες πέδινές περιοχές. Εκεί έχουν δημιουργηθεί καί οί μεγαλύτεροι οικισμοί. Οί όρεινές, άγονες καί απόμερες περιοχές είναι άραιοκατοικημένες.

15. Πολιτική εξέταση τής Δυτ. Στερεάς Έλλάδας

Ή Δυτ. Στερεά Έλλάδα χωρίζεται στους Νομούς: α) **Αίτωλοακαρνανίας** καί β) **Εύρυτανίας.**

Ο **Νομός Αίτωλοακαρνανίας** είναι από τούς πιό μεγάλους Νομούς τής χώρας μας sé έκταση κι έχει πλούσιο έδαφικό καί θαλάσσιο διαμελισμό. Χαρακτηριστικά είναι τά πολλά έδαφικά θαθούλωματα μέ τίς ρηχές λίμνες καί λιμνοθάλασσες καί οί θαθύκολπες άκτές του.

Ο **Νομός Αίτωλοακαρνανίας** έχει πρωτεύουσα τό Μεσολόγγι.

Περιλαμβάνει τίς Έπαρχίες: 1) **Μεσολογγίου** μέ πρωτεύουσα τό Μεσολόγγι, 2) **Ναυπακτίας** μέ πρωτεύουσα τή Ναύπακτο, 3) **Τριχωνίδας** μέ πρωτεύουσα τό Άργίριο, 4) **Βάλτου** μέ πρωτεύουσα τήν Άμφιλοχία, 5) **Βόνιτσας καί Ξηρομέρου** μέ πρωτεύουσα τή Βόνιτσα.

Μεσολόγγι - ο κήπος τῶν ἡρώων

Τό **Μεσολόγγι** (12.000 κ.) εἶναι ἱερή πόλη τῆς Ἑλλάδας. Στόν κήπο τῶν ἡρώων εἶναι θαμμένα τά παλικάρια πού σκοτώθηκαν στήν πολιορκία καί τήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου στά 1826. Μιά ἡρωική ἀτμόσφαιρα εἶναι χυμένη παντοῦ, ἀνάμεσα στούς τάφους, τ' ἀγάλματα, τά παλιά κανόνια καί τ' ἄλλα ἀπομεινάρια ἀπό τά χρόνια τῆς Ἐπανάστασης. Παντοῦ φτερουγίζει ἡ δόξα.

Μπροστά στήν πόλη ἀπλώνεται ἡ λιμνοθάλασσα γαλιῆνια, ἄβαθη, γεμάτη φύκια καί φράχτες, μέ τό μαγευτικό ἡλιοβασίλεμα, πού ὑμνησαν μέ τούς στίχους τους οἱ Μεσολογγίτες ποιητές Κ. Παλαμάς καί Μ. Μαλακάσης.

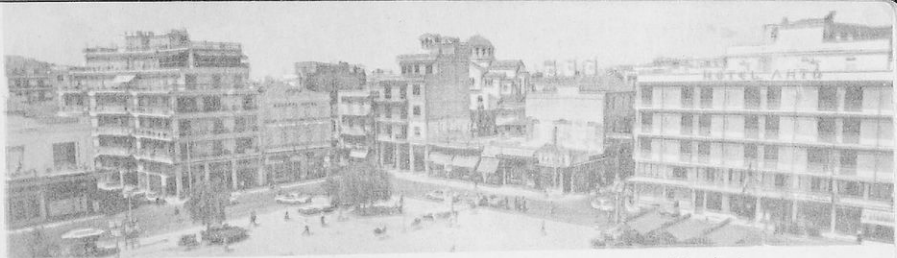
«Πάνω στήν ὀριστική ἀκίνησιά τῆς ἀπέραντης ἐπιφάνειας τῶν νερῶν, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης, οἱ ρόδινες, μαθιές, πορτοκαλιές καί χρυσές ἀποχρώσεις τοῦ ἡλιοβασιλέματος δημιουργοῦν μιᾶ φαντασμαγορία ἀπερίγραπτης ὁμορφιάς. Οἱ ἀγριόπαπιες πετοῦν μέσα σ' ἓνα ἀποθεωτικό φῶς καί οἱ μοναχικοί ψαράδες ρίχνουν φανταστικές σκιές πάνω στόν καθρέπτη τῶν νερῶν».

Ἡρωικός τόπος εἶναι καί τό **Αἰτωλικό**, χτισμένο σέ νησίδα στό πιό στενό μέρος τῆς λιμνοθάλασσας.

Ἡλιοβασίλεμα στό Μεσολόγγι

Ναύπακτος

Άγριονιο

Τό μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο της Δυτ. Στερεάς είναι το **Άγριονιο** (31.000 κ.), σύγχρονη πόλη με ωραίες οικοδομές, κήπους, καπνεργοστάσια.

Άλλοι οικισμοί στο πλούσιο λεκανοπέδιο της Τριχωνίδας και στην κοιλάδα του Άχελώου είναι τό **Θέρμο**, αρχαία πρωτεύουσα της Αιτωλίας, τό **Παναϊώλιο**, ό **Άγ. Κωνσταντίνος**, τό **Νεοχώρι**.

Στήν έπαρχία Βόνιτσας βρίσκονται ό **Άστακός** καί ή **Βόνιτσα** καί στήν Έπαρχία Βάλτου ή **Άμφιλοχία** (5.000 κ.).

Στίς άκτές του Κορινθιακού κόλπου είναι χτισμένη ή γραφική **Ναύπακτος** (8.000 κ.) μέ μαγευτικές τοποθεσίες κοντά της.

Ό **Νομός Εύρυτανίας** είναι ό πιό όρεινός Νομός της χώρας μας. Βρίσκεται ανάμεσα στ' Άγραφα, τόν Τυμφρηστό, τό Παναϊωτικό καί τόν Άχελώο.

«Έδώ άπάνω είναι άγρια καί περήφανα όλα, γράφει ό Ζ. Παπαντωνίου. Πόσο θεόρατα είναι τά βουνά!... Πόσους βράχους, πόσα φαράγγια, πόσες ράχες, πόση πέτρα καί κατοτοπιά έχουν!... Οί γκρεμοί είναι φυτεμένοι μέ πουρνάρια καί κουμαριές. Άλλου κατεβαίνουν γυμνοί καί άπότομοι, σάν νά τούς έχεις κόψει μέ σπαθί...

Νερά βροντούνε στό γκρεμό καί πάνε πρός τούς ούρανούς ίσια κι όρθά σάν τήν ψυχή της Ρούμελης τά έλάτια».

Πρωτεύουσα της Εύρυτανίας είναι τό **Καρπενήσι** (5.000 κ.) χτισμένο στους πρόποδες του Τυμφρηστού. Κοντά του βρίσκεται τό Κεφαλόβρυσο μέ τό μνημείο του ήρωα Μ. Μπότσαρη, πού σκοτώθηκε εκεί στήν Έπανάσταση του 1821.

Στήν Εύρυτανία ζούν 30.000 άνθρωποι, σκόρπιοι σέ 180 οικισμούς. Γραφικά χωριά είναι τό **Μεγάλο χωριό**, ό **Προυσός**, ή **Φουρνά**, τ' **Άγραφα**.

Φράγμα Άχελώου

16 Άνασκόπηση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Άναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
1. Ἀττικῆς	Ἀθήνα	Γκιώνα	2.510	Ἀχελῷος
2. Βοιωτίας	Λιβαδειά	Παρνασσός	2.457	Εὐήνος
3. Φθιώτιδας	Λαμία	Βαρδούσια	2.437	Μόρνος
4. Φωκίδας	Ἄμφισσα	Τυμφρηστός	2.315	Σπερχεῖος
5. Εὐρυτανίας	Καρπενήσι	Οἶτη	2.152	
6. Αἰτωλοακαρνανίας	Μεσολόγγι	Παναιτωλικό	1.924	
7. Εὐβοίας	Χαλκίδα	Δίρφυς	1.743	

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Τώρα, πού γνωρίζετε αρκετά καλά τῆ Στερεά, προσπαθήστε νά τήν ἀναπαραστήσετε στήν ἀμμοδόχο ἢ μέ πλαστιλίνη. Ἐργαστείτε σέ ομάδες.
 2. Σημειώστε τούς κόλπους καί τούς πορθμούς, τά νησιά, τά βουνά, τά ποτάμια, τίς λίμνες. Ποιές ἀπό αὐτές εἶναι φυσικές καί ποιές τεχνητές; 3. Τί κλίμα ἔχουν τά παραθαλάσσια μέρη τῆς Στερεᾶς; Τί ἡ ὀρεινῆ Ροῦμέλη; Γιατί; 4. Ποιές περιοχές παράγουν αρκετά γεωργικά προϊόντα; Γιατί; 5. Ἀπό πού ἐξάγονται πολλά μέταλλα, ἀπό πού ὠραία μάρμαρα κι ἀπό πού λιγνίτης; 6. Πού λειτουργοῦν ὑδροηλεκτρικά καί πού ἀτμοηλεκτρικά ἔργαστάσια; Γιατί; Πού εἶναι συγκεντρωμένες μεγάλες βιομηχανίες; Γιατί; 7. Σημειώστε στό χάρτη τίς πύο μεγάλες πόλεις τῆς Στερεᾶς. Δικαιολογήστε γιατί δημιουργήθηκαν σ' αὐτές τίς θέσεις. Ποιές ἀπό αὐτές ἔχουν σιδηροδρομική συγκοινωνία; 8. Μελετήστε στό χάρτη τίς διαβάσεις πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στά βουνά τῆς Στερεᾶς καί βρεῖτε τούς μεγάλους αὐτοκινητόδρομους. Τί παρατηρεῖτε; 9. Γιά ποιούς τόπους τῆς Στερεᾶς μιλήσατε ὡς τώρα στή μυθολογία καί τήν ἱστορία; 10. Πού λειτουργοῦν ἱαματικές πηγές; 11. Σέ ποιούς Νομούς εἶναι χωρισμένη ἡ Στερεά; Σημειώστε τίς πρωτεύουσές τους.

Γενικεύσεις

- Οἱ ἄγονες ὀρεινές περιοχές εἶναι ἀραιοκατοικημένες.
- Πολλοί ἄνθρωποι συγκεντρώνονται στίς πεδινές καί εὐφωρες περιοχές. Ἐκεῖ συνήθως δημιουργοῦνται ἐμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα.
- Ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας συντελεῖ στή δημιουργία μεγάλων ἀστικών κέντρων.
- Ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας μολύνει ἐπικίνδυνα τό περιβάλλον.
- Ἡ συγκέντρωση πολλῶν ἀνθρώπων σέ μεγαλουπόλεις δημιουργεῖ πολλά προβλήματα.
- Οἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν καί οἱ κλειστούρες εἶναι φυσικοί δρόμοι καί διευκολύνουν τή συγκοινωνία.

6. Ἡ Πελοπόννησος

17

Γεωφυσική εξέταση. Θρύλοι καί ἱστορία.

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στό χάρτη τήν Πελοπόννησο.
2. Δεῖξτε τίς θάλασσες πού βρίσκονται γύρω τῆς.
3. Παρατηρήστε τό ἔδαφός τῆς. Βρεῖτε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεία τῆς.
4. Νομίζετε ὅτι ὑπάρχει διαφορά ἀνάμεσα στό κλίμα τῆς Ἀνατολικῆς καί τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου: "Ἄν ναι, γιατί;
5. Πού νομίζετε ὅτι θρέχει περισσότερο, στήν Ἀνατολική ἢ στή Δυτική Πελοπόννησο: Γιατί;
6. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε εἰκόνες, τουριστικά καί ἄλλα βιβλία καί φυλλάδια, μαγνητοταινίες, πληροφορίες κ.ἄ. στοιχεία γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τή ζωή, τά ἔθιμα, τά τραγούδια, τήν ἱστορία, τή σύγχρονη Πελοπόννησο κτλ.
7. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

ἽΡραῖοι μύθοι καί συναρπαστικές ἱστορίες μᾶς μιλοῦν γιά τόν ἀρχαῖο κόσμο τῆς Πελοποννήσου καί τραγούδια ἡρωικά ὑμνοῦν τήν παλικαριά τῶν ἡρώων τοῦ 1821. Περπατώντας κανεῖς στίς θρυλικές ἀκροπόλεις, στά κάστρα, στά μουσεῖα τῆς θαρρεῖ πῶς ζοῦν ἀκόμα ἐκεῖ μυθικοί θεοί, ἀρχαῖοι καί νεώτεροι ἥρωες.

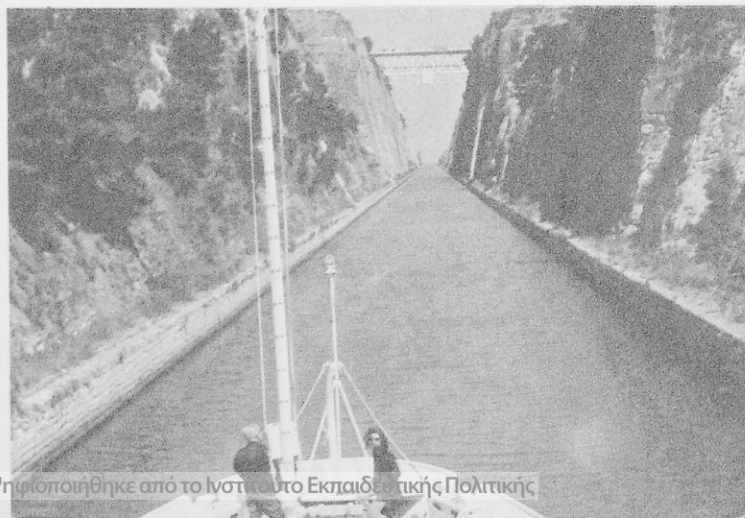
Ἡ **Πελοπόννησος** στήν πραγματικότητα εἶναι ἓνα μεγάλο νησί. Ἐπειδὴ πρῶτος βασιλιάς τῆς ἦταν ὁ **Πέλοπας**, ὀνομάστηκε Πελοπόννησος. Λέγεται καί **Μοριάς**.

Στά μυθικά χρόνια ἀπό τίς Μυκῆνες ξεκίνησε ὁ Ἡρακλῆς, γιά νά πραγματοποιήσει τοὺς ἀθλους του, καί στήν Τροιζῆνα μεγάλωσε ὁ Θησεύς. Ἀπό τά παλάτια τῶν Μυκηνῶν οἱ φοβεροί Ἄτρεῖδες ξεσήκωσαν τοὺς Ἕλληνες, γιά νά πολεμήσουν τοὺς Τρῶες. Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν ἔγιναν τόσα πολλά στήν Πελοπόννησο, πού εἶναι ἀδύνατο νά τ' ἀναφέρουμε ἐδῶ. Αὐτά θά τά μάθουμε στήν ἱστορία.

Ἄν παρατηρήσουμε τήν Πελοπόννησο στό χάρτη, βλέπουμε πῶς μοιάζει μέ παλάμη. Ὡς τά 1893 ὁ **Ἴσθμός τῆς Κορίνθου** ἔνωνε τήν Πελοπόννησο μέ τή Στερεά. Ἐπειτα ἀνοίχτηκε ἡ **διώρυγα τῆς Κορίνθου**. Ἐχει μήκος 6.300 μ., πλάτος 25 μ. καί βάθος 8 μ. Ἐτσι τά πλοῖα δέν χρειάζεται νά κάνουν τό γύρο τῆς Πελοποννήσου καί διευκολύνεται πολύ ἡ ναυσιπλοΐα.

Φωτογραφία της Πελοποννήσου από διαστημόπλοιο
Διώρυγα της Κορίνθου

Γύρω από τήν Πελοπόννησο σχηματίζονται οί κόλποι **Κορινθιακός, Πατραϊκός, Μεσσηνιακός, Λακωνικός, Ἀργολικός, Σαρωνικός**. Μεγάλα ἀκρωτήριά της εἶναι τό **Σκύλαιο**, ὁ **Μαλέας**, τό **Ταΐναρο**, ὁ **Ἀκρίτας**, ἡ **Κυλλήνη**, ὁ **Ἄραξος**. Ὁ **πορθμός τοῦ Ρίου** χωρίζει τήν Πελοπόννησο ἀπό τή Δυτ. Στερεά.

Τά πιό μεγάλα βουνά τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ **Κυλλήνη**, ὁ **Χελμός**, τό **Παναχαϊκό**, ὁ **Ἐρύμανθος**, τό **Μαίναλο**, τό **Ἀρτεμίσιο**, ὁ **Πάρνωνας**, ὁ **Ταῦγετος**.

Ἀνάμεσά τους ἀνοίγονται ἄλλου ἄγρια φαράγγια κι ἄλλου γόνιμες κοιλάδες καί ὄροπέδια. Σπουδαιότερα ἀπό αὐτά εἶναι τά **ὄροπέδια τῆς Ἀρκαδίας**. Εὐφορες πεδινές ἐκτάσεις σχηματίστηκαν ἀπό προσχώσεις ποταμῶν στή βορειοδυτική Πελοπόννησο καί στούς μυχοῦς τοῦ Μεσσηνιακοῦ, τοῦ Λακωνικοῦ, τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ποτάμια μεγάλα δέν υπάρχουν στήν Πελοπόννησο. Ὁ **Ἄλφειός** καί ὁ **Πηνειός**, ποτίζουν τά χωράφια τῆς Ἠλείας. Τῆ Λακωνία τῆ διαρρέει ὁ **Εὐρώτας**.

Γνωστή ἀπό τούς ἄθλους τοῦ Ἡρακλῆ εἶναι ἡ λίμνη **Στυμφαλία**. Μικρές λίμνες σχηματίζονται σέ διάφορα μέρη, ἀλλά τά νερά τους ἐξαφανίζονται σέ καταβόθρες. Μιά τεχνητή λίμνη σχηματίστηκε στήν κοιλάδα τοῦ **Λάδωνα**. Μέ τά νερά της κινεῖται ὑδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο.

Ἡ Πελοπόννησος ἔχει κλίμα γλυκό. Στό ἐσωτερικό ὅμως πού περιβάλλεται ἀπό βουνά καί θρῖσκεται μακριά ἀπό τή θάλασσα τό κλίμα εἶναι ὀρεινό. Στή Δυτ. Πελοπόννησο βρέχει συχνά καί ἡ θλάσση εἶναι πλούσια. Στήν Ἀνατολική τό κλίμα εἶναι ξηρό.

18 Ὁ φυσικός πλοῦτος τῆς Πελοποννήσου. Οἱ κάτοικοι καί ἡ ζωή τους

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Γνωρίζετε χαρακτηριστικά προϊόντα τῆς Πελοποννήσου;
 2. Παράγουν ὅλες οἱ περιοχές τῆς Πελοποννήσου τά ἴδια προϊόντα;
- Γιατί:
3. Ποιές νομίζετε πῶς εἶναι οἱ πιό πυκνοκατοικημένες καί ποιές οἱ πιό ἀραιοκατοικημένες περιοχές; Γιατί;
 4. Πού βρίσκονται οἱ σπουδαιότερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου; Πῶς ἐξηγεῖται αὐτό;
 5. Πῶς ἐπικοινωνεῖ ἡ Πελοπόννησος μέ τή Στερεά Ἑλλάδα;

Όλοι οι τόποι της Πελοποννήσου δέν έχουν την ίδια γονιμότητα ούτε το ίδιο κλίμα και δέν παράγουν τά ίδια προϊόντα. Στά παραθαλάσσια μέρη, όπου τό κλίμα είναι μεσογειακό, καλλιεργούνται κυρίως άμπέλια, έλιές, έσπεριδοειδή, άλλα όπωροφόρα δέντρα, λαχανικά. Στή Μεσσηνία, πού έχει αρκετά θερμό κλίμα, καλλιεργούνται πρώιμα λαχανικά, μπανανιές και χουρμαδιές. Στήν όρεινή Πελοπόννησο παράγονται λίγα δημητριακά, δασικά, κτηνοτροφικά προϊόντα, φρούτα, πατάτες. Στήν περιοχή της Κορίνθου υπάρχουν σύγχρονα πτηνοτροφεία. Οι θάλασσες δίνουν αρκετά ψάρια. Από την περιοχή της Έρμιόνης έξάγονται σιδηρομεταλλεύματα. Μεγάλα στρώματα λιγνίτη άνακαλύφτηκαν στά όροπέδια της Μεγαλόπολης. Μ' αυτούς λειτουργούν εκεί μεγάλα άτμοληκτρικά έργοστάσια.

Άπό τά γεωργικά προϊόντα της Πελοποννήσου φημίζονται ή κορινθιακή σταφίδα, οι έλιές και τά σύκα της Καλαμάτας, τά πορτοκάλια της Σπάρτης, τά λαχανικά και τά πεπόνια της Άργολίδας, τά μήλα της Τρίπολης, τά κρασιά της Άχαΐας και της Νεμέας κ.ά.

Στήν Πελοπόννησο ζούν 987.000 άνθρωποι. Οι περισσότεροι είναι έγκατεστημένοι στά εύφορα παραθαλάσσια μέρη. Έκει δημιουργήθηκαν και τά σπουδαιότερα άστικά κέντρα: ή **Κόρινθος**, τό **Αΐγιο**, ή **Πάτρα**, ό **Πύργος**, ή **Καλαμάτα**, ή **Σπάρτη**, τό **Ναύπλιο**, τό **Άργος**. Ένας σπουδαίος κόμβος συγκοινωνιών, ή **Τρίπολη**, άναπτύχθηκε ψηλά στά όροπέδια της Άρκαδίας.

Οι περισσότεροι από τούς κατοίκους του Μοριά είναι γεωργοί. Πολλοί, από την όρεινή κυρίως Πελοπόννησο, μεταναστεύουν σέ άλλα πλουσιότερα μέρη.

Η βιομηχανία της Πελοποννήσου είναι κυρίως γεωργική. Υπάρχουν αρκετά έλαιουργεία, σαπυνοποιεία, ποτοποιεία, κονσερβοποιεία λαχανικών, ύφαντουργεία και άλλα έργοστάσια, στά όποια έπεξεργάζονται πολλά προϊόντα της περιοχής. Στό Αΐγιο και στην Πάτρα λειτουργούν μεγάλα χαρτοποιεία, έργοστάσια ελαστικών, διαφόρων μηχανημάτων κ.ά.

Σέ πολλά μέρη άκμάζει ή βιοτεχνία.

Η συγκοινωνία γίνεται μέ αυτοκίνητα, σιδηροδρόμους, πλοία, άεροπλάνα. Άεροδρόμια υπάρχουν στην Καλαμάτα, στόν Πύργο, στό Πορτοχέλι.

Η Πελοπόννησος έχει μεγάλη τουριστική κίνηση.

Μεγάλα βουνά χωρίζουν τήν Πελοπόννησο σέ μικρότερες φυσικές περιοχές. Αύτές είναι ή **Κορινθία**, ή **Αργολίδα**, ή **Αχαΐα**, ή **Ηλεία**, ή **Μεσσηνία**, ή **Λακωνία**, ή **Αρκαδία**.

Οι Νομοί Κορινθίας καί 'Αργολίδας

Ο **Νομός Κορινθίας** περιλαμβάνει τή βορειοανατολική Πελοπόννησο κι ένα τμήμα τής Στερεάς, από τή Διώρυγα ως τά ὄρη Γεράνεια.

Ἡ περιοχή τοῦ Ἴσθμου εἶναι ἓνα μεγάλο σταυροδρόμι χερσαίων καί θαλάσσιων συγκοινωνιών ἀνάμεσα στή Στερεά καί τήν Πελοπόννησο, στό Σαρωνικό καί τόν Κορινθιακό κόλπο.

Ὁ **Κορινθιακός** μέ τά βαθυγάλαζα νερά, τήν καταπράσινη παραλία καί τά μεγάλα βουνά τοῦ Μοριά καί τής Ρούμελης πλάι τοῦ εἶναι μιὰ ἀπό τίς ὠραιότερες θάλασσες τής πατρίδας μας.

«Τά δειλινά ὁ κόλπος παίρνει ὄψεις ἀποθέωσης, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας πυρπολεῖ τά πάντα: οὐρανό, ἀκτές, θάλασσα. Τά σύννεφα ἀπλώνονται σάν πέπλα πορφύρας στή δύση... Ὑστερα σιγά σιγά τά χρώματα χλωμιάζουν. Ἡ νύχτα ἀπλώνεται ἀνεπαίσθητα... Ἀξαφνα ἓνα, δυό, πέντε, εἴκοσι φῶτα ἀνάθουν πάνω στή θάλασσα, σάν ἄστρα πού κύλησαν ἀπό τόν οὐρανό κι ἔπεσαν στά νερά. Εἶναι οἱ μικρές ψαρόθαρκες πού θγαίνουν νά ψαρέψουν...».

Ἀρχόντισσα τοῦ Κορινθιακοῦ καί τοῦ Ἴσθμου εἶναι ή **Κόρινθος** (21.000 κ.). Τήν πρόοδό της τή χρωστάει στή γεωγραφική θέση της. Ἡ **ἀρχαία Κόρινθος**, ή πιό μεγάλη καί πλούσια πόλη τής ἀρχαίας Ἑλλάδας, καταστράφηκε πολλές φορές ἀπό ἐπιδρομές βαρβάρων καί ἀπό σεισμούς. Πάνω ἀπό τά εἰρεπιά της ἐπιβλητικός ὑψώνεται ὁ **Ἀκροκόρινθος**.

Ἡ σημερινή Κόρινθος εἶναι μιὰ σύγχρονη πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική καί τουριστική κίνηση. Εἶναι χτισμένη κοντά στή θάλασσα καί ἔχει καλή ρυμοτομία.

Ἀπέναντί της βρίσκεται τό **Λουτράκι**, μιὰ ἀπό τίς ὠραιότερες λουτροπόλεις τής χώρας μας καί πιό πέρα ή γραφική λιμνοθάλασσα Βουλιαγμένη καί τό ἀρχαῖο ἱερό τής Ἥρας.

Κατάφυτη εἶναι ή παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ, γεμάτη κήπους μέ

Ναός Ἀπόλλωνα στίς Βάσσεις

Ὀλυμπία

Μυκῆνες

Κόρινθος

Θέατρο Ἄργους

Κόρινθος – Ναός Ἀποστόλου Παύλου

έσπεριδοειδή, ἐλιές, βερυκοκιές, ἀμπέλια. Ἐκεῖ βρίσκονται τὸ **Λέχαιο**, τὸ **Ζευγολατεῖο**, ἡ **Σικυώνα**, τὸ **Ξυλόκαστρο** κ.ἄ. ὠραῖα χωριά καὶ πάνω τους οἱ κορφές τῆς Κυλλήνης μὲ χιονοδρομικές πίστες καὶ θαυμάσια ὄρεινὰ θέρετρα.

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Νομοῦ εἶναι χτισμένη ἡ **Νεμέα**. Στὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἀργολίδα συναντοῦμε τὰ ἱστορικά **Δερβενάκια**, ὅπου στὰ 1822 οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Τούρκους.

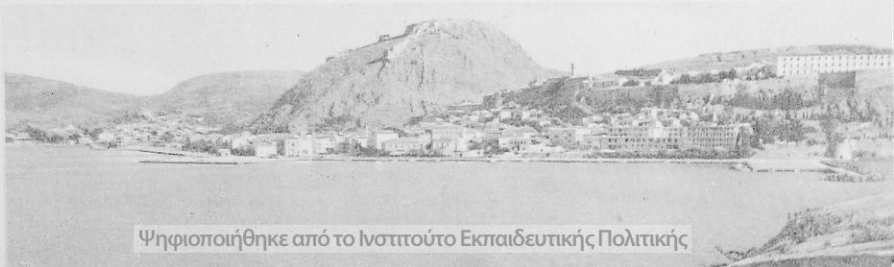
Ὁ **Νομὸς Ἀργολίδας** ἀπλώνεται γύρω ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο. Περιλαμβάνει τὴν εὐφορὴ Ἀργολικὴ πεδιάδα μὲ τὸν **Ἰναχο** ποταμὸ καὶ τὰ γύρω βουνά.

Στὸ κέντρο περίπου τῆς Ἀργολικῆς βρίσκεται τὸ **Ἄργος** (20.000 κ.) ἀρχαία, δοξασμένη καὶ πλούσια πόλη. Στὴν περιοχὴ του παράγονται πολλὰ λαχανικά, ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα γεωργικὰ προϊόντα. Πλάι στὸ Ἄργος ὑψώνεται ἡ **Λάρισα**, ἡ ὀμηρικὴ ἀκρόπολη τοῦ Διομήδη, καὶ πιὸ πέρα ἡ **Τίρυνθα**. Πιο πάνω σῶζονται τὰ εἰρεῖπια τῶν **Μυκηνῶν**, μὲ τὰ κυκλώπεια τείχη, τὴν πύλη τῶν λιονταριῶν, τὰ εἰρειπωμένα παλάτια καὶ τοὺς βασιλικοὺς τάφους.

Ἡ Ἀργολίδα ἔχει πανάρχαια ἱστορία. Στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ Νομοῦ βρίσκεται ἡ **Ἐπίδαυρος**. Κοντὰ στὸ χωριὸ Λυγουριό, σὲ μιά γραφικὴ κοιλάδα, σῶζεται τὸ περίφημο ἀρχαῖο θέατρο, στὸ ὁποῖο συχνὰ ὀργανώνονται θεατρικὲς παραστάσεις.

← Ἀρχαῖο θέατρο Ἐπιδαύρου

Ναύπλιο

Μιά θαυμάσια τουριστική περιοχή υπάρχει στη νότια γωνιά της Αργολικής. Εκεί βρίσκονται τό **Κρανίδι**, τό **Πορτοχέλι**, ή **Έρμιόνη**.

Πρωτεύουσα του Νομού Αργολίδας είναι τό **Ναύπλιο** (9.000 κ.), ή πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας μετά τήν Έπανάσταση του 1821. Στην πόλη αυτή διατηρούνται παλιά κάστρα, ιστορικά κτίρια, ναοί, αγάλματα.

Στά νότια του Ναυπλίου βρίσκονται ωραίες τοποθεσίες. Στο δυτικό μέρος του Νομού είναι τό **Κεφαλάρι**, οί **Μύλοι**, ή μυθική **Λέρνη** καί δυτικότερα ό **Άχλαδόκαμπος**, πού οδηγεί προς τήν Άρκαδία.

Ό Νομός Αργολίδας είναι χωρισμένος στις Έπαρχίες: 1) **Ναυπλίας** μέ πρωτεύουσα τό Ναύπλιο, 2) **Άργους** μέ πρωτεύουσα τό Άργος καί 3) **Έρμιονίδας** μέ πρωτεύουσα τό Κρανίδι.

20

Οί Νομοί Άχαΐας καί Ήλείας

Στή βορειοδυτική Πελοπόννησο βρίσκεται ό **Νομός Άχαΐας**.

Πρωτεύουσά του είναι ή **Πάτρα** (112.000 κ.), τό μεγαλύτερο έμπορικό, βιομηχανικό, πνευματικό κέντρο της Πελοποννήσου. Είναι ή τέταρτη πόλη της χώρας μας. Τό σύγχρονο τεχνητό λιμάνι της είναι ή δυτική πύλη της Ελλάδας κι έχει μεγάλη κίνηση. Στο πάνω μέρος της πόλης έρειπωμένο ύψώνεται τό παλιό κάστρο μέ τούς πευκόφυτους λόφους τριγύρω. Άπό εκεί άγναντεύει κανείς όλόκληρη τήν Πάτρα, ή όποία μέ εύθείς δρόμους, ωραίες πλατείες, παλιές καί νέες οικοδομές άπλώνεται χαμηλά προς τή θάλασσα του Πατραϊκού κόλπου, πού άνοίγεται μπροστά της.

Πολιούχος της Πάτρας είναι ό Άγιος Άνδρέας. Ό ναός του είναι άπό τούς ωραιότερους της χώρας μας. Πολλά άρχαία καί άλλα ιστορικά κειμήλια βρίσκονται στό μουσειό της πόλης. Σ' αυτή λειτουργούν πανεπιστήμιο, πολυτεχνείο καί άλλες σχολές.

Περίφημο είναι τό πατρινό καρναβάλι, πού όργανώνεται κάθε Άποκριά καί προσελκύει πολλούς ξένους.

Στά δυτικά της Πάτρας άνοίγεται ό πλούσιος κάμπος της Άχαΐας μέ πολλά έσπεριδοειδή, λιόδεντρα, λαχανικά, άμπέλια. Μεγάλα χωριά του είναι ή **Κάτω Άχαΐα** καί ή **Λακκόπετρα**. Στην παραλία του Κορινθιακού βρίσκεται τό **Αΐγιο** (19.000 κ.), σπουδαίο έμπορικό κέντρο της Αιγιαλείας.

Πάτρα

Ψηλά στην όρεινη Άχαϊα είναι χτισμένα τὰ **Καλάβρυτα** καί κοντά τους τὰ ιστορικά μοναστήρια **Άγία Λαύρα** καί **Μέγα Σπήλαιο**. Έδω ό τόπος είναι όρεινός, δύσβατος, άραιοκατοικημένος. Όνομαστή είναι ή χαράδρα του Βουραϊκού μέ άγριους βράχους, σπηλιές, καταρράχτες. Αϋτήν ακολουθει ό όδοντωτός σιδηρόδρομος, πού όδηγει από τό Διακοφτό στά Καλάβρυτα.

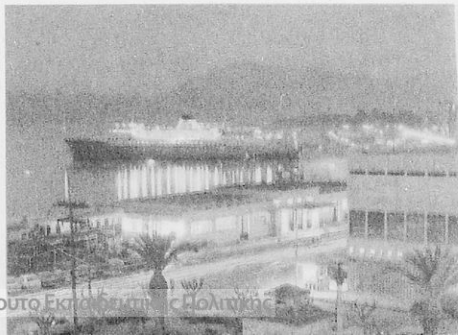
«...Τό μικρό τρένο, γράφει ό Κ. Ουράνης, πού κάνει λαχαιάζοντας αϋτή τή διαδρομή, σέρνεται πολλά χιλιόμετρα μέσα σ' ένα στενό, βαθύ φαράγγι μέ πετρώδη κι άπότομα τοιχώματα, πανύψηλα, άνήλια, άγρια...

Τά νερά του Βουραϊκού καταρακυλουϊν άκράτητα κι άφρισμένα, άλλου μέ φιδίσιους έλιγμούς κι άλλου μέ καταρράχτες, γεμίζοντας τό φαράγγι μέ τό άδιάκοπο καί μονότονο μουγγητό τους...

Πάνω πλατάνια, ροδοδάφνες, κισσοί, φτέρες, χαμόδεντρα κι άγριολούλουδα άγωνίζονται ν' άπαλύνουν τήν άγριάδα του τοπίου...».

Ό Νομός Άχαϊας είναι χωρισμένος στις Έπαρχίες: 1) **Πάτρας** μέ πρωτεύουσα τήν Πάτρα, 2) **Αιγιαλείας** μέ πρωτεύουσα τό Αίγιο, 3) **Καλαβρύτων** μέ πρωτεύουσα τὰ Καλάβρυτα.

Πάτρα

Ἡ Ἑλεία εἶναι ἡ πιό πεδινή καί γόνιμη περιοχή τοῦ Μοριά.

«...Ἡ εὐφορία τῆς πεδιάδας τῆς Ἑλείας κι ἡ ὁμορφιά τῆς τήν κάνουν ἀληθινό παράδεισο, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Τά καρποφόρα δέντρα, τά πεῦκα, τά χλοερά λιβάδια, τά λουλούδια, οἱ εὐκάλυπτοι, τά κυπαρίσσια, τ' ἀμπέλια, οἱ ἐλιές, ὅλες οἱ ἐναλλαγές τοῦ πράσινου κι ὅλες οἱ μυρωδιές τοῦ φυτικοῦ κόσμου ἀνακατεύονται ἐδῶ... Ἄλλοτε στενή κι ἄλλοτε ἀπλωμένη ἀνάμεσα στά βουνά καί στήν καταγάλανη φωτεινή θάλασσα, ἡ πεδιάδα προσφέρεται ὀλόκληρη σάν ἓνα κἀνιστρο γεμάτο καρπούς, πρασινάδα, λουλούδια...».

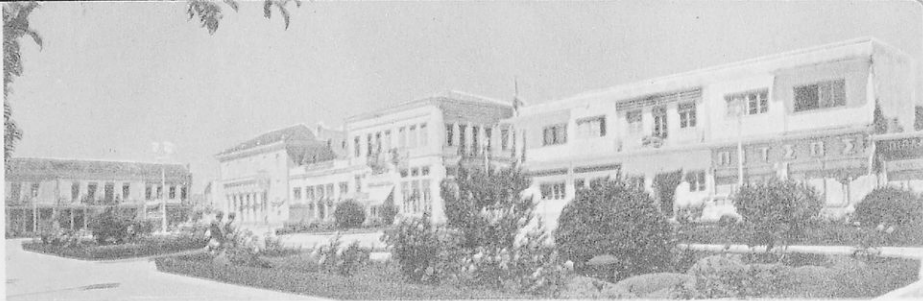
Πρωτεύουσα τῆς Ἑλείας εἶναι ὁ Πύργος (21.000 κ.), ἐμπορικό κέντρο τῆς περιοχῆς. Ἐπίγειο ἔχει τό **Κατάκολο**.

Ἄγροτικά κέντρα στόν κάμπο τῆς Ἑλείας εἶναι ἡ Ἑμαλιάδα (14.000 κ.), ἡ Γαστούνη, ἡ Ἀνδραβίδα, ἡ Μανολάδα, τά Λεχαινά, ὅπου γεννήθηκε ὁ διηγηματογράφος Ἀνδρέας Καρκαβίτσας. Σέ θαυμάσιες παραθαλάσσιες τοποθεσίες βρίσκονται οἱ ἱαματικές πηγές **Κυλλήνη, Καϊάφας, Κουνουπέλι**. Ὅλη ἡ παραλία τῆς Ἑλείας ἔχει ὠραίες ἀμμουδιές. Ἀξιοθέατα εἶναι τά κάστρα τῆς περιοχῆς καί τά ἐρεῖπια τῆς Ἠλιδας.

Στήν πιό ὁμορφη περιοχή τῆς Ἑλείας, ἀνάμεσα στόν Ἄλφειό καί τόν παραπόταμό του Κλάδεο, θρῖσκεται ἡ Ὀλυμπία, ὁ «κάλλι-στος τῆς Ἑλλάδος τόπος», ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

«...Γελαστή κοιλάδα ἀνάμεσα σέ χαμηλά, γαληνεμένα βουνά, γράφει ὁ Ν. Καζαντζάκης. Δέν ὑπάρχει στήν Ἑλλάδα ὑποβλητικότερο τοπίο, πού νά παρακινεῖ τόσο γλυκά κι ἐπίμονα στήν εἰρήνη καί στή συμφιλίωση. Μέ ἄσφαλο μάτι οἱ ἀρχαῖοι τό διάλεξαν, γιά νά συγκεντρώνονται ἐδῶ, κάθε τέσσερα χρόνια, ὅλες οἱ ἐλληνικές ράτσες, ν' ἀδερφώνονται καί νά παίζουν...».

Ἐδῶ τά νιάτα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καλλιεργοῦσαν τήν ἀθλητική ἰδέα καί ἀγωνίζονταν νά κερδίσουν τό στεφάνι τοῦ ὀλυμπιονίκη. Σήμερα λίγα ἀπομεινάρια ἀπό τό ἀρχαῖο στάδιο, τούς μεγάλους ναούς, τούς βωμούς καί τ' ἀγάλματα σώζονται στήν ἱερή Ἄλτη, ἀλλά ἡ ὀλυμπιακή ἰδέα ἀπλώθηκε σέ ὅλο τόν κόσμο. Στό μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας φυλάγονται μερικά ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅπως ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλη, ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου κ.ἄ.

Πύργος

Ἀξιόλογοι οικισμοί στήν Ἐπαρχία Ὀλυμπίας εἶναι ἡ Ἄνδριτσαίνα, τά Κρέστενα, ἡ Ζαχάρω, ἡ Φιγάλεια, μέ τόν περίφημο ἀρχαῖο ναό τοῦ Ἀπόλλωνα κοντά της.

Ὁ Νομός Ἡλείας χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) Ἡλείας μέ πρωτεύουσα τόν Πύργο, 2) Ὀλυμπίας μέ πρωτεύουσα τήν Ἀνδριτσαίνα.

21

Οἱ Νομοὶ Μεσσηνίας καί Λακωνίας

Ὁ **Νομός Μεσσηνίας** περιλαμβάνει τή μεσσηνιακή πεδιάδα μέ τά γύρω βουνά, ὡς τίς κορφές τοῦ Ταῦγετου καί τίς ἀκτές τῆς Κυπαρισσίας καί τῆς Πυλίας. Ἀπό τήν Ἡλεία τή χωρίζει ὁ μικρός ποταμός **Νέδας**.

Τό γόνιμο ἔδαφος, τά νερά τοῦ **Πάμισου** καί τοῦ **Νέδωνα** καί τό εὐκρατο μεσογειακό κλίμα κάνουν τή μεσσηνιακή γῆ ἐξαιρετικά πλούσια. Παράγει πολλά λαχανικά, ἐλιές, σταφύλια, ἔσπεριδοειδή, σύκα κ.ἄ.

Στό μυχό τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, μέ τίς θαυμάσιες ἄμμουδιές, εἶναι χτισμένη ἡ **Καλαμάτα** (40.000 κ.), ἡ δεύτερη πόλη τοῦ Μοριά, ὡραία, πλούσια, μέ ζωηρή ἐμπορική κίνηση καί ἔνδοξη ἱστορία. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας. Σ' αὐτή καταλήγουν οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Πελοποννήσου καί πολλοί αὐτοκινη-

Καλαμάτα

τόδρομοι. Έχει επίσης αεροπορική συγκοινωνία καί τό λιμάνι της παρουσιάζει αξιόλογη κίνηση.

Στή μέση τοῦ κάμπου εἶναι χτισμένη ἡ **Μεσσήνη** (7.000 κ.). Ἡ ἀρχαία Μεσσήνη βρισκόταν βορειότερα, στούς πρόποδες τῆς **Ἰθάμης** μέ τήν ἀπόρθητη ἀκρόπολη.

Στή νοτιοδυτική ἄκρη τοῦ Νομοῦ βρίσκονται τά φημισμένα κάστρα **Κορώνη, Μεθώνη, Ναυαρίνο**.

Τά κάστρα εἶναι ἀπό τά ἀξιοθέατα τοῦ Μοριά. Ἐρειπωμένα, ἄγρια, ἀκατοίκητα πιά, ὀρθώνονται ἄλλα ψηλά στά βουνά, ἄλλα σέ ἄγριους κάβους, ἄλλα σέ ἀπαλοῦς λόφους καί ἀκροθαλασσιές, φορτωμένα ἱστορία καί θρύλους.

Στόν ὄρμο τοῦ Ναυαρίνου ἐγινε ἡ περίφημη ναυμαχία, πού σφράγισε τόν ἀγώνα τοῦ 1821. Φονικές μάχες ἐγιναν τότε στό νησί **Σφακτηρία** καί στό **Μανιάκι**, ὅπου σκοτώθηκε ὁ Παπαφλέσσας.

Ἡ **Πύλος** εἶναι μιά μικρή κατάλευκη γαλήνια κωμόπολη. Ἡ ἀρχαία Πύλος ἦταν χτισμένη βορειότερα.

Ὡραῖες κωμοπόλεις στή δυτική καταπράσινη Μεσσηνία εἶναι οἱ **Γαργαλιάνοι, τά Φιλιατρά, ἡ Κυπαρισσία**.

Ὁ Νομός Μεσσηνίας χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Καλαμῶν** μέ πρωτεύουσα τήν Καλαμάτα, 2) **Μεσσήνης** μέ πρωτεύουσα τή Μεσσήνη, 3) **Πυλίας** μέ πρωτεύουσα τήν Πύλο, 4) **Τριφυλίας** μέ πρωτεύουσα τήν Κυπαρισσία.

Ἡ **Λακωνία** βρίσκεται ἀνάμεσα στόν Ταῦγετο καί τόν Πάρνωνα. Στή μέση της κυλάει ὁ Εὐρώτας.

«...Εἶναι ἓνα συγκινητικό θέαμα τούτη ἡ μαγευτική κοιλάδα μέ τίς ἀσημωμένες φυλλωσιές τῆς ἐλιάς, μέ τό φρέσκο μπουκέτο τῶν κήπων, γράφει ὁ Στρ. Μυριθήλης. Πάνω της ὄρθιος ὁ Ταῦγετος κι ἀνατολικά ὁ Πάρνωνας μέ τό λαθύρινθο τῶν δασῶν του... Ἀνάμεσα ὁ Εὐρώτας ξετυλίγει τήν ἀσημνία κορδέλα του· εἶναι ἓνα ἡμερο, τρυφερό ποτάμι, πού τραγουδᾷ καί κατεβαίνει στή θάλασσα...».

Σ' αὐτό τό χῶρο, πού οἱ σημερινοί κάτοικοί του τόν ἔχουν μεταβάσει σέ ἓνα περιθόλι μέ ἐσπεριδοειδή καί λιόδεντρα, ἔζησαν κι ἔγραψαν τήν ἡρωική ἱστορία τους οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάτες. Στήν ἱστορία μάθαμε ἄρκετά γι' αὐτούς ὡς τώρα.

όδηγεί από τή Σπάρτη πρὸς τή Μεσσηνία. Στό νότιο τμήμα τοῦ Ταΰγετου βρίσκεται ἡ **Μάνη**, ὄρεινή, ἄγρονη περιοχή, μέ μικρά χωριά καί ἀπρόσιτους πύργους.

Σπουδαιότερος κύρισμός της εἶναι ἡ **Ἀρεόπολη**. Κοντά της βρίσκονται τὰ περίφημα σπήλαια τοῦ **Διροῦ** καί πιο κάτω τό ἀκρωτήριο Ταίναρο. Ἐδῶ τὰ βράχια κατάμαυρα πέφτουν μέ κάθετες κοψιές στήν πάντα σχεδόν φουρτουνιασμένη θάλασσα. Οἱ πρόγονοί μας πίστευαν πῶς σέ κάποια ἀπό τίς ἄγριες σπηλιές τους ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ Ἄδη.

Στήν ἄλλη νότια ἄκρη τῆς Λακωνίας βρίσκεται ἡ **Νεάπολη** καί ἀπέναντί της τό **Ἐλαφονήσι**.

Στίς ἀνατολικές ἀκτές τεράστιος, γυμνός, ἀπόκρημνος, ὀρθώνεται ὁ βράχος τῆς **Μονεμβασίας** μέ τὰ ἀπομεινάρια τῆς ἱστορικής πολιτείας στίς πλαγιές του. Στό μυχό τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου προβάλλει τό **Γύθειο** μέ ὠραία προκουμαία.

Ἀνατολικότερα εἶναι χτισμένοι οἱ **Μολάοι**.

Ἡ Λακωνία χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Λακεδαίμονας** μέ πρωτεύουσα τή Σπάρτη, 2) **Γυθείου** μέ πρωτεύουσα τό Γύθειο, 3) **Οιτύλου** μέ πρωτεύουσα τήν Ἀρεόπολη, 4) **Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς** μέ πρωτεύουσα τούς Μολάους.

22

Ὁ Νομός Ἀρκαδίας

Ψηλά, στό κέντρο τοῦ Μοριᾶ, ἀπλώνεται ἡ **Ἀρκαδία**. Στά βουνά της στά μυθικά χρόνια ζοῦσε ὁ Πάνας, ὁ θεός τῶν δασῶν. Στόν ἴδιο χῶρο, ὅταν ἡ πατρίδα μας ἦταν σκλαβωμένη στούς Τούρκους, εἶχαν τὰ λημέρια τους τὰ γενναϊότερα παλικάρια τοῦ Μοριᾶ. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζει ὁ **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης**.

Ἡ ὄρεινή Ἀρκαδία εἶναι ἄγρονη περιοχή καί πολλοί κάτοικοί της μεταναστεύουν.

Σπήλαια Διροῦ

Ο **Νομός Ἀρκαδίας** περιλαμβάνει τὶς Ἐπαρχίες: 1) **Μαντινείας** με πρωτεύουσα τὴν Τρίπολη (20.000), πού εἶναι καὶ πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Νομοῦ, 2) **Γορτυνίας**, με πρωτεύουσα τὴ Δημητσάνα, 3) **Μεγαλόπολεως** με πρωτεύουσα τὴ Μεγαλόπολη, 4) **Κυνουρίας** με πρωτεύουσα τὸ Λεωνίδιο.

Ἡ **Τρίπολη** εἶναι ἱστορική πόλη καὶ σπουδαῖο συγκοινωνιακό κέντρο τῆς Πελοποννήσου. Στά νότια τῆς βρίσκονται τὰ ἔρειπια τῆς ἀρχαίας **Τεγέας** καὶ τὰ γνωστά ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 χωριά **Βαλτέτσι**, **Βέρβαινα**, **Δολιανά**. Βορειότερα ἦταν οἱ ἀρχαῖες πόλεις **Μαντίνεια** καὶ **Ὀρχομενός**. Ἀνάμεσά τους εἶναι χτισμένο τὸ **Λεβίδι**.

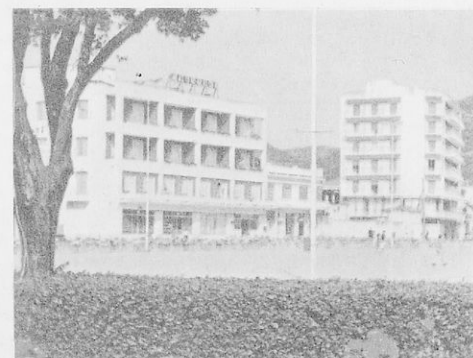
Στὴν ὄρεινὴ περιοχή τῆς Γορτυνίας, με ὠραία δάση, κρυσταλλένια νερά, ὑγιεινὸ κλίμα, βρίσκονται ἡ **Βυτίνα**, ἡ **Δημητσάνα**, τὰ **Λαγκάδια**, καὶ πιο πάνω ἡ λίμνη καὶ τὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο τοῦ Λάδωνα. Στὴ Δημητσάνα γεννήθηκαν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανός. Περιφημὴ εἶναι ἡ βιβλιοθήκη τῆς.

Στὴ νοτιοδυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι χτισμένη ἡ **Μεγαλόπολη**, με μεγάλα ἀτμοηλεκτρικὰ ἐργοστάσια στὴν περιοχή τῆς.

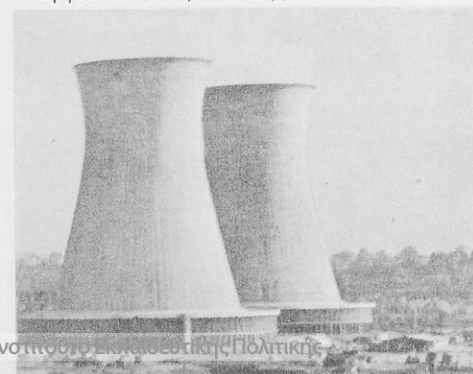

1. Γύθειο

2 - 3. Τρίπολη

4. Ἐργοστάσιο Μεγαλόπολης

Ἡ Ἐπαρχία Κυνουρίας κατεβαίνει ἀνατολικά πρὸς τὸν Ἀργολικό κόλπο. Σ' αὐτὴ βρίσκονται οἱ κωμοπόλεις **Λεωνίδιο** καὶ **Ἄστρος**

Ἀνασκόπηση τῆς Πελοποννήσου. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ὑψος	Ποτάμια
1. Κορινθίας	Κόρινθος	Ταῦγετος	2.407	Ἄλφειός
2. Ἀργολίδας	Ναύπλιο	Κυλλήνη	2.376	Εὐρώτας
3. Ἀχαΐας	Πάτρα	Χελμός	2.340	Πηνειός
4. Ἠλείας	Πύργος	Ἐρύμανθος	2.224	
5. Μεσσηνίας	Καλαμάτα	Μαίναλο	1.980	Λίμνες
6. Λακωνίας	Σπάρτη	Πάρνωνας	1.953	Στυμφαλία
7. Ἀρκαδίας	Τρίπολη	Παναχαϊκό	1.926	Τάκα

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Ἀναπαραστήτε μέ διάφορα ὑλικά τὴν Πελοπόννησο. 2. Ἡ Πελοπόννησος εἶναι χερσόνησος ἢ νησί; Γιατί ὀνομάζεται ἔτσι; 3. Ποιά εἶναι τὰ μεγαλύτερα βουνά τῆς; Ποιά ποτάμια καὶ ποιεῖς λίμνες ἔχει; 4. Τί κλίμα ἔχει ἡ Ἀρκαδία; Γιατί; 5. Τί κλίμα ἔχουν τὰ παραθαλάσσια μέρη; Ποιά εἶναι τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τους; 6. Γιατί ἡ Ἠλεία εἶναι πιό πυκνοκατοικημένη ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία; 7. Ἀπὸ ποιές περιοχές μεταναστεύουν πολλοὶ ἄνθρωποι; Γιατί; 8. Σημειώστε τίς 10 μεγαλύτερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου. 9. Ἀπὸ τίς παρακάτω πόλεις ὑπογραμμίστε ὅσες ἔχουν αἰθροδρομικὴ συγκοινωνία καὶ βάλτε σέ κύκλο ὅσες εἶναι λιμάνια: Τρίπολη, Κόρινθος, Πύργος, Πάτρα, Ναύπλιο, Σπάρτη, Ἀμαλιάδα, Γύθειο, Καλαμάτα, Αἶγιο, Πύλος, Μεγαλόπολη, Ἄργος, Καλάβρυτα. 10. Σέ ποιά ἀπὸ τίς πόλεις αὐτές λειτουργεῖ Πανεπιστήμιο; Ποιά ἦταν ἡ πιό ἰσχυρὴ καὶ ποιά ἡ πιό πλούσια στ' ἀρχαία χρόνια; Ποιά ἔχει τὸ μεγαλύτερο ὑψόμετρο; 11. Ποιά μέρη τῆς Πελοποννήσου σᾶς θυμίζουν τὸν Ἡρακλῆ; Ποιά τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸ Νέστορα, τὸν Παπαφλέσσα; 12. Σέ ποιά μέρη γίνονταν ἀγῶνες στ' ἀρχαία χρόνια; 13. Τί σημασία ἔχει ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου γιὰ τὴ ναυσιπλοΐα; 14. Σέ ποιούς Νομούς χωρίζεται ἡ Πελοπόννησος; Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς; 15. Πλουτίστε τὸ λεύκωμά σας μέ σχετικὸ ὑλικό.

Γενικεύσεις

1. Οἱ πορθμοὶ καὶ οἱ διώρυγες διευκολύνουν τὴ ναυσιπλοΐα.
2. Πόλεις δημιουργοῦνται συνήθως ὅπου ὑπάρχει εὐφορὴ γῆ, φυσικὰ λιμάνια, κόμβοι συγκοινωνιῶν.

γ. Ἡ Θεσσαλία

23

Ἡ Θεσσαλική πεδιάδα καί τά γύρω βουνά

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στό χάρτη τή Θεσσαλία.
2. Παρατηρήστε σέ ανάγλυφους χάρτες τό ἔδαφος τῆς. Ὄνομάστε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεῖα τῆς.
3. Ποιό ποτάμι διασχίζει τή Θεσσαλία; Τί θά συνέβαινε, ἂν δέν ὑπῆρχε ἡ Κοιλιάδα τῶν Τεμπῶν, γιά νά φεύγουν τά νερά στή θάλασσα;
4. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε πληροφορίες, εἰκόνας, βιβλία, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια καί ἄλλα στοιχεῖα γιά τή ζωή, τή φύση, τά ἔθιμα, τό λαϊκό πολιτισμό, τά ἔργα προόδου κτλ. τῆς Θεσσαλίας.
5. Προβάλετε σχετικές εἰκόνας στήν τάξη.

Ἡ **Θεσσαλία** εἶναι ὁ σιτοβολῶνας τῆς χώρας μας. Βρίσκεται στό κέντρο τῆς Ἑλλάδας. Συνορεύει βόρεια μέ τή Μακεδονία, νότια μέ τή Στερεά, δυτικά μέ τήν Ἡπειρο καί ἀνατολικά βρέχεται ἀπό τό Αἰγαῖο πέλαγος. Ἐκεῖ σχηματίζονται ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** καί ὁ **Παγασητικός** κόλπος.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι μιά πλούσια πεδιάδα ποῦ τροφοδοτεῖ τήν Ἑλλάδα μέ γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα. Γύρω τῆς ὑψώνονται μεγάλα βουνά: ὁ **Ὄλυμπος**, τά **Καμβούνια**, τά **Χάσια**, ἡ **Πίνδος**, τά **Ἄγραφα**, ἡ **Ὄθρυς**, τό **Πήλιο**, ἡ **Ὄσσα**. Εἶναι τά φυσικά σύνορα, ποῦ χωρίζουν τή Θεσσαλία ἀπό τίς γειτονικές τῆς περιοχές.

Λένε ὅτι, πρῖν ἀπό χιλιάδες χρόνια, ἡ Θεσσαλία ἦταν λίμνη. Μέ κάποιον σεισμό ὅμως ἡ μέ τή διάθρωση τῶν νερῶν ἀνοίχτηκε τό μεγάλο φαράγγι τῶν Τεμπῶν καί ἡ λίμνη χύθηκε στή θάλασσα. Ἔτσι ἀποκαλύφτηκε ὁ θεσσαλικός κάμπος. Ὁ **Πηνεῖος** μέ πολλούς παραπόταμους συγκεντρώνει τώρα τά νερά τῆς θεσσαλικῆς γῆς καί τά χύνει στή θάλασσα.

Τά **Τέμπη** εἶναι μαγευτικός τόπος.

«...Ἀπό τό ἕνα μέρος εἶναι τά τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου, ἄγρια, κάθετα, πετρώδη, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Ἀπ' τ' ἄλλο τά τοιχώματα τῆς Ὀσσας. Ἀνάμεσά τους, ψηλά μιά κορδέλα γαλανοῦ οὐρανοῦ καί κάτω μιά κορδέλα νεροῦ, ὁ Πηνεῖος...»

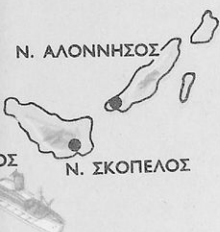

Ὁ ποταμὸς κυλάει μὲ ἡρεμία πρόσχαρη καὶ γεμάτη δύναμη τό βαθύ του ρέμα. Κι ἀπὸ τίς δυὸ ὄχθες του τεράστια πλατάνια καὶ ἰτιές σκύβουν πρὸς τὰ νερά, σάν γιὰ νὰ καθρεφτιστοῦν στὴν ἐπιφάνειά τους... Πουθενὰ οἱ ὄχθες δὲν εἶναι γυμνές. Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς πλούσιας βλάστησης ἀνακατώνονται μὲ τὰ αἰωνόβια δέντρα, πού συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σὲ πράσινο θόλο πάνω ἀπὸ τὸν Πηνειό...».

Αὐτοκίνητα καὶ τρένα διασχίζουν ἀδιάκοπα τό θαυμάσιο αὐτοκινητόδρομο καὶ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή, πού ἀνοίχτηκαν πλάι σὸ ποτάμι.

Ἄλλο ἐντυπωσιακὸ γεωλογικὸ φαινόμενο βρίσκεται στὴ βορειοδυτικὴ Θεσσαλία. Εἶναι τὰ **Μετέωρα**. Γίγαντιοι, πανύψηλοι, ἀπόκρημνοι βράχοι, σάν ἀπολιθωμένοι κορμοὶ τεράστιων δέντρων, ὑψώνονται ἀπὸ τὴ γῆ στά οὐράνια! Στὶς κορφές τους εὐσεβεῖς μοναχοὶ ἔσθησαν μοναστήρια γεμάτα σήμερα παλιές εἰκόνες καὶ ἱστορικὰ κειμήλια.

Στὴν περιοχὴ αὐτὴ βρίσκονται καὶ τὰ μοναδικὰ φυσικὰ περάσματα πού ὀδηγοῦν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία πρὸς τὴν Ἠπειρο καὶ τὴ

Τά Τέμπη

Δυτική Μακεδονία. "Ένα άλλο πέρασμα, ανάμεσά στα Καμβούνια και τόν Όλυμπο, είναι τά στενά του **Σαρανταπόρου**, όπου στά 1912 ό στρατός μας νίκησε τούς Τούρκους.

Στά δυτικά τής Θεσσαλίας, ψηλά στις άγριες χαράδρες τών Άγράφων μέ τίς έλατοσκέπαστες πλαγιές, βρίσκεται ή τεχνητή λίμνη του **Ταυρωπού**. Μέ τά νερά της κινείται ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο και ποτίζονται πολλά χωράφια του κάμπου.

Στή Μαγνησία ύψώνεται τό Πήλιο, τό ωραιότερο βουνό τής Έλλάδας γεμάτο δάση, όπωρώνες, χωριά, ιστορία και θρύλους.

« Η λέξη παράδεισος δέν είναι ύπερβολική, γράφει ό Κ. Ουράνης. Τό Πήλιο είναι μιά συμφωνία από πράσινο, από καταρρακτώδη νερά, από πυκνότατους ίσκιους, από τραγούδια άηδονιών μέ μιά έξερίσια θέα πάνω στό άπέραντο, γαλήνιο και φωτεινό Αίγαϊο...».

Έδώ, στά πυκνά σύδεντρα, είχε στά μυθικά χρόνια τό σχολειό του ό Κένταυρος Χείρων. Στούς πρόποδες του βουνού ήταν χτισμένη ή Ίωλκός. Από εδώ ξεκίνησαν οι Άργοναύτες κι από εδώ κοντά ό Άχιλλέας έφυγε μέ τούς Μυρμιδόνες του γιά τήν Τροία.

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Ἀπ' ὅσα μάθατε ὡς τώρα τί μπορείτε νά ὑποθέσετε γιά τό κλίμα τῆς Θεσσαλίας; 2. Νομίζετε ὅτι ἡ Θεσσαλία εἶναι εὐφορη περιοχή; Τί προϊόντα παρῆγει; 3. Κάνετε στό ἀμμοδοχεῖο ἕναν ἀνάγλυφο χάρτη τῆς Θεσσαλίας. 4. Πιές θέσεις νομίζετε πῶς εἶναι κατάλληλες γιά τή δημιουργία ἐμπορικών κέντρων, λιμανιῶν καί συγκοινωνιακῶν κόμβων; Γιατί; 5. Πού ἄλλοῦ, ἐκτός ἀπό τό Βόλο, θά μπορούσε νά δημιουργηθεῖ λιμάνι γιά τήν ἐξαγωγή τῶν προϊόντων τοῦ κάμπου; Γιατί ἡ θέση τοῦ Βόλου εἶναι προτιμότερη;

Τά βουνά πού περιβάλλουν τή Θεσσαλία ἐμποδίζουν τό θαλασσινό ἔρα νά φτάσει στό θεσσαλικό κάμπου. Ἔτσι τό κλίμα σ' αὐτόν εἶναι ἀπειρωτικό, ψυχρό τό χειμῶνα καί θερμό τό καλοκαίρι.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι πλούσιος τόπος καί τόν κάνει πλουσιότερο ἡ ἐργατικότητα τῶν κατοίκων της. Αὐτοί μέ ἀποξηραντικά καί ἀρδευτικά ἔργα, μέ λιπάσματα καί σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας συνεχῶς αὐξάνουν τήν παραγωγή. Παράγονται πολλά δημητριακά, θαμπάκι, ζάχαρη, καρπούζια, λαχανικά, κτηνοτροφικά προϊόντα κ.ά. Γνωστά εἶναι τά μήλα, τά κάστανα καί οἱ ἐλιές τοῦ Πηλίου, τά σταφύλια καί τά ποτά τοῦ Τυρνάβου, τά ὑφαντά τῶν Τρικάλων, τῆς Καρδίτσας, τῆς Λάρισας, τά εἶδη τῆς λαϊκῆς πηλιορείτικης τέχνης.

Μεγάλες ποσότητες ἀπό τά θεσσαλικά προϊόντα συγκεντρῶνται στά ἐμπορικά κέντρα τοῦ κάμπου: στή Λάρισα, στά Τρίκαλα, στήν Καρδίτσα. Ἄλλα φορτώνονται σέ αὐτοκίνητα, σέ τρένα ἢ στά καράβια πού ἀράζουν στό λιμάνι τοῦ Βόλου, γιά νά σταλοῦν σέ ἄλλες ἀγορές. Ἐνα πυκνό δίκτυο ἀπό αὐτοκινητόδρομους καί σιδηροδρομικές γραμμές διευκολύνει τή συγκοινωνία. Τή Θεσσαλική πεδιάδα διασχίζουν ἡ ἐθνική ὁδός καί ἡ σιδηροδρομική γραμμή Ἀθῆνας - Θεσσαλονίκης. Ἄλλες γραμμές συνδέουν τό λιμάνι τοῦ Βόλου μέ τή Λάρισα καί τήν Καλαμπάκα. Ὁ Βόλος καί ἡ Λάρισα ἔχουν καί ἀεροπορική συγκοινωνία.

Οἱ δύο αὐτές πόλεις εἶναι τά μεγάλα βιομηχανικά κέντρα τῆς Θεσσαλίας. Στά ἐργοστάσιά τους ἐπεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα, κατασκευάζουν γεωργικά ἐργαλεῖα καί μηχανές, παράγουν πολλά βιομηχανικά προϊόντα.

Βόλος - ή 'Αργώ

Στή Θεσσαλία ζούν σήμερα 660.000 άνθρωποι. Πιο πυκνοκατοικημένες είναι οι περιοχές του κάμπου μέ τή μεγάλη παραγωγή. 'Εκεί έχουν δημιουργηθεί καί οι μεγαλύτεροι θεσσαλικοί οικισμοί. Στίς άκτές του Παγασητικού έχει αναπτυχθεί ό Βόλος. Είναι ή πύλη τής πλούσιας αύτής περιοχής.)

25

Πολιτική διαίρεση τής Θεσσαλίας

'Η Θεσσαλία, γιά νά διοικείται καλύτερα, είναι χωρισμένη στους Νομούς: α) **Μαγνησίας**, β) **Λάρισας**, γ) **Τρικάλων**, δ) **Καρδίτσας**.

'Ο **Νομός Μαγνησίας** άπλώνεται γύρω από τόν Παγασητικό.

Περιλαμβάνει τίς 'Επαρχίες: 1) **Βόλου** μέ πρωτεύουσα τό Βόλο, 2) **'Αλμυρού** μέ πρωτεύουσα τόν 'Αλμυρό καί 3) **Σκοπέλου** μέ πρωτεύουσα τή Σκόπελο. Σ' αύτή άνήκουν τά νησιά **Βόρειες Σποράδες**.

'Εργοστάσιο τσιμέντου στό Βόλο

Σκιάθος

Ὁ Παγασητικός εἶναι τό φυσικό λιμάνι τῆς Θεσσαλίας. Στίς ἀκτές του χρίστηκαν διαδοχικά οἱ πόλεις **Ἴωλκός, Παγασές, Δημητριάδα**. Στή θέση τους βρίσκεται τώρα ὁ **Βόλος** (88.000 κ.), πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, μεγάλο ἐμπορικό καί βιομηχανικό κέντρο. Μπροστά του ἀνοίγεται ἡ θάλασσα καί πάνω ὑψώνεται ὁ πράσινος θησαυρός τοῦ Πηλίου.

Στίς πλαγιές του, ἀνάμεσα σέ περιβόλια, δάση καί ρεματιές μέ πολλές πηγές καί πλατάνια, εἶναι κρυμμένα τά φημισμένα πηλιορεϊτικά χωριά: ἡ **Πορταριά**, ἡ **Μακρυνίτσα**, ἡ **Ζαγορά**, ὁ **Κισσός**, ἡ **Τσαγκαράδα**, ἡ **Ἀργαλαστή**, οἱ **Μηλιές**, ἡ **Ἀγριά**. Ἐντύπωση προκαλοῦν ἡ ἀρχιτεκτονική καί ἡ ἐπίπλωση τῶν σπιτιῶν τους.

Στή ρίζα τοῦ βουνοῦ ὑπάρχουν ὠραίες ἀκρογιαλιές καί ψηλά στίς κορφές του πίστα γιά σκί.

Στά δυτικά τοῦ Βόλου βρίσκονται προϊστορικές ἀκροπόλεις κοντά στά χωριά Διμήνη καί Σέσκλο. Πιο πέρα ἀπλώνεται τό **Βελεστίνο**, ἡ πατρίδα τοῦ Ρήγα Φεραίου.

Στήν παραλία τοῦ Παγασητικοῦ βρίσκεται καί ἡ **Νέα Ἀγχίαλος**. Στά νοτιοδυτικά της ἀνοίγεται ἡ μικρή πεδιάδα τοῦ Ἄλμυροῦ μέ σπουδαιότερο οἰκισμό τόν **Ἄλμυρό** (6.000 κ.). Τριγύρω της ὑψώνεται ἡ Ὄθρυς.

Λάρισα

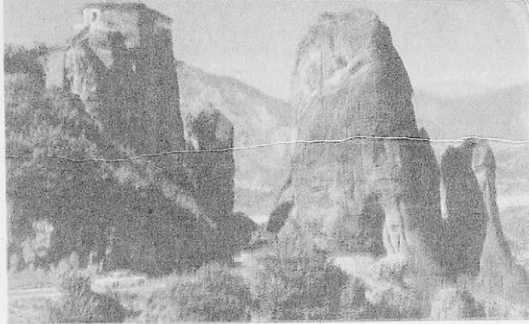

Στις **Βόρειες Σποράδες** υπάρχουν ή **Σκιάθος**, ή **Σκόπελος**, ή **Άλόννησος**. Τά γραφικά αὐτά αἰγαιοπελαγίτικα νησιά, μέ τίς χρυσές ἀμμουδιές, τά ὄμορφα χωριά, τά ξωκκλήσια, τά κάστρα, εἶναι θαυμάσια θέρετρα μέ μεγάλη τουριστική κίνηση. Διοικητικό κέντρο τους εἶναι ή **Σκόπελος** (2.500 κ.) Ἡ **Σκιάθος** (4 000 κ.) εἶναι τό πασίγνωστο νησί τοῦ μεγάλου διηγηματογράφου Ἄλ. Παπαδιαμάντη.

Ἡ **Νομός Λάρισας** πιάνει τή μισή σχεδόν Θεσσαλία.

Περιλαμβάνει τίς Ἐπαρχίες: 1) **Λάρισας** μέ πρωτεύουσα τή Λάρισα, 2) **Τυρνάθου** μέ πρωτεύουσα τόν Τύρναβο, 3) **Ἐλασσόνας** μέ πρωτεύουσα τήν Ἐλασσόνα, 4) **Ἀγιάς** μέ πρωτεύουσα τήν Ἀγιά, 5) **Φαρσάλων** μέ πρωτεύουσα τά Φάρσαλα.

Πρωτεύουσά του εἶναι ή **Λάρισα** (73.000 κ.), τό σπουδαιότερο ἐμπορικό, συγκοινωνιακό, βιομηχανικό καί πνευματικό κέντρο τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδας. Εἶναι πλούσια καί ὠραία πόλη μέ μεγάλες πλατείες, εὐθεῖς δρόμους, σύγχρονες οἰκοδομές, μεγάλη κίνηση. Πλάι τῆς κυλάει ἡρεμα ὁ Πηνειός. Στά ἐργοστάσιά τῆς ἐπεξεργάζονται τά ἄφθονα προϊόντα τῆς περι-

1-2. Μετέωρα
3. Ἀρχοντικό στό Ἄμπελάκια
4. Βρύση στό Πήλιο

οχής. Μεγαλύτερο από αυτά είναι τό εργοστάσιο πού παράγει ζάχαρη. Στο μουσειό τής Λάρισας φυλάγονται πολλά κειμήλια από τήν ιστορία τής Θεσσαλίας.

Στά βορειοδυτικά τής Λάρισας, μέσα σέ άμπέλια, περιβόλια καί γόνιμα χωράφια, βρίσκεται ό **Τύρναβος** (10.000 κ.).

Βορειότερα είναι χτισμένη ή **Έλασσόνα** (7.000 κ.). Πάνω τής ύψώνονται θεόρατες οί κορφές του Όλύμπου.

Γνωστός οικισμός τής Έπαρχίας Έλασσόνας είναι ή **Τσαρίτσανη**.

Ένα ιστορικό χωριό στίς βορινές πλαγιές τής Όσσας είναι τά **Άμπελάκια**. Στά νότια τής Όσσας είναι χτισμένη ή **Άγιά** (3.000 κ.).

Στό νότιο μέρος του Θεσσαλικού κάμπου βρίσκονται τά **Φάρσαλα** (7.000 κ.). Στή θέση τους λένε πώς ήταν χτισμένη ή **Φθία**, ή πατρίδα του Άχιλλέα.)

26

Οί Νομοί Τρικάλων καί Καρδίτσας

Ό **Νομός Τρικάλων** πιάνει τή βορειοδυτική Θεσσαλία. Έχει πρωτεύουσα τά **Τρίκαλα** (35.000 κ.).

Διαιρείται στίς Έπαρχίες: 1) **Τρικάλων** μέ πρωτεύουσα τά Τρίκαλα καί 2) **Καλαμπάκας** μέ πρωτεύουσα τήν Καλαμπάκα.

Τά Τρίκαλα είναι τό δεύτερο έμπορικό κέντρο τής Θεσσαλικής πεδιάδας καί έχουν μεγάλη έμπορική κίνηση. Είναι σύγχρονη πόλη μέ άρκετά αξιοθέατα. Στή θέση τής βρισκόταν ή άρχαία **Τρική**. Πολλοί πιστεύουν πώς σ' αυτή γεννήθηκε ό Άσκληπιός.

Στά νοτιοδυτικά βρίσκεται ή **Πύλη**.

Στή ρίζα των Μετεώρων είναι χτισμένη ή **Καλαμπάκα** (6.000 κ.) καί κοντά τής τά χωριά **Καστράκι** καί **Βλαχάβα**. Είναι ή πατρίδα του ήρωα Βλαχάβα, πού πολέμησε τούς Τούρκους.

Στό **Νομό Καρδίτσας** ανήκει ή νοτιοδυτική Θεσσαλία, ένα μεγάλο κομμάτι του κάμπου καί άρκετά βουνά τής νότιας Πίνδου, ως τίς βαθιές χαράδρες του Άχελώου.

Πρωτεύουσά του είναι ή **Καρδίτσα** (26.000 κ.), νέα καί πλούσια άγροτοπούλη μέ άξιόλογη έμπορική κίνηση. Μεγάλοι οικισμοί του κάμπου είναι ό **Παλαμάς** καί οί **Σοφάδες**.

Στά δυτικά της Καρδίτσας είναι χτισμένο τό **Μουζάκι** καί κοντά του τό **Μαυρομάτι**, όπου γεννήθηκε ό ήρωας του 1821 Γ. Καραϊσκάκης. Πιο πέρα ύψώνονται τά "Αγραφα, βουνά μεγάλα, ψηλά, μέ χιονοσκεπάστες κορφές καί βαθιές νεροσυρμές, μέ πολλά δάση καί χλοερά βοσκοτόπια. Έκεϊ, σέ μία χαράδρα βαθιά, σχηματίστηκε ή τεχνητή λίμνη του Ταυρωπού.

Στά νότια του Νομού βρίσκονται οί ιαματικές πηγές **Σμοκόβου** καί **Καΐτσας**.

'Ανασκόπηση της Θεσσαλίας. 'Αναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	"Υψος	Ποτάμια Πηνεϊός
1. Λάρισας ,	Λάρισα	"Όλυμπος	2.917	Χερσόνησος Μαγνησία
2. Μαγνησίας	Βόλος	"Όσσα	1.978	
3. Τρικάλων	Τρίκαλα	Χάσια	1.565	
4. Καρδίτσας	Καρδίτσα	Πήλιο	1.547	
				Κόλποι Παγοσητικός

'Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. 'Αναπαραστήστε τή Θεσσαλία μέ διάφορα ύλικά. 2. Ποιά βουνά περιβάλλουν τή Θεσσαλία: 3. Δείξτε στό χάρτη τίς κλεισούρες πού υπάρχουν σ' αυτά καί διευκολύνουν τή συγκοινωνία. 4. Σημειώστε τά άεροδρόμια, τίς σιδηροδρομικές γραμμές, τίς οδικές άρτηρίες. 5. Τί κλίμα έχει ή Θεσσαλική πεδιάδα: Γιατί: 6. Τί γνωρίζετε γιά τόν πλούτο της: 7. Είναι πυκνοκατοικημένη ή άραιοκατοικημένη περιοχή: Γιατί: 8. Μέ τί άσχολούνται κυρίως οί Θεσσαλοί: 9. Ποι ύ είναι χτισμένες οί Θεσσαλικές πόλεις: Γιατί: 10. Ποιά νησιά βρίσκονται στά άνατολικά της Θεσσαλίας: Ποιό από αυτά έχει ένα επικίνδυνο γιά τούς ναυτικούς όνομα: 11. Διαβάστε σκιαθίτικα διηγήματα του Παπαδιαμάντη. 12. 'Ονομάστε τούς Νομούς της Θεσσαλίας καί τίς πρωτεύουσές τους.

Γενικεύσεις

1. Τά μεγάλα βουνά είναι φυσικά σύνορα άνάμεσα σέ γειτονικές περιοχές.
2. Πόλεις δημιουργούνται καί σέ όχθες ποταμών μέ εύφορες περιοχές γύρω τους ή όπου υπάρχουν φυσικά λιμάνια μέ πλούσια ένδοχώρα.
3. Οί περιοχές στίς όποιες δέ φτάνουν θαλάσσιοι άνεμοί έχουν ήπειρωτικό κλίμα.

δ. Ἡ Ἥπειρος

27

Ἡ Χώρα τῶν βουνῶν

27

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

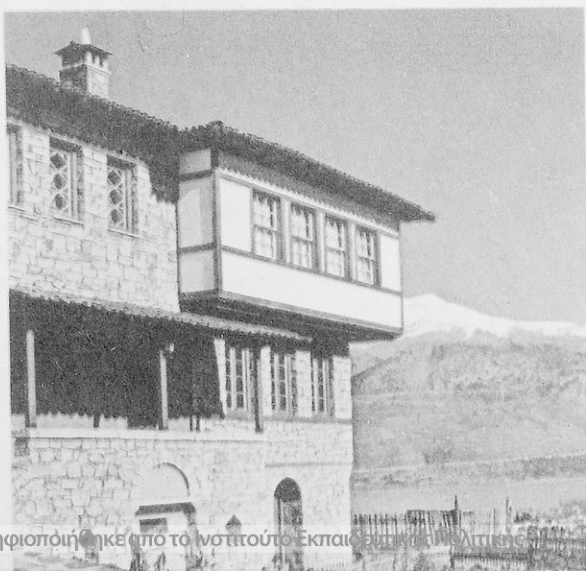
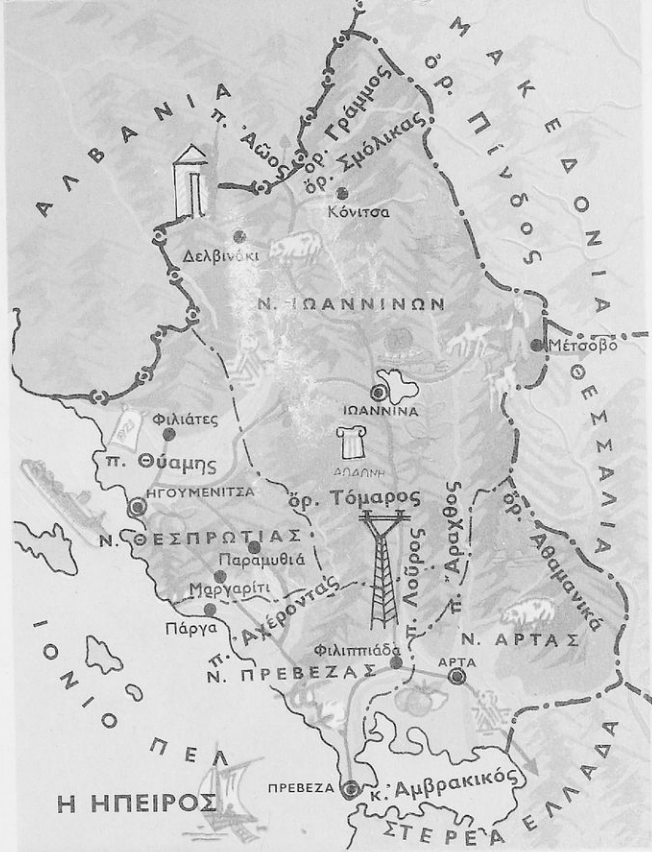
1. Δεῖξτε στό χάρτη σας τήν Ἥπειρο καί παρατηρήστε τά χαρακτηριστικά της γνωρίσματα. 2. Ὀνομάστε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεία της. 3. Ἐχει πεδιάδες ἡ Ἥπειρος; Πῶς σχηματίστηκαν; 4. Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζετε γιά τό κλίμα τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας τί μπορείτε νά υποθέσετε γιά τό κλίμα τῆς Ἥπειρου; 5. Εἶναι εὐφορη ἡ ἄγονη περιοχή; Γιατί; 6. Ποιά φυσικά περάσματα συνδέουν τήν Ἥπειρο μέ γειτονικές της περιοχές; 7. Τί γνωρίζετε ἀπό τή μυθολογία καί τήν ἱστορία γιά τήν Ἥπειρο; 8. Τί γνωρίζετε γιά τή Βόρεια Ἥπειρο; 9. Προβάλετε εἰκόνες ἀπό τή φύση τῆς Ἥπειρου.

Ἡ Ἥπειρος εἶναι χώρα ἑλληνική ἀπό τά πανάρχαια χρόνια. Στό κέντρο της βρισκόταν τό φημισμένο **μαντεῖο τῆς Δωδώνης**. Ἐκεῖ κατοικοῦσαν οἱ Σελλοί ἢ Ἑλλοί κι ἀπό αὐτούς, ὅπως πιστεύουν πολλοί, πῆραν τ' ὄνομά τους οἱ Ἕλληνες.

Ἡ Ἥπειρος θρῖσκεται στό δυτικό μέρος τῆς Ἑλλάδας, ἀνάμεσα στήν Πίνδο καί τό Ἴόνιο πέλαγος. Σήμερα ἓνα μεγάλο τμήμα της, ἡ **Βόρεια Ἥπειρος**, ἀνήκει στήν Ἀλβανία.

Ἡ **Πίνδος**, ἀλλοῦ δασοσκέπαστη κι ἀλλοῦ γυμνή κακοτράχαλη, πιάνει ὅλο σχεδόν τό χώρο τῆς Ἥπειρου. Ἀπό αὐτή μέ πολλές διακλαδώσεις ἀπλώνεται πρὸς τή Μακεδονία, τή Θεσσαλία καί τή Στερεά Ἑλλάδα, σάν νά θέλει ν' ἀγκαλιάσει ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα. Παντοῦ φαράγγια ἀπάτητα, γραφικές λαγκαδιές, κορφές θεόρατες! Ζαρκάδια κι ἐλάφια, ἀρκοῦδες, λύκοι, ἀγριογούρουνα ἔχουν ἐδῶ τή φωλιά τους.

Τό χειμῶνα τά βουνά χάνονται στά σύννεφα. Ὁμίχλη, βροχές, ἀστραπόβροντα, χιόνια! Μά ὅταν ἔρθει ἡ ἀνοιξη «παύουν οἱ μπόρες κι οἱ κακοκαιριές, γράφει ὁ Κ. Κρυστάλλης. Ὁ οὐρανὸς ἀλαφρώνεται ἀπό τά πυκνά σύννεφα... ὁ ἥλιος ἀνατέλλει σὸν ὀρίζοντα θερμὸς. Λειώνουν τά χιόνια στά χαμηλῶματα καί τά νερά σχηματίζουν θολά, ὀρμητικά ρέματα. Τότε ἀρχίζει νά ξυπνᾷ ὁ Πίνδος.» Πρασινίζουν τά βοσκοτόπια, «γλυκὸς γλυκὸς ἀντίλαλος χύνει' ἀπ' τά κουδούνια», τά θελάσματα τῶν κοπαδιῶν καί τά σφυρίγματα τῶν βοσκῶν σμίγουν στίς ἐλατοσκέπαστες πλαγιές μέ τό τραγούδι τῶν πουλιῶν καί ὁ τόπος ἀλλάζει ὄψη.

Μουσείο
Ιωαννίνων

Ψηφιοποίησε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Γράμμος, ὁ Σμόλικας, ἡ Τύμφη, ὁ Λάκμος, τὰ Ἀθαμανικά, ὁ Τόμαρος, ἡ Μουργκάννα, τὸ Μιτσικέλι εἶναι οἱ ψηλότερες κορυφές τῆς Πίνδου.

Στὸ κέντρο τοῦ ἠπειρωτικοῦ χώρου βρίσκεται τὸ μικρὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων. Σὲ πολλές παραθαλάσσιες περιοχές ἀνοίγονται μικρές εὐφορες κοιλάδες, ποὺ ἔχουν δημιουργηθεῖ μέ τις προσχώσεις.

Ψηλά στὰ βουνά ἔχουν τις πηγές τους οἱ ποταμοὶ **Θύαμης** ἢ **Καλαμάς**, **Ἀχέροντας**, **Λοῦρος**, **Ἄραχθος**, **Ἀῶος**. Στὴν Ἠπειρο βρέχει συχνά καί τὰ ποτάμια ἔχουν ἀρκετά νερά. Τά νερά τοῦ Ἀχέροντα συχνά χάνονται σέ ὑπόγεια σπήλαια. Ἐκεῖ οἱ ἀρχαῖοι

Ἰωάννινα

πίστευαν πὼς ἦταν μιά εἴσοδος τοῦ Ἄδη. Στὴν κοιλάδα τοῦ Λοῦρου σχηματίστηκε τεχνητὴ λίμνη καί λειτουργεῖ ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο. Ἄλλο φράγμα χτίζεται στὸν Ἄραχθο.

Φυσικὴ εἶναι ἡ λίμνη **Παμβώτιδα** (λίμνη Ἰωαννίνων) στὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων. Στῆς ἀκτές τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου σχηματίζονται οἱ λιμνοθάλασσες **Λογαροῦ** καί **Τσουκαλιού** μέ ἀρκετά ἰχθυοτροφεία.

Ἀπὸ τὸ Ἰόνιο πέλαγος θαλασσινοὶ ἄνεμοι φυσοῦν πρὸς τὴν Πίνδο, ὅπου βρέχει συχνά. Τὸ κλίμα στὰ παράλια τῆς Ἠπείρου εἶναι ὑγρὸ, στὴν ὑπόλοιπη χώρα ὀρεινὸ.

Ἡ Ἠπειρος εἶναι φτωχή γε-
νικά περιοχή. Στά ὄρενά παρά-
γονται δασικά καί κτηνοτρο-
φικά προϊόντα. Στά ὄροπέδια
εὐδοκιμοῦν δημητριακά, πατά-
τες, ἀμπέλια καί· στά παράλια
ἐλιές, ἐσπεριδοειδή, βαμπάκι,
ρύζι. Ὀνομαστά εἶναι τὰ κρασιά
τῆς Ζίτσας, τὰ πορτοκάλια τῆς
Ἄρτας, τὰ κοτόπουλα Ἰωαννί-
νων, τὰ γιαννιώτικα ἀσημικά καί
ἄλλα ἐκλεκτά προϊόντα τῆς λαϊ-
κῆς τέχνης καί βιοτεχνίας. Στίς
λιμνοθάλασσες ἀλιεύονται ἀρ-
κετά ψάρια.

Ἡ συγκοινωνία στήν ὄρεινή
Ἠπειρο γίνεται μέ δυσκολία.
Ἄρκετή κίνηση ἔχουν τὰ λιμάνια
τῆς Ἠγουμενίτσας καί τῆς
Πρέβεζας. Ἀεροπορική συγκοι-
νωνία ἔχουν τὰ Ἰωάννινα.

28 Ἡ ζωή στήν Ἠπειρο

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

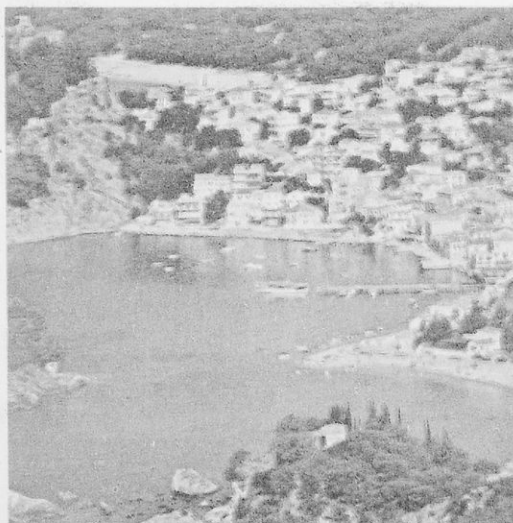
1. Νομίζετε ὅτι ἡ Ἠπειρος εἶναι
πυκνοκατοικημένη ἢ ἀραιο-
κατοικημένη περιοχή; Γιατί; Γιατί
πολλοί Ἠπειρώτες μεταναστεύ-
ουν; 2. Συγκεντρώστε θιβλία, εἰ-
κόνες, μαγνητοταινίες, πληροφο-
ρίες γιά τή ζωή στήν Ἠπειρο, τό
λαϊκό πολιτισμό, τή λαϊκή ἀρχιτε-
κτονική, τὰ τραγούδια, τὰ ἔθιμα,
τὰ σύγχρονα ἔργα προόδου κ.ἄ.

Ἀπό τὰ παλιά χρόνια ἡ Ἠ-
πειρος ἦταν ἄγονη καί ἀραιοκα-
τοικημένη περιοχή. Τά λίγα

Μέτσοβο

Πάργα

προϊόντα της δέν είναι δυνατό νά θρέψουν πολλούς ανθρώπους. Πιο πυκνοκατοικημένες είναι οι παραθαλάσσιες πεδινές εκτάσεις και τά όροπέδια. Εκεί δημιουργήθηκαν και οι σπουδαιότερες πόλεις.

Στά άρχαία χρόνια στην είσοδο του Άμβρακικού κόλπου ήταν χτισμένη ή **Νικόπολη**. Άργότερα αναπτύχθηκαν ή **Άρτα** και τά **Ίωάννινα**.

Στά όρεινά μέρη υπάρχουν πολλοί μικροί οικισμοί. Όταν ή πατρίδα μας ήταν σκλαβωμένη στους Τούρκους, πολλοί από αυτούς γνώρισαν πλούτη και δόξα. Περίφημα ήταν τότε τά **Ζαγοροχώρια** και τά **χωριά του Σουλίου**. Οί Σουλιώτες άγωνίστηκαν σκληρά γιά τή λευτεριά τής πατρίδας.

Πολλοί Ήπειρώτες ξεριτεύονται, γιά νά ζήσουν. Άρκετοί από τους ξεριτεμένους δώρισαν χρήματα στά χωριά τους και έχτισαν ναούς, σχολεία, γέφυρες, ύδραγωγεία, φιλανθρωπικά ιδρύματα κτλ. Άλλοι έκαναν μεγάλες δωρεές στό κράτος. Αυτόι είναι οι έθνικοί εύεργέτες (Σίνας, Άβέρωφ, Ζάππες, Ζωσιμάδες κ ά).

Στά χρόνια τής τουρκοκρατίας τά Γιάννενα ήταν «*πρώτα στ' άρματα, στά πλούτη και στά γράμματα*»

Σήμερα ζούν στην Ήπειρο 310.000 άνθρωποι. Ο πληθυσμός της συνεχώς λιγοστεύει. Τά όρεινά χωριά έρημώνονται. Ή παλιά ήπειρωτική άρχιτεκτονική μέ τά λιθόχτιστα πλακοσκέπαστα σπίτια, μέ τίς έκκλησιές, μέ τά τοξωτά γεφύρια έγκαταλείπεται. Ή φλογέρα και τά χαρακτηριστικά ήπειρώτικα τραγούδια δέν άκούγονται πιά όσο πρίν στά βοσκοτόπια, στά χωράφια και στά χωριά τής Ήπείρου. Οί πόλεις μέ τά σύγχρονα κτίρια πήραν άλλη όψη. Ή ζωή άλλαξε παντού. Φύλακας τών παραδόσεων ή Έταιρία Ήπειρωτικών Μελετών προσπαθεί νά διατηρήσει τά κειμήλια του τόπου και νά ζωντανέψει πολλά έθιμα μέ λαογραφικές και άλλες εκδηλώσεις πού όργανώνει.

Πολιτική διαίρεση τής Ήπείρου

Ή Ήπειρος είναι χωρισμένη στους Νομούς: α) **Ίωαννίνων**, β) **Θεσπρωτίας**, γ) **Πρέβεζας** και δ) **Άρτας**.

Ο Νομός Ίωαννίνων

Ο **Νομός Ίωαννίνων** πιάνει μεγάλο μέρος τής Ήπείρου.

Χωρίζεται στις Έπαρχίες: 1) **Δωδώνης** με πρωτεύουσα τὰ Ἰωάννινα, 2) **Μετσόθου** με πρωτεύουσα τὸ Μέτσοθο, 3) **Κόνιτσας** με πρωτεύουσα τὴν Κόνιτσα, 4) **Πωγωνίου** με πρωτεύουσα τὸ Δελβινάκι.

Πρωτεύουσά του εἶναι τὰ Ἰωάννινα (40.000 κ.), ἐμπορικό, συγκοινωνιακό, διοικητικό καὶ πνευματικό κέντρο τῆς Ἠπείρου.

Τὰ Ἰωάννινα, ἡ Παμβώτιδα καὶ τὸ πλούσιο ὄροπέδιο τριγύρω εἶναι μιά γαλήνια ὄαση μέσα στοῦ ὄρεινὸ ἠπειρωτικὸ τοπίο. Ἡ πόλη, πού καθρεφτίζεται στὰ γαλαζοπράσινα νερά τῆς λίμνης, ἀπλώνεται στὴ δυτικὴ παραλία στεφανωμένη με κυματισμούς, πευκόφυτους λόφους. Ἐντύπωση κάνουν τὸ κάστρο, ἡ κεντρικὴ πλατεία με ὠραία κτίρια γύρω της, ἡ ἀγορά με τὰ ἀσημικά καὶ ἄλλα εἶδη λαϊκῆς τέχνης κ.ἄ. Γραφικὸ εἶναι τὸ νησάκι τῆς λίμνης.

Στὰ Ἰωάννινα λειτουργοῦν Πανεπιστήμιο καὶ ἄλλες Σχολές.

Στὰ βόρεια τῆς λίμνης, κοντὰ στοῦ χωριὸ **Πέραμα**, βρίσκεται τὸ περίφημο σπήλαιο.

Στὰ νοτιοδυτικὰ τῶν Ἰωαννίνων σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς **Δωδώνης**. Κοντὰ της βρίσκεται τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου στὰ 1913 ὁ στρατὸς μας νίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἐλευθέρωσε τὴν Ἠπειρο.

Ἀνατολικότερα εἶναι χτισμένα τὰ ὄρεινά χωριά **Καλαρρύτες** καὶ **Συράκο**, πατρίδα τῶν ποιητῶν Κρυστάλλη καὶ Ζαλοκώστα. Πιο πάνω βρίσκεται τὸ **Μέτσοθο** (3.000 κ.). Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ χαρακτηριστικούς οἰκισμοὺς τῆς Ἠπείρου, με χλοερά λιβάδια καὶ δάση, πίστα γιὰ σκί καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα.

Ἀνάμεσα στοῦ Μιτισκέλι καὶ τὴν Τύμφη εἶναι σκαρφαλωμένα τὰ **Ζαγοροχώρια**. Ἐκεῖ ἀνοίγεται καὶ ἡ βαθιά, ἄγρια **χαράδρα τοῦ Βίκου**, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐντυπωσιακὰ τοπία τῆς πατρίδας μας. Μοιάζει με ἔργο τιτάνων αὐτὴ ἡ χαράδρα. Παλιὰ τοξοτὰ γεφύρια στεφανώνουν τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ, πού σχίζει κυριολεκτικὰ τὸ βουνὸ καὶ προχωρεῖ ἀνάμεσα σέ θεόρατα βράχια, ἀλλοῦ γυμνά, ἄγρια κι ἀλλοῦ σκεπασμένα με δάση.

Πέρα ἀπὸ τὰ Ζαγοροχώρια βρίσκεται ἡ **Κόνιτσα** (3.000 κ.) καὶ πιὸ πάνω οἱ κορφές τοῦ Σμόλικα καὶ τοῦ Γράμμου γυμνές, ἀνεμοδαρμένες, ἀπρόσιτες.

Στὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Ζίτσα**, τὸ ἱστορικὸ μοναστήρι **Βελλᾶς**, τὸ **Καλπάκι** με τὸ μνημεῖο τῶν ἡρώων τοῦ 1940 καὶ πιὸ πέρα ἡ Ἐπαρχία Πωγωνίου με κέντρο τὸ **Δελβινάκι**.

Τό δυτικό τμήμα τῆς Ἡπείρου, πού ἀπλώνεται ἀπό τόν Ἄχεροντα ὡς τή Μουργκάνα καί τό Ἴόνιο, ὀνομάζεται **Θεσπρωτία**. Εἶναι ὄρεινὴ καί ἀραιοκατοικημένη περιοχή. Στὴ μέση τῆς σχεδόν ρεεῖ ὁ ποταμὸς **Θύαμης**. Ἡ κοιλάδα του, ἀλλοῦ ἀνοιχτὴ, καταπράσινη καί ἀλλοῦ βαθιὰ καί ἄγρια, θυμίζει τὰ Τέμπη.

Ἐκεῖ θρῖσκονται οἱ **Φιλιάτες** καί χαμηλὰ στὴν ἀκροθαλασσιὰ ἢ **Ἡγουμενίτσα** (4.000 κ.), ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ. Εἶναι μιὰ χαριτωμένη μικρὴ πολιτεία, κρυμμένη στό μυχὸ ἑνὸς γραφικοῦ κολπίσκου. Στό λιμάνι τῆς ἀράζουν πολλὰ πορθμεῖα πού ταξιδεύουν πρὸς τὴν Κέρκυρα καί τὴν Ἰταλία.

Στὴ νοτιοανατολικὴ γωνία τοῦ Νομοῦ θρῖσκονται τὰ **χωριά τοῦ Σουλίου**. Τώρα εἶναι σχεδόν ἀκατοίκητα. Μόνο ἡ δόξα πλανιέται πάνω ἀπὸ τὰ ἱερά ἀπομεινάρια τῶν πύργων, τῶν ναῶν, τῶν σπιτιῶν καί τούς τάφους τῶν γενναίων.

Ὁ **Νομὸς Θεσπρωτίας** χωρίζεται στὶς Ἐπαρχίες: 1) **Θυάμιδος** μέ πρωτεύουσα τὴν Ἡγουμενίτσα, 2) **Φιλιππῶν** μέ πρωτεύουσα τὶς Φιλιάτες, 3) **Μαργαριτίου** μέ πρωτεύουσα τὸ Μαργαρίτι καί 4) **Σουλίου** μέ πρωτεύουσα τὴν Παραμυθιά.

Ὁ **Νομὸς Πρέβεζας** ἀπλώνεται ἀνάμεσα στὸν Ἄχεροντα καί τὸ Λοῦρο. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Πρέβεζα** (13.000 κ.), χτισμένη στὴν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέ πολλοὺς ἐλαιῶνες καί ὄμορφες ἀκρογιαλιές τριγύρω. Πλάι τῆς σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας **Νικόπολης**.

Βορειότερα ὑψώνονται οἱ ἄγριοι **βράχοι τοῦ Ζαλόγγου**. Ἐνα ἐντυπωσιακὸ μνημεῖο στὶς κορφές τους θυμίζει τὸν τραγικὸ χορὸ καί τὴ θυσία τῶν ἥρωικῶν γυναικῶν τοῦ Σουλίου.

Στὸ ἀνατολικὸ τμήμα τοῦ Νομοῦ θρῖσκονται ἡ **Φιλιππιάδα** καί τὸ **Θεσπρωτικὸ** καί βορειότερα ἡ τεχνητὴ λίμνη καί τὸ ὕδροηλεκτρικὸ φράγμα τοῦ Λοῦρου.

Δυτικά, σ' ἕνα ἐντυπωσιακὸ τοπίο, εἶναι χτισμένη ἡ **Πάργα**, χαριτωμένη νεράδα στὶς καταπράσινες ἄκτες τοῦ Ἴονίου πελάγους.

Ἀπὸ τόν Ἀμβρακικὸ κόλπο καί τὸ Λοῦρο ὡς τὸν Ἀχελῶο καί τὰ Ἀθαμανικὰ ὄρη ἀπλώνεται ὁ **Νομὸς Ἄρτας**. Τὸ νότιο τμήμα του

Πρέβεζα

είναι μιά πλούσια πεδιάδα γεμάτη περιβόλια μ' έσπεριδοειδή, πού τή διασχίζει ο "Αραχθος.

Στήν άριστερή όχθη του, σέ έξαιρετική θέση μέ πολλές όμορφιές τριγύρω, είναι χτισμένη ή "**Αρτα** (20.000 κ.), παλιά πρωτεύουσα τής 'Ηπείρου μέ Ιστορία καί θρύλους. Είναι πλούσια πόλη μέ ζωηρή έμπορική κίνηση. Έντύπωση προξενούν οί ναοί, ή άκρόπολη, τό μουσειο, ή βιβλιοθήκη τής πόλης, τό θρυλικό γεφύρι της.

Ίστορικά χωριά τής περιοχής είναι ο **Πέτας** καί τό **Κομπότι**.

Ή όρεινή άνατολική περιοχή του Νομού όνομάζεται **'Αθαμανία**.

'Ανασκόπηση τής 'Ηπείρου. 'Αναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	"Υψος	Ποτάμια
1 'Ιωαννίνων	Ίωάννινα	Σμόλικας	2 637	"Αραχθος
2 Θεσπρωτίας	Ήγουμενίτσα	Γράμμος	2 520	Λοῦρος
3 Πρέβεζας	Πρέβεζα	Τύμφη	2 497	'Αχέροντας
4 "Αρτας	"Αρτα	'Αθαμανικά	2 469	Θύαμης

Τό θρυλικό γεφύρι τής "Αρτας

Τό άρχαίο θέατρο τής Δωδώνης

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Νά ἐντοπίσετε τή θέση τῆς Μακεδονίας στόν ἐλληνικό χώρο.
2. Μέ ποιές ξένες χώρες συνορεύει;
3. Ποιά μεγάλη πόλη τῆς Ἑλλάδας θρῖσκεται στή Μακεδονία;

Ἡ **Μακεδονία** σάν μιά πελώρια ἀσπίδα προστατεύει τήν Ἑλλάδα. Πέρα ἀπό αὐτήν ἀπλώνονται ξένες χώρες: ἡ Ἀλβανία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Βουλγαρία.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΞΑΚΟΥΣΤΗ, ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Η ΧΩΡΑ...»

Ἡ σημερινή ἐλληνική Μακεδονία ἀπλώνεται ἀπό τά ἀκρογιάλια τοῦ Αἰγαίου καί τίς κορυφές τοῦ Ὀλύμπου ὡς τά ἀλβανικά, τά Γιουγκοσλαβικά καί τά βουλγαρικά σύνορα καί ἀπό τήν Πίνδο ὡς τό Νέστο ποταμό.

Μεγάλα βουνά, πλούσιοι κάμποι καί πλατιά ὄροπέδια, ὄρητικά ποτάμια, γραφικές λίμνες καί ἀκρογιαλιές, ἀρχαῖα μνημεῖα, κάστρα, μοναστήρια, ναοί, παλιές καί σύγχρονες πόλεις μέ θρύλους, ἱστορία καί δημιουργικό παρόν συνθέτουν τήν εἰκόνα τῆς σημερινῆς Μακεδονίας. Εἶναι τό μεγαλύτερο διαμέρισμα τῆς πατρίδας μας σέ ἔκταση καί φυσικό πλοῦτο.

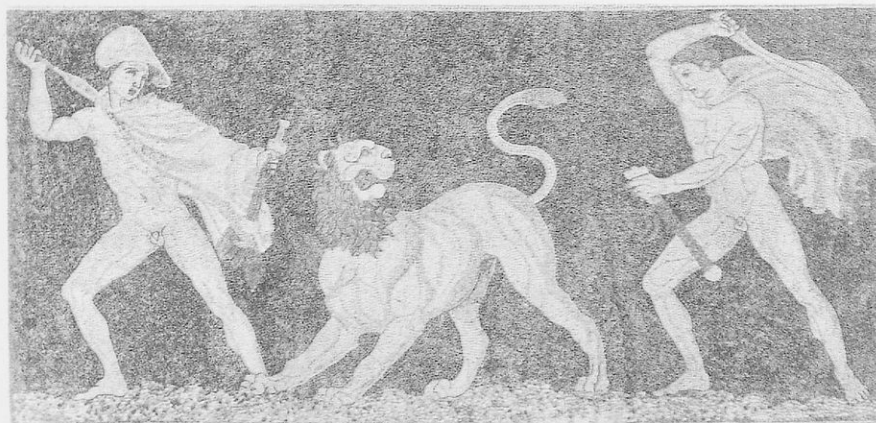
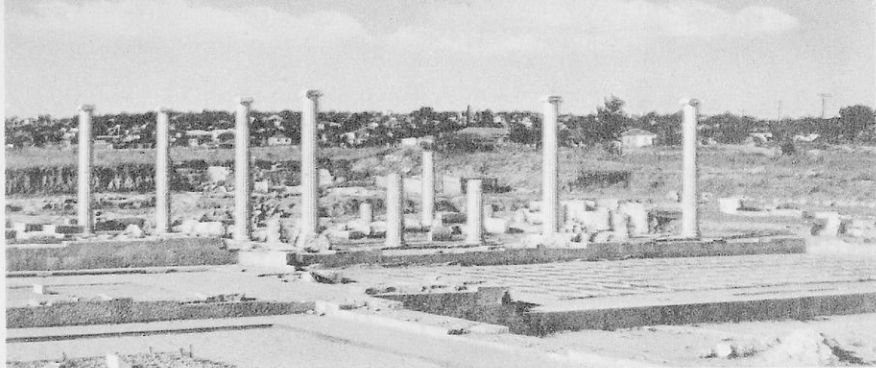
Στίς εὐφορες πεδιάδες, στά ὄροπέδια καί στίς βουνοπλαγιές τῆς ζοῦν 1.890.000 ἄνθρωποι. Ἀπό τά μυθικά χρόνια στή Μακεδονία ζοῦσαν Ἕλληνες. Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν πῶς ὁ γενάρχης τῶν Μακεδόνων ἦταν παιδί τοῦ Δία.

Ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ἦταν οἱ **Αἰγές**. Ἀργότερα ἔγινε πρωτεύουσα ἡ **Πέλλα**. Ἀπό τότε ἀρχίζει ἡ λαμπρή ἱστορία τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ βασιλιάς **Φίλιππος** ἔνωσε ὅλους τοὺς Ἕλληνες σ' ἓνα ἰσχυρό κράτος καί ὁ γιός του, ὁ **Μέγας Ἀλέξανδρος**, κυρίεψε χώρες πολλές καί δόξασε τήν Ἑλλάδα. Μέ 35.000 γενναίους συμπολεμιστές ὁ μέγας στρατηλάτης

«πέρασε φῶς σκορπίζοντας σ' ὅλη τήν οἰκουμένη...».

Στή Μακεδονία γεννήθηκε καί ὁ **Ἀριστοτέλης**, ὁ σοφός δάσκαλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κι ἓνας ἀπό τοὺς σοφότερους ἀνθρώπους τῆς Γῆς.

Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν οἱ Μακεδόνες πολλές φορές πολέμησαν σκληρά μέ βάρβαρους ἐχθρούς γιά τήν ἐλευθερία.

1 - 2. Πέλλα

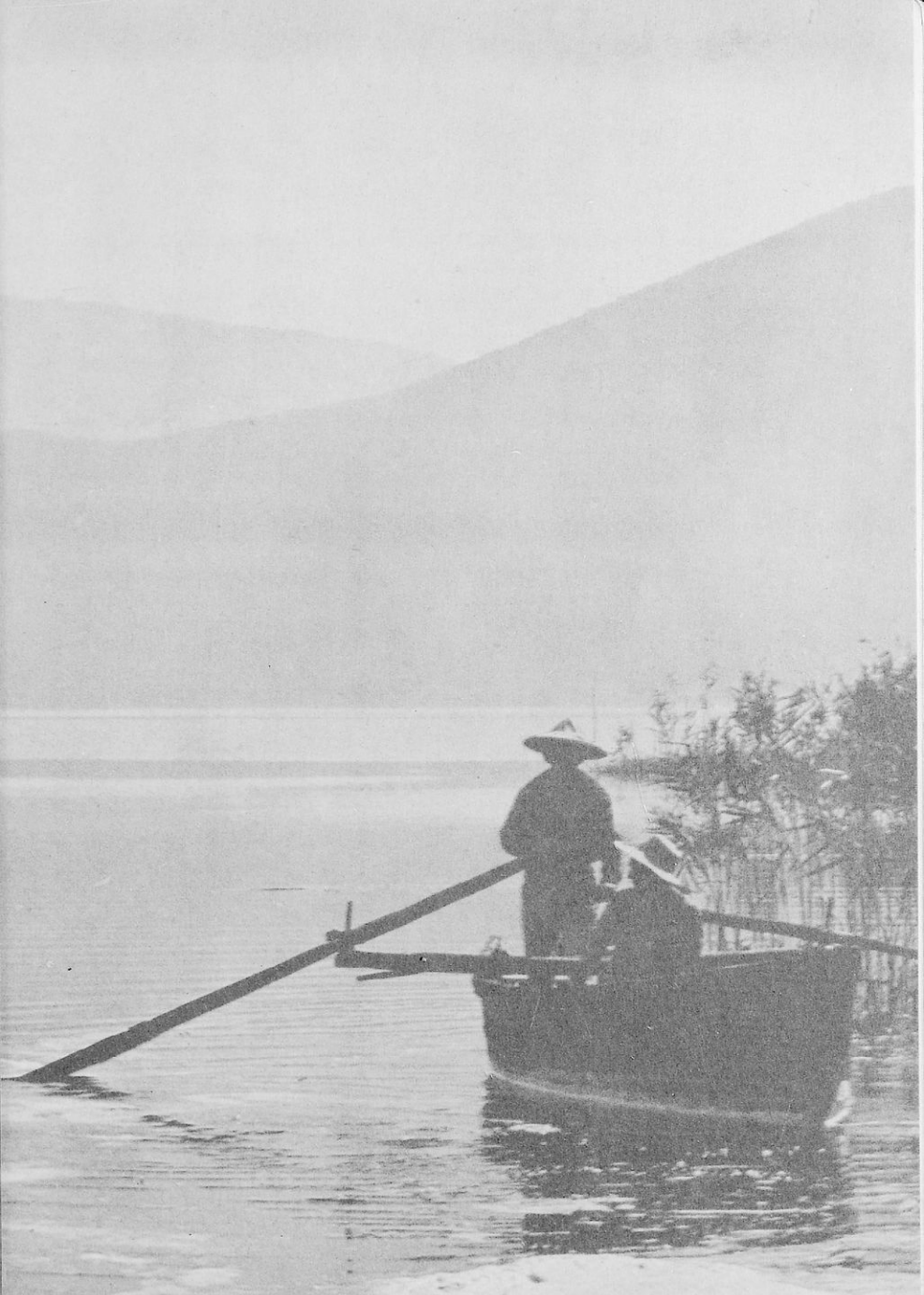
3. Άρχαίος μακεδονικός τάφος

Εικόνες από τη Βόρεια Έλλάδα:
(Κορυφές Όλύμπου-Λίμνη Καστοριάς-Πρέσπα)

Ἡ Μακεδονία μέ τίς ὄροσειρές τοῦ Βερμίου καί τοῦ Βερτίσκου χωρίζεται σέ τρία μεγάλα τμήματα:

1. στή **Δυτική Μακεδονία**,
2. στήν **Κεντρική Μακεδονία** καί
3. στήν **Ἀνατολική Μακεδονία**.

(I. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

31 Γεωφυσική εξέταση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

- 1 Δεῖξετε στό χάρτη τή Δυτική Μακεδονία
- 2 Παρατηρήστε τό ἔδαφος τῆς Ὀνομάστε τά σπουδαιότερα γεωφυσικά στοιχεία τῆς
- 3 Παρατηρήστε τά ὄροπέδια καί τίς λίμνες
- 4 Ἡ Δυτ. Μακεδονία βρίσκεται στή Βόρεια Ἑλλάδα μακριά ἀπό τή θάλασσα. Εἶναι ὄρεινή περιοχή καί περιβάλλεται ἀπό βουνά. Τά ἀνατολικά ὄροπέδιά τῆς ὅμως εἶναι ἀνοιχτά στό Βορρά. Τί κλίμα ἔχει;
- 5 Ποιά φυσικά περάσματα συνδέουν τή Δ. Μακεδονία μέ τίς γειτονικές τῆς περιοχές;
- 6 Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε εἰκόνες, βιβλία, τουριστικά φυλλάδια, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια καί ἄλλα στοιχεία γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τή ζωή, τά ἔθιμα, τήν ἱστορία καί τή σημερινή πρόοδο τῆς Δυτ. Μακεδονίας;
- 7 Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

Ἡ **Δυτική Μακεδονία** βρίσκεται στή βορειοδυτική γωνία τῆς πατρίδας μας. Μεγάλες ὄροσειρές τήν ἀπομονώνουν ἀπό τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα.

Βόρεια συνορεύει μέ τή Γιουγκοσλαβία. Δυτικά ἡ **Πίνδος** τῆ χωρίζει ἀπό τήν Ἀλβανία καί τήν Ἡπειρο. Ἐκεῖ ὑψώνονται ὁ **Γράμμος** καί ὁ **Σμόλικας**. Στά νότια τά **Χάσια**, τά **Καμβούνια**, τά **Πιέρια** ἀποτελοῦν τά φυσικά σύνορα ἀνάμεσα στή Δυτ. Μακεδονία καί τή Θεσσαλία. Ἀνατολικά τό **Βέρμιο** καί ὁ **Βόρας** τῆ χωρίζουν ἀπό τήν Κεντρική Μακεδονία.

Μιά ἄλλη ὄροσειρά, πού σχηματίζουν τά βουνά **Βίτσι**, **Σινάτικο** καί **Μπούρινος**, ὑψώνεται στή μέση τῆς Δυτ. Μακεδονίας καί χωρίζει τήν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα μέ τά ὄροπέδια τῆς Καστοριάς, τοῦ Βοῖου καί τῶν Γρεβενῶν ἀπό τά ἀνατολικά ὄροπέδια τῆς Φλώρινας, τῆς Ἐορδαίας καί τῆς Κοζάνης.

Καστοριά

Ὁ **Ἀλιάκμονας** συγκεντρώνει τὰ νερά τῶν δυτικῶν βουνῶν καί ὄροπεδίων καί μέσα ἀπό μιά βαθιά, ἄγρια χαράδρα, πού ἀνοίγεται ἀνάμεσα στά Πιέρια καί τό Βέρμιο, χύνεται πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καί τό Θερμαϊκό κόλπο.

Τό μεγάλο αὐτό ποτάμι εἶναι πηγή πλούτου γιά τὴν Ἑλλάδα. Μέ τό πρῶτο φράγμα, πού χτίστηκε κοντά στή Βέροια, ποτίζονται πολλά χωράφια τοῦ κάμπου. Δεύτερο τεράστιο φράγμα μέ ὕψος 100 μ. περίπου, ὑψώθηκε κοντά στό χωριό Πολύφυτο κι ἐφραξε τό δρόμο τοῦ ποταμοῦ. Ἔτσι σχηματίστηκε μιά μεγάλη τεχνητή λίμνη. Μέ τὰ νερά της κινεῖται μεγάλο ὕδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο. Μέ τὴ δημιουργία τῆς λίμνης αὐτῆς ἄλλαξε ἐντελῶς ἡ ὄψη τοῦ τοπίου τριγύρω. Δυό τεράστιες γέφυρες πάνω της ἐξυπηρετοῦν τὴ συγκοινωνία τῆς περιοχῆς. Ἡ μία, στόν αὐτοκινητόδρομο Κοζάνης - Σερβίων, εἶναι ἡ μεγαλύτερη καί ἡ πιό ἐντυπωσιακὴ γέφυρα πού ὑπάρχει στή χώρα μας.

Ἀσύγκριτες σέ ὀμορφιά εἶναι οἱ λίμνες τῆς Δυτ. Μακεδονίας: ἡ λίμνη τῆς **Καστοριάς** (Ὁρεσιτιάδα), ἡ **Μεγάλη** καί ἡ **Μικρὴ Πρέσπα** μέ δασοσκέπαστες βουνοπλαγιές τριγύρω, ἡ **Βεγορίτιδα**, ἡ λίμνη τῶν **Πετρῶν**. Ἀπὸ τίς Πρέσπες τμήματα μόνο εἶναι ἑλληνικά. Ἀπὸ τὴ Μεγάλη Πρέσπα ἓνα μέρος ἀνήκει στὴν Ἑλλάδα, ἓνα στὴν Ἀλβανία καί τό πιό μεγάλο στὴ Γιουγκοσλαβία (τριεθνές). Οἱ Πρέσπες καί ἡ μικρὴ λίμνη τοῦ Ἄγρα εἶναι χαρακτηριστικοὶ ἑλληνικοὶ βίοτοποι μέ πολλά ὑδρόβια πτηνά.

Τό κλίμα τῆς Δυτ. Μακεδονίας εἶναι ἠπειρωτικό. Ἡ περιοχή αὐτὴ βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα κι ἔχει ἀρκετὰ μεγάλο ὑψόμετρο. Τὰ ἀνατολικά ὄροπέδιά της εἶναι ἀνοιχτὰ πρὸς τό Βορρά καί τό χειμῶνα ψυχροὶ ἄνεμοι φυσοῦν ἀνεμπόδιστα καί φέρνουν κρύο καί χιόνια. Τό καλοκαίρι εἶναι ὀρεσερό.

Καστοριά

Πτολεμαίδα - εργοστάσιο αζώτου

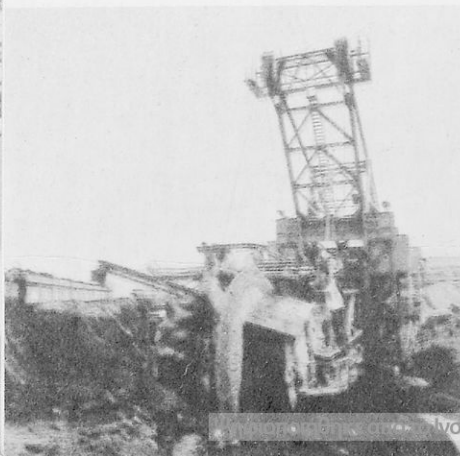
32 'Ο πλούτος καί οί κάτοικοι τής Δυτ. Μακεδονίας

'Η Δυτ. Μακεδονία είναι περιοχή μέ αρκετές πλουτοπαραγωγικές πηγές. Τά μεγάλα όροπέδια καί οί κοιλάδες της παράγουν αρκετά δημητριακά, καπνά, σταφύλια, πατάτες, φρούτα. Γνωστά γεωργικά προϊόντα είναι οί φράουλες καί τά μήλα τής Φλώρινας, τά φασόλια τής Καστοριάς, τά κρασιά τής Σιάτιστας καί τοῦ Ἄμυνταίου, ὁ κρόκος τής Κοζάνης. Στά βοσκοτόπια τῶν βουνῶν τρέφονται πρόβατα καί γίδια καί παράγονται ἐκλεκτά κτηνοτροφικά προϊόντα. Φημίζονται τά τυριά τής Βλάστης. Πολλά βουνά ἔχουν πυκνά καί μεγάλα δάση μέ αἰωνόβιες βαλανιδιές, καστανιές ὀξιές, πεύκα. Τά δάση εἶναι περισσότερα στά βουνά τής Πίνδου, στό Βίτσι, στά Πιέρια. Στά δάση ζοῦν ἀρκετά ἄγρια ζῶα. Συστηματικά ἐκτροφεία θηραμάτων πλουτίζουν τό ζωικό κόσμο τῶν βουνῶν.

'Αξιόλογος εἶναι ὁ ὀρυκτός πλούτος τής Δυτ. Μακεδονίας.

'Εκκαφέας λιγνιτωρυχείου

'Ατμοηλεκτρικό εργοστάσιο

Στό όροπέδιο τής Έορδαίας ή φύση καί οί άνθρωποι δημιούρ-
γησαν ένα άληθινό θαύμα. Μιά περιοχή μέ έλη καί καπνοχώραφα
μεταμορφώθηκε έντελώς καί έγινε ένα από τά μεγαλύτερα βιομη-
χανικά κέντρα τής Έλλάδας! Οί άφθονοι λιγνίτες, πού είναι κρυμ-
μένοι κάτω από τά χωράφια, άξιοποιούνται καί... φωτίζουν πολλές
πόλεις καί χωριά τής πατρίδας μας. Πολλοί τεχνικοί καί εργάτες
βρίσκουν εργασία στά λιγνιτωρυχεία, στά μεγάλα άτμοηλεκτρικά
έργοστάσια τής ΔΕΗ καί στό έργοστάσιο λιπασμάτων τής Πτολε-
μαΐδας.

Όνομαστά είναι τά πολύχρωμα μάρμαρα τών βουνών τής Κο-
ζάνης καί τοῦ Βοΐου, τό χρώμιο τοῦ Μπούρινου, ό άμίαντος πού
βγαίνει από τά Καμβούνια κ.ά. όρυκτά. Άκόμα καί χρυσάφι υπάρ-
χει στήν περιοχή τών Σερβίων!

Ίαματικές πηγές υπάρχουν στό **Ξυνό Νερό** καί στήν **Ίτέα** τής
Φλώρινας.

Σπουδαία πηγή πλούτου γιά τούς κατοίκους τής Δυτ. Μακεδο-
νίας είναι ή βιοτεχνία. Στά εργαστήρια γουνοποιίας τής Καστο-
ριᾶς, τής Σιάτιστας καί τών γειτονικών τους χωριών έπίδέξιοι τε-
χνίτες κατασκευάζουν θαυμάσια γουναρικά.

*«Οί Καστοριανοί, γράφει ό Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, είναι
γυναράδες έδώ καί πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στά
πέρατα τής Γῆς κατεργάζονται τό δέρμα τών ζώων καί ντύ-
νουν τίς κυρίες όλων τών ήπειρων μέ άφρούς μαλακών τριχω-
μάτων. Μαθαίνουν από μικροί νά δουλεύουν τά ώραία τριχωτά
δέρματα... Ή άπαράμιλλη ικανότητά τους βρίσκεται στή χρη-
σιμοποίηση τών μικρών κομματιών. Χιλιάδες μικρά μαλλιαρά
κομματάκια, πού πολύ πρόθυμα θά τά πετοῦσε κανείς στά
σκουπίδια, ό γουναράς τής Καστοριᾶς τά παίρνει, τά ξεχωρίζει
ένα ένα μέ άφάνταστη ύπομονή... καί τά ράβει μέ ειδική ρα-
πτομηχάνή σέ μεγάλα όμοιόμορφα κομμάτια, πού θά γίνουν
ζακετάκια, πανωφόρια καί θά πουληθοῦν...».*

Στό Άργος Όρεστικό καί στά Γρεβενά κατασκευάζουν ώραία
ύφαντά. Ή βιοτεχνία άκμάζει έπίσης στήν Κοζάνη.

Στή Δυτ. Μακεδονία ζοῦν σήμερα 269.000 άνθρωποι. Μακρινοί
πρόγονοί τους ήταν οί Δωριεῖς. Οί πόλεις Πτολεμαΐδα καί Άμύν-
ταιο καί τά χωριά Περδικας, Κλειτος, Φιλώτας θυμίζουν ένδοξα
όνόματα Μακεδόνων βασιλέων καί στρατηγών.

Πιό πυκνοκατοικημένες είναι οι εύφορες περιοχές των όροπεδίων. Εκεί δημιουργήθηκαν και οι μεγαλύτεροι οικισμοί. Αντίθετα από τα όρεινά μέρη πολλοί άνθρωποι μεταναστεύουν και οι περιοχές αυτές είναι άραιοκατοικημένες. Για να διατηρηθεί ο πληθυσμός στις όλες τις όρεινες περιοχές της πατρίδας μας και να σταματήσει η φυγή των ανθρώπων από αυτές, πρέπει να γίνουν εκεί πολλά σύγχρονα έργα και να καλυτερέψει η ζωή των κατοίκων τους.

Οι κλειστούρες που υπάρχουν ανάμεσα στα βουνά της Δυτ. Μακεδονίας διευκολύνουν τη συγκοινωνία με τις γειτονικές της περιοχές. Αυτή γίνεται κυρίως με αυτοκίνητα. Σιδηροδρομική γραμμή συνδέει την Κοζάνη και τη Φλώρινα με τη Θεσσαλονίκη και τη Γιουγκοσλαβία. Αεροπορική συγκοινωνία έχουν η Κοζάνη και η Καστοριά.)

Καστοριά - Βυζαντινή εκκλησία

1. Φλώρινα 2. Κοζάνη 3. Γρεβενά

111

33

Πολιτική εξέταση τής Δυτ. Μακεδονίας

Ἡ Δυτ. Μακεδονία εἶναι χωρισμένη στους Νομούς: α) **Κοζάνης**, β) **Γρεβενῶν**, γ) **Καστοριάς**, δ) **Φλώρινας**.

Ὁ **Νομός Κοζάνης** ἀπλώνεται ἀπό τό Βέρμιο ὡς τήν Πίνδο.

Περιλαμβάνει τίς Ἐπαρχίες: 1) **Κοζάνης** μέ πρωτεύουσα τήν Κοζάνη, 2) **Ἐορδαίας** μέ πρωτεύουσα τήν Πτολεμαΐδα καί 3) **Βοΐου** μέ πρωτεύουσα τή Σιάτιστα.

Ἡ **Κοζάνη** (24.000 κ.) εἶναι ἡ μεγαλύτερη πόλη τῆς Δυτ. Μακεδονίας. Ἡ θέση τῆς κυρίως, σ' ἓνα σταυροδρόμι στό κέντρο περὶ τοῦ τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τήν ἔχει κάνει ἀξιόλογο συγκοινωνιακό, διοικητικό, ἐμπορικό, πολιτιστικό κέντρο. Ἡ πλούσια βιβλιοθήκη, ὁ ναός τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τό μητροπολιτικό μέγαρο καί τά ἐκθέματα τῶν μουσείων εἶναι μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατά τῆς.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν στά νότια τῆς Κοζάνης ἡ **Αἰανή** καί στά νοτιοανατολικά τό **Βελβεντό** καί τά **Σέρβια**. Μπροστά ἀπό τίς κωμοπόλεις αὐτές ἀπλώνεται τώρα ἡ μεγάλη τεχνητή λίμνη καί πάνω τους καταπράσινα ὑψώνονται τά Πιέρια. Ἡ δημιουργία τῆς μεγάλης τεχνητῆς λίμνης στήν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα, πού σκέπασε χωριά καί χωράφια, καί τά μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα, πού ἰδρύθηκαν τά τελευταῖα χρόνια στήν Ἐορδαία, ἔχουν μεταμορφώσει τήν περιοχή τοῦ Νομοῦ Κοζάνης καί δείχνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐπιδράσει πολύ μέ τά ἔργα του πάνω στή φύση.

Κέντρο τῆς Ἐπαρχίας Ἐορδαίας εἶναι ἡ **Πτολεμαΐδα** (17.000 κ.), πού ἐξελίσσειται σέ βιομηχανική πόλη. Γύρω τῆς ὑψώνονται οἱ πανύψηλες καμινάδες πολλῶν ἐργοστασίων καί ὑπάρχουν μεγάλα καί ὠραῖα χωριά. Ἐκεῖ, στους ἄμμους τῆς Πενταβρύσου, βρέθηκαν ἐντυπωσιακά ἀπολιθώματα ἀπό ἐλέφαντες, πού ἔζησαν πρὶν ἀπό πολλές χιλιάδες χρόνια.

Ἡ **Σιάτιστα** (5.000 κ.) εἶναι τό δεύτερο, μετά τήν Καστοριά, κέντρο ἐπεξεργασίας γουναρικῶν. Θαυμάσια εἶναι τά παλιά ἀρχοντικά, οἱ ναοί καί ἡ βιβλιοθήκη τῆς.

Ἀξιόλογοι οἰκισμοί τῆς Ἐπαρχίας Βοΐου εἶναι τό **Τσοτύλι** καί ἡ **Νεάπολη**.

Ὁ **Νομός Γρεβενῶν** πάνει τή νοτιοδυτική γωνία τῆς Μακεδο-
νίας. Ἡ περιοχή του μαζί μέ τίς γειτονικές Ἐπαρχίες Κοζάνης καί
Βοΐου ἀποτελοῦσαν τήν ἀρχαία **Ἐλίμεια**.

Πρωτεύουσά του εἶναι τά **Γρεβενά** (8.000 κ.), μιά μικρή,
ἄμορφη πόλη, πού συνεχῶς ἐξελίσσεται. Τά Γρεβενά εἶναι τό μο-
ναδικό ἐμπορικό, διοικητικό, πνευματικό κέντρο τῆς ὄρεινης καί
ἀπόμερης αὐτῆς περιοχῆς. Στήν κεντρική πλατεία τῆς πόλης
ὑψώνονται οἱ προτομές τοῦ ἔθνομάρτυρα μητροπολίτη Αἰμιλιανοῦ
καί τοῦ θρυλικοῦ ἀγωνιστή Θ. Ζιάκα.

Στό δυτικό ὄρεινό τμήμα τοῦ Νομοῦ, μέ τίς δασοσκέπαστες
πλαγιές καί τίς ψηλές κορφές τῆς Πίνδου, βρίσκεται ἡ **Σαμαρίνα**
καί ἄλλα γραφικά θέρετρα κτηνοτρόφων, πού δίνουν ἐκλεκτῆς
ποιότητας κτηνοτροφικά προϊόντα. Ἐκεῖ ἔχει τίς πηγές του ὁ **Βε-
νέτικος**, ὁ μεγαλύτερος παραπόταμος τοῦ Ἀλιάκμονα. Τά δάση
τῆς περιοχῆς αὐτῆς δίνουν μεγάλη ποσότητα ξυλείας.

Στά νοτιοανατολικά τῶν Γρεβενῶν βρίσκεται ἡ **Δεσκάτη** (4.000
κ.). Στήν περιοχή της ἔχουν τά λημέρια τους οἱ ἀρματολοί Νικο-
τσάρας, Βλαχάβας κ.ἄ.

Ὁ **Νομός Καστοριᾶς** ἀπλώνεται γύρω ἀπό τή λίμνη Ὀρεσιάδα,
ἀπό τό Γράμμο ὡς τό Βίτσι. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Καστοριά**, μιά
γραφική καί πλούσια πόλη μέ 16.000 κατοίκους.

Ἐβδομήντα περίπου ναοί, ἀριστουργήματα τέχνης, ἐρειπω-
μένα κάστρα καί μεγαλοπρεπή ἀρχοντικά, πού καθρεφτίζονται στά
νερά τῆς λίμνης, εἶναι στολίδια τῆς ἱστορικής αὐτῆς μακεδони-
κῆς πόλης, πού δέν τά συναντᾶ κανεῖς σέ ἄλλο ἑλληνικό τόπο.

*«... Ἡ πρώτη ἐντύπωση, γράφει ὁ ἱ. Μ. Παναγιωτόπουλος,
εἶναι καταπληκτική. Ἡ δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτική.
Ἐνα θαυμάσιο κύπελλο ἀκύμαντων νερῶν, στεφανωμένο
ὀλόγυρα ἀπό βουνά, γεμάτο δροσερά χωριουδάκια, τεχνουρ-
γημένο ἐξακόσια μέτρα πάνω ἀπό τή θάλασσα. Μιά γλώσσα
στεριάς μπαίνει βαθιά μέσα στό κύπελλο τοῦτο καί καταλήγει
σέ κομψό ἀνασήκωμα».*

Στό στενότερο μέρος αὐτῆς τῆς μικρῆς χερσονήσου εἶναι χτι-
σμένη ἡ Καστοριά. Τήν πρόοδο καί τόν πλοῦτο της τά χρωσταίει
στό ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν. Θαυμάσιος εἶναι ὁ γύρος τῆς λίμνης
μέ τά θεόρατα πλατάνια, τά σπήλαια, τό μοναστήρι τῆς Μαυρώ-

τισσας, τά πλούσια παραλίμνια χωριά άπέναντι καί τά ψηλά βουνά τριγύρω.

Άξιόλογες κωμοπόλεις του Νομού είναι τό **Άργος Όρεστικό**, πλούσια άγροτούπολη μέ πανάρχαια ιστορία, καί τό **Νεστόριο** στίς πλαγιές του Γράμμου. Ιστορικό είναι τό χωριό **Μελάς** πάνω στό Βίτσι. Έκει στά χρόνια του Μακεδονικού Άγώνα σκοτώθηκε ό ήρωας Παύλος Μελάς.

Ό **Νομός Φλώρινας** έχει πρωτεύουσα τή δροσόλουστη **Φλώρινα** (11.000 κ.), χτισμένη στήν άρχή μιās όμορφης κοιλάδας του Βέρνου, πολύ κοντά στή Γιουγκοσλαβία. Τριγύρω ό τόπος είναι καταπράσινος καί γίνεται μαγευτικός δυτικότερα, προς τό Πισοδέρι καί στίς Πρέσπες.

Η περιοχή των Πρεσπών, τόπος δροσιάς καί γαλήνης, γεμάτος μνημεία, ιστορία καί θρύλους, μέ όργανωμένη πλάζ καί πίστα γιά σκι, είναι ένα θαυμάσιο κέντρο γιά θερινό καί χειμερινό τουρισμό. Ένδιαφέρον παρουσιάζει καί ό τουριστικός σταθμός τής Νίκης στά έλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα.

Στά άνατολικά του άκριτικού αυτού Νομού, κοντά στίς λίμνες Πετρών καί Βεγορίτιδα, βρίσκονται τό **Άμύνταιο**, μέ πολλά άμπέλια στήν περιοχή του, τό **Ξυνό Νερό**, μέ τή γνωστή ιαματική πηγή, ή **Βεύη**, μέ πλούσια λιγνιτωρυχεία κοντά τής.

Άσκήσεις γιά επανάληψη

1. Άναπαραστήστε μέ διάφορα ύλικά τή Δυτ. Μακεδονία.
2. Όνομάστε τά βουνά τής Δυτ. Μακεδονίας, τό ποτάμι, τίς λίμνες. Γιατί είναι τόσο πολλές;
3. Τί κλίμα έχουν τά όροπέδια τής Δυτ. Μακεδονίας; Γιατί ή περιοχή τής Φλώρινας είναι από τίς πιο ψυχρές τής Έλλάδας;
4. Ποιά είναι τά σπουδαιότερα προϊόντα τής Δυτ. Μακεδονίας;
5. Άπό ποιές περιοχές της μεταναστεύουν πολλοί άνθρωποι; Γιατί;
6. Ποιές είναι οι 5 μεγαλύτερες πόλεις τής Δυτ. Μακεδονίας;
7. Ποιές έχουν σιδηροδρομική καί ποιές άεροπορική συγκοινωνία;
8. Νά μάθετε τούς Νομούς τής Δυτ. Μακεδονίας καί τίς πρωτεύουσές τους.

Γενικές

Ό άνθρωπος μπορεί νά επιδράσει στό φυσικό περιβάλλον καί νά τό άξιοποιήσει, γιά νά καλυτερέψει τή ζωή του.

Μνημείο του Μ. Ἀλεξάνδρου στὴ Θεσσαλονίκη

77

II. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει: α) τὴ μεγάλη μακεδονικὴ πεδιάδα μὲ τὰ γύρω βουνὰ καὶ β) τὴ Χαλκιδική.

34 Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας καὶ τὰ γύρω βουνὰ

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στὸ χάρτη τὴν Κεντρικὴ Μακεδονία.
2. Δεῖξτε τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο, τὴν πεδιάδα καὶ τὰ βουνὰ πού τὴν τριγυρίζουν.
3. Δεῖξτε τὰ ποτάμια τῆς Κ. Μακεδονίας.
4. Δεῖξτε τὴν Πέλλα σὲ ἱστορικοὺς χάρτες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καὶ σὲ σύγχρονους χάρτες. Δικαιολογήστε τὴ δημιουργία τῆς πεδιάδας.
5. Μπορεῖτε νὰ συγκεντρώσετε βιβλία, εἰκόνες, τουριστικὰ φυλλάδια, διαφάνειες, μαγνητοταινίες καὶ ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὴ φύση, τὸν πλοῦτο, τὴν ἱστορία, τὰ ἔθιμα, τὴ ζωὴ, τὴν πρόοδο κτλ. τῆς Κ. Μακεδονίας.
6. Προβάλετε σχετικὲς εἰκόνες στὴν τάξη.

Μία μεγάλη, καρπερὴ, ἀσυνήθιστη στὸ ἑλληνικὸ τοπίο πεδιάδα, μὲ παχιά γῆ καὶ μεγάλα ποτάμια, ἀπλώνεται στὸ κέντρο τῆς Μακεδονίας. Πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ὁ τόπος αὐτός ἦταν θάλασσα! Ὁ **Θερμαϊκὸς κόλπος** προχώρουσε βαθιά, ὡς τὴ Βέρεια,

τήν Ἐδεσσα καί τήν Πέλλα. Χρόνο μέ τό χρόνο ὅμως οἱ μεγάλοι ποταμοί Ἄξιός καί Ἀλιάκμονας καί οἱ μικρότεροι Λουδίας καί Γαλικός μέ τά χῶματα πού μεταφέρουν ἀπό τά γύρω βουνά γέμισαν τή θάλασσα καί ἀπόμεινε μιά λίμνη μόνο στήν περιοχή τοῦ Λουδία. Ἡ λίμνη αὐτή ἀποξηράνθηκε. Ἐργάτες καί μηχανικοί ἄνοιξαν μεγάλα κανάλια, ἔριξαν τά νερά στή θάλασσα καί στή θέση τους βρίσκονται τώρα καρπερά χωράφια. Ἔτσι οἱ ποταμοί καί οἱ ἄνθρωποι ἄλλαξαν ἐντελῶς τήν ὄψη αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Μέ ἓνα μεγάλο κανάλι οἱ ἄνθρωποι ἄλλαξαν καί τήν κοίτη τοῦ Ἄξιου, γιά νά μή χύνεται στόν κόλπο τῆς Θεσσαλονίκης καί τόν γεμίσει καί αὐτόν μέ τίς προσχώσεις του!

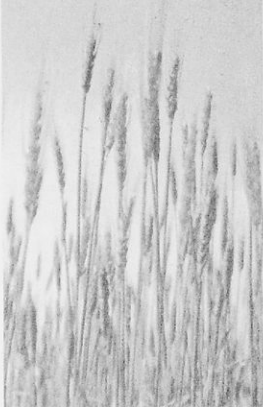
Γύρω ἀπό τή μεγάλη κεντρική πεδιάδα ὑπάρχουν ἄλλες μικρότερες: οἱ πεδιάδες τῆς Κατερίνης καί τῆς Ἀλμωπίας, οἱ κοιλάδες τῆς Παιονίας καί τοῦ Κιλκίς καί τό λεκανοπέδιο τοῦ Λαγκαδά. Σ' αὐτό βρίσκονται οἱ λίμνες Βόλβη καί Λαγκαδά. Ἐνα ποταμάκι μέσα ἀπό τά καταπράσινα στενά τῆς Ρεντίνας χύνει τά περίσσια νερά τῶν λιμνῶν στό Στρυμονικό κόλπο. Μιά ἄλλη λίμνη, ἡ Δοϊράνη, βρίσκεται στά ἑλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα.

Μεγάλα βουνά περιβάλλουν τήν Κ. Μακεδονία: ὁ Ὀλυμπος, τά Πιέρια, τό Βέρμιο, ὁ Βόρας, ἡ Τζένα, τό Πάικο, ἡ Κερκίνη, τά Κρούσια, τά Κερδύλλια. Πρός τή Χαλκιδική ὑψώνονται ὁ Χορτιάτης καί ὁ Χολομώντας.

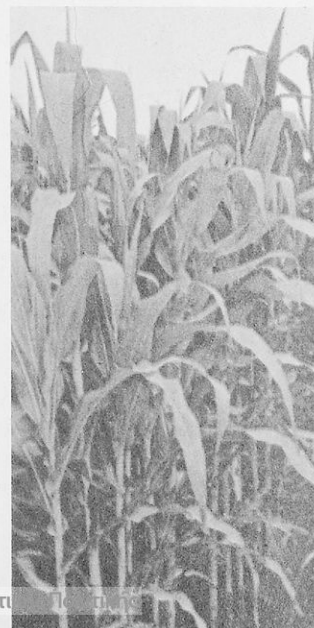
Ἡ κοιλάδα τοῦ Ἄξιου εἶναι τό μοναδικό ἄνοιγμα τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου πρὸς τό Βορρά. Ἀπό αὐτήν περνοῦν ὁ αὐτοκινητόδρομος καί ἡ σιδηροδρομική γραμμή πού συνδέουν τήν Ἑλλάδα μέ τή Γιουγκοσλαβία. Ἀπό αὐτήν ὅμως ὁρμᾷ πρὸς τήν Κ. Μακεδονία καί ὁ ὀρηκτικός Βαρδάρης, πού, ὅταν φυσᾷ τό χειμῶνα, σαρώνει τόν κάμπο. Ἔτσι τό κλίμα τῆς Κ. Μακεδονίας εἶναι ἠπειρωτικό.

35 (Ὁ πλοῦτος καί οἱ ἄνθρωποι τῆς Κ. Μακεδονίας

Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας εἶναι ὁ πλουσιότερος τόπος τῆς Ἑλλάδας. Παράγει ἄφθονα δημητριακά, βαμπάκι, ρύζι, ζαχαρότευτλα, καπνά, λαχανικά, καρπούζια, πεπόνια, ὄσπρια καί πολλά ἄλλα γεωργικά προϊόντα. Τό δυτικό τμήμα της, πού φτάνει ὡς τή Βέροια, τή Νάουσα, τήν Ἐδεσσα, εἶναι ἓνα μεγάλο περιβόλι γεμάτο ἀπό ὀπωροφόρα δέντρα. Ὅσες μηλιές καί ροδακινιές ὑπάρ-

Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας παράγει πολλά γεωργικά προϊόντα

χουν στά περιβάλλια της περιοχής αυτής δέν υπάρχουν σέ ὄλη τήν υπόλοιπη Ἑλλάδα. Ἐκεῖ, σέ ἀποθήκες πού εἶναι καί ψυγεία μαζί, συγκεντρώνουν μεγάλες ποσότητες ἀπό φρούτα, τά χωρίζουν σέ ποιότητες, τά συσκευάζουν καί τά στέλνουν στίς ἀγορές τῆς χώρας μας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τά ἄφθονα γεωργικά προϊόντα δημιουργοῦν πολλές βιομηχανίες. Ἄλλες ἀξιοποιοῦν τό γεωργικό πλοῦτο καί ἄλλες ἐτοιμάζουν γεωργικά μηχανήματα, ἐργαλεῖα, λιπάσματα, φυτοφάρμακα κτλ. Στή Θεσσαλονίκη, στή Βέροια, στή Νάουσα, στήν Ἐδεσσα υπάρχουν μεγάλα ἐκκοκκιστήρια βαμβακιοῦ καί κλωστοῦφαντουργεῖα. Κοντά στήν Ἀλεξάνδρεια λειτουργεῖ ἐργοστάσιο ζάχαρης. Στή Θεσσαλονίκη υπάρχουν μεγάλα καπνεργοστάσια, ὀρυζόμυλοι, ἀλευροβιομηχανίες, κονσερβοποιεῖα φρούτων καί λαχανικῶν καί πολλά ἄλλα ἐργοστάσια, στά ὁποῖα ἐπεξεργάζονται τά γεωργικά προϊόντα τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου. Κοντά στό Λαγκαδά λειτουργεῖ μεγάλο κονσερβοποιεῖο λαχανικῶν.

Δυό ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια λειτουργοῦν κοντά στήν Ἐδεσσα. Μέ τά νερά ποταμῶν κινοῦνται καί ἄλλα ἐργοστάσια στήν Ἐδεσσα, στή Νάουσα, στή Βέροια. Μέ τά ἴδια νερά καί μ' ἐκεῖνα τῶν μεγάλων ποταμῶν ποτίζονται πολλά χωράφια καί γίνονται γονιμότερα. Σέ ὅλο σχεδόν τόν κάμπο ἔχουν γίνει πολλά ἀρδευτικά ἔργα.

Στά λιθάδια καί στίς πλαγιές τῶν βουνῶν τῆς Κ. Μακεδονίας θόσκουν πολλές ἀγελάδες, πρόβατα, γίδες. Στό Πλατύ, στή Θεσσαλονίκη, στά Κουφάλια λειτουργοῦν μεγάλα ἐργοστάσια γαλακτος. Οἱ ἀγρότες τῆς περιοχής αὐτῆς τρέφουν ἐπίσης πολλούς χοίρους καί πουλερικά.

Τά βουνά τῆς Κ. Μακεδονίας δίνουν ἀρκετά δασικά προϊόντα.

Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος τῆς περιοχής μένει ἀνεκμετάλλευτος ἀκόμα. Στήν ἄμμο τοῦ Γαλλικοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει χρυσάφι καί ψηλά στά Κρούσια πετρώματα μέ οὐράνιο. Ἰαματικές πηγές υπάρχουν στό Λαγκαδά, στή Σουρωτή, στήν Ἀριδαία, στή Βόλβη.

Ἀπό τίς ἀλυκές τῆς Πιερίας ἐξάγεται ἀλάτι. Οἱ θάλασσες, οἱ λίμνες καί τά ποτάμια τῆς Κ. Μακεδονίας ἔχουν ἀρκετά ψάρια.

Στόν καρπερό αὐτό τόπο ζοῦν 1.130.000 ἄνθρωποι. Οἱ πιά πολλοί κατοικοῦν στή Θεσσαλονίκη καί στά εὐφορα πεδινά μέρη. Σ' αὐτά καί γύρω ἀπό αὐτά ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀξιόλογες πόλεις.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα. Ἡ Κεντρική Μακεδονία εἶναι ἓνα σπουδαῖο σταυροδρόμι μέ κέντρο τῆ Θεσσαλονίκη. Μεγάλη σημασία ἔχει τό λιμάνι πού σχεδιάζεται νά κατασκευαστεῖ στίς ἐκβολές τοῦ Ἀξιοῦ. Ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ θ' ἀνοίξει περισσότερο, γιά νά γίνει πλωτός, καί μεγάλα ποταμόπλοια θά ταξιδεύουν ἀπό τό Θερμαϊκό πρός τίς χώρες τῆς Εὐρώπης. Ἀπό τήν ἴδια περιοχή θά περάσει καί ὁ μέγας αὐτοκινητόδρομος πού θά συνδέει τή χώρα μας μέ τήν Εὐρώπη.)

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Συγκρίνετε τίς πεδιάδες τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καί τῆς γειτονικῆς τῆς Θεσσαλίας. Συζητήστε γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τοὺς οἰκισμούς, τή συγκοινωνία.
2. Παρατηρήστε τά λιμάνια τῆς Θεσσαλονίκης καί τοῦ Βόλου. Δικαιολογήστε τή δημιουργία τους.
3. Γιατί πολλοί ἄνθρωποι ἀπό τή Δυτική Μακεδονία μεταναστεύουν στήν Κεντρική;

Γενικεύσεις

1. Οἱ γόνιμες πεδιάδες εἶναι πυκνοκατοικημένες περιοχές.
2. Μεγάλα ἐμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα δημιουργοῦνται συνήθως σπου ὑπάρχουν πλούσια ἐνδοχώρα καί φυσικά λιμάνια.

Τουριστική ἀκτή Θεσσαλονίκης

36 Πολιτική εξέταση τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας

Ἡ πεδιάδα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας μέ τά γύρω βουνά διοικητικά διαιρεῖται στούς Νομούς: α) Θεσσαλονίκης, β) Κιλίκης, γ) Πέλλας, δ) Ἡμαθίας, ε) Πιερίας.

Τό Θέατρο και ό Λευκός Πύργος

Ἡ Θεσσαλονίκη

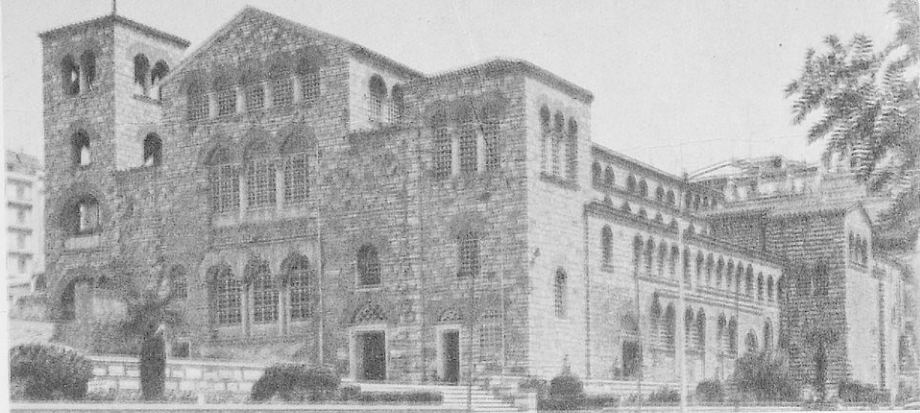
Ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ ὄμορφη «**Νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ**», εἶναι μεγάλη καί ὠραία πόλη μέ 557.000 κατοίκους. Τήν ἔχτισε στά 315 π.Χ. ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος στή θέση τῆς ἀρχαίας Θέρμης καί τῆς ἔδωσε τό ὄνομα τῆς γυναίκας του, πού ὀνομαζόταν Θεσσαλονίκη καί ἦταν ἀδελφή τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀναπτύχθηκε πολύ γρήγορα καί γνώρισε μεγάλη δόξα. Τά ψηλά κάστρα πού στεφανώνουν ἀκόμα τούς λόφους τῆς, οἱ πύργοι, τά ἀρχαῖα μνημεῖα, οἱ παλιοί ναοί καί τά ἱστορικά κειμήλια πού φυλάγονται στά μουσεῖα μαρτυροῦν τήν ἐνδοξη ἱστορία τῆς.

Πολιοῦχος τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ **Ἅγιος Δημήτριος**, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε, ἔζησε καί μαρτύρησε στήν πόλη αὐτή. Στή θέση τοῦ μαρτυρίου του ὑψώνεται μεγαλόπρεπος ναός. Σήμερα ἡ

Ἡ παραλία τῆς Θεσσαλονίκης

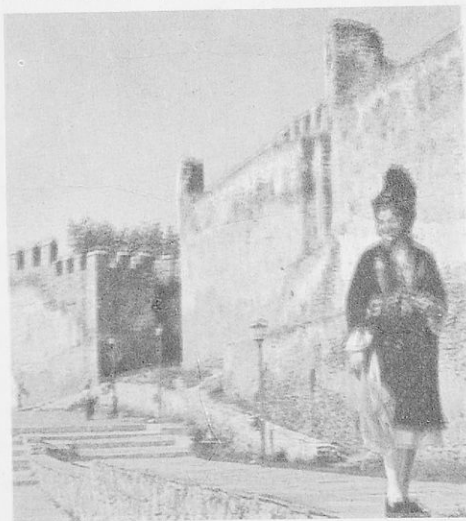
Άγιος Δημήτριος

Κάστρα

Θεσσαλονίκη εξελίσσεται συνεχώς σε μία σύγχρονη, ωραία και πλούσια μεγαλούπολη.

Μπροστά της απλώνεται η θάλασσα. Σάν ζωγραφιά προβάλλει η Θεσσαλονίκη στα μάτια του ταξιδιώτη, καθώς τήν αντικρίζει από τό κατάστρωμα του πλοίου, πού σχίζει τά νερά του Θερμαϊκού καί κατευθύνεται στό λιμάνι της. Χιλιάδες πολυκατοικίες ύψώνονται ἀμφιθεατρικά ἀπό τή θαυμάσια παραλία ως πάνω στά κάστρα του Έπταπύργιου.

Ο **Λευκός Πύργος**, χαρακτηριστικό γνώρισμα τής Θεσσαλονίκης, προβάλλει στήν πρώτη γραμμή. Στήν κορυφή

Πλατεία Άριστοτέλους

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του κυματίζει ή γαλανόλευκη σημαία μας. Πλάι του ύψώνεται τό μνημείο του Μ. Ἀλεξάνδρου.

Πιό πάνω βρίσκονται τό Ἀρχαιολογικό Μουσείο μέ ἀνεκτίμητους θησαυρούς καί ὁ χώρος τῆς **Διεθνοῦς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης**.

Ἐδῶ κάθε Σεπτέμβριο συγκεντρώνονται ἔμποροι ἀπ' ὅλη τήν Ἑλλάδα καί πολλές ξένες χῶρες κι ἐκθέτουν τά προϊόντα τους. Ἐνα θαῦμα εἶναι ἡ Ἐκθεση τῆς Θεσσαλονίκης, ὅταν λειτουργεῖ. Σ' αὐτή βλέπει κανεῖς ὀλοζώντανη τήν πρόοδο τῆς χώρας μας στή γεωργία, στή βιοτεχνία, στή βιομηχανία κτλ. Μεγάλο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἐπίσης τά φεστιβάλ τραγουδιοῦ, κινηματογράφου καί οἱ γιορτές «*Δημητριά*», πού ὀργανώνονται τότε.

Πέρα ἀπό τό χώρο τῆς Ἐκθέσεως ἀπλώνεται ἡ σύγχρονη Πανεπιστημιούπολη τῆς Θεσσαλονίκης καί πιό πάνω ὁ καταπράσινος **Κεδρηνός λόφος**.

Στό κέντρο τῆς πόλεως βρίσκεται ἡ ἀγορά. Ἐδῶ ὑπάρχουν ὠραίες πλατεῖες καί δρόμοι μέ μεγάλη κίνηση. Κεντρικοί δρόμοι τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἡ παραλιακή λεωφόρος Νίκης, οἱ ὁδοί Ταμισκῆ, Ἐγνατία, Ἀγ. Δημητρίου, Ἀγ. Σοφίας, Ἀριστοτέλους.

Στό Διοικητήριο τῆς πόλης στεγάζεται τό **Ἰπουργεῖο Βορείου Ἑλλάδος**, πού φροντίζει γιά πολλά ζητήματα ὅλης τῆς Μακεδονίας καί τῆς γειτονικῆς τῆς Θράκης.

Κοντά στήν ἀγορά βρίσκεται τό λιμάνι. Μεγάλοι γερανοί καί πολλοί ἐργάτες κάθε μέρα φορτώνουν καί ξεφορτώνουν ἐδῶ πολλά πλοία. Ἄλλα παραλαμβάνουν τά προϊόντα τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου, γιά νά τά μεταφέρουν σέ ξένους τόπους, καί ἄλλα φέρνουν ἔμπορεύματα ἀπό ἄλλα λιμάνια γιά τίς ἀγορές τῆς Μακεδονίας. Δυτικότερα ἀπλώνεται ἡ βιομηχανική ζώνη μέ πολλά ἐργοστάσια, στά ὁποῖα θρῖσκουν ἐργασία πολλοί Θεσσαλονικεῖς καί παράγονται πολλά βιομηχανικά προϊόντα. Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι τό δεύτερο βιομηχανικό κέντρο τῆς χώρας μας. Ἀνάμεσα σέ πολλές βιομηχανίες, πού λειτουργοῦν στήν περιοχή τῆς, ξεχωρίζει τό μεγάλο διυλιστήριο πετρελαίου.

Ὁ σιδηροδρομικός σταθμός τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ ὠραιότερος τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι ἕνα μεγάλο διοικητικό, συγκοινων-

νιακό, έμπορικό, βιομηχανικό, πνευματικό κέντρο. Συνεχώς αναπτύσσεται και ακτινοβολεί σέ όλη τήν Έλλάδα κι έξω από αυτή. Πολλά ξένα κράτη έχουν προξενεία στή Θεσσαλονίκη και πολλά στέλνουν προϊόντα τους στήν Έκθεσή της.

Ή μεγάλη ανάπτυξη της έχει δημιουργήσει και πολλά προβλήματα. Ή μόλυνση τής ατμόσφαιρας από τά καυσάερια και τής θάλασσας από τά λύματα τών βιομηχανιών είναι ένα από αυτά.

Σοβαρά προβλήματα έχουν δημιουργήσει στήν ώραία και πλούσια μακεδονική πρωτεύουσα οί σεισμοί πού έγιναν τό καλοκαίρι του 1978 στήν περιοχή της.

Γενικεύσεις

Ή άνθρωπος συχνά μέ τά έργα του καταστρέφει τό φυσικό περιβάλλον σέ βάρος του.

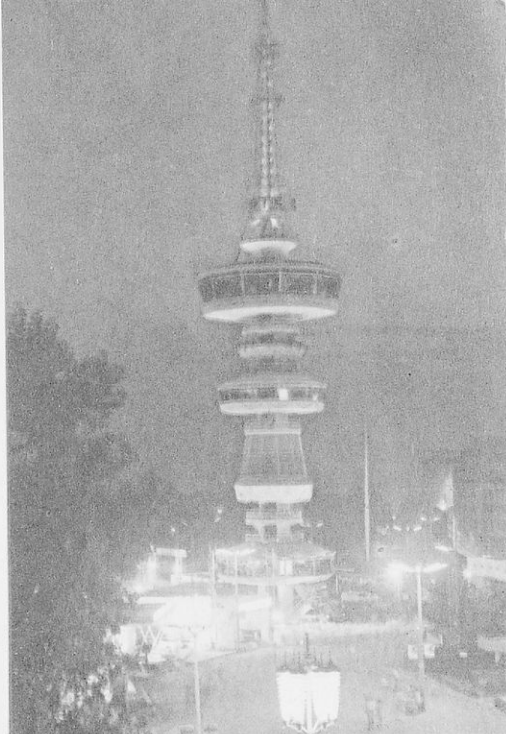
37 Ή Νομός Θεσσαλονίκης

Ή Νομός Θεσσαλονίκης απλώνεται από τό Θερμαϊκό ως τό Στρυμονικό κόλπο.

Περιλαμβάνει τίσ Έπαρχίες:

- 1) Θεσσαλονίκης και 2) Λαγκαδά.

Ή Έπαρχία Θεσσαλονίκης απλώνεται γύρω από τό Θερμαϊκό κόλπο, από τό Λουδία ως τό Χορτιάτη.

Ή πύργος του Ο.Τ.Ε. στήν Έκθεση Τό άγαλμα του Μ. Άλεξάνδρου

Ὁ **Χορτιάτης** ὑψώνεται στὰ ἀνατολικά τῆς Θεσσαλονίκης. Στὶς πλαγιές του εἶναι χτισμένα πολλὰ ὠραῖα προάστια.

Ἡ περιοχή πού ἀπλώνεται στὰ ἀνατολικά τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι εὐφορη καὶ ὑγιεινή. Ἐκεῖ βρίσκονται οἱ Γεωργικὲς Σχολές, τὰ ἀεροδρόμια, ὠραῖοι ἀνθόκηποι καὶ πολλὰ χωριά.

Πιο κάτω ἀνοίγεται ἡ τουριστικὴ ἀκτή μέ τούς παραθαλάσσιους οἰκισμούς **Περαία, Νέους Ἐπιβάτες, Ἁγία Τριάδα** καὶ πίσω ἀπό τό ἀκρωτήριο **Ἐμβολο** ἢ **Νέα Μηχανιώνα** καὶ ἡ **Ἐπανωμή**.

Μεγάλα χωριά καὶ κωμοπόλεις στὰ ὄτια τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι: ὁ **Πύργος**, ἡ **Σίνδος**, ὁ **Ἅγιος Ἀθανάσιος**, ἡ **Γέφυρα**, ἡ **Χαλκηδόνα**, τὰ **Κουφάλια**. Γραφικὸ προάστιο στὰ βορειοὄτια τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι τό **Ὠραιόκαστρο**. Ἀνατολικότερα βρίσκεται ἡ τοποθεσία **Δερβέني**, ὅπου βρέθηκαν πολλὰ ἀρχαῖα.

Πέρα ἀπό τό Δερβέني καὶ ὡς τό Στρυμονικὸ κόλπο, ἀνάμεσα στὰ βουνά Χορτιάτη, Χολομώντα, Κερδύλλια καὶ Βερτίσκο, ἀπλώνεται τό λεκανοπέδιο τοῦ Λαγκαδά μέ τίς λίμνες Βόλθη καὶ Λαγκαδά, εὐφορα χωράφια καὶ πολλούς οἰκισμούς. Εἶναι ἡ **Ἐπαρχία Λαγκαδά**. Πρωτεύουσά της εἶναι ὁ **Λαγκαδός** (7.000 κ.) καὶ μεγάλα χωριά ὁ **Σοχός**, τό **Ζαγκλιβέρι**, ἡ **Νέα Μάδυτος**. Τό φαράγγι τῆς **Ρεντίνας**, μέ ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ πλούσιο πράσινο, ὁδηγεῖ στίς ἀκτές τοῦ Στρυμονικοῦ μέ τίς πλατιές ἀμμουδιές καὶ τὰ καταπράσινα βουνά τριγύρω. Ἐκεῖ βρίσκονται τὰ παραθαλάσσια θέρετρα **Σταυρός** καὶ **Ἀσπροβάλτα**.

Ἱστορικὸ χωριὸ στὰ βόρεια τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδά εἶναι ὁ **Λαχανός**. Ἐνα μεγαλόπρεπο μνημεῖο θυμίζει τίς νικηφόρες μάχες πού ἔδωσε ἐκεῖ καὶ στό γειτονικὸ Κιλκίς ὁ στρατός μας στὰ 1913 μέ τούς Βουλγάρους.

Ὁ Νομός Κιλκίς

Στὰ βόρεια τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπό τό Πάικο ὡς τὰ Κρούσια καὶ τὰ ἔλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα, ἀπλώνεται ὁ **Νομός Κιλκίς**.

Ὁ ποταμὸς Ἄξιός τὸν χωρίζει στίς Ἐπαρχίες: 1) **Κιλκίς** καὶ 2) **Παιονίας**. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Ἐπαρχίας Κιλκίς εἶναι τό **Κιλκίς**, ἱστορικὴ πόλη μέ 12.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Παιονίας εἶναι ἡ **Γουμένισσα** (5.000 κ.).

Μεγάλοι οἰκισμοὶ μέ καρπερά χωράφια τριγύρω βρίσκονται στήν κοιλάδα τοῦ Ἄξιου, πού ἀνοίγεται καταπράσινη στή μέση τοῦ Νομοῦ. Σπουδαιότεροι ἀπό αὐτούς εἶναι τό **Πολύκαστρο**, ἡ

1. Πλαταμώνας
2. Καταράχτες "Έδεσσας
3. 'Αρχαίος κρατήρας Δερβενίου
4. Βήμα 'Απ. Παύλου στη Βέροια

1

2

3

4

Ἀξιούπολη καί ψηλά στά σύνορα οἱ **Εὐζῶνοι** καί ἡ **Εἰδομένη**. Εἶναι οἱ πύλες τῆς Ἑλλάδας πρὸς τὴν Εὐρώπη.

Δυτικά, στίς πλαγιές τῆς Τζένας, θρίσκειται τό ἱστορικό χωριό **Σκρά** καί ἀνατολικότερα ἡ λίμνη **Δοϊράνη**.

38

Οἱ Νομοὶ Πέλλας, Ἡμαθίας, Πιερίας

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Νομοὶ πιάνουν τό δυτικό γόνιμο, καταπράσινο τμήμα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας.

Ὁ **Νομός Πέλλας** πῆρε τ' ὄνομά του ἀπὸ τὴν Πέλλα, τὴν ἀρχαία ἐνδοξη πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας. Τά λίγα ἀπομεινάρια ἀπὸ ἀρχαῖα ἀρχοντικά, μέ θαυμάσια ψηφιδωτά δάπεδα καί κομψοὺς κίονες, πού ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ μέ τίς ἀνασκαφές, μαρτυροῦν τὸν πλοῦτο, τὴ δύναμη καί τὴ δόξα τῆς ἀρχαίας Πέλλας. Στὴ θέση τῆς σήμερα θρίσκονται τά χωριά **Πέλλα** καί **Νέα Πέλλα** καί πολλά ἀρχαῖα.

Πόση συγκίνηση αισθάνεται κανεὶς, ὅταν βρεθεῖ σ' αὐτό τό χώρο! Κοιτάζει τοὺς κυματιστοὺς λόφους πού στεφανώνουν τὴν περιοχὴ καί θαρρεῖ πὼς θά προβάλλουν πίσω τους οἱ φοβεροὶ σαρισοφόροι τῆς Μακεδονικῆς Φάλαγγας, γιὰ νά ὀρμήσουν πρὸς τὴν Ἀνατολὴ καί νά κάμουν τὴν Ἑλλάδα μεγάλη ὅσο κι ὁ κόσμος τῆς ἐποχῆς τους! Ὅλα ἐδῶ, ὁ κάμπος, τά ποτάμια, τά θουνά, ὁ ὀρίζοντας, εἶναι μεγάλα. Ἴσως αὐτά νά ἔκαμαν μεγάλους καί τοὺς ἀνθρώπους αὐτῆς τῆς γῆς.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Πέλλας εἶναι ἡ **Ἐδεσσα** (15.000 κ.) σκαρφαλωμένη στίς καταπράσινες πλαγιές τοῦ Βερμίου, μέ ἄφθονα νερά καί πλούσιους ὀπωρῶνες τριγύρω.

Ἀσύγκριτο στολίδι τῆς Ἐδεσσας εἶναι οἱ καταρράχτες πού σχηματίζουν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Ἐδεσσαίου, καθὼς κατεβαίνουν ὀρμητικά ἀπὸ τὰ γύρω θουνά. Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν νερῶν αὐτῶν ἔρχεται ἀπὸ τὴ λίμνη Βεγορίτιδα μέ ὑπόγεια σήραγγα. Μέ αὐτὴ τὰ νερά τῆς λίμνης διοχετεύονται σὸ ὑδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο τοῦ Ἄγρα. Κινοῦν τοὺς μεγάλους ὑδροστρόβιλους καί συνεχίζουν τὴν ἀδιάκοπη πορεία τους πρὸς τὴν Ἐδεσσα καί τοὺς καταρράχτες. Ἐκεῖ κινοῦν ἄλλα ἐργοστάσια καί χύνονται πρὸς τὴ μακεδονικὴ πεδιάδα, γιὰ νά ποτίσουν κήπους, ὀπωρῶνες, χωράφια.

Ἡ Ἐδεσσα εἶναι ἕνας μεγάλος, δροσερός, ἀνθροστόλιστος κή-

πος. Πολλοί ξένοι τήν επισκέπτονται κάθε χρόνο, γιά νά χαροῦν τίς ὁμορφιές της. Πολλές φορές τήν ἀνοιξη γιορτάζονται Ἄνθε-στήρια καί γίνεται μεγάλη παρέλαση μέ ἀνθοστόλιστα ἄρματα.

Στά δυτικά τῆς Ἐδεσσας ἀνοίγεται ἡ κοιλάδα τοῦ Ἄγρα, φυσικό πέρασμα ἀνάμεσα στή Δυτική καί τήν Κεντρική Μακεδονία. Πιο πέρα ὑψώνεται ἐπιβλητικός ὁ **Βόρας**.

Ὁ Νομός Πέλλας διαιρεῖται στίς Ἐπαρχίες: 1) Ἐδεσσας μέ πρωτεύουσα τήν Ἐδεσσα, 2) Ἀλμωπίας μέ πρωτεύουσα τήν Ἀριδαία καί 3) Γιαννιτῶν μέ πρωτεύουσα τά Γιαννιτῶνα.

Ἡ Ἐπαρχία Ἀλμωπίας εἶναι ἓνα κλειστό λεκανοπέδιο ἀνάμεσα στό Βόρα καί τό Πάικο. Σπουδαιότερος οἰκισμός της εἶναι ἡ Ἀριδαία (4.000 κ.). Κοντά της βρίσκεται τό Λουτράκι μέ ἰαματικές πηγές. Χαρακτηριστικό προϊόν τῆς Ἀλμωπίας εἶναι τό κόκκινο πιπέρι.

Τά Γιαννιτῶνα (21.000 κ.) εἶναι μιά πλούσια ἀγροτοῦπολη στήν ἄκρη τοῦ κάμπου μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση. Κοντά τους στά 1912 ὁ στρατός μας νίκησε τούς Τούρκους.

Ἄλλοι ἀξιόλογοι οἰκισμοί εἶναι ἡ Κρύα Βρύση καί ἡ Σκύδρα.

Παραδεισένιος τόπος εἶναι καί ὁ Νομός Ἡμαθίας. Τό πεδινό τμήμα τοῦ Νομοῦ αὐτοῦ εἶναι τό πιο γόνιμο κομμάτι τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου. Οἱ πλαγιές τοῦ Βερμίου καί τῶν Πιερίων εἶναι καταπράσινες καί παντοῦ ἀναβλύζουν κρυσταλλένια νερά.

Σέ δύο γραφικούς ἐξώστες τοῦ Βερμίου εἶναι χτισμένες ἡ Βέροια (30.000 κ.), πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καί τῆς Ἐπαρχίας Ἡμαθίας, καί ἡ Νάουσα (17.000 κ.), πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Νάουσας. Οἱ μακεδονικές αὐτές πόλεις μαζί μέ τήν Ἐδεσσα εἶναι οἱ ὁμορφες νεραίδες τοῦ Βερμίου. Καί τίς τρεῖς τίς διασχίζουν μικροί ποταμοί, πού σχηματίζουν ωραίους καταρράχτες καί κινοῦν μέ τά νερά τους πολλά ἐργοστάσια.

Ἡ Νάουσα εἶναι ἱστορική πόλη. Στήν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἀγωνίστηκε ἡρωικά κι ἔπαθε μεγάλες καταστροφές. Τότε πολλές Ναουσαῖες, γιά νά μή τίς πιάσουν οἱ Τούρκοι, πήδησαν στόν καταρράκτη τῆς Ἀραπίτσας καί θρῆκαν ἐνδοξο θάνατο.

Θαυμασία τοποθεσία κοντά της εἶναι ὁ Ἅγιος Νικόλαος.

Ἡ Βέροια εἶναι μιά ἀπό τίς ἀρχαιότερες μακεδονικές πόλεις μέ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἱστορικούς ναούς, παλιά ἀρχοντικά καί πολλές

φυσικές όμορφιές. Στο μουσείο της φυλάγονται πολλά αρχαία. Τό μνημείο του Ἀπόστολου Παύλου θυμίζει τό πέρασμα του μεγάλου Ἀπόστολου του Χριστού από αυτά τά μέρη. Τώρα ή Βέροια είναι μιά πλούσια καί ώραία πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση καί συνεχώς προοδεύει. Γραφική τοποθεσία της είναι ή Ἐλιά μέ πανοραματική θέα του κάμπου μπροστά της.

Στά νοτιοανατολικά της Βέροιας ρέει ὁ Ἀλιάκμονας.

Κοντά στή μεγάλη γέφυρα καί τό φράγμα του ποταμου βρισκεται ή **Βεργίνα**, οί αρχαίες **Αἰγές**, ή πρώτη πανάρχαια πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Ἐδῶ οί ἀρχαιολόγοι ἀνακάλυψαν τόν τάφο του Φιλίππου μέ ἀνεκτίμητα κτερίσματα καί ἄλλα αρχαία.

Ἐντυπωσιακοί τάφοι βρέθηκαν ἐπίσης στή θέση Λευκάδια, κάτω από τή Νάουσα. Ἐκεῖ βρισκόταν τό ἀρχαῖο Νυμφαῖο, ὅπου ὁ Ἀριστοτέλης δίδασκε τόν Ἀλέξανδρο.

Ἀξιόλογοι οἰκισμοί του Νομου Ἡμαθίας εἶναι ἐπίσης ή Ἄλεξάνδρεια (8.000 κ.), σπουδαῖο ἀγροτικό κέντρο στήν καρδιά του μακεδονικοῦ κάμπου, καί τό **Πλατύ**.

Στίς καταπράσινες πλαγιές του Βερμίου βρίσκεται τό γραφικό μοναστήρι **Παναγία Σουμελά**. Ψηλά στό **Σέλι** λειτουργεῖ κέντρο χινοδρομιῶν.

Ὁ **Νομός Πιερίας** ἀπλώνεται ἀπό τό Θερμαϊκό κόλπο ὡς τά Πιέρια καί τίς κορυφές του Ὀλύμπου.

Ἀπό ἐδῶ κύλησαν σέ ὅλη τήν ἀρχαία Ἑλλάδα οί ὠραιότεροι θρύλοι γιά τούς θεούς, τίς μούσες, τούς ἥρωες. Σπαρμένα στή γόνιμη γῆ της Πιερίας βρίσκονται τά χαλάσματα ἀρχαίων μακεδονικῶν πόλεων. Ἐδῶ βρίσκονταν τό **Δίο**, ή **Πύδνα**, ή **Μεθώνη**.

Ἡ παραλία της Πιερίας, ἀπό τίς ἐκβολές του Πηνειοῦ ὡς τόν Ἀλιάκμονα, ἔχει πολλές φυσικές ὁμορφιές καί μεγάλη τουριστική κίνηση. Στίς πεντακάθαρες ἀμμουδιές του **Πλαταμώνα**, μέ τό παλιό κάστρο κορώνα πάνω του, της **Λεπτοκαρυᾶς**, του **Μακρύγιαλου**, της **Παραλίας**, πού τίς σκιάζουν δάση ἀπό θεόρατα πλατάνια, συγκεντρώνονται κάθε καλοκαίρι πολλοί παραθεριστές.

Στούς πρόποδες του Ὀλύμπου εἶναι χτισμένο τό **Λιτόχωρο**. Ἀπό ἐδῶ ξεκινοῦν οί ὄρειβάτες, γιά ν' ἀνεβοῦν ψηλά στό θεϊκό βουνό, ὡς τό θρόνο του **Δία**.

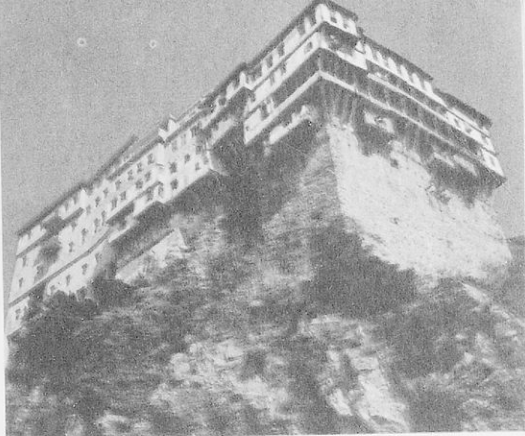
Πρωτεύουσα της Πιερίας εἶναι ή **Κατερίνη** (29.000 κ.), ώραία καί σύγχρονη πόλη πού συνεχώς ἐξελισσεται.

1

2

3

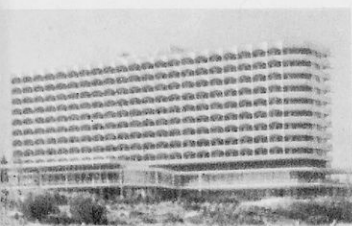
4

Εικόνες από τη Χαλκιδική

- 1-5. Σύγχρονα ξενοδοχεία.
2. Άγαλμα του Άριστοτέλη
3. Μοναστήρι Άγ. Όρους
4. Άμμουδιά
6. Πύργος Ουρανούπολης

6

5

Δραστηριότητες

1. Συγκεντρώστε τουριστικά φυλλάδια, εικόνες, μαγνητοταινίες με τραγούδια της Χαλκιδικής.
2. Προβάλετε σχετικές εικόνες στην τάξη.
3. Γιατί ή Χαλκιδική έχει μεγάλη τουριστική κίνηση;

Ἡ **Χαλκιδική** εἶναι μιά ξεχωριστή σέ ὀμορφιά χερσόνησος, πού ἀπλώνεται ἀνάμεσα στό **Θερμαϊκό** καί τό **Στρυμονικό** κόλπο. Τό κλίμα της εἶναι μεσογειακό. Μέ τίς ἀτέλειωτες ἀμμουδιές, τούς κυματιστούς λόφους, τίς πευκόφυτες ἀκρογιαλιές, τά ἀρχαῖα μνημεῖα, τά κάστρα, τά μοναστήρια, τά γραφικά χωριά καί τά σύγχρονα ξενοδοχειακά συγκροτήματα εἶναι ἓνα ἀπό τά ωραιότερα τουριστικά κέντρα τῆς χώρας μας. Πολλοί Ἕλληνες καί ξένοι τουρίστες περνοῦν σ' αὐτή τίς διακοπές τους. Ὁ κόλπος τῆς **Κασσάνδρας** καί ὁ **Συγκιτικός** χωρίζουν τή Χαλκιδική σέ τρεῖς μικρότερες χερσόνησες: τήν **Κασσάνδρα**, τή **Σιθωνία** καί τό **Ἅγιον Ὄρος**.

Στό κέντρο τῆς Χαλκιδικῆς ὑψώνεται ὁ **Χολομώντας**. Στίς πλαγιές του ὑπάρχουν μεγάλα δάση, ἐνῶ χαμηλά εὐδοκιμοῦν ἀμπέλια, δημητριακά, ἐλιές.

Ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια λειτουργοῦν στή Χαλκιδική πολλά ὀρυχεῖα ἀπό τά ὁποῖα ἐξάγονται διάφορα μέταλλα. Ὅλα πουλοῦνται σέ ξένες χώρες. Στή μεταλλευτική αὐτή περιοχή δέν ὑπάρχουν βιομηχανίες, γιά ν' ἀξιοποιοῦν τόν ὀρυκτό πλοῦτο της.

Στά ἀρχαῖα χρόνια στή Χαλκιδική ὑπῆρχαν μεγάλες πόλεις: ἡ **Ὀλυνθος**, ἡ **Ποτίδαια**, τά **Στάγिरα**, ὅπου γεννήθηκε ὁ μέγας φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, κ.ἄ. Σήμερα ζοῦν σ' αὐτή 75.000 ἄνθρωποι. Μεγαλύτερος οἰκισμός καί πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καί τοῦ Νομοῦ Χαλκιδικῆς εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4.000 κ.).

Ἡ βορειοανατολική πλευρά τῆς χερσονήσου εἶναι χωριστή Ἐπαρχία μέ πρωτεύουσα τήν **Ἀρναία**.

Ἄλλοι ἀξιόλογοι οἰκισμοί τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι ἡ **Νέα Καλλικράτεια**, τά **Νέα Μουδανιά**, ἡ **Κασσάνδρα**, ἡ **Ἰερισσός**. Θαυμάσια θέρετρα, συνεχῶς δημιουργοῦνται στίς καταγάλανες ἀκτές της.

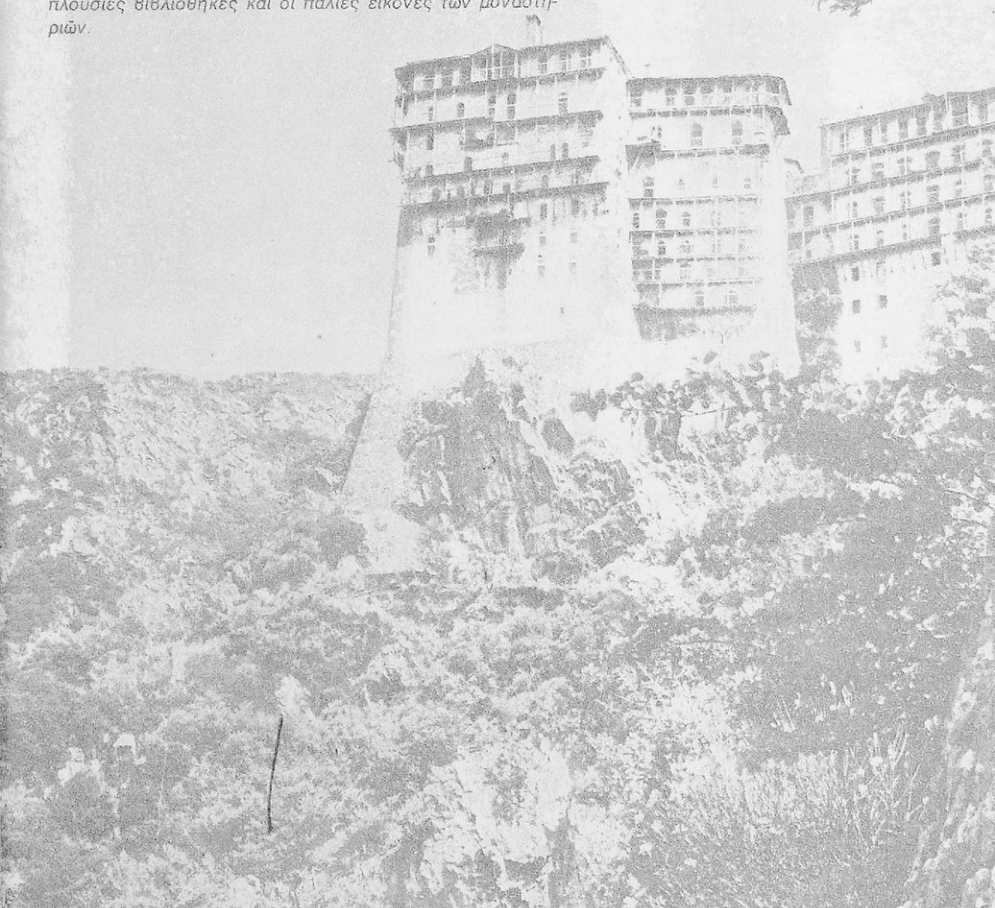
Περίφημο εἶναι τό σπήλαιο τῶν **Πετραλῶνων**, στό ὁποῖο ἀνακαλύφθηκαν ἀπολιθωμένοι σκελετοί ἀνθρώπων, πού ἐζήσαν πρὶν ἀπό πολλές χιλιάδες χρόνια.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ (ΑΘΩΣ)

Απομονωμένη από την υπόλοιπη Χαλκιδική και τον κόμο ολόκληρο είναι η χερσόνησος του **Ἁγίου Ὄρους**.

Στόν «κῆπο αὐτόν τῆς Παναγῆς», ὅπως τόν λένε οἱ καλόγεροι, μέ τή σπαθωτή κορυφή τοῦ Ἄθω πάνω του, ὑπάρχουν 20 μεγάλα μοναστήρια καί πολυάριθμες σκήτες, στίς ὁποῖες ζοῦν σήμερα 1.700 περίπου μοναχοί. Ἄλλ' ἀπό αὐτά προβάλλουν σάν ὄραματα πάνω σέ ἀγριούς, φαγωμένους ἀπό τά κύματα κάθους, ἄλλα στίς καταπράσινες ἀγκαλιές γραφικῶν ὄρμων κι ἄλλα σέ λόφους κατάφυτους, μέ ψηλά τείχη γύρω τους, μέ ἀναρίθμητα κελιά, μέ ψηλά καμπαναριά καί τρούλους ναῶν, χτισμένα πρῖν ἀπό 1.000 σχεδόν χρόνια.

Ἄνεκτίμητα εἶναι τά ἱστορικά κειμήλια, τά ἱερά σκεύη, οἱ πλούσιες βιβλιοθήκες καί οἱ παλιές εἰκόνες τῶν μοναστηριῶν.

Άσκήσεις για επανάληψη

1. Αναπαραστήστε την Κ. Μακεδονία με διάφορα ύλικά.
2. Ονομάστε τὰ μεγάλα βουνά, τὰ ποτάμια, τὶς λίμνες, τοὺς κόλπους, τὶς χερσόνησες, τὰ ἀκρωτήριά της.
3. Τί κλίμα ἔχει ὁ κάμπος καὶ τί τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς; Γιατί;
4. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς Κ. Μακεδονίας;
5. Μάθετε τὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Κ. Μακεδονίας.
6. Ποῦ ὀφείλεται ἡ μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας;
7. Γιατί τὸ ἐργοστάσιο τῆς ζάχαρης ἰδρύθηκε στὸ Πλατύκαϊ ὀχιστὴ Θεσσαλονίκη; Τί πλεονεκτήματα ἔχει ἡ ἀποκέντρωση τῆς βιομηχανίας; Τί προβλήματα δημιουργεῖ ἡ συγκέντρωση πολλῶν βιομηχανιῶν στὸ ἴδιο μέρος;
8. Ονομάστε τοὺς Νομοὺς τῆς Κ. Μακεδονίας καὶ τὶς πρωτεύουσές τους.

III. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

40

Γεωφυσική καὶ οἰκονομική ἐξέταση

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στὸ χάρτη τὴν Ἄν. Μακεδονία.
2. Δείξτε τὰ βουνά, τὶς πεδιάδες, τὰ ὄρηπέδια, τὰ ποτάμια, τὰ φυσικὰ περάσματα ποῦ τὴ συνδέουν μὲ τὶς γειτονικὲς τῆς περιοχὲς.
3. Βρεῖτε τουριστικὰ φυλλάδια, βιβλία, εἰκόνες κτλ. γιὰ τὴ φύση, τὴν ἱστορία, τὴ σημερινὴ ζωὴ καὶ ἀνάπτυξη, τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ κτλ. τῆς Ἄν. Μακεδονίας.
4. Ποιὲς περιοχὲς τῆς νομίζετε ὅτι εἶναι πυκνοκατοικημένες καὶ ποιὲς ἀραιοκατοικημένες; Γιατί;

Στὰ ἀνατολικά τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τὴν Κερκίνη, τὰ Κρούσια, τὸ Βερτίσκο καὶ τὰ Κερδύλλια ὡς τὴ Ροδόπη καὶ τὸ Νέστο καὶ ἀπὸ τὶς ἀκτές τοῦ Βόρειου Αἰγαίου ὡς τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, ἀπλώνεται ἡ **Ἀνατολικὴ Μακεδονία**. Σ' αὐτὴ ἀνήκει καὶ τὸ νησί **Θάσος**.

Οἱ δυτικὲς κορυφὲς τῆς **Ροδόπης**, τὸ **Φαλακρό**, ὁ **Ὀρβηλος**, τὸ **Μενοίκιο**, ἡ **Κερκίνη**, τὸ **Παγγαῖο**, εἶναι τὰ μεγαλύτερα βουνά τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ σχηματίζονται οἱ πλούσιες πεδιάδες τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας. Μία ἀκόμη γόνιμη πεδινὴ ἔκταση σχηματίστηκε στὶς ἐκβολὲς τοῦ Νέστου ἀπὸ τὶς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ **Νέστος** ἔχει τὶς πηγὲς του στὴ Βουλγαρία καὶ μέσα ἀπὸ

βαθιές χαράδρες μέ άγρια μεγαλοπρέπεια κατεβαίνει καί χύνεται στό Βόρειο Αιγαίο. Άπό τή Βουλγαρία κατεβαίνει καί ό Στρυμόνας. Περνάει άπό τά στενά τής **Κούλας**, ποτίζει τήν καρπερή πεδιάδα τών Σερρών καί χύνεται στό **Στρυμονικό κόλπο**.

Άλλος κόλπος στίς άκτές τής Άν. Μακεδονίας είναι ό **κόλπος τής Καβάλας** μέ τό νησί Θάσο μπροστά του. Η θαλάσσια αύτή περιοχή άπόκτησε τεράστια σημασία, άφούτου ανακαλύφθηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου στό βυθό τής.

Τά βουνά Σύμβολο καί Παγγαίο έμποδίζουν τούς θαλασσινούς άνέμους νά φτάσουν στό έσωτερικό τής Άν. Μακεδονίας. Άντίθετα οί κλεισοϋρες πού ύπάρχουν ψηλά στά σύνορα άφήνουν τούς ψυχρούς βόρειους άνέμους νά φυσούν άνεμπόδιστα. Έτσι τό κλίμα στά παράλια είναι μεσογειακό καί στήν ύπόλοιπη έκταση ήπειρωτικό.

Οί πεδιάδες τής Άν. Μακεδονίας είναι εύφοροι τόποι. Παλιότερα ό Στρυμόνας καί ό παραπόταμός του **Άγγίτης** πλημμύριζαν συχνά. Τότε οί καρπεροί κάμποι μεταβάλλονταν σέ θαλτότοπους καί οί κόποι τών γεωργών πήγαιναν χαμένοι. Τώρα μέ μεγάλα άποξηραντικά έργα ή κοίτη τών ποταμών περιορίστηκε. Μ' ένα μεγάλο φράγμα σχηματίστηκε ή τεχνητή λίμνη **Κερκίνη**, πού είναι μία τεράστια άποθήκη νερού για τό πότισμα του κάμπου. Κι έδώ οί άνθρωποι μέ τά έργα τους άλλαξαν τή μορφή του τόπου, αύξησαν τήν παραγωγή καί καλυτέρεψαν τή ζωή τους.

Ό καπνός είναι πολύτιμο γεωργικό προϊόν τής Άν. Μακεδονίας. Στίς εύφορες πεδινές έκτάσεις της παράγονται επίσης ρύζι, βαμπάκι, ζαχαρότευτλα, λαχανικά, πεπόνια καί καρπούζια, δημητριακά, πατάτες, σταφύλια κ.ά.

Στά χλοερά βοσκοτόπια τρέφονται πολλές άγελάδες, βόδια, πρόβατα. Άναπτυγμένη είναι καί ή πτηνοτροφία. Πολλά βουνά τής Άν. Μακεδονίας σκεπάζονται άπό δάση, πού δίνουν αρκετή ξυλεία καί χαρτοπολτό.

Μοναδικός στήν Έλλάδα, μετά τήν ανακάλυψη τών πετρελαιοπηγών τής Θάσου, είναι ό ύπόγειος πλούτος τής Άν. Μακεδονίας. Στό Φαλακρό λειτουργεί όρυχείο μαγγανίου. Άπό τήν περιοχή τών Σερρών εξάγεται λιγνίτης καί κάτω άπό τά παλιά έλη τών Φιλίππων βρίσκεται άφθονη τύρφη. Εξάγονται επίσης σιδηρομεταλλεύματα, μάρμαρα κ.ά. Στά άρχαία χρόνια στό Παγγαίο λει-

Καπνά
Έρεϊπια Φιλίππων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τουργοῦσαν καί χρυσωρυχεῖα.

Ίαματικές πηγές ὑπάρχουν στή Νιγρίτα, στό Σιδηρόκαστρο, στίς Ἐλευθερές.

Ἡ ὅλη ἡ θαλάσσια περιοχή τῆς Ἄν. Μακεδονίας ἔχει ἄφθονα ψάρια.

Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται συστηματικά στήν πλούσια αὐτή περιοχή. Σπουδαιότερο οἰκονομικό κέντρο τῆς Ἄν. Μακεδονίας εἶναι ἡ Καβάλα. Ἀκολουθοῦν οἱ Σέρρες καί ἡ Δράμα. Ἐκεῖ συγκεντρώνονται τά προϊόντα καί λειτουργοῦν βιομηχανίες καπνοῦ, ζάχαρης, λιπασμάτων, χαρτιοῦ καί πολλές βιοτεχνίες.

Στήν Ἄν. Μακεδονία ζοῦν 415.000 ἄνθρωποι. Πιο πυκνοκατοικημένες εἶναι οἱ πλούσιες πεδινές περιοχές.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα. Μεγάλη κίνηση ἔχουν τό λιμάνι καί τό ἀεροδρόμιο τῆς Καβάλας.

Ἡ γραφική κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα εἶναι ἕνα φυσικό πέραςμα ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τή Βουλγαρία μέ μεγάλη σημασία. Ἐκεῖ βρίσκονται τά ἔνδοξα ὄχυρά τοῦ **Προμαχώνα**, καί ἡ ἱστορική τοποθεσία **Κλειδί**, ὅπου οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Βουλγάρους. Σήμερα ἀπό τήν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα περνοῦν ὁ αὐτοκινητόδρομος καί ἡ σιδηροδρομική γραμμὴ πού συν-

δέουν τή χώρα μας μέ τή Βουλγαρία.)

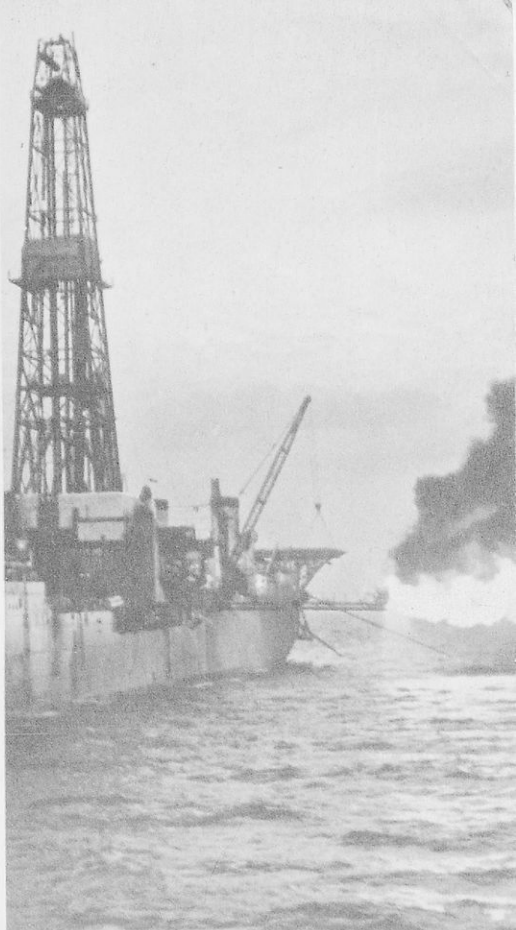
41 (Πολιτική εξέταση
τῆς Ἄν. Μακεδονίας

Διοικητικά ἡ Ἄν. Μακεδονία εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Σερρών**, β) **Δράμας** καί γ) **Καβάλας**.

Ὁ **Νομός Σερρών** περιλαμβάνει τήν πεδιάδα τοῦ Στρυμόνα μέ τά γύρω βουνά. Ἔχει πρωτεύουσα τίς **Σέρρες** (41.000 κ.).

Διαιρεῖται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Σερρών** μέ πρωτεύουσα τίς Σέρρες, 2) **Σιντικής** μέ πρωτεύουσα τό Σιδηρόκαστρο, 3) **Βισαλτίας** μέ πρωτεύουσα τή Νιγρίτα, 4) **Φυλλίδας** μέ πρωτεύουσα τή Νέα Ζίχνη.

Οἱ **Σέρρες** εἶναι ἀρχαία πόλη μέ μεγάλη ἱστορία. Στήν περιοχή τῆς διατηροῦνται πολλά μνημεῖα καί ἱστορικά κειμήλια ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἐνα πελώριο μαρμάρينو λιοντάρι κοντά στίς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα καί ἄλλα ἀρχαῖα μᾶς θυμίζουν τήν **Ἀμφίπολη**, τήν πιό μεγάλη πόλη τῆς περιοχῆς στ' ἀρχαῖα χρόνια. Ἀπό τήν Ἀμφίπολη ὡς πάνω στό **Σιδηρόκαστρο**, τήν **Κούλα** καί πέρα ἀπό αὐτή, σέ χώρους πού τώρα ἀνήκουν στή Βουλγαρία, ἡ ἑλληνική ἱστορία ἄφησε βαθιά χαραγμένα τά ἴχνη τῆς. Ἀρχαῖα μάρμαρα, ἐρειπωμένες ἀκρόπολεις, πύργοι καί κάστρα, μο-

Δοκιμή στίς πετρελαιοπηγές τῆς Θάσου

Ἐποψη Δράμας

ναστήρια, ναοί, ήρωα, ιστορία και θρύλοι μιλοῦν μέ τό δικό του τό καθένα τρόπο γιά τή ζωή και τούς αγώνες τών Ἑλλήνων πού ἔζησαν και ζοῦν στήν ἀκριτική αὐτή περιοχή.

Ἡ σημερινή πόλη τών Σερρών εἶναι μιά ώραία, σύγχρονη πόλη μέ ἐντυπωσιακά δημόσια και ἰδιωτικά κτίρια, εὐρύχωρες πλατεῖες, ἀνθοστόλιστους κήπους. Πάνω ἀπό αὐτά ὑψώνεται ἡ παλιά ἀκρόπολη μέ πύργους, ναούς και ώραία θέα τριγύρω. Πολλές γραφικές τοποθεσίες ὑπάρχουν κοντά στίς Σέρρες.

Γνωστά χωριά μέσα στόν κάμπο εἶναι ἡ Ἁγία Ἐλένη και ἡ Μονοκκλησιά μέ τά πανάρχαια ἔθιμα τῆς πυροβασίας και τῆς γυναικοκρατίας. Ἀξιόλογοι οἰκισμοί τῆς Ἐπαρχίας Σερρών εἶναι ἡ **Ἡράκλεια**, τό **Μητροῦσι**, ὅπου γεννήθηκε ὁ ἥρωας μακεδονομάχος Μητρούσης, ὁ **Ἐμμανουήλ Παππᾶς**, πατρίδα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τοῦ 1821 Ἐμμανουήλ Παππᾶ, τό **Ἅγιο Πνεῦμα** μέ τό θαυμάσιο μοναστήρι του κ.ἄ.

Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Σιντικής εἶναι τό **Σιδηρόκαστρο** (7.000 κ.) μέ τεράστιους βράχους και ἐπιβλητικά κάστρα πάνω του.

Ἡ **Νιγρίτα** (7.000 κ.) εἶναι ώραία ἀγροτούπολη μέ τή γνωστή ἱαματική πηγή κοντά τῆς.

Στήν Ἐπαρχία Φυλλίδας σπουδαιότεροι οἰκισμοί εἶναι ἡ **Νέα Ζίχνη** (3.000 κ.) και ἡ **Ἄλιστράτη** μέ θαυμάσιο σπήλαιο κοντά τῆς.

Ὁ **Νομός Δράμας** ἀπλώνεται ἀπό τό Μενοίκιο και τήν πεδιάδα τοῦ Ἁγγίτη ὡς τίς κορφές τῆς Δυτικῆς Ροδόπης

Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Δράμα** (30.000), ἱστορική πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση. Μπροστά τῆς ἀνοίγεται ἡ πλούσια πεδιάδα και στό Βορρά ὑψώνεται τό ὄρος Φαλακρό μέ πλούσια μεταλλεῖα και ώραίες πίστες γιά σκί.

Σπουδαιότερες κωμοπόλεις τοῦ Νομοῦ Δράμας εἶναι τό **Δοξάτο** και ἡ **Προσοσάνη**.

Ἡ καπνοκαλλιέργεια εἶναι ἡ κυριότερη ἐργασία τών πιό πολλῶν κατοίκων τῆς γεωργικῆς αὐτῆς περιοχῆς. Τά τελευταῖα χρόνια ἰδρύνονται ἀρκετές βιομηχανίες.

Ψηλά σ' ἓνα μικρό ὄροπέδιο, κοντά στά ἑλληνοβουλγαρικά σύνορα, εἶναι χτισμένο τό **Κάτω Νευροκόπι**.

Ὁ **Νομός Καβάλας** ἦταν πάντα μιά ἀξιόλογη περιοχή τῆς πατρίδας μας. Τώρα, μέ τήν ἀνακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων πε-

Σέρρες

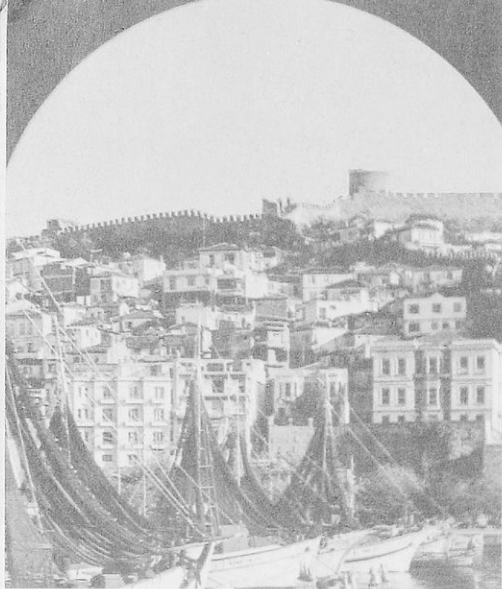
τρελαίου στην περιοχή του, άποκτᾶ ἐξαιρετική σημασία καί συνεχῶς ἀναπτύσσεται.

Χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Καθάλας** μέ πρωτεύουσα τήν Καθάλα, 2) **Παγγαίου** μέ πρωτεύουσα τήν Ἐλευθερούπολη, 3) **Νέστου** μέ πρωτεύουσα τή Χρυσούπολη, 4) **Θάσου** μέ πρωτεύουσα τή Θάσο.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Καθάλα** (47.000 κ.), τό μεγαλύτερο ἐμπορικό καί βιομηχανικό κέντρο τῆς Ἄν. Μακεδονίας. Εἶναι μιά θαυμάσια πόλη, χτισμένη ἀμφιθεατρικά γύρω ἀπό τό λιμάνι, μέ ὠραίες σύγχρονες οἰκοδομές, γραφικές παλιές γειτονιές, μνημεῖα καί καταπράσινους λόφους τριγύρω. Ἐντύπωση κάνει τό ἀρχαῖο ὑδραγωγεῖο καί τά παλιά κάστρα πού στεφανώνουν τήν πόλη. Τά καπνεργοστάσια ἦταν παλιότερα τό γνῶρισμα τῆς Καθάλας καί σ' αὐτά ἔβρισκαν ἐργασία πολλοί κάτοικοί της. Τώρα ἡ πόλη ἄλλαξε ὄψη. Στήν περιοχή της ἰδρύνονται νέα σύγχρονα ἐργοστάσια

Σέρρες

1 - 2. Καβάλα 3. Θέατρο Θάσου

καί δημιουργείται μιά αξιόλογη βιομηχανική ζώνη.

Στά αρχαία χρόνια ή Καβάλα όνομαζόταν Νεάπολη. Κοντά της βρισκόταν ή αρχαία πόλη **Φίλιπποι**, από τήν όποία διατηρούνται πολλά έρειπια. Στο θέατρό τους, καθώς καί σ' εκείνο τής Θάσου, κάθε καλοκαίρι δίνονται θεατρικές παραστάσεις.

Στήν Έπαρχία Παγγαίου σπουδαιότερος οικισμός είναι ή **Έλευθερούπολη** (6.000 κ.) καί στήν Έπαρχία Νέστου ή **Χρυσούπολη** (6.000 κ.).

Ή **Θάσος** είναι ένα μαγευτικό νησί. Όλος ό τόπος, από τήν παραλία ώς τίς κορφές του **Υψάριου**, είναι καταπράσινος. Οί άκρογιαλιές της μέ τούς γραφικούς όρμους, τούς έλαιώνες καί τούς ατέλειωτους πευκώνες γεμίζουν κάθε καλοκαίρι από τουρίστες. «**Χρυσή άκτή**» όνόμαζαν οί αρχαίοι τή Θάσο, ή όποία, έκτός από τίς φυσικές όμορφίες καί τό δασικό πλούτο, έχει καί πλούσια μεταλλεία. Έρειπια αρχαίων πόλεων σώζονται σέ πολλά μέρη του νησιού.

Σήμερα ζούν στή Θάσο 16.000 άνθρωποι. Μεγαλύτερος οικισμός της είναι ή **Θάσος** (2.000 κ.).

Ἵνομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ὑψος	Ποτάμια
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		Ὀλυμπος	2 917	Ἀλιάκμονας
1 Καστοριάς	Καστοριά	Σμόλικας	2 637	Ἄξιός
2 Φλώρινας	Φλώρινα	Βόρας	2 524	Στρυμόνας
3 Κοζάνης	Κοζάνη	Γράμμος	2 520	Νέστος
4 Γρεβενῶν	Γρεβενά	Ὀρβηλος	2 212	Γαλλικός
		Φαλακρό	2 111	Λουδίας
		Βίτσι	2 128	
		Σινάτικο	2 111	Λίμνες
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		Πιέρια	2 190	Μεγ. Πρέσπα
1 Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	Βέρμιο	2 052	Μικρὴ Πρέσπα
2 Κιλκίς	Κιλκίς	Κερκίνη	2 031	Βεγορίτιδα
3 Πέλλας	Ἔδεσσα	Ἄθως	2 033	Καστοριάς
4 Ἡμαθίας	Βέροια	Μενοίκιο	1.963	Πετρῶν
5 Πιερίας	Κατερίνη	Παγγαῖο	1.956	Πολυφύτου
6 Χαλκιδικῆς	Πολύγυρος	Μπούρινος	1.866	Δοϊράνη
		Βόιο	1.805	Βόλθη
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		Καμβούνια	1.678	Λαγκαδά
1. Σερρῶν	Σέρρες	Πάικο	1.650	Κερκίνη
2. Δράμας	Δράμα			
3. Καβάλας	Καβάλα			

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Ἀναπαραστήστε τὴ Μακεδονία μὲ διάφορα ὕλικά. 2. Ἐξετάστε τὶς σχέσεις πού υπάρχουν ἀνάμεσα στὴν Κεντρικὴ, τὴν Ἀνατολικὴ καὶ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Στὴ Θεσσαλονίκη ἐδρεύει τὸ Ὑπουργεῖο Βορείου Ἑλλάδος. Τί ἀρμοδιότητες ἔχει; 3. Τί δίνουν οἱ διάφορες μακεδονικὲς περιοχὲς στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ τί παίρνουν ἀπὸ αὐτὴ; 4. Συζητήστε γιὰ τὶς Δημόσιες Ὑπηρεσίες, τὶς Σχολές, τὰ Νοσοκομεῖα, τὴ Διεθνή Ἐκθεση καὶ ἄλλα ἰδρύματα τῆς Θεσσαλονίκης, πού ἐξυπηρετοῦν ὅλη τὴ Μακεδονία. 5. Τί θά συνέβαινε, ἂν γιὰ λίγες μέρες ὅλοι οἱ παραγωγοὶ τῆς Μακεδονίας σταματοῦσαν νὰ στέλνουν ἀγαθὰ στὴ Θεσσαλονικὴ; 6. Τί θά συνέβαινε, ἂν τὰ διυλιστήρια τῆς Θεσσαλονίκης δέν ἔστειλαν πετρέλαιο καὶ βενζίνη σὲ ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Μακεδονίας; 7. Πῶς γίνονται οἱ μεταφορὲς τῶν ἀγαθῶν στὴ Μακεδονία; 8. Ἀπὸ ποιὲς πόλεις θά περάσει κανεὶς, ἂν ταξιδέψει σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὴν Κοζάνη στὴ Δράμα; 9. Δεῖξτε τὰ περάσματα μὲ τὰ ὅποια ἐπικοινωνεῖ ἡ Μακεδονία μὲ τὴ Θεσσαλία, τὴν Ἠπειρο, τὴ Γιουγκοσλαβία, τὴ Βουλγαρία, τὴ Θράκη. 10. Δεῖξτε τὰ δύο μεγάλα λιμάνια τῆς. 11. Ποιά ποτάμια τῆς Μακεδονίας ἔχουν τὶς πηγές τους μέσα σ' αὐτὴ; Ποιὰ σέ ξένες χώρες;

στ. Ἡ Θράκη

43

Γεωφυσική καὶ οικονομική ἐξέταση τῆς Θράκης

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε σέ ανάγλυφους χάρτες τῆ σημερινῆ Θράκη.
2. Παρατηρήστε σέ ἱστορικούς χάρτες τῆ Θράκη σέ διάφορες ἄλλες ἐποχές.
3. Δεῖξτε στό χάρτη τὰ φυσικά σύνορά της.
4. Ἐξετάστε τό ἔδαφος τῆς Θράκης. Ὀνομάστε τὰ χαρακτηριστικά γεωφυσικά στοιχεία της.
5. Συζητήστε γιά τό φυσικό πλοῦτο, τούς κατοίκους, τούς οἰκισμούς, τῆ ζωῆ, τίς ἀσχολίες, τό λαϊκό πολιτισμό, τήν πρόοδο τῆς Θράκης.
6. Μιλήστε γιά τούς θρύλους καί τήν ἱστορία της.

Ἡ **Θράκη** εἶναι μεγάλη περιοχή. Φτάνει ἀπό τό Νέστο ὡς τήν Κωνσταντινούπολη. Σήμερα ὁμως τό μεγαλύτερο μέρος της ἀνήκει στήν Τουρκία καί στή Βουλγαρία. Στήν Ἑλλάδα ἀνήκει μόνο ἡ **Δυτική Θράκη**.

Ὁ **Ἔβρος** χωρίζει τήν ἑλληνική Θράκη ἀπό τήν Τουρκία. Εἶναι μεγάλο ποτάμι.

«Κατεβαίνει βουνά, χαράδρες, ρουμάνια, κάμπους σέ στενές κι ἀπλόχωρες κοίτες, γράφει ὁ Π. Παπαχριστοδοῦλου. Ταξιδεύοντας στής πολυάνθρωπης, τῆς πλουσιόκαμψης, τῆς αἰτοφόρας καί καρπερῆς, τῆς ἑλληνικῆς Θράκης τούς ἀπέραντους κάμπους βυθίζεται στό τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ στοῦ Αἰγαίου τά περιγιάλια ἀπέθαντος, ἀτέλειωτος, πολυζῶως καί δυνατός».

Δυτικά ὁ Νέστος σχίζει μέ χίλιους γραφικούς μαιάνδρους τῆ Ροδόπη καί κατεβαίνοντας ἀπό τῆ Βουλγαρία πρὸς τῆ θάλασσα χωρίζει τῆ Θράκη ἀπό τῆ Μακεδονία.

Οἱ κορυφές τῆς Ροδόπης εἶναι τὰ φυσικά σύνορα ἀνάμεσα στή Θράκη καί τῆ Βουλγαρία. Ἡ **Ροδόπη** εἶναι μεγάλη δασωμένη ὄροσειρά.

Στά νότια καί ἀνατολικά τῆς Ροδόπης ἀπλώνονται μεγάλες πεδινές ἐκτάσεις μέ εὐφορα χωράφια καί βοσκότοπους. Οἱ πεδιάδες τῆς Ξάνθης, τῆς Κομοτηνῆς καί τοῦ Ἐβρου εἶναι γόνιμοι τόποι, πού δυστυχῶς δέν ἀξιοποιήθηκαν ἀκόμα ὅσο ἔπρεπε.

Κοντά στίς ἀκτές σχηματίζεται ἡ λιμνοθάλασσα **Βιστωνίδα** μέ πολλά ἰχθυοτροφεία. Ὅλο τό **Θρακικό πέλαγος** ἔχει ἀφθονα ψά-

Έρεϊπια ἀρχαίου ναοῦ στὴ Σαμοθράκη

ρια. Πολλά ιχθυοτροφεία υπάρχουν επίσης στο **Δέλτα του Έβρου**.

Τό κλίμα της Θράκης επηρεάζεται από τή θάλασσα καί τούς ψυχρούς βόρειους ανέμους καί είναι υγρό, ήπειρωτικό.

Στούς κάμπους παράγονται καπνά, δημητριακά, βαμπάκι, ζαχαρότευτλα, πεπόνια, καρπούζια, λαχανικά, όσπρια, σταφύλια κτλ. Πολύ αναπτυγμένες σέ όλόκληρη τή Θράκη είναι ή κτηνοτροφία καί ή πτηνοτροφία. Στήν περιοχή του Έβρου πολλοί τρέφουν μεταξοσκώληκες καί κάνουν θαυμάσια μεταξωτά ύφασματα.

Σέ πολλές περιοχές τής Θράκης υπάρχουν κοιτάσματα από διάφορα μεταλλεύματα. Αξιόλογα είναι τά μεταλλεία τής **Κίρκης** καί τά λιγνιτωρυχεία τής Άλεξανδρούπολης.

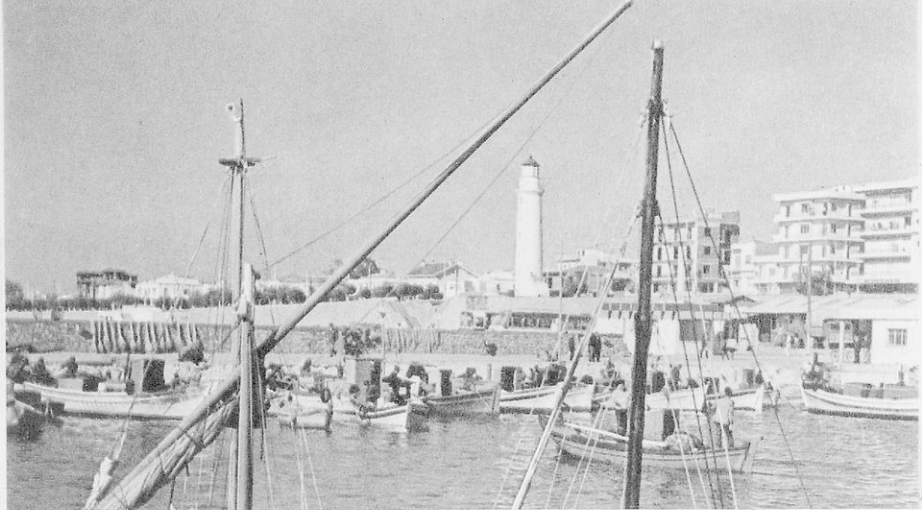
Ή βιομηχανία τώρα αρχίζει νά αναπτύσσεται στή Θράκη μέ τή δημιουργία μεγάλης βιομηχανικής ζώνης. Κοντά στήν Ξάνθη καί τήν Όρεσιτιάδα λειτουργούν έργοστάσια ζάχαρης. Άρκετές βιομηχανίες υπάρχουν στήν Άλεξανδρούπολη.

Στή Θράκη ζούν σήμερα 330.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι είναι γεωργοκτηνοτρόφοι καί κατοικοῦν στίς πεδινές περιοχές. Στή Θράκη ζούν καί πολλοί μωαμεθανοί. Άπό μείναν από τά χρόνια πού ό τόπος ήταν σκλαβωμένος στούς Τούρκους.

Τή Θράκη τή διασχίζει ό σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Τουρκίας καί άρκετοί αυτοκινητόδρομοι. Άεροδρόμιο υπάρχει στήν Άλεξανδρούπολη.

Πολλές παραδόσεις καί θρύλοι είναι δεμένοι μέ τή Θράκη. Άπό ατή διαδόθηκε στήν υπόλοιπη Έλλάδα ή λατρεία του Διόνυσου, σ' ατή τραγούδησε ό Όρφείας. Γνωστοί από τή μυθολογία είναι ό βασιλιάς Διομήδης μέ τ' άνθρωποφάγα άλογα, πού δάμασε ό Ήρακλής, καί οί Κίκονες, πού επισκέφθηκε ό Όδυσσείας. Όνομαστές πόλεις τής άρχαίας Θράκης ήταν ή **Μαρώνεια** καί τά **Άθήνηρα**, ή πατρίδα του Δημόκριτου, του Πρωταγόρα καί άλλων άρχαίων σοφών. Σήμερα στίς πόλεις τής λειτουργούν Σχολές του «Δημοκρίτειου» Πανεπιστημίου.)

Διοικητικά ή Θράκη είναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) Ξάνθης, β) Ροδόπης καί γ) Έβρου.

Ἀλεξανδρούπολη

Ὁ **Νομός Ξάνθης** ἀπλώνεται ἀνάμεσα στό Νέστο καί τή Βιστωνίδα. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Ξάνθη** (25.000 κ.), παλιά πόλη χτισμένη στούς πρόποδες τῆς Ροδόπης. Ἡ περιοχή της παράγει τά φημισμένα μυρωδάτα καπνά καί πολλοί κάτοικοι τῆς Ξάνθης ἐργάζονται σέ καπνεργοστάσια. Σπουδαιότεροι οἰκισμοί τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ **Ἐχίνος**, ἡ **Γενισέα**, τά **Ἄβδηρα**.

Τά Ἄβδηρα σπ' ἀρχαία χρόνια ἦταν τό μεγαλύτερο ἐμπορικό καί πνευματικό κέντρο τῆς Θράκης. Τά ἔχτισε ὁ Ἡρακλῆς, ἀφοῦ σκότωσε τ' ἄλογα τοῦ Διομήδη, γιά νά τιμήσει τό φίλο του Ἄβδηρο.

Ὁραίες τοποθεσίες τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ παραλία τῆς Βιστωνίδας (**Πόρτο - Λάγο**) καί ἡ κοιλάδα τοῦ Νέστου, πού θυμίζει τά θεσσαλικά Τέμπεη.

Ξάνθη

Ο **Νομός Ροδόπης** πήρε τ' όνομά του από τή μεγάλη όροσειρά Ροδόπη.

Περιλαμβάνει τίσ Έπαρχίες: 1) **Κομοτηνής** μέ πρωτεύουσα τήν Κομοτηνή καί 2) **Σαπών** μέ πρωτεύουσα τίσ Σάπες.

Πρωτεύουσα του Νομού είναι ή **Κομοτηνή** (32.000 κ.) μέ παλιά γραφικά σπίτια καί σύγχρονες οικοδομές, μέ ώραίους δρόμους, πλατείες, κήπους, μνημεία καί μεγάλη έμπορική κίνηση.

Σπουδαιότερα χωριά του Νομού Ροδόπης είναι ό **Ίασμος** καί ή **Μαρώνεια**, χτισμένη στους πρόποδες του **Ίσμαρου**.

Όλη ή παραλία του Νομού, από τή Βιστωνίδα ως τή Μαρώνεια, έχει ώραιες άμμουδιές.

Στήν ανατολική άκρη τής πεδιάδας, πού διαρρέει ό μικρός ποταμός **Φιλιούρι**, είναι χτισμένη ή κωμόπολη **Σάπες**.

Ο **Νομός Έβρου** είναι ό μεγαλύτερος Νομός τής Θράκης. Πιάνει τό δυτικό τμήμα τής μεγάλης καί πλούσιας κοιλάδας του Έβρου καί τίσ ανατολικές πλαγιές τής Ροδόπης. Σ' αυτόν ανήκει καί τό νησί **Σαμοθράκη**.

Ο Νομός Έβρου χωρίζεται στίς Έπαρχίες: 1) **Άλεξανδρουπόλεως** μέ πρωτεύουσα τήν Άλεξανδρούπολη, 2) **Σουφλίου** μέ πρωτεύουσα τό Σουφλί, 3) **Διδυμοτείχου** μέ πρωτεύουσα τό Διδυμότειχο, 4) **Όρεστιάδας** μέ πρωτεύουσα τήν Όρεστιάδα καί 5) **Σαμοθράκης** μέ πρωτεύουσα τή Σαμοθράκη.

Πρωτεύουσά του είναι ή **Άλεξανδρούπολη** (23.000 κ.). Είναι σύγχρονη πόλη μέ ώραία ρυμοτομία, πλατείες, κήπους, παλιές καί σύγχρονες οικοδομές. Μεγάλη κίνηση έχουν ή άγορά καί τό λιμάνι της, πού είναι μοναδικό σ' όλόκληρη τή Θράκη. Γραφικό θέαμα προσφέρουν ό φάρος καί τά ψαροκάικα πού άράζουν κοντά του.

Ένδιαφέρον παρουσιάζει τό Δέλτα του Έβρου. Έχει πλούσιο κунήγι, πολλά ύδρόβια πουλιά καί άφθονα ψάρια. Είναι ένας χαρακτηριστικός **θιότοπος** τής πατρίδας μας.

Όραία κωμόπολη στ' ανατολικά τής Άλεξανδρούπολης είναι οι **Φέρες**. Βορειότερα, στήν κοιλάδα του Έβρου, βρίσκεται τό **Σουφλί** (6.000 κ.) μέ τά θαυμάσια μεταξωτά του.

Παλιά ιστορική πόλη, χτισμένη σέ όχυρή τοποθεσία στίς όχθες του Έβρου, είναι τό **Διδυμότειχο** (8.000 κ.).

Πιό πάνω, μέσα στήν πλούσια πεδιάδα, βρίσκεται ή **Όρεστιάδα**

Όρεσιάδα

(11.000 κ.), τό πιό σπουδαίο αγροτικό κέντρο τῆς άκριτικῆς αὐτῆς περιοχῆς.

Στό Νομό Έβρου ὑπάγεται καί τό νησί **Σαμοθράκη**. Σ' αὐτό κατοικοῦν 3.000 άνθρωποι. Είναι ένα καταπράσινο νησί μέ πολλές φυσικές όμορφιές καί άρχαία μνημεία. Ἡ **Νίκη τῆς Σαμοθράκης**, ένα άπό τ' άριστουργήματα τῆς άρχαίας τέχνης, μαρτυρεῖ τή δόξα πού γνώρισε τό νησί στ' άρχαία χρόνια.)

Ἄνασκόπηση τῆς Θράκης - Ἄναπαράσταση

1. Ἄναπαραστήστε μέ άμμο ἢ άλλα ὑλικά τή Θράκη 2. Ποιά μεγάλη όροσειρά, ποιές πεδιάδες, ποιά ποτάμια, ποιά λιμνοθάλασσα, ποιό νησί ἔχει; 3. Τί γνωρίζετε γιά τό φυσικό πλοῦτο τῆς Θράκης; 4. Ποιές είναι οί σπουδαιότερες πόλεις τῆς. 5. Ποιές ἔχουν σιδηροδρομική, ποιές αεροπορική, ποιές άτμοπλοική συγκοινωνία 6. Τί γνωρίζετε γιά τή Θράκη άπό τή μυθολογία καί τήν ιστορία? 7. Γιατί τό Πανεπιστήμιο τῆς Θράκης όνομάζεται «Δημοκρίτειο»? 8. Σέ ποιούς Νομούς είναι χωρισμένη ἡ Θράκη; Ποιές είναι οί πρωτεύουσές τους

Ἑλληνικό φυλάκιο στόν Έβρο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

II. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

45

Ἡ φύση καί ὁ κόσμος τῶν νησιῶν μας

Ὁ ἥλιος, ἡ θάλασσα, ὁ γαλανός οὐρανός, τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ χωριά μέ τὰ κατάλευκα πεντακάθαρα σπίτια, τὰ παλιά κάστρα, τίς ἐκκλησιές καί τούς καλόκαρδους ἀνθρώπους συνθέτουν τὰ φημισμένα αἰγαιοπελαγίτικα νησιά, κορφές βουνῶν πού ἀπόμειναν κατάσπαρτες στήν ἀπεραντοσύνη τῆς θάλασσας, ὅταν καταποντίστηκε ἡ **Αἰγιῶδα**. Αὐτά, περίπου, εἶναι τὰ γνωρίσματα καί τῶν νησιῶν πού φυτρώνουν στίς ἄλλες ἐλληνικές θάλασσες καί θά γνωρίσουμε στά μαθήματα πού ἀκολουθοῦν.

Χιλιάδες τουρίστες ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Γῆς ἔρχονται ἐδῶ κάθε μέρα, γιά νά χαροῦν τό φῶς καί τόν ἥλιο στίς χρυσές ἀμμουδιές τους, νά λουστοῦν στούς γαλανούς κόρφους τῆς θάλασσας, νά θαυμάσουν τ' ἀθάνατα ἀπομεινάρια τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Οἱ νησιῶτες ἀπλοῖ, φιλόξενοι, συμπαθητικοί ἄνθρωποι τούς δέχονται πρόσχαρα στόν τόπο τους.

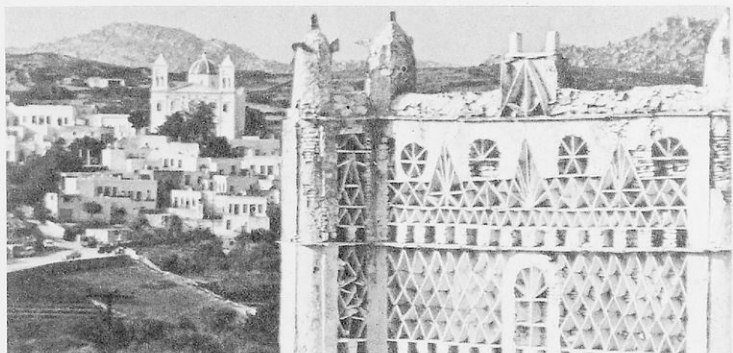
Οἱ νησιῶτες εἶναι ἕνας κόσμος διαφορετικός ἀπό τόν κόσμο τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Ἡ ζωή τους εἶναι δεμένη μέ τή θάλασσα. Οἱ ἄντρες συνεχῶς ταξιδεύουν. Οἱ γυναῖκες, οἱ μάνες, οἱ ἀδελφές, τὰ παιδιά ζοῦν μέ τή λαχτάρα τοῦ γυρισμοῦ τῶν δικῶν τους. Προσεύχονται στούς ναούς καί στά ἐκκλησία, πού ἀσπρίζουν σέ κάθε νησιώτικη κορφή, κάνουν τάματα στήν Παναγιά καί παρακαλοῦν τόν Ἅι - Νικόλα νά φέρει γερούς στό νησί τούς ξενητεμένους. Τά παιδιά ὄνειρεῦνται νά γίνουν μεγάλοι καραβοκύρηδες, νά ταξιδέψουν σέ μακρινές χώρες, νά γνωρίσουν τόν κόσμο, νά κερδίσουν πλοῦτη πολλά. Καί οἱ γέροι, οἱ ἀπόμαχοι τῆς ζωῆς, καθισμένοι στήν ἀκροθαλασσιά ρουφοῦν τήν πίπα τους, ἀναπολοῦν τὰ περασμένα καί διηγοῦνται συναρπαστικές ἱστορίες ἀπό τὰ ταξίδια καί τίς περιπέτειές τους στή θάλασσα.

Στίς γιορτές καί στά πανηγύρια, ὅταν τὰ καράβια εἶναι ἀραγμένα στούς μῶλους καί τὰ νησιά ἔχουν χαρά, σπῆνουν οἱ ἄνθρωποι χορό καί τραγουδοῦν χαρούμενα νησιώτικα τραγούδια. Μά, ὅταν φτάσει ἡ θλιβερή εἶδηση γιά κάποιο ναυάγιο, τό νησί βουβαίνεται καί ντύνεται στά μαῦρα...

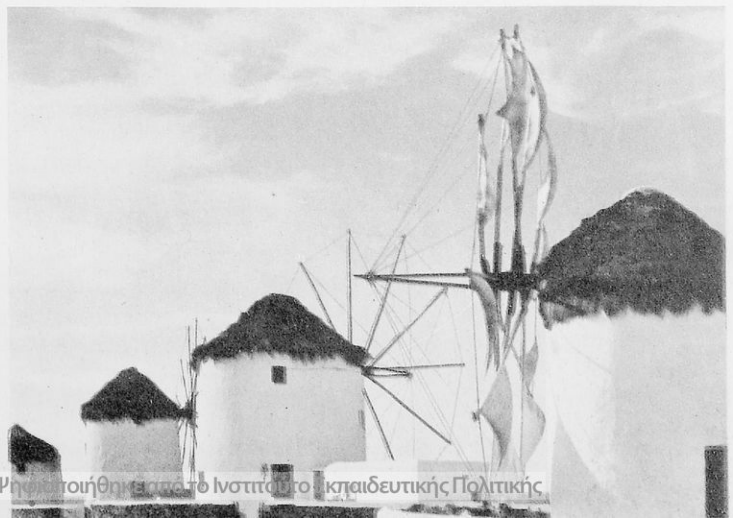
Αὐτός εἶναι ὁ ἀπλός, μά πάντα εὐγενικός κόσμος τῶν νησιῶν μας.)

Η Παναγία τῆς Τήνου

Εἰκόνες ἀπὸ τὶς Κυκλάδες (περιστέρωνας, ἀνεμόμυλοι)

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στους χάρτες σας τό Αιγαίο πέλαγος.
2. Παρατηρήστε τά νησιά πού υπάρχουν στην περιοχή του.
3. Όνομάστε τά μεγαλύτερα από αυτά.
4. Έξετάστε τό έδαφος τους.
5. Μέ τί νομίζετε ότι ασχολούνται κυρίως οι κάτοικοί τους;
6. Συγκεντρώστε εικόνες, βιβλία, πληροφορίες κτλ. γι' αυτά.
7. Προβάλετε σχετικές εικόνες.
8. Συζητήστε γιά τό λαϊκό πολιτισμό, τή ζωή καί τά προβλήματά τους.

Μιλήσαμε ως τώρα γιά τά νησιά του Σαρωνικού, γιά τήν Εύβοια, τή Σκύρο, τίς Βόρειες Σποράδες, τή Θάσο, τή Σαμοθράκη. Τά υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου χωρίζονται στους Νομούς: α) **Κυκλάδων** β) **Λέσθου**, γ) **Χίου**, δ) **Σάμου**, ε) **Δωδεκανήσου**.

Οί Κυκλάδες

Κυκλάδες λέγονται τά νησιά πού βρίσκονται κυκλικά γύρω από τή Δήλο, τό άρχαίο ιερό νησί του 'Απόλλωνα. Στην ιστορία μιλήσαμε άρκετά γι' αυτά καί γιά τόν πανάρχαιο πολιτισμό τους. Όλα μαζί δημιουργούν ένα γαλάζιο σύνολο στην καρδιά του Αιγαίου.

Είναι νησιά όρεινά μέ λίγες καλλιεργήσιμες έκτάσεις. Σέ πολλά μέρη οι νησιώτες προσπαθούν μέ τοίχους νά συγκρατήσουν τό λιγιστό χώμα στις βουνοπλαγιές.

Τό κλίμα είναι ξηρό μεσογειακό καί οι βροχές σπάνιες. Σέ πολλά μέρη δέν υπάρχουν καθόλου πηγές καί οι άνθρωποι άποθηκεύουν νερό τής βροχής σέ στέρνες. Όλλοι μέ ειδικά μηχανήματα άφαλατώνουν νερό τής θάλασσας.

Κύρια γεωργικά προϊόντα είναι οι έλιές, τά σύκα, τά σταφύλια. Τά κτηνοτροφικά είδη είναι λίγα, αλλά έκλεκτά.

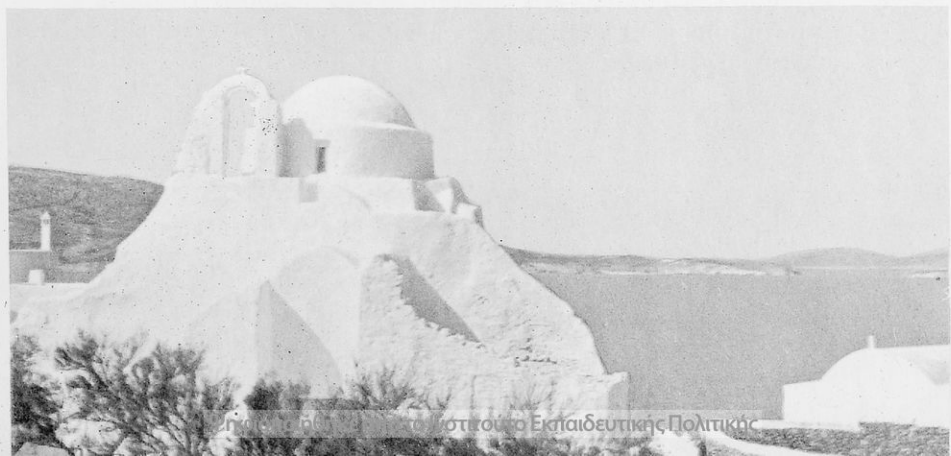
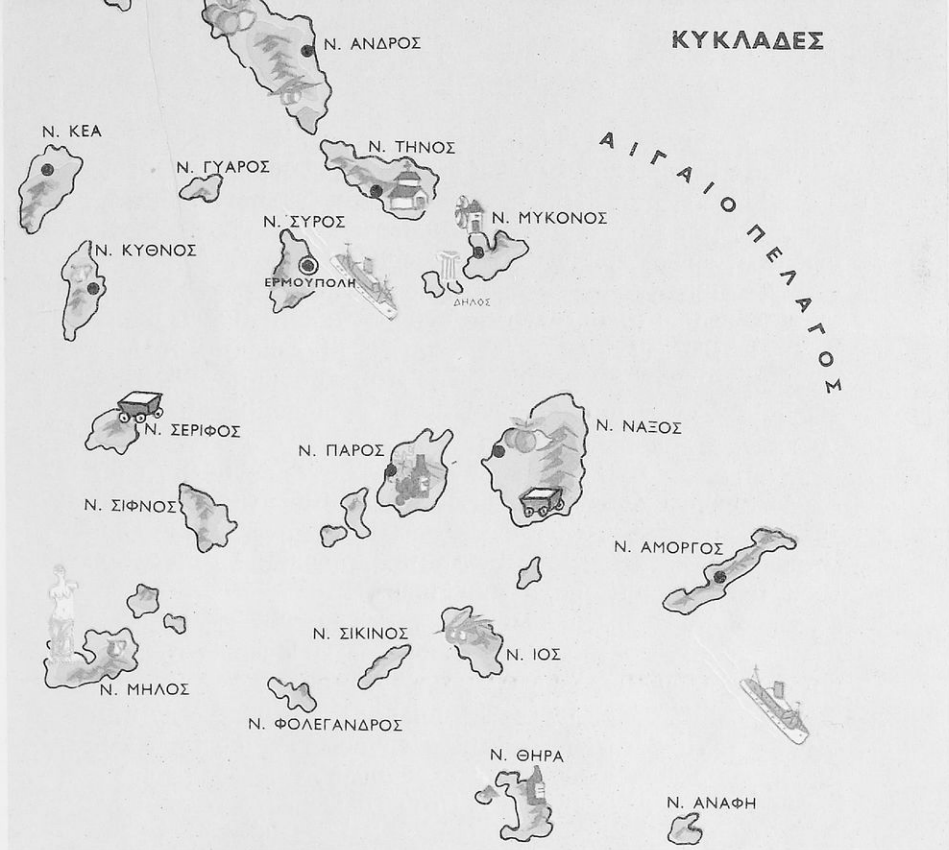
Άξιόλογος είναι ό όρυκτός πλοῦτος τών νησιών. Στη Σύρο λειτουργούν άρκετά έργοστάσια καί ναυπηγεία. Περιφέρμα είναι τά προϊόντα τής κυκλαδίτικης τέχνης καί βιοτεχνίας, τά γλυπτά, τά κεραμικά, τά κοσμήματα, τά κεντήματα κ.ά.

Στις Κυκλάδες ζουν 86.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι είναι ναυτικοί. Άρκετοί εργάζονται σέ τουριστικές επιχειρήσεις.

Ό τουρισμός είναι σπουδαία πηγή πλούτου γιά τά νησιά του

Υ L 138

υ

Αιγαίου. Πυκνά δρομολόγια πλοίων, δυό αεροδρόμια στη Μύκονο καί στη Μήλο καί αρκετοί αυτοκινητόδρομοι μέσα στά νησιά εξυπηρετοῦν τή συγκοινωνία. Δέν εἶναι σπάνιο ὅμως καί τό... γαΐδουράκι, πού διασκεδάζει πολύ τούς τουρίστες.

Κάθε νησί ἔχει τήν πρωτεύουσά του, τή **Χώρα**, ὅπως τή λένε οἱ νησιῶτες, καί τά χωριά. Ἔλλα εἶναι χτισμένα κοντά στη θάλασσα κι ἄλλα σκαρφαλωμένα στίς βουνοπλαγιές, μέ χαρακτηριστική αἰγαιοπελαγίτικη ἀρχιτεκτονική, μικρά κάτασπρα σπίτια, λιθόστρωτους, ἀσβεστωμένους, πεντακάθαρους δρόμους, χαριτωμένους ναούς, μοναστήρια, κάστρα, λιμάνια.

Πρωτεύουσα ὄλων τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ **Ἐρμούπολη** (16.000 κ.), ἀρχοντική πόλη χτισμένη ἀμφιθεατρικά στήν ἀνατολική παραλία τῆς Σύρου. Ἐντύπωση προκαλοῦν τό Δημαρχεῖο, τό θέατρο, τά παλιά σπίτια, οἱ ναοί, τά ἀγάλματα τοῦ Μιαοῦλη καί τοῦ Κανάρη, τό λιμάνι, ἡ ἀγορά, ἡ **Ἄνω Σύρος**.

Φημισμένο νησί εἶναι ἡ **Μύκονος** (3.000 κ.). Οἱ γραφικοί ἀνεμόμυλοι εἶναι τό χαρακτηριστικό γνώρισμά της. Ἡ Μύκονος εἶναι ἓνα παγκόσμιο τουριστικό καί καλλιτεχνικό κέντρο.

Πλαί στη Μύκονο θρῖσκεται ἡ **Δῆλος**. Στ' ἀρχαῖα χρόνια ἦταν ἓνα ἀπό τά μεγάλα θρησκευτικά καί ἐμπορικά κέντρα τῆς Ἑλλάδας. Τώρα εἶναι μιά ἀκατοίκητη νεκρούπολη μέ πολλά ἀρχαῖα.

Ἄρκετά εὐφορο νησί εἶναι ἡ **Τήνος** (10.000 κ.). Ἐκεῖ κάθε Δεκεμβρινοῦ συγκεντρώνονται πολλοί ἄνθρωποι, γιά νά προσκυνήσουν τή θαυματουργή εἰκόνα στόν ὠραῖο ναό τῆς Μεγαλόχαρης. Κοντά στό ναό ἐντύπωση προκαλεῖ τό μουσεῖο τῶν Τηνίων καλλιτεχνῶν μέ ἔργα τοῦ Γκύζη, τοῦ Λύτρα, τοῦ Χαλεπᾶ κ.ἄ.

Ἡ **Ἄνδρος** εἶναι τό δεύτερο νησί τῶν Κυκλάδων σ' ἔκταση. Ἐντύπωση κάνουν ἡ πρωτεύουσα καί τά χωριά, τ' ἀρχαῖα μνημεῖα, τά μοναστήρια, τά κάστρα τοῦ νησιοῦ. Σ' αὐτό θρῖσκεται καί ἡ γνωστή πηγή **Σάριζα**.

Τό πιό μεγάλο νησί τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ **Νάξος** (14.000 κ.). Ἐχει ἀρκετά εὐφορα μέρη καί πολλοί κάτοικοί της εἶναι γεωργοί. Ἄλλοι ἐργάζονται στά λατομεῖα τῆς σμύριδας, πού βγαίνει ἀπό τό νησί. Ἀξιοθέατα εἶναι τά κάστρα, οἱ ναοί, τά ἀρχαῖα, οἱ ἀμμουδιές καί τά χωριά τῆς Νάξου.

Ἡ **Πάρος** (7.000 κ.) εἶναι τό νησί πού χάρισε στήν Ἑλλάδα τά λευκά μάρμαρα, μέ τά ὅποια ἔγιναν πολλά ἀριστουργήματα τῆς

ἀρχαίας τέχνης. Τό πιό έντυ-
πωσιακό μνημείο της είναι ή έκ-
κλησία Έκατονταπυλιανή.

Ή **Άμοργός** είναι όρεινό νη-
σί μέ 2.500 κατοίκους.

Μικρό νησί είναι ή **Άνάφη**
(400 κ.).

Ή **Θήρα** ή **Σαντορίνη** (5.000
κ.) είναι τό νησί μέ τό φοβερό
ήφαιστειο. Οί άνασκαφές άπο-
καλύπτουν όλόκληρες πόλεις
θαμμένες κάτω άπό τή λάβα. Ό
πιό μεγάλος οικισμός του νη-
σιού είναι ή Θήρα χτισμένη
στήν κορυφή άπότομου βράχου
στή δυτική παραλία.

Ή **Ίος** (1.300 κ.) έχει ώραιες
άμμουδιές καί καταπράσινες
κοιλάδες. Στά δυτικά της βρί-
σκονται ή **Σίκινος** (300 κ.) καί ή
Φολέγανδρος (700 κ.).

Δυτικότερα προβάλλει ή
Μήλος (5.000 κ.). Σ' αυτή βρέ-
θηκε τό περίφημο άγαλμα της
Άφροδίτης, τό ώραιότερο ά-
γαλμα του κόσμου.

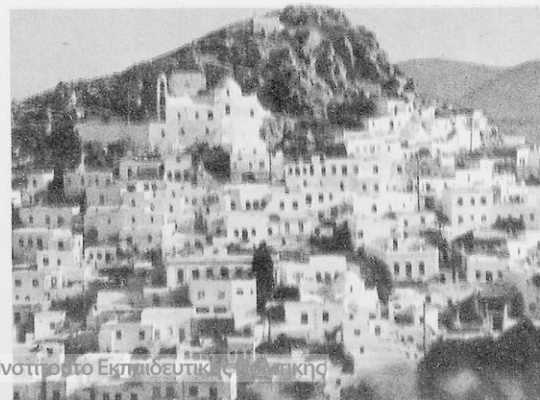
Κοντά στή Μήλο βρίσκεται ή
Κίμωλος καί βορειότερα ή **Σέ-
ριφος** (1.600 κ.) καί ή **Σίφνος**
(2.000 κ.) μέ πολλά άξιοθέατα.

Ή **Κύθνος** (1.100 κ.) είναι
άγονο νησί μέ πολλά μεταλλεία
καί ίαματικές πηγές.

Τό πιό κοντινό στήν Άττική
νησί των Κυκλάδων είναι ή **Κέα**
(2.500 κ.). Άνάμεσα σ' αυτή καί
τήν Άττική βρίσκεται ή άνυδρη
καί άκατοίκητη **Μακρόνησος**.

Έρμούπολη, Μήλος, Άμοργός, Ίος

Άρκετά ελληνικά νησιά απλώνονται στο ανατολικό Αιγαίο κοντά στα μικρασιατικά παράλια. Είναι ή **Λέσθος**, ή **Χίος**, ή **Σάμος**, ή **Κώς**, ή **Ρόδος** κι εκατοντάδες άλλα μικρότερα, πού περήφανα και ώραϊα ύψώνουν τίς κορυφές τους σάν αιώνιοι φύλακες τών σημερινών συνόρων του Έλληνισμού.

Ο **Νομός Λέσθου** περιλαμβάνει τά νησιά **Λέσθο**, **Λήμνο** και **Άγιο Εϋστράτιο**.

Η **Λέσθος**, ένας πλούσιος έλαιώνας στό ανατολικό Αιγαίο, είναι τό τρίτο νησί τής Ελλάδας σέ έκταση. Τό έδαφος της είναι όρεινο μέ εϋφορες παραθαλάσσιες κοιλάδες. Ψηλότερα βουνά της είναι ο **Λεπέτυμος** και ό **Όλυμπος**. Στίς νότιες άκτές σχηματίζονται οί γραφικοί κόλποι τής **Καλλονής** και τής **Γέρας**, πού μοιάζουν μέ ώραϊότατες λίμνες.

Δάση από έλιές, πεϋκα, όπωροφόρα άνεβαίνουν από τ' άκροθάλασσα ως τίς κορφές τών βουνών.

«...Δέν είναι νησί τοϋτο, γράφει ό Λέσθιος συγγραφέας Στρ. Μυριθήλης. Ένας πλεούμενος κήπος είναι, ένα μαγικό περιβάλλο γεμάτο χρώματα χαρούμενα και φρούτα, πού άρμενίζει στήν πιό γαλάζια θάλασσα τοϋ κόσμου... Η θάλασσα τό λούζει μέ δροσερά κύματα, μπαινοβγαίνει στή στεριά, σχηματίζει τούς δυό ώραϊότερους κόλπους πού μπορεί νά φανταστεί κανείς μέσα σέ κατάφυτες άγκαλιές, παίζει μέ τούς θαλασσόβραχους κι απλώνεται, χαϊδεύεται και σέρνεται σέ χρυσές άμμουδιές πού έχουν φάρδος έκατό μέτρα και μάκρος πέντε και δέκα χιλιόμετρα...».

Η Λέσθος παράγει πολλές έλιές και λάδι, σταφύλια, φρούτα, κτηνοτροφικά και άλιευτικά προϊόντα.

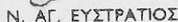
Οί κάτοικοί της (97.000) άσχολούνται κυρίως μέ τή γεωργία και τή ναυτιλία.

Πρωτεύουσα είναι ή **Μυτιλήνη** (24.000) μιά όμορφη πόλη στήν ανατολική παραλία τής Λέσθου. Στό νότιο τμήμα τοϋ νησιού βρίσκονται τό **Πλωμάρι**, ή **Άγιάσος**, ό **Πολιχνίτος**.

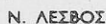
Στά δυτικά τοϋ νησιού βρίσκεται ή **Έρεσόσ**. Έδω γεννήθηκαν ή ποιήτρια Σαπφώ και πολλοί άρχαίοι φιλόσοφοι. Κοντά στήν Έρεσό απλώνεται τό περίφημο «άπολιθωμένο δάσος».

Μύρινα
Μουδρός
Ν. ΛΗΜΝΟΣ

Ν. ΑΓ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ

Ν. ΛΕΣΒΟΣ

Μυτιλήνη

Έρσος

Έρσος

ΜΥΤΙΛΗΝΗ

Πλωμάρι

ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ

Στις βορινές άκτες είναι χτισμένη ή γραφική **Μήθυμα**.

Γνωστές είναι οι ιαματικές πηγές του νησιού.

Ένδιαφέρον παρουσιάζουν οι λαογραφικές έκδηλώσεις των χωριών της Λέσβου.

Η Μυτιλήνη έχει τακτική συγκοινωνία μέ πλοία καί άεροπλάνα.

Άεροπορική συγκοινωνία έχει καί ή **Λήμνος**, τό άρχαίο εϋφορο νησί του Έφαιστου, στό όποιο ζουν σήμερα 18.000 περίπου άνθρωποι. Πρωτεύουσα της Λήμνου είναι ή **Μύρινα** (4.000 κ.).

Ο **Άγιος Εϋστράτιος** είναι άγονο νησί μέ λίγους κατοίκους.

Στό **Νομό Χίου** υπάγονται τά νησιά **Χίος, Ψαρά, Οινούσες**.

Μυτιλήνη

ΧΙΟΣ

*Όραίο νησί! Καί λέγοντας μονάχα τ' όνομά σου
μέ περιχοϋν τ' άνθόνερα καί τά ροδόσταμά σου.
Γεμίζουν οί παλάμες μου μέ γιασεμιά άνθισμένα,
σφαλοϋν άπ' τή μαστίχα σου τά μάτια μεθυσμένα.*

Γ. Δροσίνης

Ή Χίος είναι τό μυροβόλο νησί τής μαστίχας. Στά 1822 οί Τουρκοί τήν είχαν καταστρέψει όλοκληρωτικά, μά αύτή σύντομα ξαναβρήκε τή ζωντάνια της καί άκμάζει κοντά στίς μικρασιατικές άκτές τής άρχαίας έλληνικής Ίωνίας. Τό βορινό τμήμα της είναι όρεινό μέ ψηλότερο βουνό τό **Πελληναίο**. Στά νότια τό έδαφος είναι όμαλό. Έκεϊ βρίσκονται τά όνομαστά **Μαστιχοχώρια**.

Τά μαστιχοδέντρα είναι ένα είδος σχίνου. Αμα χαράξεις μέ μαχαίρι τόν κορμό τους, τά δέντρα δακρϋζουν καί σέ λίγο τό δάκρυ τους πήζει καί γίνεται στερεό σάν διαμάντι. Αυτό είναι ή άρωματική χιώτικη μαστίχα.

Ή Χίος είναι εύφορο νησί. Παράγει επίσης έλιές, έσπεριδοειδή, άμύγδαλα, σταφύλια, δημητριακά. Όνομαστά είναι τά γλυκά καί τά είδη λαϊκής τέχνης τής Χίου.

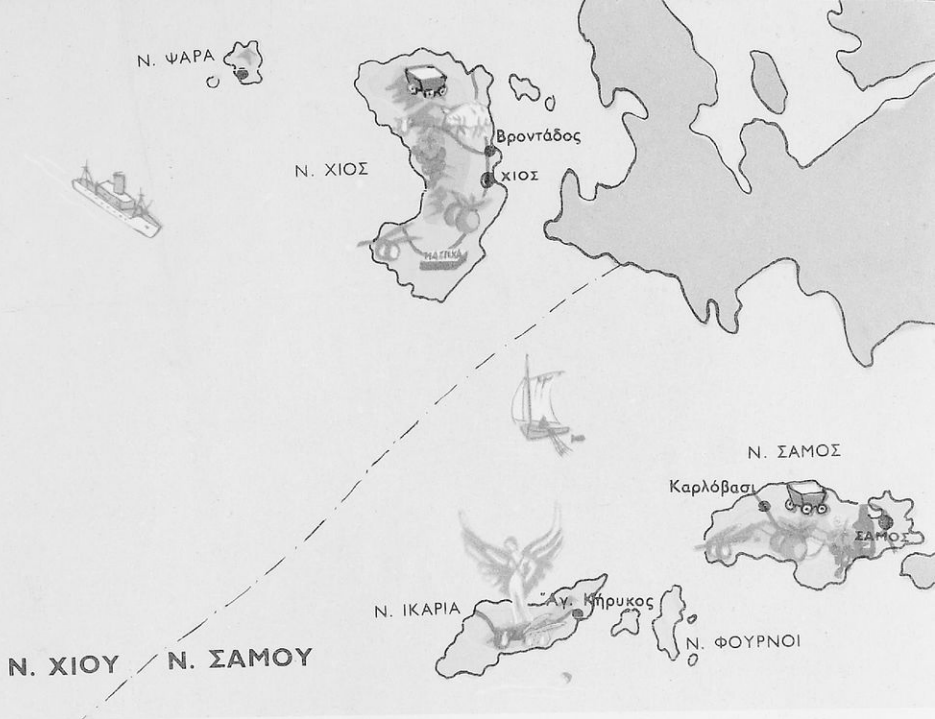
Στή Χίο ζοϋν σήμερα 54.000 άνθρωποι. Πολλοί Χιώτες είναι έμποροι καί ναυτικοί.

Πρωτεύουσα του νησιού είναι ή Χίος (24.000 κ.), μία όμορφη καί πλούσια πόλη χτισμένη στήν ανατολική παραλία μέ πολλά άξιοθέατα. Έντύπωση κάνουν ή αγορά, οί ώραίοι κηποι, οί βιβλιοθήκες, τά μουσειά, τά ιδρύματα. Τό λιμάνι καί τό άεροδρόμιο τής Χίου έχουν άρκετή κίνηση.

Στά βόρεια τής Χίου βρίσκεται ή όμορφη ναυτική κωμόπολη **Βροντάδος**. Ένας παράξενος βράχος κοντά τής όνομάζεται «*Πέτρα του Όμήρου*». Πολλοί πιστεύουν ότι ό μεγάλος ποιητής είχε γεννηθεϊ στή Χίο. Γραφικό χωριό στή βόρεια Χίο είναι τά **Καρδάμυλα**.

Χίος

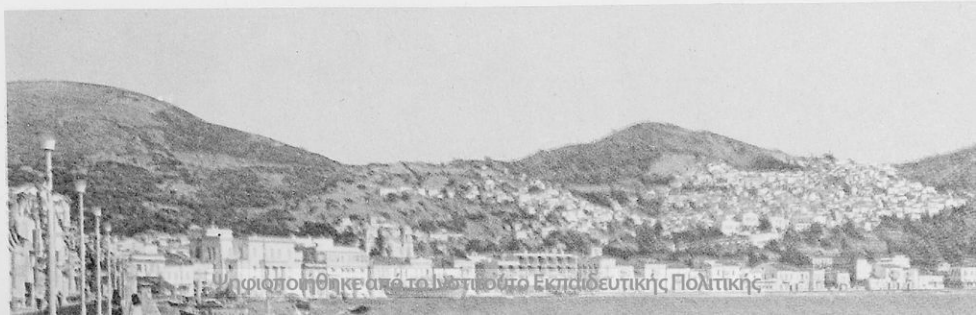

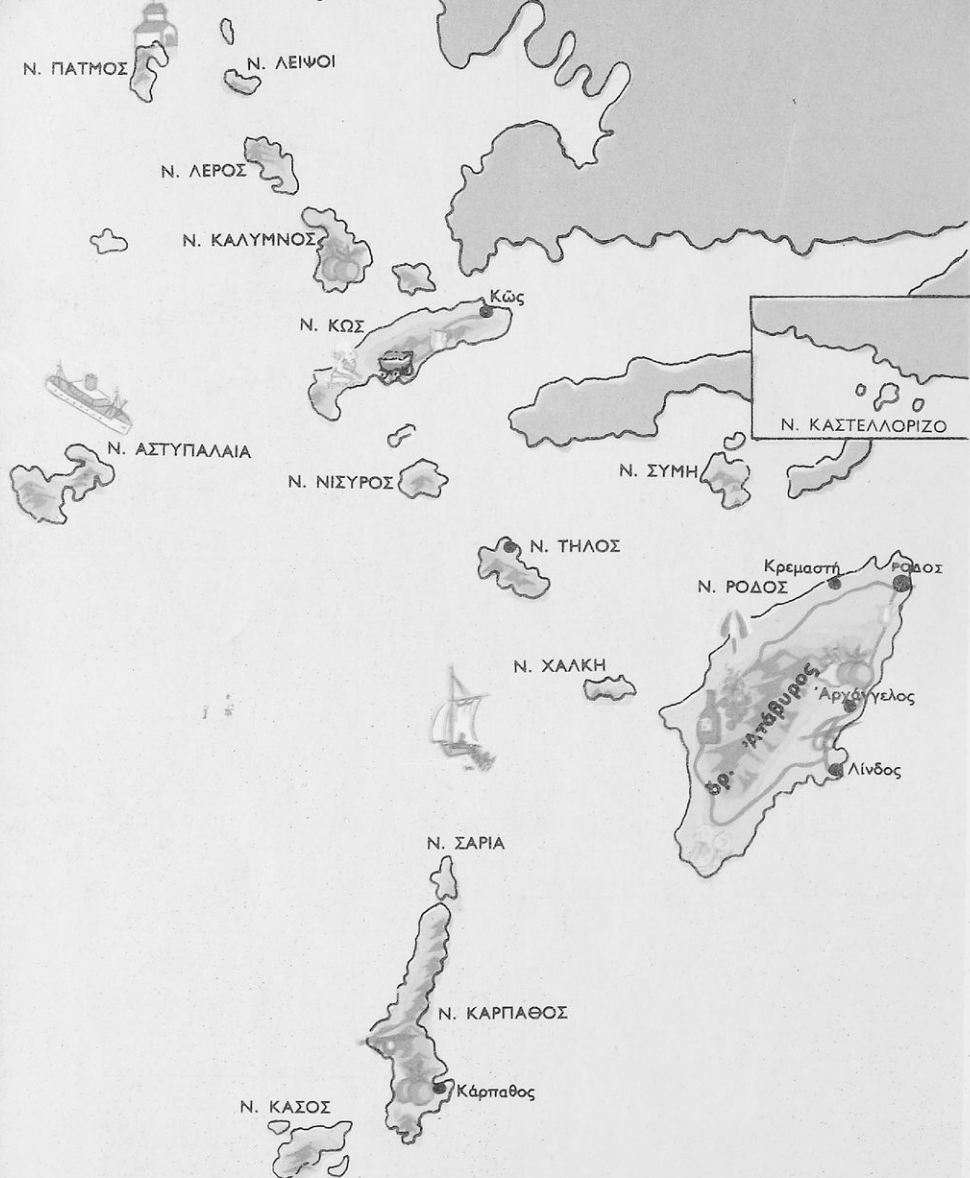
Στή νότια Χίο ό μικρός κάμπος μοιάζει μέ καταπράσινο περιβόλι γεμάτο λιόδεντρα, έσπεριδοειδή, άμπέλια. Έκεϊ βρίσκονται τά περίφημα χιώτικα χωριά μέ τά γραφικά παλιά σπίτια, τούς πύργους, τά ιστορικά μοναστήρια, τούς λαογραφικούς θησαυρούς.

Οί **Οινοϋσες** είναι 4 ξερόβραχοι στά βορειοανατολικά τής Χίου, ναυτικά νησιά πού γέννησαν πλούσιους έφοπλιστές κι ευεργέτες του Έθνους.

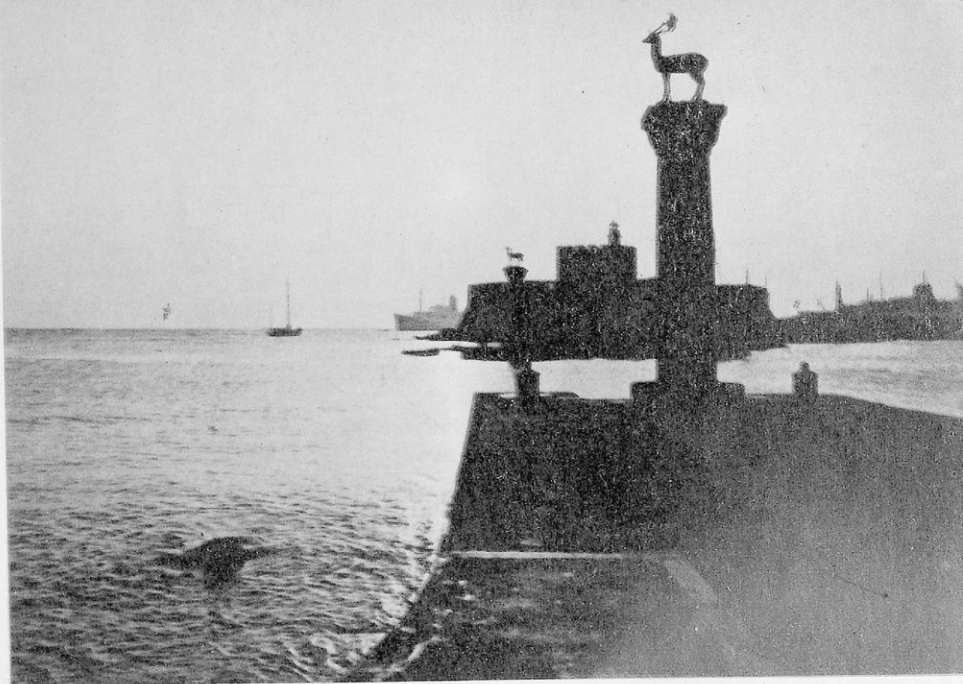
Τά **Ψαρά** είναι ή δοξασμένη πατρίδα του Κανάρη Στήν Έπανάσταση του 1821 οί Ψαριανοί πρόσφεραν πολλές υπηρεσίες στην πατρίδα καί πολέμησαν γενναία τούς Τούρκους. Σήμερα ζούν σ' αυτά 600 περίπου άνθρωποι, ολοι σχεδόν ναυτικοί.

Σάμος

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Ρόδος - είσοδος λιμανιού

Κώς - έρείπια Άσκληπιείου

...ριοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Έρευνας

Στό νοτιοανατολικό Αἰγαῖο τὰ νησιά **Σάμος**, **Ἰκαρία** καί **Φοῦρνοι** ἀποτελοῦν τὸ **Νομό Σάμου**. Στὴ θάλασσά τους στά μυθικά χρόνια πνίγηκε ὁ Ἰκαρος. Ἐνας στενός πορθμός χωρίζει τὴ Σάμο ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἐκεῖ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἔγινε ἡ δοξασμένη μάχη τῆς Μυκάλης κι ἐκεῖ στά 1824 οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Τούρκους.

Ἡ **Σάμος** εἶναι ὄρεινὸ νησί. Φημίζεται γιὰ τὰ γλυκόπινα κρασιά της.

Σχεδὸν ὀλόκληρη εἶναι καταπράσινη μὲ πολλὰ ἀμπέλια, ἐλαιῶνες καὶ δάση. Ψηλότερο βουνό της εἶναι ὁ **Κερκετέας**.

Στὴ Σάμο ζοῦν 42.000 ἄνθρωποι πού ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴ γεωργία, τὴν ἀλιεία, τὴ ναυτιλία.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καὶ ὅλου τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Σάμος** (5.000 κ.) χτισμένη ἀμφιθεατρικά στό μυχό τοῦ κόλπου **Βαθέος**. Εἶναι ὠραία πόλη μὲ ἀρκετὰ ἀξιοθέατα. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ξεχωρίζουν ὁ ὠραίος δημοτικὸς κήπος, τὸ βουλευτήριον, τὸ μουσεῖο, ἡ βιβλιοθήκη.

Κωμοπόλεις τοῦ νησιοῦ εἶναι τὸ **Βαθύ**, τὸ **Καρλόβασσι**, ἡ **Χώρα**, παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Σάμου, τὸ **Πυθαγόρειο**. Ἐδῶ βρισκόταν ἡ ἀρχαία Σάμος, ἡ πατρίδα τοῦ σοφοῦ Πυθαγόρα, καὶ ὁ τόπος ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα καὶ φυσικὲς ὁμορφιές. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ τὸ ἀεροδρόμιο.

Ἡ **Ἰκαρία** (10.000 κ.) εἶναι ὠραῖο νησί. Φημίζεται γιὰ τίς ἰαματικές πηγές της. Πρωτεύουσά της εἶναι ὁ **Ἅγιος Κήρυκος**.

Ἀνάμεσα στὴ Σάμο καὶ στὴν Ἰκαρία βρίσκονται τὰ μικρὰ νησιά **Φοῦρνοι**.

Τὰ Δωδεκάνησα

Τὰ νησιά πού βρίσκονται πέρα ἀπὸ τὸ Ἰκάριον καὶ τὸ Καρπάθιο πέλαγος, στὴ νοτιοανατολικὴ γωνία τῆς πατρίδας μας, ὀνομάζονται **Δωδεκάνησα**. Δώδεκα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτὰ: ἡ **Ρόδος**, ἡ **Κάρπαθος**, ἡ **Κάσος**, ἡ **Χάλκη**, ἡ **Σύμη**, ἡ **Τήλος**, ἡ **Νίσυρος**, ἡ **Κῶς**, ἡ **Ἀστυπάλαια**, ἡ **Κάλυμνος**, ἡ **Λέρος**, ἡ **Πάτμος**.

Στὴ Ρόδο, στὴν Κάρπαθο, στὴν Κῶ υπάρχουν ἀρκετὰ νερά, ὠραῖα δάση, εὐφωρες κοιλάδες, ἐνῶ πολλὰ μικρότερα νησιά εἶναι ξερὰ πετροβούνια.

Πολλά μνημεία θυμίζουν την αρχαία δόξα των νησιών και τούς κατακτητές που πέρασαν σε διάφορες εποχές από αυτά. Τά τελευταία χρόνια τά κατείχαν οι Ίταλοί. Ήλευθερώθηκαν στά 1946.

Στά Δωδεκάνησα ζοϋν 121.000 άνθρωποι. Άσχολοϋνται με τή ναυτιλία, τόν τουρισμό, τή βιοτεχνία, τό εμπόριο, τό ψάρεμα.

Ή **Ρόδος**, ή πεντάμορφη κόρη τοϋ ήλιου και τής θάλασσας, με τίς φυσικές όμορφίες, τ' αρχαία μνημεία, τά παλιά κάστρα και άρχοντικά, τά ώραία ξενοδοχεία είναι μεγάλο τουριστικό κέντρο, στό όποιο περνοϋν τίς διακοπές τους πολλοί τουρίστες από διάφορα μέρη τής Γής. Τά λιμάνια και τά αεροδρόμια τής Ρόδου και τής Κω έχουν πάντα ζωηρή κίνηση.

Πρωτεύουσα τών Δωδεκανήσων είναι ή **Ρόδος** (33.000 κ.). Στήν είσοδο τοϋ λιμανιοϋ της ύψωνόταν άλλοτε ό περίφημος Κολοσσός, ένα υπερφυσικό άγαλμα τοϋ θεοϋ Ήλιου. Σήμερα στή θέση του ύπάρχουν οι κολώνες με τά γραφικά ελαφάκια, οι άνεμόμυλοι, τά παλιά κάστρα και τά παλάτια, ώραία σύγχρονα κτίρια, όλάνθιστοι κήποι, πλατείες, καταστήματα, κέντρα ψυχαγωγίας. Μαγευτικές τοποθεσίες είναι τό **Ροδίσι** και ή λουτρόπολη **Καλλιθέα**.

Στήν ανατολική παραλία συναντοϋμε τόν **Άρχάγγελο** και τή **Λινδο** με τήν επιβλητική αρχαία άκρόπολη.

Στή δυτική παραλία βρίσκονται τό γραφικό **Μιραμάρε**, ή **Κρεμαστή**, ή πατρίδα τοϋ όλυμπιονίκη Διαγόρα **Ίαλυσός**, ή κοιλάδα με τίς πεταλοϋδες, μία άληθινά παραδεισένια γωνιά. Στά νότια τοϋ νησιοϋ ύψώνεται ό **Ατάβυρος**.

Δεϋτερη σε έκταση από τά Δωδεκάνησα είναι ή **Κάρπαθος** (6.000 κ.) με πολλές φυσικές όμορφίες και λαογραφικούς θησαυρούς και τρίτη ή **Κως** (16.000 κ.), τό όμορφο και γαλήνιο νησί τοϋ Ίπποκράτη, με τά έρεΐπια τοϋ άρχαίου Άσκληπείοϋ.

Άνάμεσα στή Ρόδο και στήν Κω βρίσκονται ή **Χάλκη** (400 κ.), ή **Σύμη** (2.500 κ.), ή **Τήλος** (350 κ.), ή **Νίσυρος** (1.300 κ.).

Στά βορειοδυτικά τής Κω είναι ή **Κάλυμνος** (13.000 κ.), ή **Λέρος** (8 000 κ.), ή **Πάτμος** (2.500 κ.), οι **Λειψοί** (600 κ.), ή **Άστυπάλεια** (1.100 κ.).

Ή Κάλυμνος είναι τό πασίγνωστο νησί τών σφουγγαράδων. Στήν Πάτμο διατηρείται τό ιστορικό μοναστήρι και τό σπήλαιο τοϋ Εϋαγγελιστή Ίωάννη.

Στά ανατολικά τής Ρόδου βρίσκονται τά νησάκια τοϋ **Καστελλόριζου**.

6. Ἡ Κρήτη Γεωφυσική εξέταση Μύθοι καὶ ἱστορία

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στο χάρτη σας τήν Κρήτη. 2. Ὀνομάστε τά χαρακτηριστικά γεωφυσικά στοιχεία της. 3. Προμηθευθεῖτε εἰκόνες, βιβλία, τουριστικά φυλλάδια κτλ 4. Συγκεντρώστε πληροφορίες γιά τήν ἱστορία, τό λαϊκό πολιτισμό, τή σημερινή κατάσταση τῆς Κρήτης 5. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες Ἄκουστε κρητικά τραγούδια.

«...Εἶναι μιά γῆς κατάμεσα τοῦ γαλανοῦ πελάγου,
ἡ Κρήτη, ἡ ὠρία καί παχιά κι ἡ θαλασσοζωμένη...
Ζοῦν Κρητικοί στόν τόπο αὐτό, παλικαριάς ξεφτέρια...»

Ὅμηρος

Ἡ **Κρήτη** εἶναι τό μεγαλύτερο νησί τῆς χώρας μας. Ριζωμένη στή μέση τοῦ πελάγου μοιάζει μέ κάστρο, στό ὅποιο οἱ Κρητικοί αἰῶνες ἀγωνίζονται γιά τήν ἐλευθερία.

Τριγύρω ἡ θάλασσα ἄλλοτε ἀγκαλιάζει ἀπαλά τήν Κρήτη καί γλιφίει τ' ἄμμουδερά ἀκρογιάλια καί τούς σκυθρωπούς κάβους καί

Φωτογραφία τῆς Κρήτης ἀπό διαστημόπλοιο

άλλοτε άγριεύει και δέρνει τις άκτές με πελώρια κύματα, σαν να θέλει να καταποντίσει τον τόπο

‘Η Κρήτη είναι νησί με πολλές αντιθέσεις.

«...‘Η ποικιλία του τοπίου της είναι γοητευτική, γράφει ο Στρ. Μυριθήλης. Είναι όλο βουνά και λόφοι, πού τους χωρίζουν και τους ένώνουν ένα πλήθος κοιλάδες, όροπέδια, χαράδρες.

Τά βουνά της είναι επιβλητικά, φορτωμένα με χιόνια, ιστορία και μύθους. Οί **Σφακιανές Μαδάρες**, πού είναι γνωστές με τ’ όνομα **Λευκά όρη**, σηκώνουν την κορυφή τους μεσούρανα. Είναι τό θεόχτιστο κάστρο του νησιού. ‘Ο **Ψηλορείτης**, ή άρχαία ‘Ίδη, είναι ακόμα πιό ψηλός. Στέκεται στή μέση του νησιού και κρατάει την κορυφή του ανάμεσα στά σύννεφα, στά 2 456 μέτρα...».

‘Ανατολικά ύψώνονται ή **Δίκτη** και τά **βουνά της Σητείας**.

Στά **Λευκά όρη** ανοίγεται τό άγριο και επιβλητικό **Φαράγγι της Σαμαριάς**. Τό βάθος του περνάει τά 50 μ. και τό μήκος του φτάνει τά 18 χιλιόμετρα! Τό πλάτος του άλλου στενεύει ως τά 3 μ. κι άλλου ανοίγει ως τά 30 - 40 μ. Μόνο οί αϊγαγοί, τά όμορφα άγριοκάτσικα των κρητικών βουνών, μπορούν να σκαρφαλώσουν στις πλαγιές του.

Ποτάμια μεγάλα δέν υπάρχουν στην Κρήτη. Μόνο όρμητικοί χειμάρροι κατεβαίνουν από τις βουνοπλαγιές προς τη θάλασσα. Σπουδαιότεροι από αυτούς είναι ο **Γεροπόταμος**, πού διαρρέει την πεδιάδα της **Μεσαράς**, κι ο **Άναποδιάρης**.

Στις βόρειες άκτες της Κρήτης σχηματίζονται οι κόλποι **Κισσάμου**, **Χανίων**, **Σούδας**, **Μιραμπέλλου**. Θαυμάσια φυσικά λιμάνια είναι της Σούδας και του Άγιου Νικολάου. Μικρές χερσόνησες καταλήγουν στ' άκρωτήρια **Γραμβούσα**, **Σπάθα**, **Άγιο Ίωάννη**, **Σίδερο**. Στά νότια οι άκτες είναι απόκρημνες. Έξαιρέση αποτελούν οι περιοχές Μεσαράς και Ίεράπετρας.

Ή Κρήτη, καθώς απλώνεται μακρόστενη μέ τά ψηλά βουνά της, από μακριά φαντάζει σάν πελώριο τρικάρτο καράβι. Στή μέση της ύψώνεται ο **Γιούχτας**, ένα βουνό μέ παράξενο σχήμα πού μοιάζει μέ ξαπλωμένο γίγαντα. Ένας άρχαιος μύθος λέει πώς είναι μαρμαρωμένος ο Δίας. Άλλες παραδόσεις αναφέρουν πώς ο πατέρας των θεών γεννήθηκε σέ κάποιο από τά περιήφημα σπήλαια της Κρήτης, στό **Ίδαίο** ή στό **Δικταίο άντρο**.

Τό κλίμα της Κρήτης είναι θερμό μεσογειακό. Παράγονται κυρίως έλιές, σταφύλια, έσπεριδοειδή, λαχανικά, δημητριακά, ξηροί καρποί. Έκλεκτής ποιότητας είναι τά κτηνοτροφικά προϊόντα. Άπό τά όρυκτά σπουδαιότερο είναι ο γύψος.

Ή βιομηχανία έπεξεργάζεται τά γεωργικά προϊόντα. Άρκετά άναπτυγμένη είναι ή βιοτεχνία, πού δίνει θαυμάσια είδη λαϊκής τέχνης.

Σ' αυτό τόν τόπο ζοϋν και γράφουν την ιστορία τους οι Κρητικοί. Οι πίο πολλοί από τούς 457.000 κατοίκους του νησιού είναι άγρότες. Άλλοι είναι ψαράδες, ναυτικοί κι άλλοι άσχολούνται μέ τό έμπόριο, τή βιοτεχνία κτλ.

Πίο εύφορη και γι' αυτό πίο πυκνοκατοικημένη είναι ή βόρεια παραλία. Έκεί έχουν δημιουργηθεί οι σπουδαιότερες πόλεις.

Ή συγκοινωνία έξυπηρετείται μέ αυτοκίνητα, πλοία, άεροπλάνα. Άεροδρόμια υπάρχουν στα Χανιά και στό Ήράκλειο.

Συναρπαστική είναι ή ιστορία της Κρήτης. Ή άρχή της χάνεται εκεί πού σμίγει ή πραγματικότητα μέ τό μύθο. Τά έρειπωμένα παλάτια του Μίνωα, ο μύθος του Μινώταουρου και του Δαίδαλου, οι πολυάριθμες άρχαιες πόλεις και οι θησαυροί, πού είναι συγκεν-

Θρόνος Μίνωα

Ἄρκάδι

Κνωσός

Χανιά

τρωμένοι στά μουσεια, φανερώνουν τήν ἀρχαία δόξα της. Ἡ μινωική Κρήτη ἦταν ἰσχυρό καί πλούσιο κράτος. Ὁ πολιτισμός της ἦταν καταπληκτικός γιά τήν ἐποχή ἐκείνη. Ἀργότερα ἡ Κρήτη ἀλλάξε πολλούς ἀφέντες. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Ἄραβες, οἱ Βενετοί, οἱ Τοῦρκοι καί τελευταῖα οἱ Γερμανοί προσπάθησαν νά κάμουν δικούς τους τό ἥρωικό νησί. Ἀλλά ἡ Κρήτη ἔμεινε ἑλληνική, γιατί τά παλικάρια της συνήθισαν ν' ἀγαποῦν τή λευτεριά καί ν' ἀγωνίζονται γι' αὐτή ὡς τό θάνατο.

Οἱ Κρητικοί εἶναι καί αὐτοί σάν τόν τόπο τους: ἄλλοτε ἀτίθασοι, φοβεροί, ἀνυπότακτοι πολεμιστές καί ἄλλοτε νοικοκυραῖοι φιλήσυχοι, πού τραγουδοῦν τίς μαντινάδες, παίζουν τή λύρα καί πηδοῦν μέ κέφι, ὅταν χορεύουν τόν πεντοζάλη, τό συρτό, τή σούστα. Ἀγαποῦν τό νησί τους καί διατηροῦν τίς παραδόσεις καί τά ἔθιμα τῶν προγόνων τους.

Στήν Κρήτη γεννήθηκαν ὁ μέγας πολιτικός Ἐλ. Βενιζέλος, οἱ ποιητές Β. Κορνάρος καί Γ. Χορτάτζης, ὁ συγγραφέας Ν. Καζαντζάκης κι ἕνας ἀπό τούς πῖο μεγάλους ζωγράφους τοῦ κόσμου, ὁ Δ. Θεοτοκόπουλος.

Στήν Κρήτη λειτουργοῦν ἀρκετές Σχολές καί Πανεπιστήμιο.)

50

Πολιτική ἐξέταση τῆς Κρήτης

Ἡ Κρήτη εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Χανίων**, β) **Ρεθύμνης**, γ) **Ἡρακλείου**, δ) **Λασιθίου** καί σέ πολλές Ἐπαρχίες.

Οἱ Νομοί Χανίων καί Ρεθύμνης

Ὁ **Νομός Χανίων** πιάνει τό δυτικό τμήμα τῆς Κρήτης.

Χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Κυδωνίας** μέ πρωτεύουσα τά Χανιά, 2) **Ἀποκορώνου** μέ πρωτεύουσα τή Βάμο, 3) **Κισσάμου** μέ πρωτεύουσα τόν Κίσσαμο, 4) **Σελίνου** μέ πρωτεύουσα τόν Κάντανο, 5) **Σφακιών** μέ πρωτεύουσα τή Χώρα Σφακιών.

Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ Νομοῦ εἶναι ὄρεινό. Ὅμαλές ἐκτάσεις ἀπλώνονται στά βορινά παράλια μονάχα. Ἐκεῖ υπάρχουν πολλά περιβόλια μέ ἐσπεριδοειδή, ἐλίες, ἀμπέλια, λαχανικά.

Ἐκεῖ εἶναι χτισμένη καί ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, τά **Χανιά** (40.000 κ.), ἱστορική πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση. Βρίσκονται

στή θέση της αρχαίας Κυδωνίας. Η παλιά πόλη διατηρεί τό δικό της τοπικό χρώμα. Οί νέες συνοικίες ἔχουν ώραία ρυμοτομία καί σύγχρονες οίκοδομές. Μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατα τῆς πόλης εἶναι τό λιμάνι μέ τά παλιά σπίτια καί κάστρα τριγύρω του, τά μουσεῖα, οί ναοί, ἡ δημοτική ἀγορά, ἡ συνοικία Χαλέπα. Ἐκεῖ βρίσκεται τό σπίτι τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου. Στό χωριό Μουρνιές εἶναι τό σπίτι πού γεννήθηκε καί ψηλά στό **Ἀκρωτήρι** ὁ τάφος του. Ἡ θέα ἀπό τό Ἀκρωτήρι εἶναι μαγευτική.

Κοντά στά Χανιά βρίσκεται τό φυσικό λιμάνι τῆς **Σούδας** (5.000 κ.). Χωμένα στούς πορτοκαλεῶνες πολλά χωριά ἀπλώνονται νοτιοδυτικά ἀπό τά Χανιά. Ψηλότερα εἶναι χτισμένο τό ἱστορικό **Θέρισο**.

Ἀκολουθεῖ τό ὄροπέδιο **Ὀμαλός** καί μετά τό φαράγγι τῆς Σαμαριάς. Ἐδῶ βρίσκονται τά **Σφακιά**.

Δυτικά ἀπό τά Χανιά ὁ παραλιακός δρόμος ὁδηγεῖ στόν **Κίσσαμο**. Ἀρχαῖα ἐρείπια καί παλιά κάστρα μιλοῦν γιά τήν ἱστορία τῆς κρητικῆς αὐτῆς γωνιάς. Νοτιότερα εἶναι χτισμένος ὁ **Κάντανος**. Οἱ Γερμανοί τόν εἶχαν καταστρέψει συθέμελα, μά ξαναχτίστηκε.

Στό ἀνατολικό τμήμα τοῦ Νομοῦ συναντοῦμε θαυμάσιες ἀμμουδιές, πῆ **Βάμο** καί ἄλλα χωριά μέ πολλές φυσικές ὁμορφιές. Ἀπό ἐκεῖ ὁ δρόμος ἀνηφορίζει στό ὄροπέδιο **Ἀσκύφου** καί μέσα ἀπό τό φαράγγι τῆς **Νίμπρου** ὁδηγεῖ στή Χώρα Σφακιῶν, στή νότια ὄρεινή παραλία τοῦ Νομοῦ.

Ἀνοιχτά στό Λυβικό πέλαγος βρίσκονται τά νησιά **Γαῦδος** καί **Γαυδοπούλα**.

Ὁ **Νομός Ρεθύμνης** εἶναι ὄρεινός. Ὁ Ψηλορείτης μέ πολλές διακλαδώσεις του πιάνει ὅλο σχεδόν τό χώρο τοῦ Νομοῦ. Μόνο στή βόρεια παραλία ἀνοίγονται μικρές καταπράσινες κοιλάδες.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης εἶναι τό **Ρέθυμνο** (15.000 κ.). Εἶναι παλιά, ἱστορική πόλη μέ στενά δρομάκια, γραφικά σπίτια, κάστρα καί ἄλλα ἀξιοθέατα. Ἀπό αὐτά ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε τήν προκουμαῖά, τό μουσεῖο, τό δημοτικό κῆπο.

Ὁ Νόμος Ρεθύμνης εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Ρεθύμνης** μέ πρωτεύουσα τό Ρέθυμνο, 2) **Μυλοποτάμου** μέ πρωτεύουσα τό Πέραμα, 3) **Ἀμαρίου** μέ πρωτεύουσα τό Ἀμάρι, 4) **Ἀγίου Βασιλείου** μέ πρωτεύουσα τό Σπήλιο.

Ἡράκλειο

Στις πλαγιές τοῦ Ψηλορείτη εἶναι χτισμένο τό **Ἀρκάδι**. Στό ἱστορικό αὐτό μοναστήρι στήν ἐπανάσταση τοῦ 1866 πολλοί Κρητικοί περικυκλωμένοι ἀπό τούς Τούρκους ἔβαλαν φωτιά στό μπαρούτι τῆς ἀποθήκης καί τινάχτηκαν στόν ἀέρα, γιά νά μή πέσουν αἰχμάλωτοι στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Ἄλλος μαρτυρικός τόπος τῆς περιοχῆς εἶναι τό **Μελιδόνι**. Στό σπήλαιό του κήκαν ἄλλοι Κρητικοί πολεμώντας ἡρωικά μέ Τούρκους.

Ἀνατολικότερα βρίσκονται τά **Ἀνώγεια** καί πιό πάνω τό **Ἰδαῖο ἄντρο**.

51

Ὁ Νομός Ἡρακλείου

Ὁ **Νομός Ἡρακλείου** εἶναι ὁ μεγαλύτερος καί ὁ πιό πλούσιος Νομός τῆς Κρήτης.

Ἡ γῆ του εἶναι γόνιμη καί παράγει σταφύλια, ἔλιές, ἔσπερδοειδή, λαχανικά κ.ἄ. Σπουδαιότερα κέντρα παραγωγῆς εἶναι ἡ βόρεια παραλιακή ζώνη καί ἡ πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς στό νότιο μέρος. Ἡ γῆ αὐτή ἔδωσε μέ τίς ἀνασκαφές θαυμάσια μινωικά ἀνάκτορα καί ἄλλα ἀρχαῖα, πού βρέθηκαν στήν **Κνωσό**, στή **Φαιστό**, στή **Γόρτυνα**, στίς **Ἀρχάνες**, στά **Μάλια** κ.ἄ. μέρη.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι τό **Ἡράκλειο** (85.000 κ.), τό σπουδαιότερο ἐμπορικό καί βιομηχανικό κέντρο τῆς Κρήτης.

Ἅγιος Νικόλαος

Τό Ἡράκλειο ἄλλοτε ὀνομαζόταν Χάνδακας. Οἱ Τοῦρκοι τό ἔλεγαν Κάστρο. Σήμερα εἶναι μιά ὠραία πόλη μέ παλιές καί σύγχρονες συνοικίες καί συνεχῶς ἐξελισσεται. Ἔχει μεγάλη ἐμπορική καί τουριστική κίνηση. Στά ἐργοστάσιά του ἐπεξεργάζονται πολλά προϊόντα τῆς περιοχῆς.

Μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατά του εἶναι τό λιμάνι μέ τά περίφημα κάστρα, οἱ ναοί, τό Δημαρχεῖο, ὁ τάφος τοῦ Καζαντζάκη, τό ἱστορικό καί τό ἀρχαιολογικό μουσεῖο. Αὐτό μέ τούς ἀνεκτίμητους ἀρχαιολογικούς θησαυρούς εἶναι μοναδικό στόν κόσμο γιά τούς μινωικούς θησαυρούς του.

Κοντά στό Ἡράκλειο βρίσκεται ἡ **Κνωσός**, ἡ πολυθρύλητη πρωτεύουσα τῆς μινωικῆς Κρήτης. Τριγύρω τῆς ὁ τόπος ἔχει πλοῦτο καί φυσικές ὁμορφιές.

«Ὁ Νομός Ἡρακλείου, γράφει ὁ Σ. Μυριβήλης, εἶναι ὁ πῶς εὐτυχημένος σέ πλοῦτο Νομός τῆς Κρήτης Ἐκεῖ ὅλα εἶναι ἡμερα, γραφικά καί εὐφορα. Οἱ λόφοι καμπυλώνουν ἀπαλά, τά βουνά εἶναι ἀπό χῶμα παχύ καί δυνατό καί ἡ γῆς γεννᾷ... Ὅλο τό πρόσωπο τῆς Κρήτης ἐδῶ εἶναι περιποιημένο, στολισμένο, πράσινο καί χρυσοκόκκινο σάν πορτοκάλι. Περνάς μέ τό αὐτοκίνητο χιλιόμετρα πολλά κι ὅλα αὐτά τά χιλιόμετρα εἶναι ἀμπέλι. Ἐνα ἀμπέλι ἀπέραντο, ἀτέλειωτο.»

Ἐντυπωσιακή εἶναι καί ἡ παραλία πού ἀπλώνεται στ' ἀνατολικά τοῦ Ἡρακλείου μετά τή **Νέα Ἀλικαρνασσό**.

Ἀξιόλογα χωριά καί κωμοπόλεις εἶναι οἱ **Ἀρχάνες**, τό **Φόδελε**, ὅπου γεννήθηκε ὁ Δ. Θεοτοκόπουλος, ὁ **Κρουσῶνας**, τά **Μάλια**.

Στήν πλοῦσια πεδιάδα τῆς Μεσαράς βρίσκονται τό **Τυμπάκι**, οἱ **Βῶροι**, οἱ **Μοῖρες**, ἡ **Φαιστός**, ἡ **Γόρτυνα**.

Ἀνατολικότερα εἶναι ὁ **Πύργος**, ἡ **Βιάννος**, ὅπου γεννήθηκε ὁ λογοτέχνης Ἰ. Κοντυλάκης, ὁ **Πεῦκος**.

Ὁ Νομός Ἡρακλείου εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Τεμένους** μέ πρωτεύουσα τό Ἡράκλειο, 2) **Πεδιάδας** μέ πρωτεύουσα τό Καστέλλι, 3) **Μαλεβιζίου** μέ πρωτεύουσα τόν Ἁγ. Μύρωνα, 4) **Πυργιώτισσας** μέ πρωτεύουσα τούς Βῶρους, 5) **Καιουργίου** μέ πρωτεύουσα τίς Μοῖρες, 6) **Μονοφατίου** μέ πρωτεύουσα τόν Πύργο, 7) **Βιάννου** μέ πρωτεύουσα τόν Πεῦκο.

Ὁ **Νομός Λασιθίου** ἀπλώνεται στό ἀνατολικό τμήμα τῆς Κρήτης.

Περιλαμβάνει τίς Ἐπαρχίες: 1) **Μιραμπέλλου** μέ πρωτεύουσα τόν Ἅγ. Νικόλαο, 2) **Λασιθίου** μέ πρωτεύουσα τό Τζερμιάδο, 3) **Ἱεράπετρας** μέ πρωτεύουσα τήν Ἱεράπετρα, 4) **Σητείας** μέ πρωτεύουσα τή Σητεία.

Στή μέση τοῦ Νομοῦ ἀνοίγεται ὁ κόλπος Μιραμπέλλου μέ ὄμορφες ἀκρογιαλιές καί ἀρκετά νησάκια.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ **Ἅγιος Νικόλαος** (5.000 κ.), μικρή ἀλλά γραφική πόλη χτισμένη γύρω ἀπό ἓνα βαθύ ὄρμο. Ἐνα κανάλι ὁδηγεῖ μέσα ἀπό τήν πόλη σέ μιά μικρή στρογγυλή λίμνη.

Ἀξιόλογες κωμοπόλεις τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Νεάπολη** καί ψηλά στό Λασιθί τό **Τζερμιάδο**.

Τό **Λασιθί** εἶναι ἓνα γραφικό ὄροπέδιο ἀνάμεσα στίς κορυφές τῆς Δίκτης. Τό νερό γιά τό πότισμα τῶν χωραφίων του ἀντλεῖται ἀπό πηγάδια μέ χιλιάδες ἀνεμόμυλους, πού χαρίζουν μέ τίς ἀσπρες φτεροῦγες τους ἓνα φανταστικό θέαμα.

Στίς ἀκτές τοῦ Λιθουκοῦ πελάγους εἶναι χτισμένη ἡ **Ἱεράπετρα** (8.000 κ.). Ἡ περιοχή της παράγει λαχανικά, ἐλιές, μπανάνες κτλ.

Στήν ἀνατολική ἄκρη τῆς Κρήτης βρίσκεται ἡ **Σητεία** (6.000 κ.). Εἶναι ἡ ὄμορφη πατρίδα τοῦ Β. Κορνάρου. Ἀνατολικότερα εἶναι τό **Βάι** μέ τό θαυμάσιο φοινικόδασος καί ἡ **Ζάκρος** μέ πολλά ἀρχαῖα.

Ἀνασκόπηση τῆς Κρήτης. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	ῬΨος
1. Χανίων	Χανιά	Ἴδη (Ψηλορείτης)	2.456
2. Ρεθύμνης	Ρέθυμνο	Λευκά Ὀρη	2.453
3. Ἡρακλείου	Ἡράκλειο	Δίκτη	2.148
4. Λασιθίου	Ἅγιος Νικόλαος	Σητείας	1.476

Δραστηριότητες

Ἀναπαραστήστε μέ διάφορα ὑλικά τήν Κρήτη.

γ. Τά Έπτάνησα

53 Σύντομη παρουσίαση

Έφτά μεγάλα καί αρκετά μικρά νησιά λούζονται στά κύματα του Ίονίου πελάγους: ή **Κέρκυρα**, οί **Παξοί**, ή **Λευκάδα**, ή **Κεφαλονιά**, ή **Ίθάκη**, ή **Ζάκυνθος**, τά **Κύθηρα**.

Τά **Έπτάνησα** είναι τόποι μαγευτικοί, παραδεισένια, καταπράσινα θέρετρα μέ γραφικούς όρμους, έλκυστικές άκρογιαλιές, όμορφες πόλεις, μνημεία φορτωμένα θρύλους καί δόξα.

Οί κάτοικοί τους πολιτισμένοι κι εύγενικοί άσχολούνται συνήθως μέ τουριστικές έργασίες, μέ τό έμπόριο καί τήν καλλιέργεια τής γής. Άγαπούν τή μουσική, τίς τέχνες, τά γράμματα. Στά νησιά τους γεννήθηκε ό έθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός καί πολλοί άλλοι ποιητές, συγγραφείς, μουσουργοί, καλλιτέχνες.

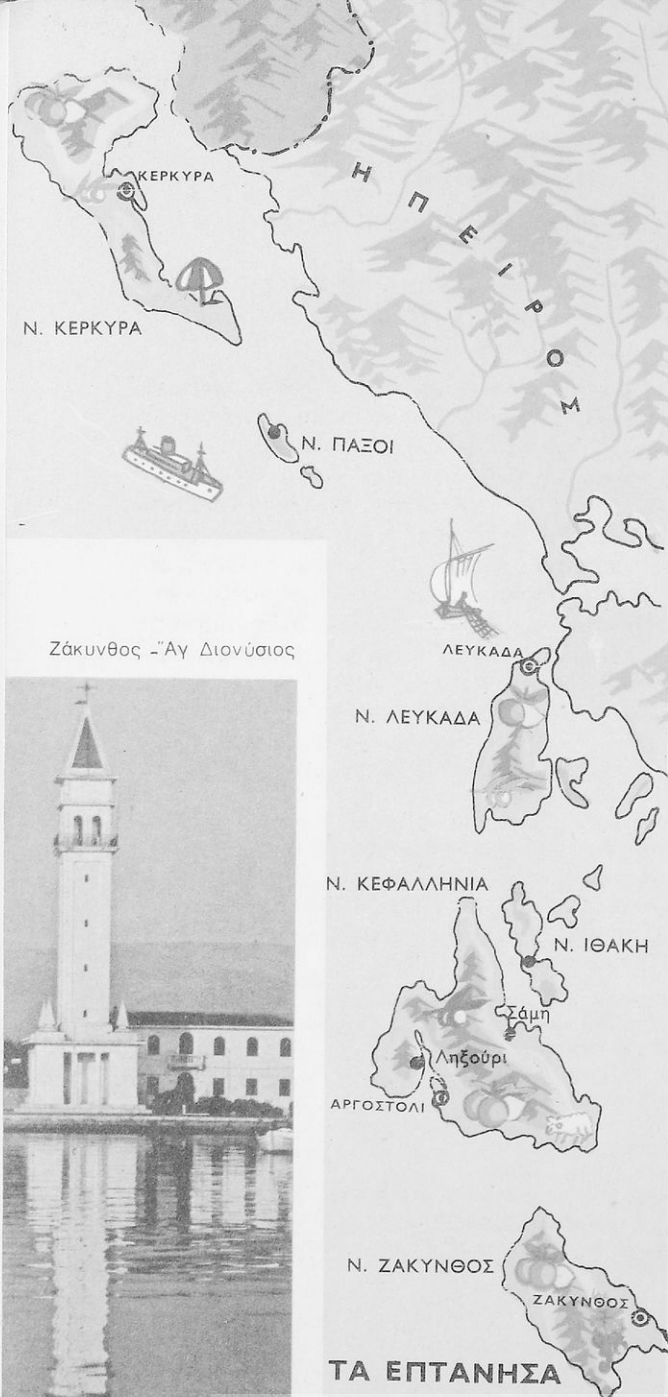
Τά Ίόνια νησιά είχαν τήν τύχη νά μήν ύποδουλωθοϋν στούς Τούρκους. Όταν ή υπόλοιπη Ελλάδα ήταν σκλαβωμένη σ' αυτούς, τά Έπτάνησα τά κατείχαν οί Βενετοί. Από αυτούς τά πήραν οί Γάλλοι, οί Ρώσοι, οί Άγγλοι. Έλευθερώθηκαν στά 1864. Από τούς Εϋρωπαϊούς άφέντες τους οί Έπτανήσιοι γνώρισαν τό σύγχρονο πολιτισμό πολύ νωρίτερα από τούς άλλους Έλληνες κι έμαθαν πολλά.

Γιά τά Κύθηρα μιλήσαμε στό Νομό Άττικής. Τά άλλα Ίόνια νησιά είναι χωρισμένα στούς Νομούς: α) **Κέρκυρας**, β) **Λευκάδας**, γ) **Κεφαλληνίας**, δ) **Ζακύνθου**. Σ' αυτούς ζοϋν 185.000 άνθρωποι.

Ή Κέρκυρα καί οί Παξοί

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

- 1 Δείξτε στό χάρτη τήν Κέρκυρα.
- 2 Πώς ονομαζόταν στά μυθικά χρόνια;
- 3 Ποιά έπεισόδια τής Όδύσσειας σας θυμίζει;
- 4 Έξετάστε τό έδαφος τής Κέρκυρας.
- 5 Τί κλίμα έχει;
- 6 Ποιά είναι τά σπουδαιότερα προϊόντα τής;
- 7 Προβάλετε εικόνες από τήν Κέρκυρα.
- 8 Ποιοί λόγοι βοήθησαν στήν τουριστική ανάπτυξη τής;
- 9 Άκούστε δίσκους μέ κερκυρικά τραγούδια.
- 10 Μέ τόν ίδιο τρόπο, περίπου, έργαστείτε καί γιά τά άλλα Ίόνια νησιά.

Ζάκυνθος - "Άγ. Διονύσιος

Ἡ Κέρκυρα, τὸ καταπράσινο νησί τῶν Φαιάκων, μέ τούς γραφικούς κόλπους, τὰ λιοστάσια, τούς λουλουδιασμένους λόφους καί τὰ κατάφυτα βουνά, εἶναι ἡ ἀρχόντισσα τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Τὸ ἔδαφός της εἶναι ὀμαλό, μέ ψηλότερο βουνό τόν **Παντοκράτορα**. Τὸ κλίμα εἶναι ὑγρὸ μεσογειακό. Βρέχει συχνά καί τὸ νησί ἔχει πλούσια θλάστηση.

«...Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μέ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιάς καί μέ τεράστια κύματα τούς ὀλοπράσινους λόφους.. Ὅἀπέραντος ἐλαιώνας γεμίζει κάθε κοιλάδα μέ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καί κατεβαίνει μέ τίς γέρικες ἐλιές του ν' ἀνταμώνει τὴ θάλασσα, πού φιλεῖ τίς ρίζες τους καί καθρεφτίζει τίς κορφές τους...», γράφει ὁ Ν. Πετιμεζάς-Λαύρας.

ΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ

Κέρκυρα - Ποντικονήσι

Σήμερα ή μεγαλύτερη πηγή πλούτου για τήν Κέρκυρα είναι ό τουρισμός. Πολλοί Έλληνες καί ξένοι τήν επισκέπτονται κάθε χρόνο. Τό αεροδρόμιο καί τό λιμάνι της έχουν πάντα μεγάλη κίνηση. Στην Κέρκυρα ζούν 93.000 άνθρωποι.

Πρωτεύουσα του νησιού είναι ή **Κέρκυρα** (31.000 κ.), παλιά πόλη μέ δικό της τοπικό χρώμα. Έντύπωση κάνουν τά γραφικά πολυώροφα κτίρια, τά κάστρα, οί στενοί δρόμοι μέ τά μικροκαταστήματα, οί πλατείες, τά ανάκτορα, τά αγάλματα, οί ναοί. 'Ανάμεσα σ' αυτούς ξεχωρίζει ό ναός του πολιούχου 'Αγίου Σπυριδώνα. 'Αλλα αξιοθέατα της πόλης είναι ή μεγάλη πλατεία, τά σπίτια του Σολωμού καί του Καποδίστρια, τό Δημαρχείο κ.ά.

Κοντά στην πόλη υπάρχουν θαυμάσιες τοποθεσίες καί μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα. Μετά τή **Γαρίτσα** βρίσκονται τ' ανάκτορα **Μόν Ρεπό**, τό **Κανόνι**, τό νησάκι των **Βλαχερνών**, τό **Ποντικονήσι**.

« Ένας περίπατος μισής ώρας, γράφει ό Ν. Πετιμεζάς - Λαύρας, σέ φέρνει από τήν πόλη σέ μιά γωνιά από τίς πιό μαγευτικές του νησιού καί ίσως όλης της 'Ελλάδας' είναι τό Κανόνι. Δεξιά μιά λιμνοθάλασσα ήσυχη σάν καθρέφτης. 'Αριστερά τό ανοιχτό πέλαγος.

Στά όρια των δύο ένα μοναστηράκι καί πιό πέρα τό Ποντικονήσι. Λένε πώς είναι τό πλοίο του 'Οδυσσέα απολιθωμένο. Σήμερα είναι μιά πινελιά πράσινη στό γαλάζιο χρώμα της θάλασσας.

'Αντίκρου στή σειρά φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, πού κατεβαίνουν σάν κρεμαστοί κήποι ως τό Γαστούρι...».

Ζάκυνθος

Έκεῖ βρίσκεται τό ἀνάκτορο Ἄχιλλεῖο.

Ἐνταῦθα μέρη ἔχει καί ἡ νότια Κέρκυρα. Στή δυτική παραλία βρίσκονται ἡ **Γλυφάδα**, ὁ **Πέλεκας**, ἡ **Παλαιοκαστρίτσα**. Ἄγριοι βράχοι, ἄλλοι καταπράσινοι κι ἄλλοι φαγωμένοι ἀπό τό κύμα, σπηλιές, κάβοι, γραφικές ἀμμουδιές, ἕνα παλιό μοναστήρι στήν κορφή κι ἄλλα ἀξιοθέατα συνθέτουν ἐδῶ ἕνα ἀπό τά ὠραιότερα τοπία.

Στά βορειοανατολικά τοῦ νησιοῦ ἀπλώνεται ἡ τουριστική παραλία τῆς **Δασιᾶς**.

Κάθε γωνία τῆς Κέρκυρας εἶναι μιά ἐκπληξη. Ἐντύπωση κάνουν ἐπίσης ἡ λαϊκή τέχνη, ἡ ἀρχιτεκτονική, οἱ τοπικές στολές, οἱ χοροί, οἱ φιλαρμονικές, οἱ λαογραφικές ἐκδηλώσεις.

Στό Νομό Κέρκυρας ὑπάγονται ἐπίσης οἱ **Παξοί** καί οἱ **Ἀντίπαξι**. Στά νησάκια αὐτά ζοῦν 3.000 περίπου ἄνθρωποι.

54 Οἱ Νομοὶ Λευκάδας καί Κεφαλληνίας

Ἐνας στενός πορθμός, μέ πλάτος 25 περίπου μέτρα, χωρίζει τή **Λευκάδα** ἀπό τίς ἀκτές τῆς Ἀκαρνανίας, μέ τήν ὁποία ἦταν ἄλλοτε ἐνωμένη.

Ἡ Λευκάδα εἶναι ὄρεινό νησί. Ψηλότερο βουνό τῆς εἶναι τὰ **Σταυρωτά**. Ἐχει ἀρκετές παραθαλάσσιες κοιλάδες, στίς ὁποῖες καλλιεργοῦνται κυρίως ἐλιές καί ἀμπέλια.

Στό νησί ζοῦν 25.000 ἄνθρωποι. Οἱ περισσότεροι ἀσχολοῦνται μέ τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τήν ἀλιεία. Στά ἰχθυοτροφεῖα καί στίς γειτονικές θάλασσες οἱ ψαράδες τοῦ νησιοῦ πιάνουν ἀρκετά ψάρια.

Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Λευκάδα** (7.000 κ.). Ἐντύπωση σ' αὐτή κάνουν τά κάστρα, οἱ ναοί, τά σπίτια τῶν ποιητῶν Ἄρ. Βαλαωρίτη καί Ἄγγ. Σικελιανοῦ. Κάθε χρόνο ὀργανώνονται στή Λευκάδα γιορτές Λόγου καί Τέχνης.

Γραφικά νησάκια κοντά στή Λευκάδα εἶναι ὁ **Σκορπιός** καί ἡ **Μαδουρή**.

Στό Νομό Λευκάδας ἀνήκει καί τό **Μεγανήσι** (2.000 κ.).

Ἡ **Κεφαλλονία**, ἡ **Ἰθάκη**, ὁ **Κάλαμος**, ἡ **Καστός** καί μερικά γειτονικά τους νησιά ἀποτελοῦν τό Νομό Κεφαλληνίας.

Ἡ **Κεφαλλονία** εἶναι τό μεγαλύτερο νησί τοῦ Ἰονίου σέ ἔκταση. Στό δυτικό τμήμα τῆς ἀνοίγεται ὁ **κόλπος τοῦ Ἀργοστολίου** καί

σχηματίζεται ή χερσόνησος **Πάλη**. Στά βόρεια απλώνεται ή χερσόνησος "**Ερισσος**. Οί άκτές άλλου είναι απόκρημνες καί άλλου όμαλές μέ πολλές φυσικές όμορφίες. Έντυπωσιάζουν οί μικρές, μέ μεγάλο βάθος, καταπληκτικούς χρωματισμούς καί ώραία τοπία τριγύρω λίμνες τής Κεφαλλονιάς. Τό ίδιο καί οί καταβόθρες. Σ' αυτές μεγάλες ποσότητες νερού χύνονται σέ βαθιά σπήλαια.

Τό έδαφος του νησιού είναι όρεινό. Ψηλότερο βουνό είναι ο **Αίνος** σκεπασμένος μέ ώραία δάση.

Ή Κεφαλλονιά, όπως καί ή γειτονική τής Ζάκυνθος, είναι σεισμόπληκτο νησί. Πολλές φορές φοβεροί σεισμοί κατάστρεψαν συθέμελα τίς πόλεις καί τά χωριά τής. Παράγει λίγα, αλλά έκλεκτά, γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα.

Οί Κεφαλλονίτες ασχολούνται συνήθως μέ τό έμπόριο, τή ναυτιλία, τή γεωργία. Πολλοί μεταναστεύουν. Στό νησί ζουν σήμερα 32.000 άνθρωποι.

Πρωτεύουσα τής Κεφαλλονιάς είναι τό "**Αργοστόλι** (7.000 κ.). Μερικά από τά άξιοθέατά του είναι τό λιμάνι, ή παλιά μεγάλη γέφυρα, τά μουσεΐα, ή βιβλιοθήκη. Άπέναντί του είναι χτισμένο τό **Ληξούρι** (3.000 κ.), ή πατρίδα του 'Α. Λασκαράτου.

Κοντά στό 'Αργοστόλι βρίσκεται ή γραφική περιοχή **Κούταθος** καί νοτιότερα τό αεροδρόμιο καί ή περιοχή **Λιθαθώ**. Πιο πάνω είναι χτισμένο τό μοναστήρι του "Αγίου Γεράσιμου, πού είναι προστάτης του νησιού.

Στή μέση τής ανατολικής παραλίας βρίσκεται ή **Σάμη** (1.000 κ.). Θαυμάσια τοποθεσία στήν "Ερισσο είναι ο "**Ασος**.

Ο Νομός Κεφαλλονιάς είναι χωρισμένος στίς 'Επαρχίες: 1) **Κραναΐας** μέ πρωτεύουσα τό 'Αργοστόλι, 2) **Σάμης** μέ πρωτεύουσα τή Σάμη, 3) **Πάλης** μέ πρωτεύουσα τό Ληξούρι, 4) **Ίθάκης** μέ πρωτεύουσα τήν Ίθάκη.

Ή **Ίθάκη** είναι τό πασίγνωστο νησί του πολυμήχανου 'Οδυσσέα, στό όποιο ζουν σήμερα 5.000 άνθρωποι. Είναι νησί όρεινό μέ πολλά άξιοθέατα. Πολλοί κάτοικοί του είναι ναυτικοί.

Ίθάκη

« Ὁραῖο νησί! Τό ωραιότερο ἀπό τά λούλουδα ὅλα
 μέ τό λεπτότερο ἄρωμα...

Ἦ ὑακινθόπλαστο νησί! Ἦ πορφυρένιο Τζάντε».

Ἐντγκαρ Πόε

Ἡ Ζάκυνθος ὁμορφη, γαλήνια, γεμάτη πολύχρωμα λουλούδια, ἀμπέλια, λιόδεντρα, χαίρεται τή γαλανή θάλασσα καί στολιζει πραγματικά τήν Ἑλλάδα. « Λουλούδι τῆς Ἀνατολῆς » τήν ὀνομάζουν οἱ ξένοι. Ὁ ποιητής Σ. Σκίπης τήν ἔλεγε « Μοσχονήσι ». Ἄλλοι τή λένε « Αἰώνια ἄνοιξη » καί « γήινο παράδεισο ».

Στό δυτικό τμήμα τῆς Ζακύνθου ὑψώνεται τό βουνό **Βραχίονας**. Στ' ἀνατολικά ἀπλώνονται κατάφυτες πεδινές ἐκτάσεις μέ ὁμορφες ἀκρογιαλιές. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι εὐφορος τόπος. Σ' αὐτὴ ζοῦν 30.000 ἄνθρωποι.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ Ζάκυνθος (9.000 κ.). Ἡ σημερινή πόλη χτίστηκε μετὰ τοὺς σεισμούς τοῦ 1953 σύμφωνα μέ τήν παραδοσιακή ζακυνθινὴ ἀρχιτεκτονική. Ἐντύπωση κάνουν ἡ παραλία, οἱ πλατεῖες μέ ὠραῖα κτίρια γύρω, οἱ δρόμοι μέ τίς χαρακτηριστικές καμάρες, τὰ μουσεῖα, ὁ ναός τοῦ πολιούχου Ἁγίου Διονυσίου κ. ἄ. Σ' αὐτὴ γεννήθηκαν οἱ ποιητές Δ. Σολωμός καί Α. Κάλβος, ὁ Γρ. Ξενόπουλος καί ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

Πάνω ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο ὑψώνεται ὁ **Λόφος τοῦ Στράνη**, ὅπου ὁ Σολωμός ἔγραψε τὸν Ἐθνικὸ Ὑμνο.

Γύρω ἀπὸ τήν πόλη ὑπάρχουν οἱ γραφικὲς τοποθεσίες **Μπόχαλη**, **Ἀκρωτήρι**, **Ἀργαῖα**. Στό νότιο μέρος βρίσκεται τό ἀεροδρόμιο καί ὁ κόλπος τοῦ **Λαγανᾶ** μέ πλατιά ἀμμουδιά. Ὁραῖες τοποθεσίες ὑπάρχουν καί στόν ὄρμο τῶν **Ἀλυκῶν**. Στὴ βόρεια γωνία τοῦ νησιοῦ βρίσκεται τό περίφημο **Γαλάζιο Σπήλαιο**.)

Ἀνασκόπηση τῶν Ἰόνιων νησιῶν. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος
1. Κέρκυρας	Κέρκυρα	Παντοκράτορας	914
2. Λευκάδας	Λευκάδα	Σταυρωτά	1.140
3. Κεφαλληνίας	Ἀργοστόλι	Αἶνος	1.628
4. Ζακύνθου	Ζάκυνθος	Βραχίονας	758

(Δ΄ ΓΕΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ)

56

(Πολιτιστική καί πολιτική εξέταση τῆς Ἑλλάδας

Ἀπό τά πανάρχαια χρόνια στήν Ἑλλάδα ζοῦσαν Ἕλληνες: οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Δωριεῖς. Ἀπό τοῦς μακρινούς αὐτοῦς προγόνους καταγόμαστε οἱ σημερινοί Ἕλληνες.

Σέ ἀρχαῖα χρόνια οἱ Ἕλληνες ἀνάπτυξαν μεγάλο πολιτισμό. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἡ πιό πολιτισμένη χώρα τῆς Γῆς.

Οἱ σημερινοί Ἕλληνες, ὕστερα ἀπό πολλές πολεμικές περιπέτειες καί καταστροφές, προσπαθοῦν ν' ἀναπτύξουν τόν τόπο μας σέ ὅλους τοῦς τομεῖς.

Στά Πανεπιστήμια καί σέ ἄλλες Σχολές σπουδάζουν πολλοί νέοι καί ἡ χώρα μας συνεχῶς προοδεύει.

Σήμερα στήν Ἑλλάδα ζοῦν 8.768.641 Ἕλληνες. Μιλοῦν ὅλοι τήν ἑλληνική γλώσσα, ἔχουν σχεδόν ὅλοι τήν ἴδια θρησκεία καί τίς ἴδιες συνήθειες.

Οἱ περισσότεροι ζοῦν σέ πόλεις καί κωμοπόλεις. Οἱ ὑπόλοιποι στά χωριά. Τά τελευταῖα χρόνια πολλοί φεύγουν ἀπό τά ὄρεινά καί ἄγωνα κυρίως χωριά, γιά νά ἐγκατασταθοῦν στίς μεγάλες πόλεις. Ἀρκετοί μεταναστεύουν σέ ἄλλες χώρες τῆς Γῆς.

Πολλοί Ἕλληνες, πού ὑπολογίζονται σέ 3.000.000 περίπου, ζοῦν σέ ξένες χώρες. Χιλιάδες Ἕλληνες ζοῦν ἐπίσης στήν Κύπρο, στήν Κωνσταντινούπολη, στή Βόρεια Ἡπειρο.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει δημοκρατικό πολίτευμα. Τό Σύνταγμα καί ἄλλοι νόμοι ὀρίζουν πῶς πρέπει νά διοικεῖται τό κράτος καί ποιές εἶναι οἱ ὑποχρεώσεις καί τά δικαιώματα τῶν πολιτῶν του. Ἀρχηγός τοῦ Κράτους εἶναι ὁ **Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας**. Αὐτός μέ τήν **Κυβέρνηση** (τόν **Πρωθυπουργό** καί τοῦς **ὑπουργούς**), τή **Βουλή** καί ἄλλες **Δημόσιες Ἀρχές** φροντίζουν γιά ὅλα τά ζητήματα τοῦ Κράτους.

Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ἀθήνα**.

Γιά νά διοικηθεῖ καλύτερα, ἡ χώρα μας εἶναι χωρισμένη σέ μικρότερα τμήματα, πού λέγονται **Νομοί**. Πολλοί Νομοί εἶναι χωρισμένοι σέ **Ἐπαρχίες**. Κάθε Νομό τόν διοικεῖ ὁ **Νομάρχης**. Αὐτός μέ πολλούς ὑπαλλήλους φροντίζει γιά τά ζητήματα τοῦ Νομοῦ.

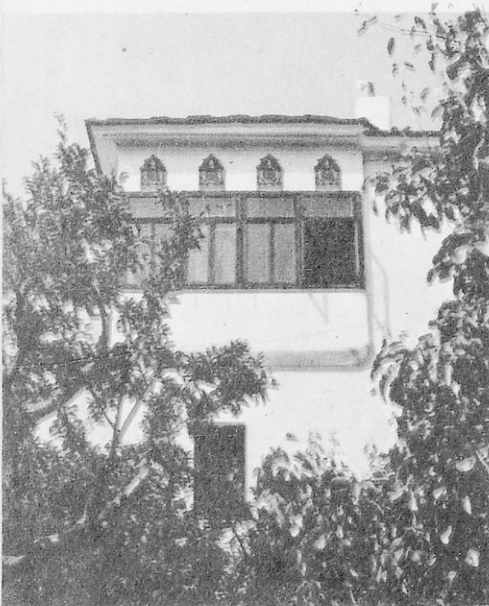

Σέ κάθε πόλη υπάρχει ó **Δήμαρχος** καί τό **Δημοτικό Συμβούλιο** καί σέ κάθε χωριό ó **Πρόεδρος τής Κοινότητας** καί τό **Κοινοτικό Συμβούλιο**.

Μέ τή διοικητική αὐτή ἀποκέντρωση ἐξυπηρετοῦνται καλύτερα ὅλοι οἱ Ἕλληνες πολίτες.

Ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους μας εἶναι ἡ Χριστιανική Ὁρθόδοξη θρησκεία. Γιά τά ἐκκλησιαστικά ζητήματα φροντίζουν ὁ **Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος** μέ τήν **Ἱερά Σύνοδο**, οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ ἱερεῖς. Γιά τήν ἀσφάλεια τής χώρας φροντίζει ὁ **Στρατός**, ἡ **Χωροφυλακή** καί ἡ **Ἀστυνομία**.

Τό Κράτος μας διοικεῖται μέ νόμους. Τά **δικαστήρια** τιμωροῦν τοὺς παραβάτες τῶν νόμων καί λύνουν τίς διαφορές τῶν πολιτῶν.

Παραδοσιακή ἑλληνική ἀρχιτεκτονική (Καστοριά, Πήλιο, Ζαγοροχώρια)

57 Οικονομική ἐξέταση τής Ἑλλάδας

Τώρα, πού συμπληρώσαμε τό μεγάλο ταξίδι μας στόν ἑλληνικό χώρο, μπορούμε νά ἐξετάσουμε συνολικά τήν πατρίδα μας καί νά συμπληρώσουμε τίς γνώσεις μας γι' αὐτή.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι γενικά ὀρεινή χώρα καί οἱ εὐφορες ἐκτάσεις τής εἶναι περιορισμένες. Δέ

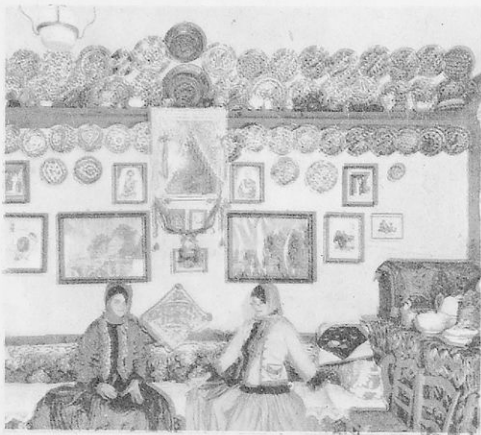
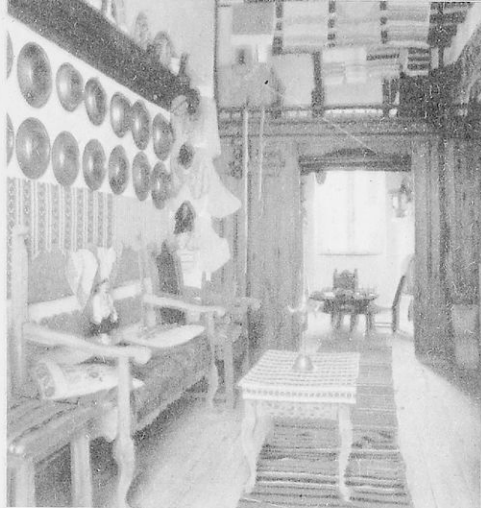

δέχεται επίσης πολλές βροχές και σε πολλές περιοχές ή θλάσηση είναι λίγη. Τό κλίμα τής Έλλάδας είναι γενικά μεσογειακό, υγρό στις δυτικές καί ξηρό στις ανατολικές περιοχές τής. Σε αρκετά μέρη τού έσωτερικου, στά όποια δέ φτάνουν οί θαλάσσιοι άνεμοι είναι ήπειρωτικό. Οί έλληνικές θάλασσες δέ δίνουν πολλά άλιευτικά προϊόντα. Παρόλα αυτά ή θάλασσα είναι μεγάλη πηγή πλούτου για τή χώρα μας. Τό έλληνικό υπέδαφος κρύβει πολλά όρυκτά.

Οί σπουδαιότερες **πλουτοπαραγωγικές πηγές** τής Έλλάδας είναι ή **γεωργία**, ή **κτηνοτροφία**, τά **δάση**, ή **άλιεία**, τά **όρυκτά**. Σ' αυτές πρέπει νά προσθέσουμε τή **βιομηχανία**, τή **βιοτεχνία**, τό **έμποριο**, τή **ναυτιλία**, τόν **τουρισμό**, πού συνεχώς αναπτύσσονται.

Πρίν λίγα χρόνια οί περισσότεροι Έλληνες ήταν γεωργοί καί κτηνοτρόφοι. Σήμερα μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία άσχολείται μόνο τό 1/4 περίπου άπό τούς κατοίκους τής χώρας μας. Αυτοί μέ τούς σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας τής γής παράγουν πολύ περισσότερα καί έκλεκτότερα άγαθά.

Σπουδαιότερα **γεωργικά προϊόντα** τής χώρας μας είναι τά δημητριακά, ό καπνός, οί έλιές, τά σταφύλια, τά φρούτα, τά λαχα-

Έσωτερικό παραδοσιακού έλληνικου σπιτιού (Σκύρου, Λίνδου, Μετσόβου)

νικά, τό βαμπάκι, τά ζαχαρότευτλα, τό ρύζι. Πολλά από αυτά πουλιούνται σέ ξένες χώρες. Άλλα τά επεξεργάζονται σέ εργοστάσια καί παράγονται νέα προϊόντα.

Οί κτηνοτρόφοι τής χώρας μας τρέφουν πρόβατα, γίδες, αγελάδες, θόδια, χοίρους, πουλερικά καί παράγουν αρκετά **κτηνοτροφικά προϊόντα**.

Άπό τά δάση μας παράγονται **δασικά προϊόντα**.

Στίς θάλασσες, στίς λίμνες καί στά ποτάμια υπάρχουν αρκετά ψάρια καί πολλοί Έλληνες ασχολούνται μέ τήν **άλειεία**.

Γενικά τά κτηνοτροφικά, τά δασικά καί τά άλιευτικά προϊόντα τής χώρας μας δέν είναι τόσα όσα χρειάζονται οί κάτοικοί τής Μεγάλης ποσότητες από κρέατα, τυριά, ξυλεία, ψάρια αγοράζουμε από ξένες χώρες. Γι' αυτό οί κλάδοι αυτοί τής οικονομίας μας πρέπει νά αναπτυχθούν περισσότερο.

Άπό αρκετές περιοχές τής Ελλάδας εξάγονται πολλά **όρυκτά**. Πολλά από αυτά πουλιούνται σέ ξένες χώρες. Άλλα αξιοποιούνται στά εργοστάσια τής πατρίδας μας καί παράγονται βιομηχανικά προϊόντα.

Στή θαλάσσια περιοχή τής Θάσου ανακαλύφτηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου.

Ή **βιομηχανία** τώρα αναπτύσσεται στή χώρα μας. Τά τελευταία χρόνια ή Ελλάδα από γεωργική γίνεται βιομηχανική χώρα.

Τά περισσότερα εργοστάσια επεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα. Σέ πολλές περιοχές λειτουργούν καπνεργοστάσια, ποτοποιεία, κονσερβοποιεία φρούτων καί λαχανικών, κλωστήρια, ύφαντουργεία, εργοστάσια ζάχαρης, ζυμαρικών κ.ά. Άλλα εργοστάσια παράγουν μηχανές, εργαλεία, φάρμακα, χρώματα, πλαστικά είδη, λιπάσματα, ηλεκτρικά είδη, σκευή, είδη ύγιεινής, έπιπλα, γυαλικά, τσιμέντα, λάστιχα, σιδηρικά, ρεύμα κ.ά.

Τά περισσότερα ελληνικά εργοστάσια βρίσκονται στήν περιοχή Άθηνas - Πειραιά - Έλευσίνας.

Θαυμάσια είναι τά προϊόντα τής ελληνικής **βιοτεχνίας**.

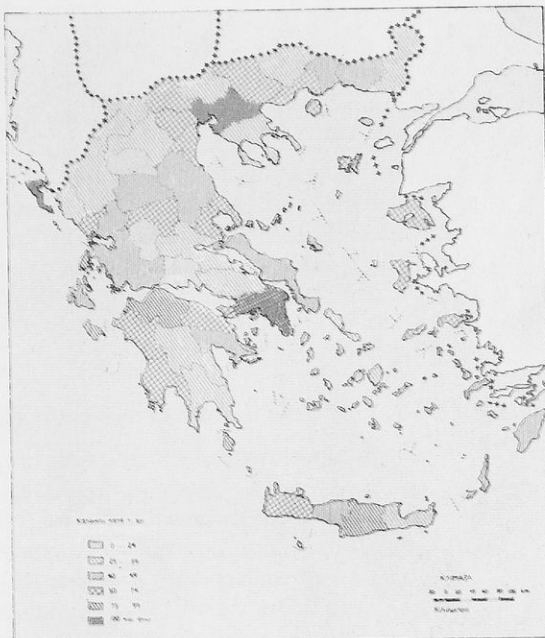
Μέ τή βιομηχανία καί τή βιοτεχνία ασχολείται περίπου τό 1/3 από τούς Έλληνες.

Ή οικονομική κατάσταση μιās χώρας εξαρτάται από τίς πλουτοπαραγωγικές πηγές πού έχει, από τούς ανθρώπους πού ζούν σ' αυτή καί από άλλους παράγοντες, πού θά τούς μάθουμε αργό-

Στά 1971
εργάζονταν 3.235.000 Έλληνες

Από αυτούς εργάζονταν:

1.313.000	στή γεωργία - κτηνοτροφία
554.000	στή βιομηχανία - βιοτεχνία
362.000	στό εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία κτλ.
256.000	σε οικοδομικά έργα
212.000	στά μέσα μεταφοράς
349.000	σε διάφορες υπηρεσίες
21.000	σε όρυχεία
79.000	σε Τράπεζες
25.000	στον ηλεκτρισμό - ύδρευση
64.000	σε άλλες εργασίες

Μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα

Αθήνα - Πειραιάς
2.540.000
κάτοικοι

Θεσσαλονίκη
557.000 κ.

Πάτρα - 121.000 κ.

Βόλος - 88.000 κ.

Ηράκλειο - 85.000 κ.

Λάρισα - 73.000 κ.

Χανιά - 53.000 κ.

Σ' όλη την Ελλάδα υπάρχουν:
11.692 οικισμοί
256 δήμοι
5.805 κοινότητες

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Σύνολο: 8.768.000

Άντρες: 4.287.000 (49%)

Γυναίκες: 4.481.000 (51%)

Από αυτούς κατοικούν:

σε πεδινά μέρη: 5.939.000 (68%)

σε ήμιτορινά μέρη: 1.782.000 (20%)

σε όρεινά μέρη: 1.047.000 (12%)

σε πόλεις: 4.667.000 (53%)

σε κωμοπόλεις: 1.019.000 (12%)

σε χωριά: 3.082.000 (35%)

Στά 1976 σ' όλη την Ελλάδα:

γεννήθηκαν: 147.000

πέθαναν: 82.000

τερα. Υπάρχουν εύφοροι τόποι πού δίνουν ελάχιστα προϊόντα, έπειδή οί κάτοικοι τους δέν τούς εκμεταλλεύονται συστηματικά. Αντίθετα οί προοδευτικοί άνθρωποι μέ τά έργα τους κάνουν τόν τόπο πλουσιότερο. Αποξηραίνουν λίμνες καί έλη. Άξιοποιούν τά νερά τών ποταμών. Χρησιμοποιούν σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας. Εκμεταλλεύονται τά όρυκτά του τόπου τους. Σέ άγονους τόπους άνοίγουν πηγάδια, ποτίζουν τή γη καί τήν κάνουν γόνιμη. Προσέχουν τί κάνουν οί προοδευμένοι λαοί καί προσπαθούν νά τούς μιμηθοῦν σέ ό,τι καλό πετυχαίνουν.)

58 'Η διακίνηση τών αγαθών στή χώρα μας. 'Ο τουρισμός

'Η **συγκοινωνία** στήν Έλλάδα γίνεται μέ αυτοκίνητα, σιδηροδρόμους, πλοία καί άεροπλάνα (όδική, σιδηροδρομική, άτμοπλοϊκή, άεροπορική συγκοινωνία). Πολύ άναπτύχθηκαν τά τελευταία χρόνια στή χώρα μας καί τά σύγχρονα μέσα **έπικοινωνίας**.

Καύχημα τής σημερινής Έλλάδας είναι ή **έμπορική ναυτιλία** μας. Σέ όποια θάλασσα του κόσμου καί άν ταξιδέψεις, θά συναντήσεις κάποιο έλληνικό καράβι μέ τή γαλανόλευκη νά κυματίζει στό κατάρτι του.

Σέ έκταση καί πληθυσμό ή χώρα μας είναι από τά μικρότερα κράτη τής Γης. Είναι όμως ένα από τά πρώτα στό έμπορικό ναυτικό! Οί Έλληνες πλοιοκτήτες έχουν περισσότερα από 5.000 μεγάλα πλοία. Σ' αυτά εργάζονται περίπου 150.000 Έλληνες καί φέρνουν πλούτο στή χώρα.

Πολλοί Έλληνες ασχολούνται μέ τό **έμπόριο**.

Οί έμποροι αγοράζουν τά προϊόντα από τούς τόπους παραγωγής καί τά μεταφέρουν στίς αγορές. Άλλοι μεγάλοι έμποροι μεταφέρουν προϊόντα από ξένες χώρες καί πουλούν σ' αυτές τά προϊόντα του τόπου μας.

Οί έμποροί μας εξαγωγήν σέ ξένες χώρες καπνά, φρούτα, λαχανικά, έλιές, λάδι, ποτά, σταφίδες, βαμπάκι, όρυκτά, δέρματα, ύφάσματα, τιμέντα καί άλλα βιομηχανικά είδη, είδη λαϊκής τέχνης κτλ. Εισάγουν από ξένες χώρες μηχανήματα, αυτοκίνητα, πολλά είδη πολυτελείας, ηλεκτρικά είδη, φάρμακα, κρύσταλλα, πορσελάνες, καύσιμα, κτηνοτροφικά προϊόντα καί άλλα τρόφιμα, ξυλεία, πλαστικά κ.ά.

Σπουδαία πηγή πλούτου γιά τήν Έλλάδα είναι ό **τουρισμός**.

Επιφάνεια ελληνικών
εδάφων:
132.000 τ.χ.

Καλλιεργημένα εδάφη 30%
Βοσκότοποι 40%
Δάση 22%
Οικισμοί, λίμνες, ποτάμια κτλ. 8%
Σήμερα 870.000 Έλληνες άσχολούνται με τη γεωργία

Στά 1976
καλλιεργήθηκαν 35.500.000
στρέμματα. Από αυτά με:

Σιτηρά 16.000.000 στρέμματα
Δέντρα 7.500.000 στρέμματα
Άμπελια (2.000.000 στρ.)
Βαμπάκι (1.500.000 στρ.)
Λαχανικά (1.200.000 στρ.)
Κτηνοτροφικά φυτά 4.600.000 στρ.
Καπνό (800.000 στρ.)
Άλλα φυτά (2.000.000 στρ.)

Στά 1976
από τις δεντροκαλλιέρ-
γειες ήταν:

Έλιές 5.600.000 στρέμματα
Έσπεριδοειδή 460.000 στρ.
Ροδακινιές (270.000 στρ.)
Μηλιές (160.000 στρ.)
Δέντρα για ξηρούς καρ- πούς (660.000 στρ.)
Άλλα όπωροφόρα (310.000 στρ.)

Στά 1976
οι γεωργοί μας έδωσαν:

2.450.000	τόνους	σιτάρι
500.000	"	καλαμπόκι
82.000	"	ρύζι
323.000	"	βαμπάκι
2.860.000	"	ζαχαρότευτλα
140.000	"	καπνό
1.025.000	"	ντομάτες
990.000	"	πατάτες
600.000	"	καρπούζια
97.000	"	πεπόνια
580.000	"	πορτοκάλια
376.000	"	ροδάκινα
255.000	"	μήλα
114.000	"	άχλάδια
29.000	"	ελιές
289.000	"	λάδι
220.000	"	σταφύλια έπιτρ.
150.000	"	σταφίδα
452.000	"	μούστο

Στή χώρα μας έρχονται κάθε χρόνο περισσότεροι από πέντε εκατομμύρια τουρίστες! Πολλοί Έλληνες εργάζονται στα ξενοδοχεία, στα έστιατόρια, στα κέντρα ψυχαγωγίας, στα συγκοινωνιακά μέσα και γενικά στις τουριστικές επιχειρήσεις.

59 Σχέσεις μεταξύ των γεωγραφικών διαμερισμάτων της χώρας μας

Πολλές σχέσεις υπάρχουν ανάμεσα στις διάφορες ελληνικές περιοχές. Αυτό τό έχουμε καταλάβει στα προηγούμενα μαθήματα. Έδώ θά προσπαθήσουμε νά ανακαλύψουμε νέες σχέσεις και νά πλουτίσουμε τίς γεωγραφικές γνώσεις μας γιά τήν Ελλάδα.

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Σε ποιές γεωφυσικές περιοχές χωρίζεται ή Ελλάδα; 2. Έχουν όλες οι ελληνικές περιοχές τό ίδιο κλίμα, τίς ίδιες πλουτοπαραγωγικές πηγές, τήν ίδια πυκνότητα πληθυσμού, τά ίδια μέσα ζωής; 3. Παρατηρήστε τήν Πίνδο, τίς όρεινές περιοχές τής Ηπείρου και τής Δυτικής Μακεδονίας, τή Θεσσαλική πεδιάδα. 4. Τί γνωρίζετε γιά τίς μετακινήσεις των κτηνοτρόφων των περιοχών τής Ηπείρου και τής Δυτ. Μακεδονίας; Πού περνούν τό χειμώνα και πού τό καλοκαίρι τους; 5. Τί αγαθά προμηθεύουν οι παραθαλάσσιες μέ τό θερμό μεσογειακό κλίμα περιοχές στους κατοίκους των όρειων οικισμών; Τί παίρνουν από αυτούς; 6. Τί αγαθά δίνουν σέ άλλες ελληνικές περιοχές οι πλούσιες πεδιάδες τής Θεσσαλίας και τής Μακεδονίας; Τί παίρνουν από αυτές; 7. Από πού προμηθεύονται βαμπακί τά κλωστούφαντουργεία τής Αθήνας, τής Θεσσαλονίκης, τής Πάτρας; 8. Από πού προμηθεύονται καπνά οι καπνοβιομηχανίες του Πειραιά και του Βόλου; 9. Ποιές περιοχές δίνουν σ' όλους τους Έλληνες λαχανικά τό χειμώνα; 10. Ποιές προμηθεύουν τίς περισσότερες ελληνικές αγορές μέ ροδάκινα, μήλα, πορτοκάλια, μαστίχα; 11. Ποιές ντύνουν τίς Έλληνίδες μέ γουναρικά; 12. Πώς γίνεται ή διάκνιση αυτών των αγαθών; 13. Ρίξτε άλλη μία ματιά στον ανάγλυφο χάρτη τής Ελλάδας, δείτε τίς φυσικές διαβάσεις πού υπάρχουν ανάμεσα στα διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα; μελετήστε τό σιδηροδρομικό και τό οδικό δίκτυο ολης τής χώρας. 14. Πολλοί άνθρωποι από τήν όρεινή Πελοπόννησο μεταναστεύουν στην Αθήνα. Πού πηγαίνουν συνήθως οι άνθρωποι πού μεταναστεύουν από περιοχές τής Δυτ. Μακεδονίας; 15. Η Αθήνα είναι ή πρωτεύουσα τής Ελλάδας. Συζητήστε γιά τίς σχέσεις τής μέ όλα τά γεωγραφικά διαμερίσματα τής χώρας. 16. Θα μπορούσαν νά ζήσουν οι άνθρωποι του Λεκανοπεδίου των Αθηνών, αν οι αγρότες ολης τής Ελλάδας σταματούσαν νά παράγουν γεωργικά αγαθά; Θα μπορούσαν νά λειτουργήσουν οι βιομηχανίες χωρίς τίς πρώτες ύλες πού μεταφέρονται από άλλες περιοχές; 17. Προσπαθήστε νά βρείτε και άλλες σχέσεις πού υπάρχουν ανάμεσα στα γεωγραφικά διαμερίσματα τής Ελλάδας.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ε' ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΜΑΣ

60

Οί γειτονικές μας χώρες Σχέσεις της Ελλάδας με αυτές

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τό χάρτη της προηγούμενης σελίδας
2. Ποιές χώρες βρίσκονται στά βόρεια της Ελλάδας;
3. Μέ ποιά φυσικά περάσματα επικοινωνεί ή χώρα μας μ' αυτές;
4. Ποιά χώρα βρίσκεται άνατολικά της Ελλάδας;
5. Τί γνωρίζετε γιά τήν άρχαία ιστορία της Άνατολικής Θράκης καί της Μικράς Άσίας;
6. Τί γνωρίζετε γιά τίς σημερινές σχέσεις της χώρας μας μέ τά γειτονικά μας κράτη;

Στά βόρεια της Ελλάδας βρίσκονται ή **Άλβανία**, ή **Γιουγκοσλαβία**, ή **Βουλγαρία**. Άνατολικά της άπλώνεται ή **Τουρκία**. Στίς έπόμενες τάξεις θά μιλήσουμε άναλυτικά γιά τίς χώρες αυτές καί θά τίς γνωρίσουμε καλύτερα.

Η **Άλβανία** είναι μικρή χώρα, σχεδόν όση ή ελληνική Μακεδονία. Τό έδαφος της είναι όρεινό καί μόνο στά παραθαλάσσια μέρη έχει μικρές πεδινές έκτάσεις. Σ' αυτή ζοϋν 2.480.000 άνθρωποι, πού άσχολοϋνται κυρίως μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία.

Στό νότιο τμήμα της ζοϋν καί πολλοί Έλληνες. Είναι ή περιοχή της **Βορείου Ήπειρου**. Έκεϊ βρίσκονται οί πόλεις **Κορυτσά**, **Πρεμετή**, **Κλεισούρα**, **Άργυρόκαστρο**, **Άγιοι Σαράντα**, **Χειμάρρα** καί πολλά χωριά.

Πρωτεύουσα της Άλβανίας είναι τά **Τίρανα** (175.000 κ.).

Η χώρα μας σήμερα έχει άρκετά καλές σχέσεις μέ τήν Άλβανία.

Ἡ **Γιουγκοσλαβία** εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς τρεῖς βορινές γειτονικές μας χώρες. Εἶναι περίπου διπλάσια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα σὲ πληθυσμὸ καὶ ἔκταση. Εἶναι κι αὐτὴ ὀρεινὴ χώρα μὲ μεγάλες πεδιάδες στὸ βορινὸ τμῆμα. Παράγει ἀρκετὰ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα κι ἔχει ἀξιόλογη βιομηχανία.

Στὴ Γιουγκοσλαβία ζοῦν 20.500.000 ἄνθρωποι.

Πρωτεύουσά της εἶναι τὸ **Βελιγράδι** (910.000 κ.).

Μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία ἔχουμε καλές σχέσεις. Κάθε χρόνο πολλοὶ Γιουγκοσλάβοι ἔρχονται καὶ ψωνίζουν στὴ Θεσσαλονίκη ἢ παραθερίζουν στὰ μακεδονικὰ ἀκρογιάλια. Πολλὰ γιουγκοσλαβικὰ προϊόντα μεταφέρονται ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Δυὸ σιδηροδρομικὲς γραμμὲς καὶ μεγάλοι αὐτοκινητόδρομοι, ἀπὸ τὴν κοιλὰδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τὸ ὄροπέδιο τῆς Φλώρινας, συνδέουν τὴ χώρα μας μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία.

Ἡ **Βουλγαρία** εἶναι σχεδὸν ἴση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴ χώρα μας ἡ Κερκίνη, ὁ Ὀρβηλος καὶ ἡ Ροδόπη καὶ τὴ συνδέουν οἱ κοιλάδες τοῦ Στρυμόνα καὶ τοῦ Ἑβρου, ἀπὸ τὶς ὁποῖες περνοῦν αὐτοκινητόδρομοι καὶ σιδηροδρομικὲς γραμμὲς.

Κι αὐτὴ εἶναι κυρίως γεωργοκτηνοτροφικὴ χώρα μὲ 8.200.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα ἔχει τὴ **Σόφια** (920.000 κ.).

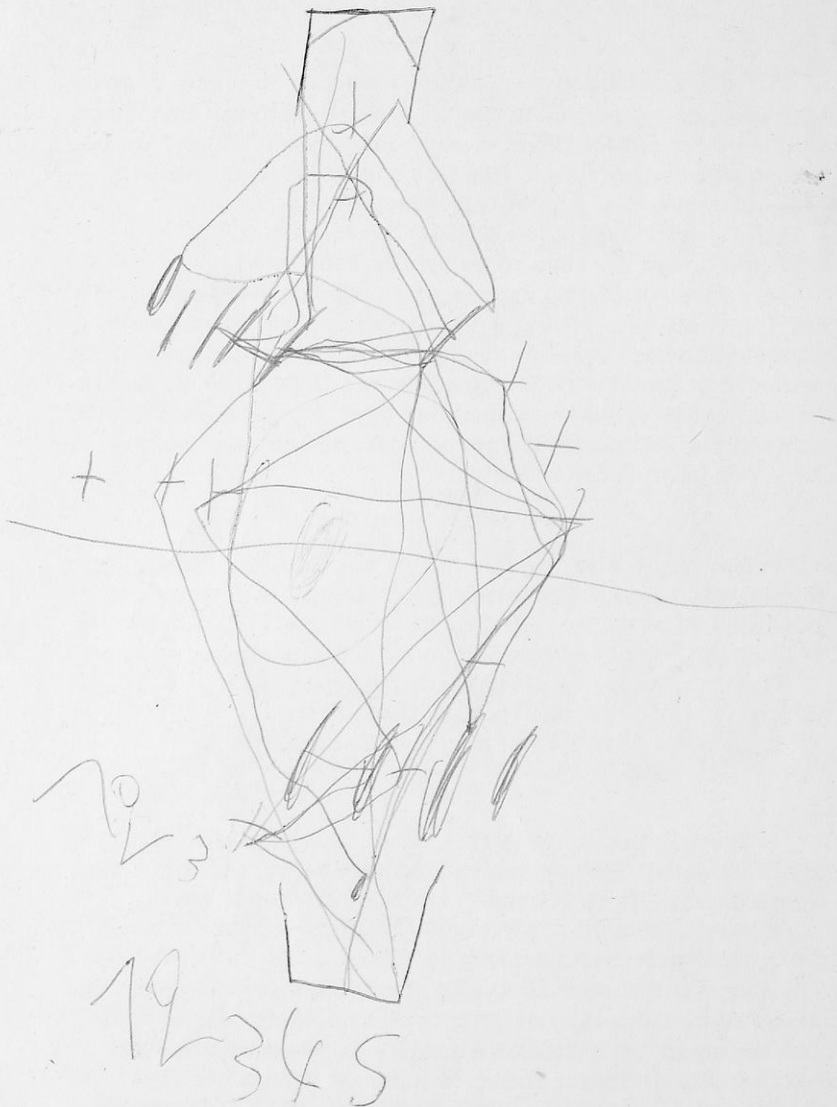
Σήμερα καὶ μὲ τὴ Βουλγαρία ἔχουμε καλές σχέσεις.

Ἡ **Τουρκία** ἀπλώνεται ἀνατολικά τῆς Ἑλλάδας, στὶς περιοχές τῆς **Ἀνατολικῆς Θράκης** καὶ τῆς **Μικρᾶς Ἀσίας**, πού ἀπὸ τὰ παλῶναια χρόνια ἦταν ἐλληνικές.

Ἔχει πρωτεύουσα τὴν **Ἄγκυρα** (1.200.000 κ.) καὶ μεγαλύτερη πόλη τὴν **Κωνσταντινούπολη** (2.250.000 κ.).

Ἀπὸ τὴ μυθολογία καὶ τὴν ἱστορία διδαχτήκαμε ὡς τώρα ἀρκετὰ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γιὰ τὶς ἀρχαίες πόλεις, τὸν πολιτισμὸ, τοὺς μεγάλους σοφοὺς, τοὺς ποιητὲς πού ἐζήσαν ἐκεῖ κ.ἄ. Στὶς ἐπόμενες τάξεις θὰ μάθουμε περισσότερα.

Σήμερα ἐλάχιστοι Ἕλληνες ἀπόμειναν στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία γιὰ χίλια περίπου χρόνια ἦταν πρωτεύουσα μεγάλης ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

ΕΚΔΟΣΗ Γ/ 1981(Ι)-ΑΝΤΙΤΥΠΑ 190.000-ΣΥΜΒΑΣΗ 3552/30-1-81
ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΚΟΥΣΕΝΤΟΣ-ΔΑΒΕΡΩΝΑΣ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ:Α.ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ/ ΥΙΟΣ